PT 8118
.A3D8
1858

THE LIBRARY OF CONGRESS
1800

HANS CHRISTIAAN ANDERSEN.

I.

Snelpers-druk van Suringar.

's Hage, E. Spanier lith. v. Z.M.

H. C. Andersen.

HOE

HANS CHRISTIAAN ANDERSEN

ZIJN LEVEN VERTELT.

EERSTE DEEL.

Met Portret.

Bladz 24.

LEEUWARDEN,
G. T. N. SURINGAR.
1858.

PT 8118
.A3D8
1858

1 - JUN - 1
Copy 1970

VOORBERIGT.

De vele vrienden, die Andersen ook in ons Vaderland telt, ontvangen in deze bladen eene vertolking van Das Märchen meines Lebens, *door den Auteur oorspronkelijk in het hoogduitsch geschreven, en van* Mit Livs eventyr, *dat hij in zijne landtaal heeft bewerkt.*

Het laatste is eene vernieuwde uitgave van het eerste, doch met bijvoeging van de ervaringen uit een later tijdperk zijns levens.

Van het eerste gaf de voormalige Redacteur van het maandschrift de Tijd *(vijfde en zesde deel) een uitvoerig uittreksel, hetwelk wij in den eersten opslag voor eene vrij getrouwe vertaling van het geheele boekske hielden. Wij vroegen daarom en verkregen de vergunning, die*

— —

vertaling, zoo veel ons goeddacht, te volgen, maar bespeurden al spoedig, dat het veiliger was het oog te houden op het oorspronkelijke, daar hier en daar te veel was weggelaten van hetgeen ons belangrijk voorkwam. Intusschen hebben wij dat opstel, zoo ver het ons dienen kon, benuttigd en maken wij daarvan bij dezen erkentelijk melding.

Van het deensche werkje, uit den inhoud van welks laatste gedeelte wij onze levensbeschrijving van Andersen *gaarne wenschten aan te vullen, zijn wij de vertaling verschuldigd aan de vaardige pen van den Heer* Ilpsema Vinckers, *dien wij daarvoor bij dezen de verdiende hulde en dank toebrengen.*

Achtten wij ons bij de overbrenging van het eerste en belangrijkste gedeelte, in het belang onzer lezers, niet dan zeer enkele malen geregtigd tot eenige bekorting van het oorspronkelijke — van het laatste hebben wij gemeend veel te kunnen achterwege laten. Hoewel wij, met allen die den genialen schrijver waarderen, ons hartelijk verheugen in de erkenning, na zooveel miskenning, van zijne verdienste en voortreffelijkheid, en hoezeer wij den man telkens meer lief krijgen als wij zien hoe hij, onder al de eere die hem wordt aangedaan, dezelfde beminnelijke eenvoudigheid des harten bewaart: onze lezers zouden, meenden wij, genoeg hebben aan enkele proeven van het een en het ander. Het merkwaardigste van zijne verschijning blijft toch altijd de strijd, die de genie in hem

heeft te strijden gehad met de wereld. Dien strijd eenmaal te boven zijnde, heeft hij zijne plaats ingenomen aan den letterkundigen sterrenhemel, en wij verheugen ons in den glans die hem omgeeft en in het vriendelijk licht dat van hem afstraalt, wetende dat het van daar zijnen weg zal vinden in de harten van al wie zin hebben voor wat lieflijk is en goed.

G. T. N. S.

Mijn leven is een aardig sprookje, zoo rijk en gelukkig! Ware mij als knaap, toen ik arm en alleen de wijde wereld inging, eene magtige toovergodin ontmoet en had zij tot mij gezegd: Kies uw eigen loopbaan en uwe bestemming zelf maar uit, ik zal u beschermen en geleiden, o, mijn lot had niet gelukkiger en beter kunnen zijn. Mijne levensgeschiedenis zal aan de wereld bewijzen: dat er een liefderijk God is, die alles ten beste bestuurt.

Mijn vaderland, Denemarken, is een dichterlijk land, vol volkssagen, oude liederen en eene rijke geschiedenis, die innig verwant is aan de geschiedenis van Zweden en Noorwegen. De deensche eilanden zijn vol van heerlijke beukenwouden, koorn- en klavervelden; zij zien er uit als tuinen in een grootschen stijl. Op eene dezer groene eilanden, Funen, ligt mijne geboorteplaats Odense, aldus genaamd naar de heidensche godheid Odin, die, gelijk de sage berigt, hier leefde. Deze stad is de hoofdstad der provincie en ligt op twee-en-twintig mijlen afstands van Koppenhagen.

In het jaar 1805 leefde hier, in een klein, armoedig kamertje, een jeugdig echtpaar, dat elkander teeder beminde. De man, een schoenmaker, was naauwelijks tweeen-twintig jaren oud, een zeer knap mensch, van eene echt dichterlijke natuur. De vrouw, eenige jaren ouder, onbekend met de wereld en het leven, maar een hart vol liefde. De jonge man had zelf zijn werkplaatsje en zijn bruidsbed getimmerd, en tot dit laatste had hij de houten stelling gebruikt, die kort te voren de kist had gedragen van een overleden graaf, toen deze op het paradebed lag. De zwarte flarden aan de planken herinnerden daaraan nog. In plaats van het gravenlijk, omgeven van floers en kandelabres, lag hier op den 2[den] April 1805, een levend, schreijend kind; dat was ik, HANS CHRISTIAAN ANDERSEN. Mijn vader moet de eerste dagen aan het bed gezeten en overluid in Holberg hebben gelezen terwijl ik schreeuwde. Wilt gij slapen of rustig toeluisteren? moet hij schertsend hebben gezegd. Maar ik schreeuwde voort; ook in de kerk toen ik gedoopt werd, zoodat de preker, die een kregelig man was, zeide: de jongen schreeuwt als een kat; welke woorden mijne moeder hem altijd bleef nahouden. Een arm emigrant, Gomar, die peetvader was, troostte haar echter met te zeggen, dat hoe luider ik als kind schreeuwde, hoe fraaijer ik zingen zoude als ik ouder was geworden.

Een enkel klein kamertje, dat met de schoenmakersgereedschappen, het bed en de slaapbank waarop ik lag bijna geheel gevuld was, maakte de woning uit mijner kindsheid. Maar de muren hingen vol prenten, en boven den hoek waar mijn vader werkte hing een plank met boeken en liederen; de kleine keuken was vol blinkende potten en pannen, en langs een ladder kon men van hier

tot aan den zolder komen, waar, in de dakgoot, naast het huis van onzen buurman, een groote bak stond met aarde en keukengroenten: geheel de tuin mijner moeder. In mijn sprookje *De Sneeuwkoningin* bloeit hij nog.

Ik was het eenige kind en werd in eene hooge mate bedorven. Maar van mijne moeder moest ik hooren, dat ik veel gelukkiger was dan zij ooit was geweest, ja, dat ik het zoo goed had als een gravenkind. Als kind was zij door hare ouders de deur uitgejaagd om te bedelen, en toen zij dat niet kon, had zij den ganschen dag onder eene brug gezeten en geweend. In de oude Dominica in den *Improvisator* en in Maria in *'t Was maar een Speelman* heb ik hare persoonlijkheid in twee verschillende opvattingen weêrgegeven.

Mijn vader gaf mij in alles toe. Ik bezat geheel zijne liefde; voor mij leefde hij. Des zondags maakte hij voor mij perspectiven, komedietjes, en poppen die zich konden bewegen, en hij las mij voor uit Holbergs blijspelen en uit de *Duizend-en-ééne nacht.* Ik herinner mij dat ik hem alleen in zulke oogenblikken regt vrolijk heb gezien; want in het gewone leven en als handwerksman gevoelde hij zich niet gelukkig. Zijne ouders waren welgestelde landlieden geweest, maar hadden vele rampen gehad. Hun vee stierf, hunne hoeve brandde af en ten laatste verloor de man zijn verstand. Nu trok de vrouw met hem naar Odense en bragt den lustigen knaap in de leer bij een schoenmaker. Het kon niet anders, in weerwil van zijn brandend verlangen om op de latijnsche school te mogen gaan. Een paar welgestelde burgers hadden er wel eens over gesproken om geld bij elkander te leggen, hem den vrijen kost te geven en hem op die wijze voort te helpen; maar het bleef bij woorden. Mijn arme vader zag

zijn liefsten wensch nooit vervuld en dat ging nooit uit zijne gedachten. Ik herinner mij, dat ik als kind eens tranen in zijne oogen zag, toen een leerling van de latijnsche school bij ons was en, nieuwe laarzen bestellende, bij die gelegenheid zijne boeken liet zien en sprak van al wat hij had geleerd. Dien weg had ik ook moeten gaan, sprak hij, en toen kustte hij mij hartstogtelijk en bleef gedurende het overige van den avond stil.

Zelden kwam hij met zijns gelijken bijeen. Des zondags ging hij in het woud en dan nam hij mij mede. Hij sprak niet veel als hij buiten was, maar zat stil in gedachten verzonken, als ik in 't rond sprong en aardbeijen aan een stroohalm reeg of kransjes vlechtte. Slechts éénmaal in het jaar en wel in de maand Mei, als het woud in het eerste groen prijkte, ging mijne moeder mede. Dan droeg zij een katoenen kleedje, dat zij alleen op dezen dag en als zij ten avondmaal ging aantrok, en 't welk gedurende al de jaren, waarvan ik geheugenis heb, haar feestkleed was. Dan nam zij altijd eene menigte versche beukentakken mede naar huis en zij werden in den grond geplant achter de kagchel. Later werd er Sint Johannes-kruid tusschen de balken gestoken, en naar mate het groeide maakte wij op of wij lang of kort zouden leven. Groen en prenten versierden onze kleine kamer, die mijne moeder helder en zindelijk hield; zij stelde er eene eer in om het beddegoed en de venstergordijnen altoos wit en zuiver te houden.

Mijns vaders moeder kwam dagelijks, al was 't ook maar voor eenige oogenblikken, in ons kamertje om haar kleinzoontje te zien; ik was hare vreugde en haar geluk. Zij was eene stille, zeer beminnenswaardige, oude vrouw, met zachte, blaauwe oogen en eene fijne leest. Het

leven had haar zwaar beproefd. Eens was zij de vrouw van een welgestelden landbouwer; thans was zij tot diepe armoede vervallen en woonde met haar man, die zwak van geestvermogens was, in een klein huisje, dat zij voor het geringe overschot van haar vermogen had gekocht. Ik zag haar echter nooit weenen; maar het maakte een des te dieper indruk op mij als zij stil voor zich heen zuchtte en vertelde van de moeder harer moeder, dat deze eene rijke adellijke dame in de duitsche stad Cassel was geweest, dat zij daar een „komediant," gelijk zij zich uitdrukte, had gehuwd, en dat zij van haar ouders en uit haar huis was weggeloopen. Voor dat alles moesten nu hare nakomelingen boeten. Zij moest bij het hospitaal op een tuin passen en bragt van daar elken saturdag eenige bloemen, die zij mede naar huis mogt nemen. De bloemen versierden de lâtafel mijner moeder; doch het waren de mijne en ik kreeg verlof om ze in een glas met water te plaatsen. Alles bragt ze mij, zij had mij van ganscher harte lief. Ik wist het en ik verstond het.

Tweemaal in het jaar verbrandde zij den groenen afval uit den tuin. Dan was ik in het hospitaal bij haar en ik lag op den grooten hoop groene bladeren en erwtenranken. Ik had vele bloemen om mede te spelen en, wat mij bijzonder beviel, beter eten dan ik te huis had. Alle onschadelijke krankzinnigen liepen hier in den tuin vrij in het rond; zij kwamen dikwerf bij ons, en met nieuwsgierigheid en schrik hoorde en volgde ik hen, ja, ik waagde mij zelfs met de wachters bij de razendsten. Een lange gang voerde mij langs hunne cellen. Op zekeren tijd was de wachter heengegaan, terwijl ik op den grond lag en door de reet van de deur zag. Daar zat een naakte vrouw op een strooleger; heur haren hingen haar over

de schouders en zij zong met eene zeer liefelijke stem. Op eens sprong zij op en stortte naar de deur waartegen ik lag. De kleine klep, door welke haar de spijzen werden toegereikt, ging open. Zij staroogde op mij en strekte haar langen arm naar mij uit. Ik schreeuwde het uit van angst — ik voelde de punten van hare vingeren mijne kleederen aanraken. Half dood was ik toen de wachter kwam. Zelfs in later leeftijd is dit gezigt en de indruk daarvan niet uit mijne ziel geweken.

Digt bij de plaats, waar het loof verbrand werd, hadden eenige arme oude vrouwen haar spinkamertje; daar ging ik dikwerf binnen, en spoedig werd ik aller lieveling. Ik was, als ik mij onder deze lieden bevond, zoo welsprekend en zoo wijs, dat ik haar allen verbaasde. Toevallig had ik iets gehoord van het inwendig zamenstel des menschen, natuurlijkerwijze zonder er iets van te verstaan; maar juist dit geheimzinnige trok mij aan, en met krijt teekende ik voor de oude vrouwen een menigte krullen op de deur en deze moesten de darmen voorstellen. Mijne beschrijving van het hart en van de longen maakten den diepsten indruk. Ik ging door voor een merkwaardig, schrander kind, dat niet lang zou leven; men beloonde mij met het vertellen van sprookjes. Eene wereld als die in de *Duizend-en-ééne Nacht* ging hier voor mij open. De vertellingen der oude vrouwen, de waanzinnige gestalten, die ik in het hospitaal om mij heen zag, werkten intusschen zoo zeer op mijne verbeelding, dat ik, als het donker was geworden, mij naauwelijks buiten de deur waagde. Ik kreeg ook verlof om met zonsondergang te mogen gaan slapen in het bed mijner ouders, met lange gebloemde gordijnen; want mijn rustbank mogt de ruimte in de kamer zoo vroegtijdig niet bezetten. Daar, in het

ouderlijk rustbed, lag ik in wakende droomen verloren, als of de werkelijke wereld mij niets aanging.

Voor mijn onwijzen grootvader was ik zeer bang. Slechts een enkele maal had hij met mij gesproken en „UEd." tegen mij gezegd, 't geen mij zeer vreemd was. Hij sneed wonderlijke beeldjes uit hout, zoo als menschen met beestekoppen en dieren met vleugelen. Deze pakte hij dan in een korf en ging er mede naar buiten, naar het land, waar de boerevrouwen hem overal trakteerden; want hij schonk aan haar en hare kinderen het zonderlinge speelgoed. Op zekeren dag toen hij naar Odense terugkeerde, hoorde ik de straatjongens luidkeels hem achterna schreeuwen. Uit schrik verbergde ik mij achter een trap; want ik wist dat ik van zijn vleesch en bloed was.

't Geen mij omringde kon slechts dienen om mijne verbeelding op te wekken; Odense zelve, waar men nog in het geheel van geen stoombooten wist en de posterijen niet zeer geregeld waren, was eene geheel andere stad dan tegenwoordig. Bij de andere steden was zij in zeden en gewoonten wel eene eeuw ten achter. De gilden trokken in processies het land door, terwijl een nar, met zweep en schelletjes gewapend, hen vooruitging. Op de vastenavond-feesten voerden de slagers den vetsten os door de straten, opgeschikt met bloemen en bereden door een knaap, die in een wit hemd gekleed en van vleugelen voorzien was. De matrozen togen met muzijk en met al hunne vlaggen door de stad en besloten het feest met een spel, waarbij de twee stoutmoedigsten op eene plank tusschen twee booten in met elkander gingen vechten. Hij, die niet in 't water viel, was overwinnaar. Wat bovenal een diepen indruk op mij maakte en door 't geen ik daarvan dikwijls hoorde verhalen onuitwischbaar in mijn geheugen

geprent werd, was het verblijf der Spanjaarden op het eiland Funen in 1808. Ik was toen, wel is waar, slechts drie jaren oud, maar toch herinner ik mij zeer duidelijk die bruine, vreemde menschen, die de straten al joelende doorliepen en de kanonnen, die afgeschoten werden. Ik zag de menschen in een half ingestort kerkgebouw, naast het hospitaal, op stroo slapen; op zekeren dag nam een spaansch soldaat mij op zijnen arm, en drukte een zilveren Christusbeeld, dat hij op zijne borst droeg, aan mijne lippen. Ik herinner mij, dat mijne moeder hierover boos werd, want het was iets roomsch, zeide zij; mij bevielen nogtans het beeldje en de vreemde man, die met mij danste, mij kuste, en weende. Zeker had hij zelf kinderen te huis, in Spanje. Ik zag een zijner kameraden naar het het schavot voeren; hij had een franschman vermoord.

Vele jaren later schreef ik, naar aanleiding hiervan, mijn klein gedicht *De Soldaat*, dat Chamisso in het hoogduitsch heeft vertaald en later in het geillustreerde volksboek: *Soldatenliederen*, werd opgenomen.

Bijna nooit kwam ik bij andere knapen. Zelfs in de school nam ik geen deel aan hunne spelen; ik bleef maar in de school zitten. T'huis had ik speelgoed genoeg, 't welk mijn vader voor mij had gemaakt; ik was niet beter tevreden dan wanneer ik poppekleeren kon naaijen of wanneer ik een voorschoot mijner moeder tusschen den muur en twee stokken voor een aardbeziënboschje, dat ik in den tuin geplant had, kon uitspannen en dan tusschen de door de zon verlichte bladeren heen kijken. Ik was een zonderling, droomziek kind; ik ging zoo dikwerf met vastgesloten oogen, dat men eindelijk geloofde, dat ik een zwak gezigt had, ofschoon mij aan dat zintuig niets haperde; integendeel, ik had een zeer goed gezigt.

Gedurende den oogsttijd ging mijne moeder naar het veld om aren te lezen; ik vergezelde haar dan en ging even als Ruth op den akker van den rijken Boas. Op zekeren dag gingen wij naar een veld, welks pachter voor een ruw mensch bekend stond; wij zagen hem reeds met eene verbazend lange zweep aankomen. Mijne moeder en al de anderen vloden; ik had klompen aan mijne bloote voeten, deze verloor ik weldra; de stoppels staken mij, zoodat ik niet langer loopen kon en dus alleen achterbleef. Reeds hief hij de zweep op — ik zag hem strak aan en riep onwillekeurig: Hoe durft gij mij slaan, daar God het ziet! En de strenge blikken van den man werden terstond vriendelijk; hij tikte mij op de wang, vroeg hoe ik heette en gaf mij geld. Toen ik dit aan mijne moeder liet zien zeide zij tot de anderen: Mijn Hans Christiaan is een bijzonder kind; alle menschen zijn vriendelijk jegens hem, zelfs de booze man heeft hem geld gegeven.

Zoo groeide ik vroom en droomende op. Ik had geen begrip van ontbering of gebrek. Mijne ouders hadden, wel is waar, naauwelijks zoo veel, dat zij van den eenen dag tot den anderen konden komen; maar ik kreeg toch alles rijkelijk. Een oude vrouw maakte kleeren voor mij van mijns vaders oude kleeren. Soms ging ik met mijne ouders naar den schouwburg, waar de eerste voorstelling die ik zag in de hoogduitsche taal werd gegeven. Het *Vrouwtje van den Donau* was het lievelingsstuk van geheel de stad; maar het eerst zag ik Holbergs *Staatkundige Tinnegieter* als opera behandeld. De eerste indruk, dien een schouwburg en de daar verzamelde menigte op mij maakte, was geenszins een teeken, dat er iets dichterlijks in mij sluimerde: want toen ik zoo veel menschen zag

riep ik uit: hadden wij maar zoo vele vaatjes boter als hier menschen zijn, dan zou ik ter dege boter eten. — De schouwburg werd spoedig mijne liefste uitspanningsplaats; doch daar ik er zelden kon heengaan, verwierf ik mij de vriendschap van den man, die de billetten rondbragt, en deze gaf mij nu iederen dag een billet. Daarmede ging ik dan in een hoek zitten en ik verzon een geheel tooneelstuk naar aanleiding van den naam er van, en van de personen die op het briefje stonden. Dat was mijn eerste, onbewuste dichten.

Het waren niet alleen komediën en vertellingen, die mijn vader gaarne las; maar ook historische werken en de Heilige Schrift. In zijn stillen zin dacht hij na over het gelezene; maar mijne moeder verstond hem niet als hij daarover tegen haar sprak, en derhalve werd hij immer stilzwijgender. Op zekeren dag sloot hij den bijbel met de woorden: Christus is een mensch geweest als wij; maar een buitengewoon mensch! Mijne moeder schrikte bij die woorden en barstte in tranen uit; in mijn angst bad ik den lieven God, dat Hij mijn vader deze verschrikkelijke godslasteringen mogt vergeven. Er bestaat geen andere duivel, dan die welken wij in ons hart omdragen, hoorde ik mijn vader zeggen, en ik werd bang voor hem en voor zijne ziel. Daarom was ik het ook geheel en al eens met mijne moeder en de buren, toen mijn vader op zekeren morgen — vermoedelijk door zich aan een spijker te krabben — drie diepe scheuren in zijn arm had, dat het de duivel was geweest, die hem des nachts had bezocht om te toonen, dat hij bestond.

Mijns vaders wandelingen naar het bosch werden menigvuldiger; hij had geen rust! De krijgstooneelen in Duitschand, die hij gretig in de couranten volgde, vervulden hem

geheel en al. Zijn held was N a p o l e o n, wiens stijgende grootheid hem het schoonste voorbeeld was. Hij nam dienst als soldaat, in de hoop van als luitenant terug te keeren. Maar het regement ging niet verder dan tot Holstein. Hij keerde terug, en alles ging weer op den ouden voet; doch zijne gezondheid had geleden. Op zekeren morgen ontwaakte hij als buiten zijne zinnen en sprak slechts van veldtogten en van N a p o l e o n. Hij waande bevelen van hem te hebben ontvangen en zelf te kommanderen. Mijne moeder zond mij dadelijk — niet naar een arts, doch naar eene zoogenoemde wijze vrouw, een halve mijl van Odense. Ik kwam bij haar, zij vroeg mij uit, mat mijne armen met een wollen draad, maakte wonderlijke teekens en leide eindelijk een groenen tak op mijne borst. Dat was, zeide zij, een stuk van die boomsoort, waaraan de Heiland was gekruisigd. Ga nu, sprak zij, langs den stroom naar huis. Als uw vader dezen keer zal sterven, dan zult gij zijn geest ontmoeten.

Men kan denken hoe bang ik was, ik, die zoo bijgeloovig en bij wien de verbeelding zoo ligt opgewekt was! En is u niets bejegend? vroeg mijne moeder mij toen ik te huis kwam; neen, verzekerde ik met een kloppend hart. Hij stierf den derden dag. Zijn lijk rustte in het bed. Ik lag met mijne moeder er voor, en den ganschen nacht piepte een krekeltje. Hij is dood, zeide mijne moeder, tot het krekeltje sprekende; gij behoeft hem niet te roepen; de ijsjonkvrouw heeft hem gehaald. En ik verstond wat zij meende. Ik herinnerde mij, dat in den vorigen winter, toen onze glasruiten bevroren waren, mijn vader daarheen wees en ons eene figuur, gelijk aan eene jonkvrouw met uitgebreide armen, toonde. Zij zal mij wel halen, sprak hij schertsend. En thans, nu hij

dood in zijn bed lag, viel het mijner moeder weder in, en hield het ook mijne gedachten bezig.

Op het St. Knuds-kerkhof, aan de linkerzijde van het altaar, werd hij begraven. De grootmoeder plantte rozen op zijn graf. Thans zijn op die zelfde plaats reeds twee vreemde graven en het gras groeit ook welig over deze.

Van mijns vaders dood af was ik geheel aan mij zelven, overgelaten; mijne moeder ging voor de lieden wasschen. Ik zat alleen te huis met het kleine theater, naaide poppegoed en las komedieboekjes. Men heeft mij gezegd, dat ik altijd zindelijk en netjes gekleed ging, lang en opgeschoten was, en dat ik lang, blond en bijna geel haar had en blootshoofds liep. In onze buurt woonde de weduwe van een predikant, mevrouw Bunkeflod; zij leefde daar met de zuster van haar overleden man. Zij opende haar woning voor mij, en dat was het eerste beschaafde huis waar ik vriendelijk werd opgenomen. De overleden predikant had gedichten geschreven en bezat eenmaal een naam in de deensche letterkunde. Zijne „Liedjes bij het Spinnewiel" waren destijds in den mond van het volk: in mijne *Vignetten zu dänischen Dichtern* bedacht ik hem, dien mijne tijdgenooten hadden vergeten. Hier hoorde ik voor de eerste maal den naam van dichter uitspreken en wel met eene hoogachting, als had die naam een heiligen zin. Wel had mijn vader mij Holbergs komediën voorgelezen; doch hier sprak men niet van deze, maar van verzen, van poëzij. Mijn broeder de dichter, zeide de zuster van Bunkeflod, en daarbij schitterden hare oogen. Van haar leerde ik, dat het iets heerlijks, iets gelukkigs was dichter te zijn. Hier las ik ook voor de eerste maal Shakespeare, wel is waar in eene zeer slechte vertaling; maar de stoute schilderingen, de bloedige

tooneelen, heksen en spoken waren juist naar mijn smaak. Al aanstonds speelde ik Shakespeare op mijn poppetheater; ik zag Hamlets geest en leefde met Lear op de heide. Hoe meer personen er in een stuk stierven hoe interessanter het mij voorkwam. Te dien tijde schreef ik mijn eerste stuk; het was niets minder dan een treurspel, waarin natuurlijk allen stierven. Den inhoud had ik ontleend aan een oud lied van Pyramus en Thisbe; maar ik had de gebeurtenis nog gestoffeerd door een heremiet en zijn zoon, die beiden Thisbe beminden en zich ontzielden toen zij stierf. De meeste redeneringen van den heremiet waren bijbelplaatsen, uit den kleinen katechismus genomen, in 't bijzonder uit de „pligten jegens den naaste." Het stuk voerde den naam van *Abor en Elvire.* Toen ik het tot mijne groote tevredenheid en zeer gelukkig aan alle menschen in de straat had voorgelezen, kwam ik daarmede ook bij mijne buurvrouw; maar zij zeide spottend, dat ik het *Aborre* (de Baars) *en de Stokvisch* moest noemen. Ik werd daardoor zeer ontmoedigd en vertelde het zeer bedroefd aan mijne moeder. Dat zegt zij maar omdat haar zoon het niet gemaakt heeft, antwoordde zij, en ik was getroost en begon een nieuw stuk, waarin een koning en eene koningin moesten optreden. Dat deze bij Shakespeare even als alle andere menschen spraken, kon niet rigtig zijn, meende ik; ik vroeg er mijne moeder en andere menschen naar, hoe een koning eigenlijk sprak; maar zij wisten mij geen goed bescheid te geven. Zij zeiden, dat het zoo vele jaren geleden was, dat er een koning in Odense was geweest, maar dat een koning in eene vreemde taal spreekt. Ik schafte mij alzoo een soort van woordenboek aan, waarin duitsche, fransche en engelsche woorden met eene deensche

overzetting stonden, en nu was ik geholpen. Ik nam een woord uit elke taal en vlocht het in mijn stuk in de gesprekken van den koning en de koningin; het werd eene babylonische spraakverwarring in optima forma; maar ik meende, dat zulke hooge personen niet anders konden spreken. Alle menschen moesten mijn stuk hooren; het voor te lezen was eene ware gelukzaligheid voor mij, en het viel mij nooit in, dat anderen geenszins dezelfde vreugde ondervonden bij het aanhooren.

De zoon der buurvrouw was in een linnenfabriek gekomen en bragt iedere week geld te huis. Ik liep om, gelijk men zeide, en deed niets. Ik moest nu ook in de fabriek, — niet zoo zeer om het geld, zeide mijne moeder; maar dan weet ik toch wat hij doet en waar hij is. — De oude grootmoeder bragt mij heen en was diep bedroefd; want zij had nooit gedacht, zeide zij, te moeten beleven, dat ik daar met die armoedige knapen te zamen zou moeten gaan. Er arbeidden vele duitsche gezellen; zij zongen en spraken lustig; menige ruwe scherts verwekte er de grootste pret, ik hoorde het aan en leerde er uit, dat een kind zoo iets met onschuldige ooren kan aanhooren; het schoot geen wortel in mijn hart. Te dien tijde had ik eene bijzonder schoone en hooge sopraanstem, en dat wist ik; want als ik in den tuin mijner ouders zong, bleven de voorbijgangers op de straat staan, en de aanzienlijke vreemdelingen in den tuin des staatsraads, die aan de overigen grensde, luisterden aan de schutting. Toen men derhalve in de fabriek vroeg of ik kon zingen, begon ik oogenblikkelijk, en alle weefstoelen stonden stil. Alle gezellen luisterden; ik moest zingen en nogmaals zingen; de andere knapen maakten mijn werk af. Nu vertelde ik, dat ik ook komedie kon spelen, en

ik zeide voor de vuist eenige tooneelen van Holberg en Shakespeare op. Allen mogten mij lijden, en op deze wijze vond ik de eerste dagen in de fabriek zeer vermakelijk. Maar op zekeren dag toen ik het beste zong en allen van de opmerkelijke hoogte mijner stem spraken, riep een der gezellen: dat is zekerlijk geen jongen, maar een klein meisje. Te gelijk pakte hij mij beet; ik schreeuwde en schreide, de andere gezellen vonden de grap wel aardig en hielden mij bij de armen en beenen vast. Ik jammerde luide en bloosde als een meisje. Oogenblikkelijk snelde ik de fabriek uit en naar mijne moeder, die mij beloofde dat ik er nooit weer heen zou gaan. Ik bezocht nu mevrouw Bunkeflod weder en maakte geheel alleen een wit zijden naaldekussen, om het haar te vereeren op haar geboortedag.

Ik maakte ook kennis met eene andere predikants-weduwe uit onze nabuurschap. Zij liet zich romans door mij voorlezen, die zij uit eene leesbibliotheek leende. Een dezer romans begon ongeveer zoo: De nacht was stormachtig, de regen kletterde tegen de vensterruiten. Dat is een voortreffelijk boek, zeide de oude vrouw. Ik vroeg haar heel onschuldig hoe zij dat wist. Dat hoor ik reeds aan 't begin, zeide zij, dat zal voortreffelijk zijn. En ik stond verbaasd over hare diepe inzigten. Eens ging mijne moeder gedurende den oogsttijd met mij naar een adellijk huis, in de nabijheid van hare geboorteplaats Bogense, dat eenige mijlen van Odense is verwijderd. De eigenares, bij wier ouders zij gediend had, had haar veroorloofd haar eens te bezoeken. Dat was eene groote reis voor mij; wij legden den terugtogt grootendeels te voet af, en gebruikten daartoe, geloof ik, twee dagen. Dit land maakte zulk een diepen indruk op mij, dat het mijn hoogtste

wensch was, daar te blijven en boer te worden. Het was juist in den hoppenoogst; ik zat bij mijne moeder met eene groote menigte boeren in de schuur rondom een groot vat, en hielp mede hoppenlezen; men vertelde sprookjes en dischte de avonturen, die men had gehad. Op zekeren namiddag hoorde ik een ouden man verklaren, dat God alles weet, wat gebeurt en wat gebeuren zal. Dat hield mijne gedachten onophoudelijk bezig, en toen ik tegen den avond geheel alleen het landgoed verliet, alwaar zich een diepe vijver bevond, ging ik in den vijver op eenige steenen staan. Nu kwam de gedachte bij mij op of God werkelijk zou weten wat geschiedt en wat geschieden zal. Hij heeft misschien bepaald, dat ik leven, ja lang leven zou, dacht ik, maar wanneer ik nu hier in 't water spring en mij verdrink, dan gebeurt toch niet wat Hij wil. En terstond had ik vast besloten mij te verdrinken; ik liep naar de diepste plaats — daar vloog mij eene nieuwe gedachte door de ziel: dat is de duivel, die zijne kracht over mij wil uitoefenen! En ik gaf een gil, snelde weg als werd ik vervolgd, en vloog weenend in de armen mijner moeder; maar noch zij noch eenig ander kon uit mij krijgen wat mij scheelde. Hij heeft zeker ergens een spook gezien, zeide eene der vrouwen, en dit geloofde ik zelf nu bijna ook.

Mijne moeder hertrouwde met een jong handwerksman, maar zijne familie, die ook tot den handwerkstand behoorde, was van meening, dat hij eene al te geringe partij had gedaan, en ik noch mijne moeder mogten bij hen komen. Mijn stiefvader was een jong, ingetogen man, die zich doorgaans niet met mijne opvoeding wilde bemoeijen; ik leefde derhalve geheel voor mijne kijkkast en poppekomedie, en was niet gelukkiger, dan wan-

neer ik bonte lappen mogt vergaren, die ik dan zelf sneed en aan elkaar naaide. Mijne moeder beschouwde zulks als eene goede oefening om kleermaker te worden, en hield zich overtuigd, dat ik daarvoor geboren was; ik daarentegen zeide, dat ik naar den schouwburg wilde om tooneelspeler te worden: een wensch, dien mijne moeder met ernst te keer ging, daar zij geen ander tooneel kende, dan dat van rondtrekkende komedianten en koordedansers. Neen, kleermaker zou en moest ik worden. Het eenige wat mij bij dat vooruitzigt troostte was, dat ik dan zeer veel lappen voor mijn poppenkomedie zou kunnen krijgen.

Mijn leeslust, de menigte scènes uit tooneelstukken, die ik uit het hoofd kon opzeggen, mijne bijzonder schoone stem, dat alles trok de aandacht van vele aanzienlijke familiën in Odense. Zij lieten mij tot zich komen; mijne zonderlinge persoonlijkheid maakte aller belangstelling gaande. Onder de velen, bij welke ik thans kwam, behoorde ook de overste Hoegh-Guldberg, die met zijne familie de opregtste deelneming voor mij aan den dag legde; ja, hij bragt mij zelfs eenmaal bij den prins Christiaan, den tegenwoordigen koning.

Ik schoot op en werd lang van gestalte. Mijne moeder zeide, dat het er niet door kon, dat zij mij nog langer zoo in 't wild liet loopen. Ik ging in de armenschool en leerde den katechismus, rekenen en schrijven; maar het laatste slecht genoeg; naauwelijks kon ik een woord goed spellen. Telkens als de meester verjaarde, vlocht ik een krans, en dan vervaardigde ik een gedicht voor hem. Half lagchend en half spottend nam hij het aan, en de laatste maal gilde hij het uit. De straatjongens hadden van hunne ouders ook gehoord van mijn zonderlin-

gen aard, en dat ik bij voorname lieden kwam, en derhalve werd ik op zekeren dag vervolgd door een wilden hoop, die mij uitjouwend nariep: daar loopt de schrijver van komedieboekjes! Ik verschool mij te huis in een hoek; weende, en bad tot Onzen Lieven Heer. Mijne moeder zeide, dat ik moest aangenomen en bevestigd worden, om bij een kleermaker in de leer te komen en iets verstandigs te beginnen. Zij had mij zoo van ganscher harte lief; maar zij begreep mijne pogingen en mijn streven niet en dat begreep ik zelf toen eigenlijk ook nog niet. Al wat haar omringde sprak altoos tegen mijne wijze van zijn en stond mij gedurig in den weg. Wij behoorden tot het kerkgebied van St. Knud, en hier konden de kinderen, die hun belijdenis wilden leeren, zich laten inschrijven bij den proost van het stift of bij den kapellaan. Bij den eersten meldden zich slechts de kinderen aan van de zoogenaamde voorname familiën, benevens de leerlingen der latijnsche school. Bij den laatsten gingen de armeren leeren. Ik echter meldde mij aan bij den proost van het stift, die mij moest aannemen doch daarin zekerlijk mijne ijdelheid zag, daar ik met zijne leerlingen, ofschoon ik onderaan werd geplaatst, mij boven al de anderen stelde, die bij den kapellaan gingen. Ik mag intusschen vertrouwen, dat het geen ijdelheid alleen was, die mij daartoe aandreef. Ik was bang voor de jongens die mij hadden uitgelagchen, en ik gevoelde altoos een zekeren innerlijken aandrang om bij de leerlingen der latijnsche school te komen, die ik voor veel beter dan de anderen hield. Als zij op het kerkhof speelden, stond ik buiten aan de tralies, en dan keek ik er binnen en wenschte, dat ik onder die gelukkigen behoorde; niet omdat ik met hen wilde medespelen, maar om de menigte boeken, die zij hadden

en om hetgeen zij in de wereld konden worden. Bij den proost van het stift kon ik nu met hen zamenkomen en hun gelijk zijn. Ik herinner mij geen hunner uit dien tijd; zoo weinig hebben zij zich zeker met mij ingelaten. Dagelijks bekroop mij het gevoel, dat ik mij had ingedrongen, omdat men mij beschouwde als daar niet te behooren. Slechts één jong meisje, die daar als de voornaamste doorging en van welke ik later nogmaals zal spreken, zag mij altijd zoo zacht en vriendelijk aan; zelfs gaf zij mij eens eene roos, en hoogst gelukzalig keerde ik toen naar huis, omdat er toch ééne was, die mij niet voorbij zag en verstiet.

Eene oude naaister veranderde den overrok van mijn vader in een pak voor mijne aanneming. Nooit had ik zulk een rok gedragen. Ook kreeg ik voor de eerste maal in mijn leven laarzen. Onuitsprekelijk groot was mijne vreugde; ik vreesde alleen maar, dat zij niet door allen zouden gezien worden, en derhalve trok ik ze over mijn broek, en zoo liep ik door de kerk. De laarzen piepten en kraakten, en dat deed mij regt veel genoegen; want nu kon de gemeente hooren, dat zij nieuw waren. Geheel mijne aandacht was gestoord; ik gevoelde het, en te gelijk werd ik verschrikkelijk gekweld door mijn geweten, omdat mijne gedachten even zoo veel bij mijne nieuwe laarzen als bij God waren; ik bad Hem regt hartelijk om het mij te vergeven, en daarop dacht ik toch weder aan de nieuwe laarzen.

In het laatste jaar had ik eene kleine som gelds opgespaard. Toen ik haar natelde, bestond ze uit dertien rijksdaalders. Ik was over het bezit van een zoo grooten schat geheel buiten mij zelf van vreugde, en daar mijne moeder er nu op stond, dat ik bij eenen kleermaker in

de leer zou gaan, smeekte en vleide ik haar om te mogen reizen naar Koppenhagen, te dien tijde voor mij de grootste stad der wereld! Wat wilt gij daar worden? vroeg mijne moeder. Ik wil beroemd worden, gaf ik haar ten antwoord, en ik verhaalde haar wat ik van merkwaardige mannen had gelezen; men heeft eerst geweldig veel tegenspoed te boven te komen en dan wordt men beroemd! 't Was een geheel onverklaarbare zucht, die mij aandreef; ik weende en bad, en eindelijk gaf mijne moeder toe. Zij liet echter eerst eene oude, zoogenaamde wijze vrouw uit het hospitaal halen, om uit kaart en koffijdik mijn toekomstig lot te profeteren.

Uw zoon zal een groot man worden, zeide de oude vrouw, en Odense zal eenmaal ter eere van hem illumineren. Mijne moeder schreide toen zij dat hoorde, en ik kreeg verlof om op reis te gaan. Al de buren zeiden aan mijne moeder, dat het verschrikkelijk was, mij op een leeftijd van veertien jaren naar Koppenhagen te laten gaan, 't geen toch eene zoo ver af gelegen, groote, drokke stad was, waar ik niemand kende. Ja, hij laat mij geen rust, gaf mijne moeder ten antwoord; ik heb hem zijn zin moeten geven; maar ik ben er zeker van, dat hij niet verder dan tot Nijborg zal komen. Als hij de onstuimige baren der zee ziet, zal hij wel bang worden en weer terugkeeren.

In den zomer vóór mijne belijdenis was een deel van het opera- en schouwburg-personeel van den koninklijken schouwburg in Odense geweest en had daar een reeks van operaas en treurspelen gegeven. Geheel de stad was er vol van geweest, en ik, die het goed vinden kon met den man van de aanplakbiljetten, zag al hunne voorstellingen achter de schermen; ik was zelfs als page, herder, enz. opgetreden en had ook eenige woorden gesproken. Mijn ijver was zóó

groot, dat ik doorgaans geheel gekleed en gereed was als de tooneelspelers aankwamen om zich te kleeden. Dat trok hunne aandacht. Mijn kinderlijk gelaat en mijne opgewondenheid gaven hun genoegen; zij spraken vriendelijk met mij, en ik zag tot hen op als tot aardsche goden. Al wat ik over mijne zangstem en over mijn reciteren had gehoord begon ik nu te verstaan. Ik was voor het tooneel geboren. Daar zou ik een beroemd man worden, en derhalve was Koppenhagen het doel van mijn streven. Ik hoorde zeer veel spreken van het groote tooneel in Koppenhagen en dat er iets was, wat men ballet noemde, 't geen de opera en het tooneelspel nog moest overtreffen. In 't bijzonder sprak men van de solo-danseres, madame Schall, als van de eerste van allen. Zij was derhalve in mijne verbeelding de koningin van het geheel en in mijne fantazij was zij degene, die alles voor mij zou vermogen, indien ik slechts hare gunst en bescherming verwierf. Van deze gedachten vervuld, ging ik naar den ouden boekdrukker Iversen, een der aanzienlijkste burgers van Odense, die, gelijk ik wist, zeer veel omgang had gehad met de tooneelspelers toen zij daar geweest waren. Hij, dus meende ik, moest de danseres wel kennen; ik wilde hem om een brief voor haar vragen, en dan zou Onze Lieve Heer wel het overige doen.

De oude man zag mij voor de eerste maal en hoorde mijn verzoek zeer vriendelijk aan. Hij ried mij echter zeer ernstig af zoo iets te doen en zeide, dat ik een handwerk moest leeren. Dat zou waarlijk eene groote zonde wezen, hernam ik. Hij was getroffen door de wijze, waarop ik dit zeide, en het nam hem voor mij in. Hij deelde mij mede, dat hij de danseres wel is waar niet persoonlijk kende, maar dat hij mij toch een brief aan haar wilde

geven. Ik kreeg dan ook een brief, en nu geloofde ik dat ik mijn doel reeds zeer nabij was.

Mijne moeder pakte een klein bundeltje kleederen te zaam en sprak met den postiljon, opdat hij mij als blinde passagier naar Koppenhagen zou medenemen; dat kostte drie rijksdaalders. De namiddag kwam; mijne moeder geleidde mij bedroefd de poort uit. Hier stond mijne oude grootmoeder. In den laatsten tijd waren hare schoone haren grijs geworden. Zij viel mij om den hals en weende, zonder een woord te kunnen spreken. Ik zelf was diep bedroefd. Zoo scheidden wij. Ik zag haar nooit weder; in het volgende jaar stierf zij. Ik ken zelfs haar graf niet; zij rust op het kerkhof der armen.

De postiljon blies. Het was een heerlijke, zonnige namiddag, en spoedig scheen de zon in mijn kinderlijk hart. Ik verheugde mij over al het nieuwe, dat ik zag, en reisde immers het doel mijner wenschen te gemoet? Maar toen ik bij Nyborg aan de groote Belt kwam en het schip zich verwijderde van het eiland waarop ik was geboren, toen voelde ik eerst regt hoe eenzaam en verlaten ik was, en dat ik niemand anders had, dan God in den hemel. Zoodra ik op Seeland kwam, ging ik achter een loods, die aan het strand stond; ik viel op mijne knieën en bad God om mij te helpen en te leiden. Daardoor gevoelde ik mij getroost, zoo vast vertrouwde ik op God en op mijn geluk. Den ganschen dag en den daarop volgenden nacht reed ik door steden en dorpen; ik stond eenzaam bij den wagen en at mijn brood, terwijl de bagaadje werd overgepakt en — ik verbeeldde mij, dat ik in de wijde wereld al een heel end op weg was.

Op maandag morgen den vijfden September 1819, zag ik Koppenhagen voor het eerst, van den heuvel bij Frie-

derichsberg. Daar steeg ik af, en met mijn kleinen bundel ging ik den slottuin, de lange allée en de voorstad door, naar de stad. Op den avond vóór mijne aankomst was juist de groote zoogenaamde joden-vervolging uitgebroken, die zich ook door andere landen van Europa uitstrekte; geheel de stad was in beweging, alles was op de been; het gewoel en de opschudding in Koppenhagen beantwoordden derhalve aan het beeld, 't welk mijne fantazij zich van deze toen voor mij zoo groote stad had ontworpen. Met naauwelijks tien daalders in mijn zak, nam ik mijn intrek in eene der kleinere herbergen. De eerste wandeling die ik deed, was naar den schouwburg. Ik wandelde meer dan eenmaal er om heen, ik zag op naar de muren, en beschouwde het bijna als de plaats mijner inwoning, als een ouderlijk huis. Een der handelaars in toegangbiljetten, die hier dagelijks rondslenterden, werd opmerkzaam op mij en vroeg, of ik een biljet wilde hebben? Ik was zoo geheel onbekend met de wereld, dat ik meende dat de man er mij een ten geschenke wilde geven; daarom nam ik zijn aanbod uiterst dankbaar aan. Hij meende, dat ik hem beet wilde nemen en werd boos, zoodat ik mij verschrikt van de plaats verwijderde, welke mij hier de liefste was. Weinig kon ik vermoeden, dat tien jaren later mijn eerste dramatische arbeid daar opgevoerd zou worden, en dat ik op *die* wijze voor het deensche publiek zou optreden. Den volgenden dag trok ik mijn aannemingpak aan; de laarzen werden niet vergeten. Zij werden natuurlijkerwijze over den broek getrokken; en zoo in mijn grootste staatsie, met een hoed, die mij half over de oogen viel, ging ik naar de danseres, madame Schall, om haar mijn aanbevelingsbrief te overhandigen. Eer ik aanschelde viel ik

voor de deur op mijne knie en bad God dat ik hier hulp en bescherming mogt vinden. Op dit oogenblik kwam er een dienstmeisje met haar korf de trappen af; zij lachte mij vriendelijk toe, gaf mij een schilling en huppelde weg. Met verbazing beschouwde ik haar en den schilling. Ik had immers mijn aannemingpak aan, en ik meende dat ik er zeer netjes uitzag, hoe kon zij dan op het denkbeeld komen, dat ik wilde bedelen? Ik riep haar na. Houdt hem maar! riep zij mij toe, en weg was zij. Eindelijk werd ik toegelaten bij de danseres, die mij met groote verwondering beschouwde en aanhoorde. Zij kende dengene, die den brief had geschreven, volstrekt niet, en geheel mijn voorkomen kwam haar al zeer zonderling voor. Ik openbaarde haar mijne zucht voor het tooneel, en op hare vraag: welke rol ik meende te kunnen uitvoeren, antwoordde ik: „Asschepoester." Dit stuk was in Odense gegeven door de koninklijke tooneelspelers, en de hoofdrol had op mij een zoo sterken indruk gemaakt, dat ik haar geheel uit het geheugen speelde. Intusschen verzocht ik verlof om mijne laarzen uit te trekken, omdat ik anders niet op mijn gemak was voor die rol, en nu nam ik mijn grooten hoed als tambourin en begon te dansen en te zingen:

Rang of rijkdom blijft op aarde
Van de zorgen niet verschoond.

Mijne zeldzame gebaren en mijne groote bewegelijkheid deden de danseres, die mij voor krankzinnig hield, verlangen om maar spoedig van mij af te komen, hetgeen dan ook geschiedde. Daarop ging ik naar den tooneeldirecteur om eene aanstelling te zoeken. Hij beschouwde mij, en zeide, dat ik voor het tooneel te mager was. O, hernam ik, als ik maar met honderd rijksdaalders inkomen

aangesteld werd, dan zou ik wel vet worden! De directeur verzocht mij ernstig, dat ik heen zou gaan, en voegde er bij, dat men slechts beschaafde menschen engageerde.

Diep bedroefd stond ik daar nu; ik had geen mensch, die mij troost of raad kon geven. Nu dacht ik aan den dood, als het eenige en beste voor mij; maar mijne gedachten verhieven zich tot God, en met het volkomen vertrouwen van een kind op zijnen vader, bleef mijne hoop op Hem gevestigd. Ik weende eens goed uit en zeide toen tot mij zelven: als alles heel ongelukkig gaat, dan zendt Hij hulp, dat heb ik toch gelezen; eerst moet men veel lijden, eer men het tot iets brengen kan. Ik ging nu heen en kocht mij een toegangskaartje voor de galerij, om de opera *Paul en Virginia* te zien. De scheiding der gelieven greep mij zoo hevig aan, dat ik in een luid geween losbarstte. Een paar vrouwen, die naast mij zaten, troostten mij, zeggende, dat het maar komediespel was, en dat het volstrekt niets te beduiden had. De eene gaf mij een groote boterham met worst er op. Ik had het grootste vertrouwen in alle menschen, en met de meeste openhartigheid vertelde ik haar, dat ik eigenlijk niet weende om Paul en Virginia, maar dat ik het tooneel als mijne Virginia beschouwde, en dat ik, als ik daarvan moest gescheiden worden, even ongelukkig zoude zijn als Paul. De vrouwen keken mij aan, maar schenen mij niet te verstaan; ik deelde haar mede, waarom ik naar Koppenhagen was vertrokken en hoe ik nu aan mijn lot was overgelaten; de vrouw gaf mij nu nog meer boterhammen, fruit en koeken.

Den volgenden morgen betaalde ik mijne rekening, en tot mijne groote droefheid werd ik gewaar, dat geheel mijn vermogen nog slechts uit één rijksdaalder bestond;

ik moest derhalve of met den schipper terugkeeren of bij een ambachtsman in de leer trachten te komen. Het laatste hield ik voor het beste; want keerde ik naar Odense terug, dan moest ik daar toch ook op een ambacht, en ik voorzag, dat men mij zou uitlagchen als ik weêr zoo naar huis kwam. Het was mij volstrekt onverschillig, welk handwerk ik leerde; ik koos het alleen maar om in Koppenhagen mijn leven te rekken. Ik kocht een courant en zocht er in en zag dat een schrijnwerker een leerjongen wilde aannemen. Ik ging tot hem; de man ontving mij vriendelijk, maar zeide, dat hij eer hij mij voor vast kon aannemen, een attest en mijn doopcedel van Odense moest hebben. Tot zóó lang kon ik bij hem blijven en zien hoe het vak mij beviel. Den volgenden morgen te zes ure kwam ik reeds in de werkplaats; er waren verscheidene knechts en eenige leerjongens; de meester was er niet. Zij voerden vrolijke en ligtvaardige gesprekken; ik was bloode als een meisje, en toen zij dat merkten, werd ik duchtig beet genomen. Verder op den dag ging de ruwe scherts dier knapen zoo verre, dat ik gedachtig aan het tooneel uit de fabriek, het vaste voornemen opvatte, geen dag langer in die werkplaats te blijven. Daarom ging ik naar den meester en nam met tranen afscheid van hem, terwijl ik hem zeide, dat ik het niet kon uithouden; hij troostte mij, maar te vergeefs; ik was al te zeer aangedaan en snelde van daar.

Ik liep nu de straten door; niemand kende mij; ik was geheel verlaten. Daar herinnerde ik mij, dat ik te Odense in een courant had gelezen van een Italiaan, met name Siboni, die in Koppenhagen als directeur van het muzijk-conservatorium was aangesteld. Alle menschen toch hadden mijne stem geprezen, en misschien zou hij mij

aannemen; anders moest ik nog dien zelfden avond een schipper trachten te vinden, met wien ik naar huis kon geraken. Bij de gedachte aan de terugreis werd ik nog heviger aangedaan, en in dien toestand zocht ik Siboni op. Hij had juist een groot gezelschap te eten; onze beroemde componist Weyse, de dichter Baggesen en andere gasten waren bij hem. De huishoudster, die mij de deur opende, vertelde ik niet alleen mijn dringend verlangen om als zanger te worden aangesteld, maar ook geheel mijn levensloop. Zij hoorde mij met zeer veel deelneming, aan en zij moet zeker het grootste deel daarvan hebben oververteld; want ik moest lang wachten. Maar toen de deur werd geopend, kwam geheel het gezelschap uit om mij te zien. Ik moest zingen; Siboni luisterde opmerkzaam; ik declameerde tooneelen uit Holberg en een paar gedichten. Nu overmeesterde mij het gevoel over mijn eigen ongelukkigen toestand zóó zeer, dat ik in tranen losbarstte. Geheel het gezelschap applaudisseerde. — Ik voorspel het, sprak Baggesen; uit hem zal eenmaal iets worden; word echter maar niet ijdel, als eenmaal het publiek u toejuicht; en nu voegde hij er iets bij over de zuivere, ware natuur, en dat deze met den rijperen leeftijd in den mensch verloren gaat; ik verstond niet alles. Siboni beloofde, dat hij mijne stem zou vormen en dat ik er toe zou komen om als zanger op den koninklijken schouwburg te debuteren. Ik was geheel en al geluk; ik lachte en schreide, en toen de huishoudster mij uitliet en de opgewektheid zag waarin ik verkeerde, streelde zij mij de wangen en zeide, dat ik den volgenden dag naar professor Weyse moest gaan, die het goed met mij meende en op wien ik mij kon verlaten.

Ik kwam bij Weyse, die eenmaal zelf arm, zich er boven op had gewerkt; hij had mijn ongelukkigen toestand diep gevoeld en begrepen en door eene collecte zeventig rijksdaalders voor mij opgezameld. Nu schreef ik mijn eersten brief aan mijne moeder, een juichenden brief; het geluk van geheel de wereld was mij toegestroomd. Mijne moeder liet in haar blijdschap den brief aan alle menschen zien, eenigen hoorden er verwonderd van op, anderen lachten er om; want waarop toch zou alles neerkomen? Om Siboni te verstaan was het noodzakelijk, dat ik ten minste eenig duitsch leerde; eene Koppenhaagsche, met welke ik van Odense naar Koppenhagen was gereisd, en die mij gaarne naar haar vermogen wilde ondersteunen, verkreeg van een harer bekenden, een taalmeester, dat hij mij zonder belooning eenige duitsche lessen gaf, en zoo leerde ik eenige duitsche volzinnen. Siboni stelde zijn huis voor mij open en gaf mij voedsel en onderrigt; maar een half jaar daarna kwam mijn stem in eene overgangsperiode, of welligt was zij bedorven, omdat ik geheel den winter met slechte schoenen moest loopen en geen warme overkleederen had. Er bestond geen vooruitzigt meer voor mij om een uitstekend zanger te worden; — Siboni zeide het mij eerlijk en raadde mij aan om naar Odense terug te reizen en daar een handwerk te leeren.

Ik, die met de rijke kleuren der fantazij aan mijne moeder het geluk had afgeschilderd, 't welk ik werkelijk gevoelde, ik moest nu naar huis terugkeeren en daar ten spot worden! Van deze gedachte getroffen, stond ik als vernietigd. Maar juist hier, in dat schijnbaar groote ongeluk, lag de eerste schrede voor eene betere toekomst. Toen ik weder zoo verlaten op mij zelf stond en steeds

nadacht over hetgeen ik moest beginnen, viel het mij in, dat in Koppenhagen de dichter Guldberg woonde, een broeder van den overste in Odense, die zoo welwillend voor mij was geweest. Hij woonde toen bij het nieuwe kerkhof even buiten de stad, 't welk hij in zijne gedichten zoo schoon heeft bezongen. Ik schreef hem en verhaalde hem alles; later ging ik zelf bij hem en vond hem omgeven van boeken en tabakspijpen. De krachtige, hartelijke man ontving mij vriendelijk, en daar hij uit mijn brief had opgemerkt hoe gebrekkig ik schreef, beloofde hij, mij onderrigt in de deensche taal te zullen geven; hij ondervroeg mij ook een weinig in het duitsch en meende, dat het goed zou wezen, als hij zich ook in dit opzigt mijner aantrok. Hij schonk mij de opbrengst van een klein geschrift, dat hij te dien tijde uitgaf; dit werd bekend, en ik geloof dat er over de honderd rijksdaalders bijeen gebragt werden; de voortreffelijke Weyse en anderen ondersteunden mij evenzeer.

In een logement te wonen zou mij te duur zijn geweest, ik moest alzoo een verblijf zoeken in een of ander huis in de stad. Mijne onbekendheid met de wereld voerde mij naar eene weduwe in eene der beruchtste straten van Koppenhagen. Zij was bereid om mij op te nemen, en ik kon niet gissen welke wereld zich hier om mij heen bewoog. Zij was eene ruwe, maar werkzame vrouw; zij schilderde mij de andere menschen in de stad zóó schrikkelijk af, dat het mij voorkwam als of het slechts bij haar eene veilige haven was. Twintig rijksdaalders moest ik maandelijks geven voor eene kamer, die niets meer was, dan eene leêge provisiekamer, zonder vensters of licht; maar ik had de vrijheid om in haar vertrek te zitten. Twee dagen moest ik het eerst beproeven; intusschen

zeide zij den volgenden dag, dat ik mij moest bepalen of terstond vertrekken. Ik, die mij zoo ligt aan de menschen aansloot, had haar reeds lief gekregen en gevoelde mij daar te huis; maar meer dan zestien rijksdaalders in de maand mogt ik niet geven, had Weyse gezegd; want wat ik van hem en van Guldberg kreeg, maakte juist die som uit, zoodat ik zelfs niet eens wat overhield voor mijne overige behoeften. Daarover was ik zeer bedroefd. Toen zij was uitgegaan, zette ik mij tegenover het portret van haar overleden man. Ik was nog zoo geheel kind, dat ik, toen mij de tranen over de wangen rolden, de oogen van het portret daarmede bestreek, opdat de doode man voelen zou hoe bedroefd ik was, en opdat hij op het hart zijner vrouw zou mogen werken. Zij moet zekerlijk hebben begrepen, dat er uit mij niet meer te persen viel; want toen zij terugkeerde zeide zij, dat zij mij voor de zestien rijksdaalders maar wilde houden, en ik dankte God en den overleden man.

Thans bevond ik mij midden in Koppenhagens verborgenheden, maar ze te doorgronden, vermogt ik niet. In het huis waar ik woonde was eene vriendelijke jonge dame, die op zich zelve leefde en nu en dan weende. Elken avond kwam haar oude vader en legde een bezoek bij haar af. Ik opende hem dikwerf de deur; hij droeg een eenvoudigen rok, die tot aan zijn hals was digtgeknoopt, en zijn hoed was altijd tot over de oogen getrokken. Hij dronk altijd thee bij haar, en daarbij mogt niemand tegenwoordig zijn; want hij was menschenschuw. Zij scheen over zijne komst nooit regt vrolijk te zijn. Vele jaren later, toen ik op een ander standpunt des levens was gekomen, toen de groote wereld en het zoogenaamde salonleven voor mij waren geopend, zag ik op zekeren

avond, midden in de verlichte zaal, een gedecoreerd voornaam oud heer binnentreden; — dat was de oude vader in den armoedigen rok, dezelfde, dien ik binnen had gelaten. Hij vermoedde zekerlijk niet, dat ik hem eenmaal de deur had geopend, toen hij daar de rol van den ouden vader speelde; maar ik van mijn kant hield mij toen ook slechts met mijn eigen komediespel bezig. Ik was namelijk nog zoo kinderachtig, dat ik met een poppentooneel speelde en poppengoed naaide. Om hiervoor bonte lappen te krijgen, ging ik in de winkels en vroeg om staaltjes van stoffen en zijden lint. Ik zelf bezat geen enkelen schilling; mijne waardin kreeg al haar geld eene maand vooruit; slechts nu en dan gaf zij mij iets, als ik het een of ander voor haar had gedaan, en dit ging dan weg aan papier of aan oude komedie-boeken. Ik was nu zeer blijde en werd dubbeld blijde gemaakt, daar professor Guldberg den eersten komiek van het tooneel, Lindgreen, een goed en beschaafd man, had overgehaald om mij onderrigt te geven. Hij liet mij verscheidene rollen uit Holberg leeren zooals den Hendrik in *De Domme Jongen*, voor welke rollen ik eenigen aanleg moet hebben getoond. Maar ik had meer lust om den Correggio te spelen. Ik kreeg ook verlof om deze rol op mijn eigen hand te leeren, ofschoon Lindgreen mij met komischen ernst vroeg: of ik er wel ooit toe komen zou om den grooten schilder gelijk te worden. Intusschen reciteerde ik de alleenspraak in de schilderijzaal met zooveel gevoel, dat de oude man mij op den schouder klopte en zeide: gevoel hebt gij; tooneelspeler moet gij echter niet worden, doch God weet wat. Spreek er eens over met Guldberg; als gij eens eenig latijn leerdet; dat brengt althans op den weg om

student te worden. — Ik een student! Dat was mij nog nooit in de gedachte gekomen; het tooneel lag mij nader aan het hart en was mij liever; maar ik kon toch ook nog wel latijn leeren. Het eerste sprak ik daarover met de dame, die mij kosteloos onderrigt in de duitsche taal had bezorgd; doch zij zeide mij, dat latijn de duurste taal was van de wereld en het niet mogelijk was om die kosteloos te leeren. Door Guldbergs tusschenkomst echter kreeg ik van een zijner vrienden uit welwillendheid eenige lessen in de week.

De solodanser Dahlén, wiens vrouw te dien tijde eene der eerste kunstenaressen was van het deensche tooneel, opende mij zijn huis. Menigen avond ging ik derwaarts, en de zachte, hartelijke vrouw was mij zoo goed. De man nam mij mede in zijne dansschool en dat was toch voor mij eene schrede nader tot het tooneel. Daar stond ik dan geheel den voormiddag met den langen stok en strekte mijne beenen uit; maar niettegenstaande mijn goeden wil meende Dahlén, dat ik het niet verder zou kunnen brengen, dan tot figurant. Één voordeel had ik toch daarmede verkregen. Ik mogt des avonds achter de schermen van het tooneel komen, ja zelfs op de achterste bank in de loge der figuranten zitten. Het kwam mij voor als had ik den voet reeds op het tooneel; maar op het tooneel zelf was ik nog nooit geweest. Op zekeren avond gaf men de operette: *De twee kleine Savoyaards.* In het tooneel op de markt mogt ieder, zelfs de machinisten opkomen, om het tooneel te helpen vullen. Dat hoorde ik: ik blankette mij een weinig en trad met de anderen gelukzalig op. Ik was in mijn gewone kleeding: dien aanneemrok, die het nog uithield, maar die er toch in weerwil van al mijn borstelen en de reparatiën

toch zeer armoedig uitzag, en den grooten hoed, die mij over mijn gezigt neerviel. Ik was daarvan zeer goed bewust en ik wilde mijne behoefte verbergen; doch daar door werden mijne bewegingen nog hoekiger. Als ik regt op ging zou de kortheid van mijn vest zeer afsteken tegen mijne lange, magere figuur. Ik besefte wel, dat men zich vrolijk over mij zou kunnen maken; doch ik was in dit oogenblik slechts vervuld van het geluk, dat ik de eerste maal voor het voetlicht zou optreden. Mijn hart klopte, ik trad op en — daar kwam een der zangers op mij af, die toenmaals het hoogste woord voerde en thans vergeten is. Hij nam mij bij de hand en wenschte mij spottender wijze geluk met mijn debut. Mag ik u aan het deensche volk voorstellen? vroeg hij, en te gelijk trok hij mij voor de lampen. Men zou om mijne figuur lagchen, dat gevoelde ik. De tranen kwamen mij in de oogen; ik rukte mij los en verliet bedroefd het tooneel. Doch spoedig daarop arrangeerde Dahlén een ballet: *Armide*, waarin ik eene kleine rol kreeg. Ik was een demon. Van dit ballet af ken ik mevrouw Heiberg, de gade van den hoogleeraar en dichter Heiberg en thans de hooggeëerde kunstenares van het deensch tooneel; zij had in dat ballet eene rol als klein meisje. Onze namen stonden op het biljet gedrukt. Dat was eerst een oogenblik in mijn leven, toen mijn naam gedrukt was! Ik meende er een nimbus van onsterfelijkheid in te zien. Ik kon den gedrukten naam niet genoeg bekijken; ik nam het programma van het ballet des avonds mede in mijn bed en vleide mij neder naast het licht, en las mijn naam, — kortom, ik was gelukzalig!

Ik was nu reede het tweede jaar in Koppenhagen; het geld, 't welk voor mij opgezameld was geworden, was

verteerd: doch ik schaamde mij om mijn gebrek en nood bekend te maken. Ik had mijn intrek genomen bij de weduwe van een schipper, waar ik slechts inwoonde en des morgens koffij kreeg. Dat waren zware, donkere dagen voor mij. De vrouw meende, dat ik uitging om bij familiën te eten, terwijl ik op een bank in den Koningstuin een broodje opat. Slechts zeldzaam waagde ik mij in een der geringste eethuizen, en daar koos ik dan de afgelegenste tafel. Ik was eigenlijk wel zeer verlaten; maar ik gevoelde geheel het gewigt van mijn toestand niet. Ieder mensch, die mij vriendelijk aansprak, hield ik voor een eerlijken vriend, God was bij mij in mijn klein kamertje, en menigen avond als ik mijn avondgebed had gedaan, kon ik Hem zoo kinderlijk vragen: zal het wel spoedig beter worden? Ik verkeerde in het geloof, dat het iemand geheel het jaar zoo ging, als het hem op nieuwjaarsdag was gegaan. Mijn hoogste streven nu was een rol in een tooneelspel te mogen vervullen. Het was juist nieuwjaarsdag; de schouwburg was gesloten, slechts een oude, half blinde portier zat aan den ingang bij het tooneel, waar zich niemand anders bevond. Met een kloppend hart sloop ik hem voorbij, ik liep door tot ik tusschen de schermen en het gordijn was, en ik stond weldra tegenover de ledige plaatsen van het publiek. Hier viel ik op mijne knie neder; ik wilde declameren, maar niet een enkel vers wilde mij invallen. Toen bad ik luid mijn Onze Vader, en ik ging heen in de overtuiging, dat ik in den loop van dat jaar op deze plaats meer zou spreken, en een rol zou krijgen, omdat ik op nieuwjaarsdag van het tooneel gesproken had.

Gedurende de twee eerste jaren, die ik in Koppenhagen had doorgebragt, was ik niet in de vrije natuur geweest;

slechts eenmaal had ik den Zoölogischen tuin bezocht, en mij hier geheel in de beschouwing van het volksleven en van zijn bont gewoel verdiept. Het derde jaar kwam ik voor de eerste maal op eenen lentemorgen buiten en wel in den tuin van Friedrichsberg, zomerverblijf van Frederik VI. Weldra bevond ik mij onder den eersten grooten beukenboom, die naauwelijks ontloken was; de zon maakte de bladeren doorzigtig; eene heerlijke geur vervulde de frissche lucht; de vogelen zongen; dit alles overmeesterde mij; ik jubelde luid, sloeg mijne armen om een' der boomen en kuste dien. Is hij gek? zeide een man digt bij mij; het was een der bedienden van 't slot. Verschrikt liep ik weg, en ging toen rustig en kalm naar de stad terug.

Mijne stem had intusschen weer zooveel gewonnen in volheid, dat de onderwijzer in den zang der koor-school, toen hij ze hoorde, mij een plaats aanbood in die school; hij was ook van gevoelen dat ik door het medezingen in het koor meer losheid zou krijgen om mij op het tooneel te bewegen. Maar inmiddels ging het met het latijn zeer slecht. Ook hoorde ik velen zeggen, dat men om in het koor te zingen geen latijn noodig had en dat men zonder latijn ook wel een groot tooneelspeler kon worden. Ik vond dat verstandig gesproken, en meermalen verontschuldigde ik mij, met of zonder reden, voor de latijnsche lessen. Dat kwam Guldberg ter ooren, en voor de eerste maal in mijn leven kreeg ik, maar met regt, eene gestrenge bestraffing, die mij bijna geheel ter neder sloeg. Ik geloof, dat geen misdadiger bij het aanhooren van zijn doodvonnis meer had kunnen lijden. Dat moet ook op mijn gelaat te lezen zijn geweest; want hij zeide: speel maar geen komedie. Doch het was geen

komedie-spel. — Ik zou nu niet langer latijn leeren. Ik gevoelde mijne afhankelijkheid van de goedheid der menschen zoo duidelijk als ooit te voren. Soms waren er oogenblikken waarin ik de somberste en ernstigste gedachten koesterde ten aanzien mijner toekomst; want het ontbrak mij aan het noodzakelijkste. Op andere tijden was ik weer zoo zorgeloos als een kind.

De weduwe van den beroemden deenschen staatsman Christiaan Colbjornsen en haar dochter waren de beide eerste dames van hooger stand, die zich den armen knaap hartelijk aantrokken, mij met deelneming aanhoorden en mij dikwerf zagen. Mevrouw von Colbjornsen woonde des zomers op Bakkehus, een landgoed bij Koppenhagen, waar ook de dichter Rahbek en zijne interessante echtgenoote woonden. Rahbek sprak nooit tegen mij; maar zijne levendige en vriendelijke vrouw onderhield zich meermalen met mij. Ik was te dien tijde weer begonnen aan het schrijven van een treurspel, 't welk ik haar voorlas. Maar reeds bij de eerste tooneelen riepen zij uit: Daar zijn plaatsen in, die gij geheel uit Oehlenschläger en Ingemann hebt uitgeschreven. — Ja, maar zij zijn zoo schoon, hernam ik in mijn onschuld, en ik las maar verder.

Eens toen ik haar wilde verlaten om naar mevrouw von Colbjornsen te gaan, gaf zij mij eene handvol rozen en zeide: wilt gij die medenemen, het zal haar zeker genoegen doen, ze uit de hand eens dichters te ontvangen.

't Is waar, zij sprak deze woorden op half schertsenden toon maar, 't was toch de eerste maal, dat iemand het woord dichter in verband met mijnen naam uitsprak; het ging mij door merg en been, en de tranen sprongen mij

in de oogen. Ik weet, dat sedert dat oogenblik mijn lust tot schrijven en dichten opgewekt was; vroeger was het mij slechts eene uitspanning ter afwisseling van het spel met het poppentooneel geweest.

Op Bakkehus woonde ook professor Thiele, in dien tijd een jong student maar reeds uitgever der Deensche Volkssprookjes, die bekend stond voor dengenen, die het Baggesensche raadsel opgelost en lieve versjes gemaakt had. Hij was gevoelig, vurig en deelnemend. Stil en opmerkzaam had hij mijne ontwikkeling gade geslagen, en nu leven wij als vrienden met elkander. Hij was een der weinigen, die mij in dien tijd de waarheid zeiden, als anderen zich over mij vrolijk maakten en slechts oogen voor het zonderlinge in mijn uiterlijk voorkomen hadden. Men had mij al schertsend den naam van den kleinen declamator gegeven, en als zoodanig was ik iets bijzonders, men maakte zich vrolijk over mij, en ik meende dat dit lagchen toejuichen was. Een mijner latere vrienden heeft mij verhaald, dat hij mij ongeveer in dien tijd voor de eerste maal zag; het was in de salon van eenen rijken koopman, waar men, om zich eens vrolijk over mij te maken, mij verzocht een mijner gedichten voor te dragen, en dit schijn ik met zooveel gevoel gedaan te hebben, dat de spot in deelneming veranderde.

Dagelijks hoorde ik zeggen hoe goed het voor mij zou wezen als ik kon studeren. Men zeide, dat ik mij aan de wetenschappen moest wijden; maar niemand deed een stap voor mij. Het was mij reeds zwaar genoeg om mijn leven te rekken. Daar viel het mij in om een treurspel te schrijven en het in te zenden bij het Koninklijk Tooneel. Voor het geld, 't welk ik daarmede zou verdienen, zou ik beginnen te studeren. Terwijl Guldberg

mij nog in het deensch onderrigt gaf, had ik naar aanleiding van eene duitsche vertelling, getiteld *de Woudkapel* een treurspel geschreven. Hij beschouwde het echter bloot als een oefening in de taal en hij verbood mij nadrukkelijk om het in te zenden; dit was ook mijn voornemen niet. Ik vond zelf mijn onderwerp, en binnen den tijd van veertien dagen was mijn vaderlandsch treurspel gereed. Het heette: *De roovers in Wissenberg*. Dit laatste was de naam van een klein dorpje op Fühnen. Naauwelijks een enkel woord daarin was juist geschreven; daar mij niemand had geholpen, omdat het anoniem moest wezen. En toch werd er eene enkele persoon in het geheim ingewijd, namelijk de jonge dame, die ik in Odense bij de voorbereiding tot mijne bevestiging had aangetroffen; zij was de eenige, die toen vriendelijk en goed voor mij was geweest. Door haar was ik in de Colbjornsensche familie gekomen, en werd zoo in al deze kringen — men zond mij van den eenen naar den anderen — bekend en opgenomen. Zij betaalde iemand om een leesbaar afschrift van mijn stuk te maken en zorgde voor de inzending. Na verloop van zes weken kreeg ik het terug. Het was verworpen en de brief, die er nevens was gezonden, voegde er bij dat men geen verdere stukken verlangde, die in een zoo hooge mate het gemis verrieden aan allereerste beschaving.

Het was juist aan het einde van het tooneelsaizoen in Mei 1823. Daar kreeg ik een brief van de directie, waarbij ik uit de koor- en dansschool werd ontslagen. Er werd nog bij gevoegd, dat het mij tot niets zou dienen al bleef ik die school bezoeken; maar men wenschte dat mijne vele vrienden zich mijner mogten aannemen en mij in staat stellen om die beschaving te erlangen, zonder

welke het talent niets beteekent. Ik gevoelde mij nu weder als het ware in de wijde wereld gestooten, zonder hulp en zonder steun. Ik *moest* een stuk voor het tooneel schrijven. Het *moest* aangenomen worden; dat bleef de eenige redding voor mij. Naar aanleiding eener geschiedkundige vertelling schreef ik een treurspel: *Alfsol.* Over het eerste bedrijf was ik zelf verrukt en daarmede begaf ik mij naar den deenschen vertaler van Shakespeare, den thans overleden admiraal Wolff, die het met welwillendheid hoorde voorlezen. In zijn familiekring vond ik later de hartelijkste ontvangst. Bij onzen beroemden natuurkundige Oersted kwam ik ook in die dagen, en ook zijne woning is mij tot op dezen dag een ouderlijk verblijf vol liefde gebleven, waaraan mijn hart als vastgehecht is en waar ik mijne oudste, onveranderde vrienden heb. Een geliefkoosd kanselredenaar, de proost Gutfeldt, leefde toen nog, en hij was het die het warmste sprak over mijn treurspel 't welk thans was afgewerkt. Hij zond het met eene aanbeveling aan de tooneel-directie. Ik zweefde tusschen hoop en vrees. In den loop van den zomer had ik bitter gebrek geleden; maar ik sprak er nooit van, anders hadden de velen die deelnamen in mijn lot, mij zekerlijk geheel aan mij zelven overgelaten. Valsche schaamte weerhield mij om te zeggen hoe het mij ging. Maar één geluk vervulde mij. Ik las te dien tijde voor de eerste maal Walter Scott. Een nieuwe wereld ging voor mij op. Ik vergat de werkelijkheid en gaf aan de leesbibliotheek het geld, waarmede ik mijn middagmaal moest koopen.

Maar toen zag ik ook voor het eerst den tegenwoordigen conferentie-raad Collin, een der veel beteekenendste mannen van Denemarken, die de grootste bekwaamheden

met het edelste en beste hart vereenigt; tot wien ik in alles vol vertrouwen op zie, die mij een tweede vader is geworden en in wiens kinderen ik mijne broeders en zusters heb gevonden. Hij was toen reeds directeur bij het koninklijk tooneel en algemeen zeide men mij, dat het wel het beste zou wezen, als hij zich mijner wilde aantrekken. Oerstedt of Gutfeldt was het, die het eerst van mij tegen hem sprak en nu ging ik voor de eerste maal naar het huis, 't welk voor mij zoo dierbaar zou worden. Vóór de uitbreiding der stad, stond dit huis buiten de poort en diende den spaanschen afgezant tot zomerverblijf, nu staat dit scheef en hoekig gebouw in eene der aanzienlijkste straten, een ouderwetsch houten balkon voert tot den ingang, en een groote boom breidt zijne groene takken uit over den hof en den spitsen gevel. Het zou mij een ouderlijk huis worden; en wie blijft niet gaarne stilstaan bij de schildering van zijn „te huis"? Ik zag in Collin slechts een man, die zich met zijne zaken bemoeit; zijn taal was ernstig en hij was karig in zijn woorden. Ik vertrok weder zonder deelneming van dien kant te verwachten, en juist Collin was het, die innig op mijn welzijn bedacht was en er in stilte voor werkte, even als hij in geheel zijn arbeidzaam leven jegens allen heeft gehandeld. Maar toen verstond ik nog de bedaardheid niet, waarmede hij schijnt toe te luisteren, terwijl zijn hart bloedt bij de woorden van den in benaauwdheid verkeerenden, en terwijl hij altoos met ijver en gelukkig gevolg weet te werken en te helpen. Mijn ingezonden stuk, waarover zoo velen mij met lof overlaadden, werd door hem zoo ter loops aangeroerd, dat ik hem meer beschouwde als mij ongenegen, dan als mijn beschermer. Maar er verliepen slechts weinige dagen en

ik werd voor de schouwburg-directie geroepen, waar Rahbek mij *Alfsol* teruggaf als ongeschikt voor het tooneel; doch hij voegde er bij, dat er veel goudkorrels in waren, weshalve men de hoop koesterde, dat ik welligt, bij ernstige studiën, na het bezoeken eener school en nadat ik genoegzame voorbereidende kundigheden had opgedaan, eens aan het deensche tooneel werken zou kunnen leveren, die waardig waren om opgevoerd te worden. Om mij nu mijn onderhoud en dit onderrigt te verschaffen, had Collin mij aanbevolen bij koning Frederik de Zesde, die mij jaarlijks eene zekere som voor eenige jaren toestond. Evenzeer had Collin bewerkt, dat ik van wege de directie van het hooger onderwijs vrij onderrigt ontving op de latijnsche school te Slagelse, waar juist een nieuwe en zoo men zeide een knappe rector was aangesteld. Ik was bijna stom van verrassing, nooit had ik gedacht dat mijn leven die rigting zou nemen, ofschoon ik nog geen heldere voorstelling had van de loopbaan, die ik nu zou betreden. Met den eerst vertrekkenden post zou ik naar Slagelse reizen, 't welk twaalf mijlen van Koppenhagen ligt. Het was de plaats waar ook de dichters Baggesen en Ingemann de school hadden bezocht. Van Collin zou ik alle drie maanden geld ontvangen; aan hem moest ik mij houden. Hij was het, die mijn vlijt en mijn vooruitgang zou gadeslaan. Voor de tweede maal ging ik bij hem en ik dankte hem. Zacht en hartelijk voegde hij mij toe: schrijf mij maar onverholen over al wat gij noodig hebt en hoe het u gaat. — Van dat uur af aan had ik eene plaats in zijn hart ingenomen. Geen vader had voor mij meer kunnen wezen, dan hij voor mij was en is; niemand heeft zich inniger over mijn lateren opgang en mijn geluk verheugd; niemand heeft hartelijker

gedeeld in mijn kommer, en ik ben er trotsch op te kunnen zeggen, dat een der uitstekendste mannen, die Denemarken bezit, voor mij gevoelt wat hij voor zijn eigen kind gevoelt. — Zijne weldaad werd gegeven, zonder dat een woord of blik het mij zwaar maakte die te ontvangen, en dit was niet het geval bij allen, aan welke ik mijn dank moest toebrengen voor deze verandering in mijn lot. Men verzocht mij om toch aan mijn onbegrijpelijk geluk en aan mijne armoede te denken, en men beval mij om bijzonder vlijtig te wezen. Maar in Collins woorden lag de hartelijkheid van een vader, en hij was het, aan wien ik mij eigenlijk alles verschuldigd achtte. De tijd, waarop ik moest afreizen, was spoedig opgekomen, en ik had zelfs nog iets in orde te brengen. Ik had namelijk met een bekende van Odense, die eene kleine boekdrukkerij voor eene weduwe waarnam, gesproken om *Alfsol* te laten drukken, opdat ik daarmede ook eenig geld zou kunnen verdienen. Maar om het stuk gedrukt te krijgen, moest ik eerst een zeker getal inteekenaren leveren. Deze waren nog niet gevonden; het stuk lag in de boekdrukkerij en zij was gesloten, toen ik het handschrift wilde afhalen. Maar eenige jaren later verscheen het plotseling, zonder mijn weten en willen, in zijne onveranderde gedaante, doch zonder mijn naam in druk.

Op een schoonen herfstdag reisde ik met den post uit Koppenhagen om mijn schoolleven in Slagelse te beginnen. Een jong student, die een maand geleden zijn eerste examen had afgelegd, en thans naar huis, naar Jutland keerde, om zich als student te vertoonen en zijne ouders en vrienden weder te zien, zat naast mij en juichte van vreugde over het nieuwe leven, 't welk thans vóór hem lag; hij verzekerde mij, dat hij de ongelukkigste mensch

zou wezen, als hij zich in mijne plaats bevond, en thans weer met de latijnsche school moest beginnen. Maar ik reisde met goeden moed naar de kleine stad op Seeland. Mijne moeder kreeg een hoogstgelukkigen brief van mij; — ik wenschte alleen dat mijn vader en mijne oude grootmoeder nog geleefd en gehoord hadden, dat ik op de latijnsche school zou gaan.

Toen ik 's avonds laat in eene herberg te Slagelse aankwam, vroeg ik de waardin, of er veel merkwaardigs in de stad was? Ja, zeide zij, eene nieuwe engelsche spuit, en de bibliotheek van Pastoor Bastholm. En dat waren ook bijna al de merkwaardigheden. Een paar Uhlaner officieren maakten de beschaafde wereld uit. Iedereen wist wat er in ieder huis voorviel, of een schooljongen verhoogd of verlaagd was, en zoo meer. Een privaat-theater, waartoe de leerlingen der latijnsche school en de dienstmeisjes uit de stad bij de repetitíen vrijen toegang hadden, leverde rijken stof tot gesprekken op. De plaats lag ver van een bosch en nog verder van de kust verwijderd; maar de postdiligence ging door de hoofdstraat en de posthoorn weergalmde door 't kleine stadje.

Te Slagelse kwam ik in den kost bij eene fatsoenlijke weduwe uit den beschaafden stand, en ik had bij haar een klein kamertje met het uitzigt op den tuin en op het veld. In de school kreeg ik mijne plaats in de voorlaatste klasse, onder kleine knapen. Want ik wist volstrekt niets.

Ik was inderdaad gelijk aan een wilden vogel, die in

een kooi wordt gesloten; ik had den besten wil om te leeren; maar oogenblikkelijk plaste ik in de wetenschap rond, als of ik in de zee was geworpen. De eene baar volgde de andere; spraakkunst, aardrijkskunde en wiskunde; — ik gevoelde mij van dat alles overweldigd en vreesde, dat ik mij alle die wetenschappen nooit eigen zou kunnen maken. De rector, die er niet buiten kon om met allen te spotten, maakte natuurlijkerwijze met mij geene uitzondering. Voor mij stond hij daar als een godheid; elk woord, dat hij sprak, geloofde ik onvoorwaardelijk. Toen ik op zekeren dag een zijner vragen niet goed beantwoordde en hij daarop zeide, dat ik dom was, meldde ik dit aan Collin, en ik deelde hem mijne bezorgdheid mede, dat ik niet verdiende, wat men voor mij had gedaan; maar hij stelde mij gerust. Ik kreeg ook wel eens goede getuigenissen, en de leeraren waren allen hartelijk en goed jegens mij. Maar in weerwil mijner vorderingen, verloor ik het vertrouwen in mij zelf al meer en meer. Bij een der eerste examens echter verwierf ik mij den lof des rectors en hij schreef het in mijn boekje van goed gedrag. Zeer gelukkig hierover kwam ik na verloop van eenige dagen te Koppenhagen. Guldberg, die mijne vorderingen wel bespeurde, ontving mij zeer vriendelijk en prees mijn ijver. Zijn broeder in Odense verschafte mij in den volgenden zomer de middelen om mijne geboorteplaats weder te zien; ik was er nog niet geweest sedert ik op avontuur uitging. Ik voer over de Belt en begaf mij te voet naar Odense. Naarmate ik het stadje naderde en eindelijk den hoogen ouden kerktoren zag, werd het mij al weeker en weeker om het hart. Diep gevoelde ik Gods zorg voor mij en ik barstte in tranen los. Mijne moeder was zoo gelukkig over mij; de

familiën van Iversen en Guldberg ontvingen mij hartelijk, in de kleinere straten zag ik de menschen het venster openen om mij na te staren; want allen wisten dat het mij zoo bijzonder goed gegaan was; ja, toen een der voornaamste burgers, die een hoogen toren op zijn huis had laten bouwen, mij daarop bragt en ik over de stad en den omtrek in 't rond zag, en toen eenige arme vrouwen uit het gasthuis, die mij als kleinen jongen hadden gekend, naar boven naar mij wezen, stond ik daar werkelijk als op de tinne des geluks. Maar zoodra ik te Slagelse was teruggekeerd, verdween deze nimbus en elke gedachte er aan. Ik durf zeggen, dat ik zeer vlijtig was, en zoodra de gelegenheid zich daartoe aanbood, kwam ik in eene hoogere klasse; maar juist daar gevoelde ik mij meer geprangd; ik besefte dat mijn vlijt geen vruchten genoeg droeg. Menigen avond, als de slaap mij overmande, wies ik mijn hoofd met koud water, of sprong den eenzamen kleinen tuin in 't rond, tot ik weer wakker was en het boek op nieuw kon grijpen. — De rector vulde een gedeelte zijner leeruren aan met spotternijen, spotnamen en met kwinkslagen, die juist niet van de gelukkigsten waren. Ik was als verlamd van angst als hij binnentrad; derhalve drukten mijne antwoorden dikwerf het tegendeel uit van hetgeen hij wilde zeggen, en daardoor werd mijn angst nog grooter. Wat moest er van mij worden?

In een mismoedig oogenblik schreef ik een brief aan den eersten onderwijzer, een dergenen, die mij het hartelijkst genegen waren, en ik zeide daarin, dat ik mij zelf voor een zoo weinig begaafd wezen hield, dat ik niet kon studeren, en dat men in Koppenhagen het geld wegwierp, 't welk aan mij werd besteed. Ik bad hem derhalve om mij te raden wat ik doen moest. De voortreffelijke man

boezemde mij weder moed in door zijne goede woorden, en hij schreef mij zoo hartelijk en vertroostend: dat de rector het goed met mij meende; dat het nu eenmaal zoo zijne wijze van doen was; dat ik alle vorderingen maakte, die men slechts kon verlangen, en dat ik aan mijne geschiktheid voor de studie niet mogt twijfelen. Hij schreef mij ook, dat hij zelf als een drie-en-twintigjarige boerenknaap en derhalve nog ouder dan ik, zijne studiën was begonnen, dat het ongelukkige van mijn toestand slechts daarin bestond, dat ik anders dan de andere scholieren had moeten behandeld worden, hetgeen in een school geen plaats kon vinden. — Het ging ook werkelijk vooruit; ik was wèl met de onderwijzers en de medescholieren.

Elken zondag moesten wij naar de kerk en een ouden predikant hooren; de andere scholieren leerden onder de preek hunne lessen in de geschiedenis en wiskunde. Ik leerde mijne les in den catechismus, en meende dat ik op die wijze minder zonde zou doen. Het bijwonen der laatste repetitiën op een liefhebberij-tooneel waren lichtpunten in mijn schoolleven. Dat gebeurde in een afgelegen gebouw, waar men de koeijen kon hooren loeijen. De decoratiën, die een straat voorstelden, waren genomen naar de markt der stad, zoodat de voorstellingen iets eigenaardigs, iets huiselijks hadden. De inwoners vonden het wel aardig, dat zij hunne eigene huizen konden zien.

Des zaturdags-namiddags was het eene uitspanning voor mij naar het slechts ten halve gesloopte Antvorskov-slot, een voormalig klooster, te gaan, waar ik het opgraven van de oude kelder-ruïnen gadesloeg, als ware het een Pompeji. Ik wandelde ook meermalen naar het kruis van den heiligen Anders, 't welk op een der heuvelen staat bij Slagelse; het is een der houten kruisen uit den tijd

van het catholicismus in Denemarken. De heilige Anders was priester in Slagelse en reisde naar het heilige land. Den laatsten dag bad hij te lang aan het heilige graf, zoodat het schip wegzeilde. Mismoedig ging hij langs het strand. Daar kwam een man aangereden en nam hem mede op zijn ezel. Hij viel terstond in slaap, en toen hij ontwaakte, hoorde hij de klokken van Slagelse luiden. Hij lag op den *Hvilehöi* of heuvel der ruste, waar thans het kruis staat. Hij was jaar en dag vroeger terug gekeerd dan het schip, 't welk zonder hem was uitgezeild, en de engel had hem in zijn vaderland gedragen. De sage en de plaats, waar hij ontwaakte, werden mij lief. Van hier toch kon ik de zee en Fühnen zien; hier leefde ik in mijne fantazijen; te huis bond mijn pligtsgevoel mijne gedachten uitsluitend aan mijne boeken.

Maar ik was het allergelukkigst toen ik op zekeren zondag, terwijl het woud groen was, naar de twee mijlen van Slagelse liggende stad Söro ging, die midden in het woud door meiren ligt omgeven. Hier is eene ridder-academie, die door den dichter Holberg is gesticht. Alles lag daar in kloosterlijke eenzaamheid. Hier bezocht ik den dichter Ingemann, die sinds kort gehuwd en als leeraar hier was aangesteld. Reeds in Koppenhagen had hij mij vriendelijk opgenomen; hier was de ontvangst nog hartelijker. Als een heerlijk sprookje kwam mij zijn leven daar voor. Bloemen en wijnranken slingerden zich om de vensters; de kamers waren met de portretten van uitstekende dichters en met andere platen versierd. Wij voeren op het meir met eene aeolusharp, die aan den mast was gehecht. Ingemann vertelde zoo levendig, en zijne voortreffelijke, beminnenswaardige vrouw ging met mij om als ware zij eene oudere zuster van mij; —

ik had die menschen lief. Onze vriendschap is met de jaren toegenomen; sedert dien tijd ben ik bijna elken zomer daar een welkome gast geweest, en ik heb gevoeld, dat er menschen zijn door wier omgang men als het ware beter wordt; het bittere verdwijnt, en geheel de wereld verschijnt ons als in zonneglans.

Onder de leerlingen der Ridder-academie bevonden zich twee die verzen maakten; zij wisten dat ik het ook deed, en sloten zich aan mij aan. De eene was Petit, die later — zeker met den besten wil, maar niet getrouw — eenige van mijne boeken heeft vertaald; de andere was de dichter Karl Bagger, een der begaafdste menschen die in de deensche letterkunde zijn opgetreden, maar die onregtvaardig beoordeeld is. Zijne gedichten zijn vol frischheid en oorspronkelijkheid; zijne vertelling „das Leben meines Bruders" is een boek vol geest, waarmede het Deensche Maandschrift heeft getoond, dat het niet oordeelen kan. Die beide akademie-vrienden verschilden zeer van mij; het leven bruiste hen door de aderen, ik was week en kinderlijk.

In mijn boekje van goed gedrag kreeg ik altijd „uitmuntend goed," voor het opzeggen van mijn lessen enz. Eens trof het zoo, dat ik slechts de getuigenis „zeer goed" kreeg. Zóó angstig en kinderlijk was ik, dat ik daarover een brief schreef aan Collin en hem in vollen ernst verzekerde, dat ik er onschuldig aan was, slechts „zeer goed" te hebben gekregen.

De rector was Slagelse zeer moede; hij verzocht om de opengevallen plaats als rector bij de latijnsche school in Helsingör, en hij kreeg ze. Hij vertelde het mij, en voegde er vriendelijk bij, dat ik aan Collin zou schrijven, of ik met hem mede kon gaan. Dan kon ik bij hem in

huis wonen en thans reeds kon ik mijn intrek bij hem nemen en te zamen wonen met zijn huisgezin. Dan kon ik ook binnen den tijd van anderhalf jaar student worden. en dit zou niet gebeuren als ik daar te Slagelse bleef. Hij wilde mij dan zelfs eenige privaatlessen in het latijn en grieksch geven. Bij deze gelegenheid schreef hij aan Collin, en deze brief, dien ik later heb gezien, behelsde den grootsten lof over mijne vlijt, mijne vorderingen en mijne vatbaarheid. En ik was in den waan, dat hij mijn aanleg geheel en al miskende, en zelf beweende ik zoo dikwerf mijn gemis aan bekwaamheid! Ik giste volstrekt niet, dat hij zoo gunstig over mij oordeelde; dat zou mij gesterkt en opgebeurd hebben, terwijl ik door zijne gedurige berispingen werd ter neêr gedrukt. Ik kreeg natuurlijk verlof van Collin en nam mijn intrek bij den rector. Maar helaas, dat was een ongelukkig huis!

Ik trok met hem mede naar Helsingör, een der schoonste punten van Denemarken, digt bij de Oeresund, die hier zelfs geen mijl breed is en zich voordoet als een blaauwe, zwellende stroom tusschen Denemarken en Zweden. De schepen aller natiën varen er dagelijks bij honderden voorbij. Des winters legt het ijs zijn vaste brug tusschen de landen, en als deze in de lente wordt afgebroken, gelijkt zij een voortzeilenden ijsberg. De natuur maakte hier een sterken indruk op mij; maar slechts steelswijze mogt ik haar beschouwen. Als de schooltijd voorbij was, werd gewoonlijk de huisdeur gesloten. Ik moest in de zwoele schoolkamer blijven en mijn latijn leeren, of met de kinderen spelen, of in mijne kleine kamer zitten. Ik kwam bij niemand. Mijn leven in dit huis doemt nog op in de akeligste droomen mijner herinnering. Ik was op het punt van te bezwijken, en elken avond

bad ik God, dat Hij dezen kelk van mij mogt nemen en dat Hij mij den dood mogt geven. Ik bezat geen het minste vertrouwen in mij zelf. Nooit klaagde ik in mijne brieven over mijn lot, hoe, bij voorbeeld, de rector er vermaak in schepte om met mij te spotten en mijne gevoeligheid belagchelijk te maken. Ik beklaagde mij nooit over iemand, uitgenomen over mij zelf. Ik besefte, dat men in Koppenhagen zeggen zoude, dat ik geen lust had om iets uit te voeren, en dat het fantastisch wezen zich nooit in de werkelijkheid op zijne plaats kon bevinden. De brieven, die ik in dat tijdperk mijns levens aan Collin heb geschreven, moeten zoo somber gestemd en zoo vol vertwijfeling zijn geweest, dat zij hem diep roerden. Doch er was niets aan te doen. Men meende, dat het aan mijn innerlijke lag en niet, gelijk toch de waarheid was, ten gevolge van inwerkingen van buiten. Mijn gemoed was voor elken zonnestraal ontvankelijk; maar slechts op enkele feestdagen des jaars, als ik naar Koppenhagen mogt reizen, vielen die zonnestralen mij te beurt.

Welk een overgang! binnen weinige dagen uit des rectors kamer in een huis in Koppenhagen te komen waar in alles de élegance, de zindelijkheid en de behagelijkheid der beschaafde wereld heerschten. Het was bij den admiraal Wulff, wiens gemalin eene moederlijke toegenegenheid voor mij had opgevat en wier kinderen hartelijk met mij omgingen. Zij woonden in een vleugel van het slot Amaliënburg. Ik kreeg eene kamer, die op het plein uitzag. Aladdins woorden kwamen mij voor den geest, als hij van zijn prachtig slot op het plein nederblikt en uitroept: „hier ging ik als een arme knaap." — Mijne ziel was vol dankbaarheid.

Gedurende geheel mijn verblijf in Slagelse had ik naau-

welijks meer dan vier of vijf gedichten geschreven. Twee van deze: *De ziel* en *Aan mijne moeder* zijn gedrukt in mijne verzamelde geschriften. Gedurende mijn schooltijd in Helsingör schreef ik slechts een enkel gedicht: *Het stervende kind*, een gedicht hetwelk later van al mijne verzen den meesten opgang heeft gemaakt. Ik las het voor aan bekenden in Koppenhagen; men werd er opmerkzaam op; maar velen gaven slechts acht op mijne Fühnensche uitspraak, die elke *d* in de taal inslikt. Ik werd door menigeen geprezen; maar ik kreeg ook van de meesten eene vermaning tot bescheidenheid en men prentte mij daarbij in, dat ik mij geen al te groote denkbeelden van mij zelf moest maken — ik, die immers verre was van zulke denkbeelden te koesteren! In het huis van Wulff zag ik verscheidene van de grootste talenten; maar mijn geest en mijn gevoel bogen zich het diepst voor éénen enkele: het was de dichter Adam Oehlenschläger. Zijn lof klonk uit aller mond om mij heen; in vroom geloof zag ik tot hem op. Ik was zoo zalig toen hij op zekeren avond, in de groote verlichte zaal — waar ik diep gevoelde dat mijne kleeding de armoedigste was, weshalve ik mij tusschen de lange gordijnen verborg — tot mij kwam en mij de hand reikte; ik had voor hem wel op de knieën kunnen zinken. Ik zag Weyse weder en hoorde hem op de forte-piano fantazeren. Wulff zelf las zijne vertalingen uit Byron voor, en Oehlenschlägers jongere dochter Charlotte verraste mij door haren levenslustigen en vrolijken luim.

Uit zulk een huis keerde ik, na verloop van weinige dagen, naar den rector terug, en diep gevoelde ik het onderscheid daarvan. Hij kwam óók juist van Koppenhagen, waar hij er van had hooren spreken, dat ik een gedicht

van mij zelf had voorgedragen. Hij staarde mij aan met een doorborenden blik en beval mij om het gedicht te brengen. Als hij er een vonkje poezij in vond, dan wilde hij mij vergiftigen. Sidderend bragt ik hem *Het stervende Kind.* Hij las het en verklaarde het voor gemaakte gevoeligheid en gekkepraat; hij gaf al zijn wrevel lucht. Had hij het gedaan, omdat hij vermoedde dat ik mijn tijd met verzenmaken verbeuzelde, of omdat hij meende dat ik een karakter bezat, 't welk hard behandeld moest worden, dan was zijne bedoeling goed geweest; maar dit mogt hij niet gelooven. Van dag tot dag werd mijn toestand ongelukkiger. Mijn geest leed zoo zeer, dat ik op het punt stond van als vernietigd te worden. Dat was de donkerste, de ongelukkigste tijd in mijn leven. Te dien tijde echter reisde een der onderwijzers naar Koppenhagen en verhaalde deze aan Collin hoe het eigenlijk met mij ging; oogenblikkelijk nam Collin mij uit de school en uit het huis des rectors. Toen ik hem bij 't afscheidnemen dankte voor het goede, 't welk ik van hem had genoten, vervloekte mij de kwaadaardige man en eindigde hij met te zeggen, dat ik nooit student zou worden, dat mijne verzen onder de toonbank des boekhandelaars zouden verschimmelen en dat ik zelf in het dolhuis zou eindigen. Tot in mijn binnenste ontroerd verliet ik hem. Vele jaren later, toen mijne werken gelezen werden, toen de *Improvisator* was uitgekomen, ontmoette ik hem in Koppenhagen. Hij reikte mij de hand ten teeken van verzoening, en zeide dat hij zich in mij had vergist en mij valsch had behandeld; maar thans behoefde ik mij niet meer aan hem te storen. — Die zware, donkere dagen in mijn leven zijn mij ook dikwerf ten zegen geweest.

Een jongmensch, later in Denemarken door zijn ijver

in de noordsche taal en geschiedenis allergunstigst bekend, werd mijn onderwijzer.

Ik huurde nu een klein zolderkamertje; het is beschreven in mijn *'t Was maar een Speelman.* Uit het *Prenteboek zonder prenten* of *De nieuwe vertellingen van de Maan* kan men zien, dat ik er dikwerf een bezoek van de maan ontving. Tot mijn onderhoud kreeg ik eene bepaalde som; maar nu moest het onderwijs ook betaald worden, en ik moest derhalve op eene andere wijze sparen. Een paar familiën ruimden mij eene plaats in aan hunne tafel; de weekdagen werden bezet. Ik was een soort van kostganger, even als menig arm student in Koppenhagen het nog is. Ik maakte goede vorderingen. Maar de voortreffelijke man meende, dat er in één opzigt nog wel wat in mij moest veranderd worden, namelijk in het stuk van de godsdienst. Hij hield zich gestreng aan de woorden des bijbels; dien kende ik ook, want van mijne komst op de school had ik alles levendig begrepen, wat van den bijbel gezegd en geleerd werd. Ik vatte het op met het gevoel en in den zin dat God liefde is. Alles wat daartegen streed nam ik niet aan; dus ook geen brandende hel waar het vuur eeuwig duurt. Ik was nu niet meer het onderdrukte wezen op de schoolbank, maar durfde mijn gevoelen uitspreken en drukte mij uit als een natuurmensch; mijn onderwijzer, die zich gestreng aan de letter hield, werd bang voor mij. Wij redetwistteden, terwijl dezelfde reine vlam even rein in onze harten brandde. Maar het deed mij goed, dat ik met dezen deugdzamen en begaafden jongeling dikwijls sprak, die even als ik een eigen karakter had.

Daarentegen had ik een gebrek, dat zich al meer en meer bij mij openbaarde. Het was een trek, niet om te

spotten, maar om met mijn beste gevoel te spelen, en het verstand als het meest beduidende in de wereld te beschouwen. De rector had mijne weeke natuur volstrekt niet begrepen; mijn gevoel, dat als 't ware steeds overvloeide, was belagchelijk gemaakt en in mijne borst terug gedrongen. En zie, thans, nu ik vrijer naar mijn doel kon streven, openbaarde zich juist die verandering in mij. Ik ging niet over van de diepste neerslagtigheid tot uitgelatenheid, maar tot eene mislukte poging om iets anders te schijnen dan ik was. Ik schertste over het gevoel, meenende dat ik het geheel van mij had afgeworpen, en toch kon ik den ganschen dag ongelukkig zijn, als ik een zuur gezigt vond, waar ik een vriendelijk gelaat had verwacht. Al de gedichten, die ik vroeger onder het storten van tranen had geschreven, gaf ik thans parodiërende opschriften of belagchelijke refereinen. Het eene betitelde ik: *De klagt eener jonge kat*, een ander noemde ik: *De kranke Dichter*. De weinige gedichten, welke ik te dien tijde schreef, waren alle humoristisch, er had eene geheele verandering met mij plaats gegrepen. De verminkte plant was verplaatst geworden en zou thans nieuwe loten uitschieten.

De oudste dochter van Wulff, een geniaal en vrolijk meisje, verstond en verlevendigde den humor, die in eenige mijner gedichten te voorschijn kwam. Zij bezat mijn volle vertrouwen, beschermde mij als eene goede zuster, oefende grooten invloed op mij uit, en moedigde mijnen lust voor het komieke aan.

In dezen tijd stroomde een nieuw leven door de deensche literatuur; het volk begon er belang in te stellen, de staatkunde bleef er buiten.

Heiberg, die zich door zijne voortreffelijke werken

„Psysche” en der *„Topfer Walter”* als dichter eenen grooten naam heeft gemaakt, had de vaudeville op het deensche tooneel ingevoerd; het was een deensch produkt, bloed van ons bloed, werd dus met gejuich ontvangen, en verdrong bijna al 't andere. Thalia hield carnaval op het deensche tooneel, en Heiberg was haar sekretaris. Bij Oersted ontmoette ik hem voor 't eerst; een beschaafd en spraakzaam mensch en de held van den dag zijnde, sprak hij mij uit de hoogte aan. Hij was nogtans zeer vriendelijk en ik kwam bij hem aan huis. Hij vond mijne humoristische gedichten waardig om in zijn hoogst voortreffelijk weekblad: *De vliegende post* te worden opgenomen. Kort te voren had ik met veel moeite mijn gedicht: *Het stervende kind*, in een tijdschrift afgedrukt gekregen. Niet een der vele uitgevers van journalen, die anders het jammerlijkste tuig opnamen, had den moed om een gedicht van een scholier te drukken. Mijn allerbekendst gedicht werd toen niet opgenomen, dan vergezeld van eene verontschuldiging. Heiberg merkte het op en gaf het eene eervolle plaats. Doch twee humoristische gedichten, met eene *H.* onderteekend, waren mijn eigenlijk debuut in zijn tijdschrift. Ik herinner mij nog den eersten avond, toen *De vliegende post* met mijne verzen verscheen. Ik was in een huis waar men mij wel mogt lijden, doch waar mijn talent als dichter als iets zeer onbeduidends werd beschouwd, en waar men op iederen regel iets had aan te merken. De man trad met *De vliegende post* binnen. Dezen avond, dus sprak hij, staan er twee voortreffelijke gedichten in. Zij zijn van Heiberg. Geen ander heeft ze kunnen schrijven. En thans werden mijne gedichten met verrukking voorgedragen. — De dochter des huizes, die in mijn geheim was ingewijd, riep in hare

blijdschap uit, dat ik ze had vervaardigd, en nu sprak men geen woord meer en werd boos. Dat smartte mij diep! Een onzer minstbeduidende schrijvers, maar een man van rang, die soirées en receptiës hield, gaf mij op zekeren dag eene plaats aan zijne tafel. Hij vertelde, dat er een nieuw jaarboekje zou uitkomen en dat hij om eene bijdrage daarvoor was uitgenoodigd. Ik deelde hem daarop mede, dat het eenige kleine gedicht, 't welk ik thans had, volgens den wensch des uitgevers in hetzelfde jaarboekje zou verschijnen. Jan en alle man zullen derhalve tot het boekske bijdragen, sprak hij wrevelig. Nu, dan heeft hij van mij ook niets noodig; het zal lang duren eer hij van mij iets krijgt.

In September 1828 werd ik student, en toen het examen was afgeloopen, vlogen de duizend beelden en gedachten door welke ik steeds vervolgd was geworden, als een bijënzwerm in de wereld uit, en wel in mijn eerste werk: *De voetreis naar Amack*, een humoristisch opstel, hetwelk geheel mijne toenmalige persoonlijkheid aanduidt, namelijk mijn lust om met alles te spelen en in tranen over mijn gevoel te spotten: — een fantastisch bont tapijt. Geen boekhandelaar had den moed om het boekske uit te geven. Ik waagde het derhalve zelf, en weinige dagen nadat het was verschenen, was het ook uitverkocht. De boekhandelaar Reitzel kocht mij de tweede oplage af; later heeft hij nog eene derde uitgegeven en bovendien is het boek in Zweden nagedrukt geworden. Mijn werk werd door een ieder gelezen. Ik vernam slechts toejuiching. Ik was student! Mijn hoogste doel was bereikt. Ik verkeerde in eenen staat van verrukking, en schreef in die stemming in rijmende verzen mijn eersten tooneelarbeid: *De liefde op den Nicolai-toren*, of *Wat zegt het parterre?*

Mijne medestudenten namen het stuk juichend op. Zij waren trotsch op mij. Thans was ik een gelukkig mensch; ik had dichteren-moed en jeugdigen levenslust. Alle huizen begonnen zich voor mij te openen. Ik verkreeg toegang tot alle kringen. En toch verzuimde ik mijne studiën niet, maar leerde ik dapper zoodat ik in September 1829 mijn *examen philologicum* en *philosophicum* goed doorstond en mijne eerste verzameling gedichten uitgaf, welke grooten bijval vond. — Het leven lag in zonneschijn vóór mij.

Tot dus verre had ik nog slechts een klein deel van mijn vaderland gezien. In den zomer van 1830 wilde ik een gedeelte van mijne eerste letterkundige verdienste besteden om Jutland te bezoeken en mijn Fühnen een weinig nader te leeren kennen. Ik kon niet vermoeden, dat dit kleine uitstapje mij zoo ernstig zou stemmen en welk een overgang er in mijn innerlijk leven zou plaats grijpen.

Ik werd goed ontvangen in de steden, waar allen mijne *Voetreis* en de *Humoristische gedichten* kenden. Fühnen opende mij zijn landelijk leven, en niet verre van mijn geboorteplaats Odense verbleef ik op de villa van den ouden Iversen vele weken als een welkome gast. Er vloeiden in die dagen vele verzen op het papier; maar de humoristische werden al zeldzamer en zeldzamer. Het gevoel, waarover ik zoo dikwerf had geschertst, wilde zich wreken. Op mijne reis naar een der kleinere steden kwam ik in een aanzienlijk huis. Hier ging plotseling eene nieuwe wereld voor mij open, die o, zoo groot was, en toch kon ik ze in zoo kleine woorden noemen: twee bruine oogen.... Doch dat zij zoo. Geheel nieuwe levensplannen vervulden

mij. Ik wilde het verzenmaken opgeven. Waartoe kon dat leiden? Ik wilde studeren om predikant te worden. Ik had slechts ééne enkele gedachte, en dat was *zij*. Maar het was zelfbedrog. Zij beminde een ander en huwde dien. Eerst vele jaren later heb ik erkend en gevoeld, dat ook hier zich alles ten beste voor mij en voor haar heeft geschikt. Misschien giste zij zelfs niet eens hoe diep mijn gevoel was en hoe dat op mij werkte. Zij werd de voortreffelijke vrouw van een braaf man, eene gelukkige moeder. — Gods zegen over haar!

In mijn *Voetreis* en mijne meeste werken hield de parodie de overhand. Velen keurden het af, en meenden dat zulk eene rigting van den geest tot niets goeds kon leiden. De kritiek liet mij dit juist nu hooren, nu een dieper gevoel in mij had uitgewischt wat men mij thans verweet. Uit eene nieuwe verzameling van gedichten: *Fantazyen en schetsen*, die met nieuwjaar uitkwam, was duidelijk op te maken wat mijn hart drukte. Eene omschrijving der geschiedenis van mijn eigen hart verscheen in eene ernstige vaudeville: *Scheiding en wederzien*, slechts met die verandering, dat hier wederkeerige liefde heerschte. Het stuk kwam vijf jaren later op het tooneel.

Onder mijne jonge vrienden te Koppenhagen was destijds ook Orla Lehmann, later in het staatkundige leven van Denemarken, zoo hoog als iemand, in de gunst des volks gestegen. Met hem las ik de nieuw uitgekomen gedichten van Heinrich Heine, die mij als het ware uit de ziel zong. Hij verdrong Hoffmann, die gelijk men in de *Voetreis* zien kan, vroeger het sterkste op mij heeft gewerkt. Zoo zijn dan in mijn jeugdig leven, slechts drie schrijvers mij als in het bloed overgegaan, namelijk Walter Scott, Hoffmann en Heine.

Ik geraakte al meer en meer in eene ziekelijke stemming en gevoelde steeds eene neiging om het treurige in het leven op te zoeken en bij deszelfs schaduwzijden te verwijlen. Ik werd aantrekkelijk en onthield slechts de berisping, niet den lof die mij te beurt viel. — Mijn late komst op de school, het verhaaste aanleeren van al wat ik nog weten moest en de aandrang dien ik gevoelde, toen ik student was, om te gelijk ook als schrijver op te treden, maken het verklaarbaar, dat mijn eerste boek: *De Voetreis*, niet zonder spel- en taalfouten was. Ik had slechts iemand moeten nemen om de proeven te corrigeren; want dat was een voor mij nieuwe arbeid. Dan toch had men mij te dien opzigte niets kunnen verwijten. Nu spotte men over die gebreken en bleef er bij stilstaan; terwijl men ligt heenliep over hetgeen goed was. Ik ken er, die mijne gedichten slechts doorlazen om er gebreken in te vinden. Men teekende, bij voorbeeld, aan hoe dikwerf ik de eene of andere uitdrukking had gebezigd. Een jongmensch, thans prediker, die destijds vaudevilles en recensies schreef, ontzag zich niet om, in een gezelschap, waar ik tegenwoordig was, eenige van mijne gedichten op die wijze door te loopen, zoodat een klein, zesjarig meisje, 't welk met verwondering hoorde hoe hij alles verkeerd vond, het boek nam, op het woordje *en* wees, en zeide: daar staat nog een woordje, daar hebt gij nog niet op gescholden. Hij gevoelde wat er in de woorden van het kind lag opgesloten; hij bloosde, en kuste de kleine. Ik leed onder dat alles; maar ik had uit mijn schoolleven eene blooheid overgehouden, die te weeg bragt dat ik alles goedwillig duldde. Ik was te week, al te onvergefelijk goedhartig. Ieder wist het, en sommigen werden daardoor bijna gruwzaam. Allen wilden mij te

regt wijzen; bijna allen zeiden dat ik door loftuitingen werd bedorven, en derhalve wilden *zij* mij de waarheid zeggen. Alzoo hoorde ik voortdurend slechts van mijne gebreken en van mijne werkelijke of voorgewende zwakheden. Nu en dan vlamde mijn gevoel wel op, en dan zeide ik, dat ik een dichter zou worden aan wien men eere zou beleven — maar zulke woorden werden als de kroon der onverdragelijkste ijdelheid aangegrepen en van huis tot huis overgebragt. Ik was een goed mensch, heette het overal; maar een der ijdelsten, die er bestonden. Menigmaal was ik op het punt om geheel en al aan mijne eigene bekwaamheden te twijfelen, en had ik even als in de donkerste dagen van mijn schooltijd, een gevoel dat geheel mijn talent zelfbedrog was. Ik geloofde het bijna zelf; maar ik kon het niet altijd verdragen, dat het mij door anderen hard en smadend onder den neus werd gewreven, en uitte ik dan een stout en onoverlegd woord, dan werd het tot een geesel waarmede men mij sloeg. Doch als zij, die men lief heeft, slaan, worden de geesels tot scorpioenen.

Collin meende, dat ik eene klein reisje moest maken, bij voorbeeld naar Noord-Duitschland. Daar zou ik mij verstrooijen en nieuwe indrukken ontvangen. In de lente van 1831 verliet ik Denemarken voor de eerste maal. Alles verraste mij en vervulde mijne ziel. Ik zag Lubeck en Hamburg. Ik zag voor de eerste maal bergen: het Hartzgebergte; de wereld breidde zich ontzettend voor mij uit, mijne opgeruimdheid kwam, gelijk een trekvogel, weder terug. Maar droefheid is gelijk aan een zwerm zwaluwen, die achterblijven en zich in de nesten der trekvogels neerzetten; geheel gesterkt voelde ik mij niet. In Dresden maakte ik kennis met Tieck. Ingemann

had mij een brief voor hem medegegeven. Op zekeren avond hoorde ik hem een van Shakspeare's stukken voorlezen. Bij het afscheidnemen wenschte hij mij dichteren-geluk, terwijl hij mij omarmde en kuste, 't geen op mij den diepsten indruk maakte. De uitdrukking in zijne oogen zal ik nooit vergeten. Ik verliet hem met tranen in de oogen, en smeekte God om kracht, ten einde het doel te kunnen naderen, naar hetwelk geheel mijne ziel streefde; kracht om datgene te kunnnen uitspreken, wat ik in mijne borst gevoelde; en ik hoopte dat wanneer ik Tieck wederzag, ik dan door hem gekend en geacht mogt worden. Eerst vele jaren daarna, toen mijne latere geschriften vertaald en in Duitschland goed ontvangen waren, eerst toen zagen wij elkander weder. Ik ontving den trouwen handdruk van den man, die mij in mijn tweede vaderland den wijdingskus had gegeven. In Berlijn maakte ik kennis met Chamisso. Ik had van Oersted een brief aan hem. De ernstige man met de lange lokken en eerlijke oogen opende zelf mij de deur. Hij las den brief en, hoe het kwam weet ik niet, maar wij begrepen elkander terstond. Hij boezemde mij al aanstonds het grootste vertrouwen in, en ik stortte mijn hart voor hem uit, al was het dan ook in slecht duitsch. Chamisso verstond overigens deensch; ik overhandigde hem mijne gedichten, en hij was de eerste, die eenige daarvan vertaalde en mij alzoo invoerde in Duitschland. In het *Morgenblatt* sprak hij in deze woorden zijn oordeel over mij uit: Begaafd met luim, vernuft en kinderlijke eenvoudigheid, heeft Andersen ook toonen in zijne magt, die een dieperen weerklank in de harten vinden. Hij verstaat bijzonder goed de kunst, uit weinige los daarheen geworpene trekken, aangename beelden en

landschappen te voorschijn te roepen; maar deze zijn dikwijls te lokaal, om dengenen te kunnen behagen die niet zelf in de geboorteplaats des dichters t'huis behoort. Misschien is datgene wat van hem vertaald is of vertaald zou kunnen worden, 't minst geschikt ons zijne beeldtenis te geven. — Chamisso werd mijn vriend voor mijn geheele leven; zijne vreugde over mijne latere werken is uitgedrukt in een aan mij gerigten brief, die in zijne verzamelde geschriften is opgenomen.

Die kleine reize in Duitschland was van grooten invloed op mij, gelijk mijne Koppenhager vrienden ook erkenden. De reisindrukken, die ik had ontvangen, werden terstond ter neder geschreven, en ik gaf ze uit onder den titel van *Schaduwbeelden.* Ofschoon ik mij werkelijk verbeterd had, bestond toch nog altijd die zelfde kleingeestige lust, mijne fouten uit te pluizen, die zelfde manier van mij op te voeden, en ik was zwak genoeg zulks van onbevoegden te verdragen. Zelden schertste ik er over; en zoo ik het al deed, dan noemde men het overmoed en ijdelheid, en zeide dat ik nooit naar verstandige lieden hooren wilde. Zulk een opvoeder vroeg mij eens of ik *Hund* met een kleine *h* schreef, daar hij deze drukfout in mijn laatste werk had gevonden? Ik antwoordde schertsend: ja, want daar heb ik van een' kleinen hond gesproken. Ligt zal men zeggen: dat leed is zoo zwaar niet, neen, maar het zijn druppelen, die een steen uithollen. Hier spreek ik er over; want ik voel mij gedrongen tegen de beschuldiging van ijdelheid op te komen, die, daar zij niets anders op mijn privaat leven konden aanmerken, al meer en meer vergroot werd, en mij nu nog somtijds als eene niet meer gangbare munt toegeworpen wordt.

Van het einde des jaars 1828 tot aan het begin van

1839 moest ik mij alleen onderhouden door mijne geschriften. Denemarken is een klein land; naar Zweden en Noorwegen gingen toen nog weinige boeken. Het honorarium kon derhalve niet groot zijn. Het viel mij zwaar, er mij door te helpen, dubbeld zwaar, omdat mijne kleeding eenigermate passen moest in de kringen waar ik kwam. Te produceren en altoos te produceren was ruïnerend, ja onmogelijk. Daarom vertaalde ik een paar stukken voor het tooneel, namelijk: *La quarantaine* en *La reine de seize ans.* Voor Hartmann, een jong componist, die mij een opera-tekst verzocht, vervaardigde ik er een in weinige weken. Het stuk heette: *De Raaf*, en was bewerkt naar Hoffmanns *Il Corvo.* Voor een anderen jongen componist, Bredal, bewerkte ik Walter Scotts roman: *De bruid van Lammermoor.* Beide opera's kwamen op het tooneel; maar ik werd aan de ongenadigste kritiek onderworpen, als een, die vreemde dichtwerken had verminkt. Wat men vroeger goed aan mij had gevonden scheen thans vergeten te zijn, en men ontkende alle talent in mij. Daarentegen was de componist Weyse, mijn eerste weldoener, van wien ik reeds vroeger heb gesproken, ten hoogste tevreden met de behandeling van dit onderwerp. Hij deelde mij mede, dat hij sinds lang gewenscht had eene opera naar Walter Scotts *Kenilworth* te componeren, en nu verzocht hij mij met hem zamen te werken en den tekst te schrijven. Ik vermoedde niet, dat men nu den staf geheel en al over mij zou breken. Ik had geld noodig om te leven, en wat mij nog meer aandreef was, dat het mij streelde met Weyse, onzen beroemdsten componist, zamen te arbeiden. Het verheugde mij dat hij, die in Siboni's huis het eerst voor mij had gesproken, mij thans als kunstenaar in een edeler betrek-

king tot mij kwam. Ik was met den tekst naauwelijks half gereed, toen ik er reeds kwaad van hoorde spreken. Men vond het berispelijk, dat ik een bekenden roman had gebezigd. Ik wilde terugtreden; maar Weyse bemoedigde mij en hield mij er van af. Toen ik later op reis ging, eer hij met de muzijk gereed was, stelde ik mijn lot ten aanzien van den tekst geheel in zijne handen. Hij voegde er geheele verzen in, en het veranderde slot is geheel zijn werk. Op dat stuk volgden naamlooze aanvallen, en lompe met den stadspost mij toegezonden brieven, waarin ik door de onbekende schrijvers werd gesmaad en bespot. Intusschen leverde ik in hetzelfde jaar eene nieuwe verzameling van gedichten: *De twaalf maanden des jaars.* Later werden zij beoordeeld als een werk dat verscheidene mijner beste lyrische stukken bevat. Doch toen het verscheen werd het verworpen.

Te dien tijde bloeide er in Denemarken een thans ten grave gedaald *Maandschrift voor Literatuur.* De staatsraad Molbech, een man, die ongelukkigerwijze tot die mannen der wetenschap behoorde, welke slechts voor 1/64 dichters zijn, had over mijne eerste gedichten zeer gunstig gesproken. Maar al spoedig zonk bij hem mijne ster voor eene andere, die in haren opgang was. Het was een jonge lierdichter, Paludan Muller, en daar Molbech mij niet meer genegen was, veranderde zijne liefde in haat. Ziedaar de korte geschiedenis. Daarenboven maakte een werk van Heinrich Hertz grooten naam in Denemarken. Het waren zijne *Geestenbrieven.* Het moest schijnen als of de overleden dichter Baggesen ze uit het paradijs had geschreven; het was eene polemiek, die al het onreine uit den tempel der letterkunde wilde jagen. De oude geschiedenis van mijne spelfouten werd weder opgewarmd.

Mijn naam en mijn schoolverblijf in Slagelse werden met den „heiligen Anders" in verband gebragt. Ik werd bespot of, wil men, getuchtigd.

Diep gevoelde ik de wonde; mijne tegenpartijders beschouwden mij thans als geheel uitgesloten uit de letterkundige wereld. Intusschen gaf ik spoedig daarop een boekske uit: *Vignetten voor deensche dichters*, waarin ik afgestorvene en nog levende auteurs ieder met eenige regels karakteriseerde. Ik sprak echter slechts van het goede dat hen kenmerkte. Mijn geschriftje trok de aandacht. Men beschouwde het nog als een mijner beste werken. Het werd nagevolgd; maar de kritiek zweeg er van. Even als vroeger liet deze zich juist het minste in met die werken, die mij het best gelukt waren.

Mijne zaken stonden nu het slechtst en in hetzelfde jaar waarin Hertz zich deed kennen en een ondersteuning zou erlangen om te reizen, had ook ik een dergelijk verzoek ingezonden. Algemeen dacht men, dat ik thans mijn hoogste punt van ontwikkeling had bereikt. Wilde ik aan 't reizen komen, dan moest het thans wezen. Ik besefte, wat later ook erkend is geworden, dat het leven op reis de beste school voor mij zijn zoude. Om intusschen in aanmerking te kunnen komen, dus werd mij gezegd, moest ik van de uitstekendste dichters en wetenschappelijke mannen eene soort van aanbeveling trachten te krijgen; want juist in dit jaar waren er zoo vele uitstekende jongelieden, die om een ondersteuning hadden gevraagd, dat het moeijelijk zou wezen zich onder die allen te doen gelden. Alzoo verschafte ik mij aanbevelingen, en, voor zoo veel ik weet, ben ik de eenige deensche dichter, die in zijn land aanbevelingen heeft moeten overleggen om te bewijzen, dat hij dichter was. Hierbij was het intusschen opmerkelijk, dat

daarbij door ieder die mij aanbeval, eene andere eigenschap aan mij werd toegekend. Oehlenschläger bijv. sprak van mijn lyrisch talent, het ernstige in mij; Ingemann van mijn opvatten van het volksleven; Heiberg verklaarde, dat hij sedert Wessels tijd geen deensch dichter kende, die meer luim bezat dan ik; Oersted merkte aan, dat allen die tegen mij en allen die voor mij waren, in één punt overeenstemden, namelijk daarin, dat ik een waar dichter was. Thiele drukte zich met warmte en geestdrift uit over het genie, van hetwelk hij den kampstrijd tegen den druk en de ellende des levens in mij aanschouwd had. Ik kreeg een reisgeld; Hertz een grooter, en dat was ook gelijk het behoorde.

Wees toch blijde, zeiden de vrienden. Besef toch uw grenzenloos geluk. Geniet toch het oogenblik, want het zal allerwaarschijnlijkst de eenigste maal zijn dat gij 't land verlaat. Gij moest het eens hooren wat de menschen zeggen omdat gij reizen gaat, hoe wij u moeten verdedigen; soms kunnen wij dit echter niet. — Dat alles viel smartelijk om aan te hooren: ik gevoelde eene zielsbehoefte om weg te komen, om, waar het ook zijn mogt, vrij te kunnen ademen; maar de zorg zit vast op het paard des ruiters. Meer dan ééne zorge drukte mijn hart, en ofschoon ik hier de kameren er van voor de wereld ontsluit, een of twee hoekjes moet ik toch gesloten houden. Toen ik afreisde was mijn gebed tot God, dat ik verre van Denemarken verwijderd sterven mogt, of terugkeeren, gesterkt tot werkzaamheid en in staat om werken te leveren, die mij en degenen die ik liefhad, vreugde en eere konden geven.

Bij mijn vertrek kwamen mijne geliefden mij voor den geest. Onder eenige vrienden die ik reeds genoemd heb, waren er twee die op mijn leven en mijn dichtwerk

grooten invloed hebben gehad, en van wie ik iets naders moet zeggen. Mevrouw Lassoë, eene moederlijke vriendin, die in vele vakken bijzonder bekwaam was, had mij den toegang tot haren deelnemenden familiekring verleend; zij, de gevoelige vrouw, deelde dikwijls in mijnen kommer, vestigde mijne aandacht meer en meer op de schoonheden der natuur, en de poetische zijde van het leven; en toen bijna allen mij als dichter opgaven, hield zij mij nog staande. Ja, wanneer gij in 'tgeen ik geschreven heb, somtijds iets vrouwelijks en reins ontmoet, dan behoort zij onder diegenen aan wie ik 't bijzonder verschuldigd ben. Een ander karakter, dat grooten invloed op mij uitoefende, was Eduard, een der zonen van Collin. In vrijheid en voorspoed opgewassen, bezat hij eene onverschrokkenheid en eene vastheid, die mij ontbraken. Ik voelde, dat hij mij innig liefhad; teederlijk en met mijne geheele zie hing ik hem aan, in het dagelijksch leven was hij meer beraden en praktisch; dikwijls miskende ik hem, die juist het diepst voor mij gevoelde en mij, die gelijk was aan een riet in den wind, gaarne iets van zijn karakter had overgedaan. In het praktische leven stond hij, ofschoon jonger, mij trouw ter zijde; van den vroegsten tijd af bij mijne latijnsche opstellen, tot later in het regelen mijner belangen bij de uitgave mijner geschriften. Steeds is hij dezelfde gebleven, en wanneer men zijne vrienden mag rangschikken, moet ik aan hem de eerste plaats onder de mijne toekennen. Als men zich van de bergen verwijdert, dan ziet men ze eerst in hunne ware gestalte; zoo is het ook met de vrienden.

Over Cassel en den Rijn kwam ik te Parijs. Ik behield geen levendigen indruk van hetgeen ik had waargenomen. Ik had een denkbeeld opgevat, 't welk al meer en meer

in mij rijpte tot een dichtwerk, en naar mate het voor mijnen geest tot klaarheid kwam, voedde ik meer hoop, er mijne vijanden door te zullen winnen. Er bestaat een oud deensch volkslied van *Agneta en de Meirman*, 't welk met mijne eigene stemming was verwant; ik gevoelde een onweêrstaanbaren aandrang om het te behandelen. Het lied sprak van Agneta, die eenzaam het strand langs ging. En plotseling dook daar een meirman op en lokte haar met zijne vleitaal. Zij volgde hem op den bodem der zee en bleef er zeven jaren en baarde hem zeven kinderen. Op zekeren dag zat zij aan de wieg; de kerkklokken klonken door het meir naar beneden en zij voelde een onweerstaanbaar verlangen om haren kerkgang te doen. Met tranen en gebeden bewoog zij den meirman haar naar boven te voeren; zij zou terstond terugkeeren. Hij smeekte haar, dat zij zijne kinderen niet zou vergeten, vooral het kleinste in de wieg. Daarop stopte hij haar de ooren en den mond digt, en voerde haar alzoo op naar den oever van het meir. Doch zoodra zij in de kerk kwam, keerden zich al de schilderijen aan de wanden om, toen zij de dochter der zonde uit de diepte der zee zagen. Zij verschrok en wilde niet terugkeeren, ofschoon de kinderen daar beneden om haar weenden. Ik behandelde het lied vrij, lyrisch en dramatisch; ik mag zeggen, dat geheel het gedicht mij uit het hart stroomde. Alle herinneringen aan onze beukenwouden en aan de zee smolten daarin zamen.

Midden in het woelige Parijs leefde ik in mijne deensche volksliederen. De innigste dankbaarheid jegens God vervulde mij; want ik voelde dat ik alles door zijne genade had gekregen; hetgeen om mij heen gebeurde maakte evenwel een diepen indruk op mij. Ik beleefde een der Julijfeesten nog in zijne eerste frischheid; het was in het

jaar 1833, toen men de onthulling van het Napoleonsbeeld vierde. Ik zag den wereldberoemden, door de Voorzienigheid zoo zigtbaar beschermden, koning Lodewijk Philips; de Hertog van Orleans danste vol levenslust op het vrolijke volksbal, dat op 't stadhuis werd gegeven.

Te Parijs werd ik door Heinrich Heine vriendelijk bejegend. Ook Victor Hugo ontving mij. Op geheel mijn reize naar Parijs en gedurende de gansche maand, die ik daar doorbragt, hoorde ik geen woord uit mijn vaderland. Konden mijne vrienden mij welligt niets verblijdends mededeelen? Op zekeren dag eindelijk kwam er een brief, een groote, dure brief! Mijn hart klopte van vreugde en verlangen. Het was ook de eerste! Ik opende hem; maar ik zag geen enkel geschreven woord; niets dan een Koppenhager Courant met een schimpdicht op mij. Dat werd mij zoo ver in den vreemde ongefrankeerd toegezonden, waarschijnlijk door den naamloozen vervaardiger zelf. Deze afschuwelijke boosheid ontroerde mij diep. Nooit heb ik vernomen wie de vervaardiger was. Misschien is het een van degenen, die mij later vriend noemden en mij de hand drukten; — de menschen hebben booze gedachten, ook ik heb de mijne.

Het is een zwak mijner landgenooten om zich gedurende hun verblijf in de groote steden buitenslands uitsluitend aan elkander te houden; zij moeten met elkander eten, elkander in den schouwburg ontmoeten, en alle merkwaardigheden te zamen bezigtigen, brieven worden over en weder voorgelezen, men hoort in den vreemde verhalen uit het vaderland, en men weet op 't laatst bijna niet of men t'huis dan wel in den vreemde is. Ik had datzelfde zwak te Parijs, en besloot daarom, bij mijn vertrek, om gedurende eene maand bij eene familie op eene stille plaats in Zwitserland te gaan

inwonen, ten einde alzoo door den omgang met Franschen mij hunne taal eigen te maken, iets wat ik zeer noodig had. In een kleine stad, Locle, in een dal van het Jura-gebergte, waar in Augustus sneeuw viel en de wolken beneden ons zweefden, werd ik door de beminnenswaardige familie van een bemiddelden horlogie-fabriekant opgenomen. Van betalen werd niet gesproken; ik leefde in hunnen kring als een bloedverwant en toen wij scheiden moesten, weenden de kinderen. — Wij waren ook werkelijk vrienden geworden, ofschoon ik hun patois niet verstond; zij schreeuwden het mij luide in het oor, meenende dat ik doof moest wezen daar ik hen niet verstond. — Welk eene rust, welk eene plegtige stilte in de natuur heerschte des avonds daarboven! Van de fransche grenzen klonken de avondklokken tot ons over. Een eindweg van de stad stond een eenzaam huis, wit bepleisterd en net; door twee kelders daalde men af in de diepte; daar klepperden de raderen van een molen, daar bruiste het water in een beek, die hier voor de wereld verborgen vloeide. Dikwijls op mijne eenzame wandelingen bezocht ik dit oord; hier werd mijn te Parijs begonnen gedicht: *Agneta en de Meirman*, voleindigd. Uit Locle zond ik het gedicht naar het vaderland, en nooit was bij een mijner vroegere of latere werken mijne hoop grooter dan bij dezen dichtarbeid. Doch het werd koel opgenomen. Men zeide, dat ik het Oehlenschläger nadeed, die eenmaal meesterstukken naar huis had gezonden. Eerst in de laatste jaren is, geloof ik, het gedicht iets meer gelezen geworden en heeft het zijne vrienden gevonden. Het was eene schrede voorwaarts. Dit gedicht sloot, hoewel ik er onbewust van was, mijn zuiver lyrisch tijdperk. — Voor mij sloot het een tijdvak van mijn leven.

Op den vijfden September van het jaar 1833 ging ik over den Simplon naar Italie. Juist op den dag waarop ik vóór veertien jaren arm en hulpeloos naar Koppenhagen was gekomen, juist op dien dag moest ik het land van mijn zielsverlangen en van mijn dichtergeluk betreden. Het was hier, gelijk zoo dikwerf, een toeval, zonder de minste berekening van mijne zijde, als had ik vaste geluksdagen in het jaar. Maar dat geluk is zoo dikwijls gekomen, dat ik misschien slechts op door mij zelven uitgekozene dagen aan zijn bezoek heb gedacht. Alles was zonneschijn, alles lente! De druiven hingen in lange slingers van boom tot boom. Later heb ik Italie nooit zoo schoon gezien. Ik voer op het Lago Maggiore, besteeg den dom te Milaan, vertoefde eenige dagen in Genua, en maakte van daar de aan natuurschoonheden zoo rijke reis langs de kusten van Carrara. Te Parijs had ik standbeelden gezien, maar voor deze waren mijne oogen gesloten gebleven; eerst nu ik in Florence voor de Venus van Medicis stond, was het als viel een sluijer van mijne oogen. Eene nieuwe kunstwereld opende zich voor mij; dat was de eerste vrucht mijner reis. Hier leerde ik de schoonheid der vormen kennen; den geest die zich in vormen openbaart. Het volksleven, de natuur, alles was mij nieuw en toch zoo wonderbaar eigen en bekend, als ware ik in een land gekomen waar ik mijne kindsheid had doorgebragt. Met eene eigendommelijke vlugheid vatte ik alles op en maakte mij er innig mede vertrouwd, terwijl een diepe noordsche weemoed — het was geen heimwee, maar een drukkend, ongelukkig gevoel — mijne borst vervulde. In Rome vond ik het eerste berigt hoe weinig men in Denemarken van mijn naar huis gezonden gedicht *Agnete* hield. In Rome

bragt een volgende brief mij het treurig berigt dat mijne moeder was gestorven. Zoo stond ik dan nu geheel alleen in de wereld.

Te dien tijde was het, dat ik Hertz voor de eerste maal in Rome aantrof. In een brief aan mij had Collin te kennen gegeven, dat het hem zou verheugen als hij hoorde, dat Hertz en ik vriendschappelijk met elkander omgingen. Zelfs zonder dien wensch zou dat gebeurd zijn; want Hertz reikte mij vriendelijk de hand en betoonde deelneming in mijne smart. Hij was van allen met wie ik daar omging het veelzijdigst ontwikkeld. Dikwijls spraken wij vertrouwelijk met elkander, zelfs over de aanvallen, die tegen mij als dichter werden gerigt. Hij, die zelf mij eene wonde had geslagen, sprak nu de volgende woorden, die zich diep in mijn geheugen hebben geprent: „Uw ongeluk is, dat gij alles hebt moeten laten drukken: het publiek heeft u schrede voor schrede kunnen volgen, ik geloof dat zelfs een Goethe in uwe omstandigheden hetzelfde had moeten verduren.” Mijn omgang met hem was mij leerzaam en ik voelde dat ik een toegevend regter meer had. Met hem reisde ik naar Napels, waar wij te zamen in hetzelfde huis onzen intrek namen.

In Rome leerde ik ook Thorwaldsen het eerst kennen. Voor vele jaren, toen ik nog niet lang geleden te Koppenhagen was gekomen en als een arme knaap door de straten liep, was Thorwaldsen ook daar. Hij was toen voor het eerst te huis gekomen. Wij ontmoetten elkander op straat. Ik wist, dat hij een veelbeteekenend man in de kunst was. Ik zag hem na en groette hem. Hij ging door, maar keerde zich plotseling om, kwam op mij af en zeide: Waar heb ik u reeds vroeger gezien? Ik geloof dat wij elkander kennen. — Neen, hernam ik; wij

kennen elkander volstrekt niet. — Ik vertelde hem nu te Rome die geschiedenis; hij lachte, drukte mij de hand en zeide: wij hebben te dien tijde toch gevoeld, dat wij goede vrienden zouden worden. Ik las hem *Agnete* voor, en wat mij in zijn oordeel daarover verheugde was zijne betuiging: het was mij als of ik in 't vaderland in de bosschen wandelde en de deensche zeeën hoorde, en daarop omarmde hij mij. Toen hij op zekeren dag bespeurde hoe bedroefd ik was, en hem van den brief verhaalde, dien ik te Parijs met het paskwil uit Denemarken had ontvangen, beet hij zich op de lippen en zeide met bitterheid: ja, ja, ik ken de menschen. Mij zou het niet beter gegaan zijn, bijaldien ik daar gebleven ware. Veelligt had ik zelfs geene vergunning bekomen hebben, een model-beeld ten toon te stellen. God zij gedankt, dat ik hen niet noodig heb; want dan weten ze iemand te kwellen en te plagen. Hij spoorde mij aan goeden moed te houden, dan zou, dan moest het goed gaan. En daarop verhaalde hij mij eenige schaduwzijden uit zijn eigen leven, en hoe hij evenzeer gekrenkt en ongunstig beoordeeld was geworden.

Na het carnaval ging ik van Rome naar Napels; te Capri zag ik de blaauwe grot, die toen eerst ontdekt was. Ik bezocht de tempels in Pæstum en keerde in de paaschweek naar Rome terug, van waar ik over Florence en Venetië naar Weenen en Munchen ging; maar ik had te dien tijde zin noch gedachten voor Duitschland, en als ik aan Denemarken dacht, voelde ik schrik en angst over het booze, dat mij daar wachtte. Italie met zijne natuur en zijn volksleven vervulde mijne ziel; naar dat land smachtte ik onophoudelijk. Mijn vroeger leven en al wat ik thans had aanschouwd, smolt tot één beeld, tot ééne verdichting, die ik moest ter neder schrijven, ofschoon ik er van over-

tuigd was, dat zij mij meer kommer dan vreugde zou brengen, als de nood mij te huis dwong om ze te laten drukken. Reeds te Rome had ik de eerste hoofdstukken geschreven. Het was mijn roman: *De Improvisator.*

Toen ik in Odense als een kleine knaap voor het eerst de voorstellingen in den schouwburg bezocht, zag ik het *Vrouwtje van den Donau* geven, en het publiek juichte over de kunstenares, die de hoofdrol uitvoerde. Zij werd geëerd en gehuldigd, en ik stelde mij levendig voor, hoe gelukkig zij wel moest wezen. Toen ik vele jaren later als student te Odense kwam, zag ik in eene kamer van het oude gasthuis voor arme weduwen, waar het eene bed naast het andere stond, een vrouwen-portret in eene vergulde lijst boven een der bedden hangen. Het was Lessings *Emilia Galotti*, voorgesteld als zij de roos verplukt. Maar het was een portret en stak in het oog loopend af bij de armoede, die het omgaf. Wie stelt dat voor? vroeg ik. O, gaf een der oude vrouwen ten antwoord; dat is het gezigt der duitsche dame, die arme vrouw, die vroeger op het tooneel speelde; en daarop verscheen er eene kleine, fijne vrouw met rimpels op 't gelaat en in een armoedig zijden kleedje, dat eenmaal zwart was geweest. Dat was de voormaals beroemde zangeres, die als *Donauvrouwtje* jubelend werd gevierd. Het maakte een onuitwischbaren indruk op mij en het kwam mij dikwerf voor den geest. Te Napels hoorde ik voor de eerste maal Malibran. Haar zang en spel overtroffen al wat ik tot dusverre had gehoord en gezien, en toch dacht ik te gelijk aan die arme zangeres in het gasthuis te Odense. Beide die gestalten versmolten tot Annunciata in den roman; Italie was het tooneel voor hetgeen ik had aanschouwd en verdicht.

In Augustus 1834 kwam ik in Denemarken terug. Bij

Ingemann in Sorö, op een klein dakkamertje tusschen geurende linden, schreef ik het eerste deel van het werk; te Koppenhagen werkte ik het geheel af. Zelfs mijne beste vrienden waren op het punt om mij op te geven; men zeide, dat men zich in mijn talent had vergist. Met veel moeite vond ik een uitgever voor het boek. Ik kreeg een ellendig honorarium, en *De Improvisator* verscheen, werd gelezen, uitverkocht en op nieuw gedrukt. De kritiek zweeg; de recenserende bladen zeiden niets; maar overal om mij heen hoorde ik, dat men belang stelde in het werk en er zich in verheugde. Eindelijk schreef de dichter Carl Bagger, die toen redacteur was van een blad, de eerste beoordeeling, en hij ving ze ironisch aan met de gewone tirade over mij: dat het nu met dien schrijver gedaan was, dat hij over zijn hoogste standpunt was enz., kortom hij liep de lange tabaks- en theekritiek nog eens door, ten einde plotseling om te slaan en geheel zijne warme geestdrift over mij en mijn boek uit te spreken. Men lachte; maar ik schreide. Zoo was ik nu eenmaal; ik weende mijne vreugde uit en gevoelde de grootste dankbaarheid jegens God en de menschen. „Den conferentieraad Collin en zijne edele gade, in welke ik ouders vond; zijne kinderen, die mij tot broeders en zusters werden; het vaderhuis in het vaderland, breng ik hier het beste wat ik bezit: dit werk;" — dus luidde de Toeëigening. Velen, die mij vroeger vijandig waren geweest, zagen mij nu geheel anders aan; en uit deze kreeg ik een vriend, ik hoop voor mijn gansche leven. Dat was de dichter Hauch, een der edelste karakters, die ik ken. Nadat hij zich verscheidene jaren buitenslands had opgehouden, was hij in Italie teruggekeerd, ten tijde dat de Koppenhagers vol waren van Heibergs Vaude-

villes, en mijn *Voetreis* opgang maakte. Hij trad polemisch tegen Heiberg op, en hekelde mij van ter zijde; niemand maakte hem opmerkzaam op mijne betere lyrische werken; men schilderde mij aan hem af als een vertroeteld geluks-kind. Nu las hij mijnen *Improvisator*, bespeurde dat er iets beters in mij lag, en zijn edel karakter openbaarde zich in een' hartelijken brief, waarin hij mij zijn onregt beleed en de hand der verzoening reikte. Sedert dien tijd zijn wij vrienden geworden. Met grooten ijver heeft hij altijd getracht mij voor te spreken; met hartelijke belangstelling heeft hij mijne vorderingen gadegeslagen. Maar zóó weinig hebben velen het voortreffelijke in hem en de goede verstandhouding tusschen ons willen begrijpen, dat toen hij kort daarna een roman uitgaf, en daarin een dichter beschreef wiens ijdelheid hem in het gekkenhuis bragt, men in Denemarken vond, dat hij mij groot onregt had gedaan door aldus mijne zwakheden ten toon te stellen. Men moet niet denken, dat dit de verklaring was van een enkelen mensch of een misvatting van mij; neen, Hauch achtte zich zelfs verpligt eene verhandeling over mij als dichter te schrijven, om aan te wijzen welk eene geheel andere plaats hij mij toekende..

Maar keeren wij tot den *Improvisator* terug. Dit boek bouwde mijn ingestort huis wederom op, verzamelde mijne vrienden weder om mij heen, ja, bezorgde mij er zelfs nog meer. Voor de eerste maal ondervond ik, dat ik waarlijk als dichter erkend werd. Het boek werd door Kruse onder den langen titel van *Jugendleben und Träume eines Italienischen Dichters* in het duitsch vertaald; ik kwam tegen dezen titel op, maar hij beweerde, dat die noodzakelijk was om attentie te trekken. Zoo als ik reeds gezegd heb, had Bagger 't allereerst het boek beoordeeld; na verloop van eenigen tijd

verscheen een tweede kritiek, wel is waar beleefder, maar toch vlugtig heengaande over het beste gedeelte in mijn boek; de foutief geschrevene Italiaansche woorden optellende. Ja, toen Nicolai's algemeen bekend boek: *Italie zoo als 't waarlijk is*, ongeveer in dien tijd uitgegeven werd, zeide men algemeen: nu kan men zien wat er is van hetgeen Andersen over Italie geschreven heeft, Nicolai geeft ons eerst een regt begrip van dat land.

Uit Duitschland klonk de eerste beslissende lof, of liever de al te hooge waardering van mijn arbeid. Ik boog mij dankbaar vrolijk, gelijk een kranke naar zonneschijn; want mijn hart is dankbaar, en ik ben niet, gelijk het deensche maandschrift zich in zijne kritiek van den *Improvisator* uitliet, een ondankbaar mensch, die in zijn werk gemis aan dankbaarheid jegens zijne weldoeners liet blijken. Ik toch was zelf de arme Antonio, die onder den druk zuchtte; verdrukking moest ik lijden, ik, de arme knaap die genadebrood had ontvangen. Ook uit Zweden klonk later mijn lof; de zweedsche bladen behelsden lofspraken over dit werk, 't welk in de laatste jaren met even zoo veel warmte is opgenomen in Engeland, waar de dichteres Mary Howitt het heeft vertaald. Hetzelfde voorregt is dit boek ook in Holland en Rusland ten deel gevallen.

Er schuilt in het publiek eene kracht, die sterker is dan de magt der kritiek en enkele partijgangers. Ik gevoelde, dat ik nu vaster stond in mijn vaderland, en mijn geest had wederom oogenblikken waarin hij de vleugelen uitsloeg. In die wisseling tusschen opgewektheid en mismoedigheid schreef ik mijn volgenden roman, *O. T.*, die door velen in Denemarken voor mijn besten wordt gehouden, een rang, dien ik hem niet toeken. Hij geeft karakteristieke trekken uit het stadsleven weder. Nog vóór

den *O. T.* verschenen mijne eerste sprookjes; doch het is hier de plaats nog niet om over deze te spreken. Ik gevoelde juist toen een sterken aandrang van mijn geest om te produceren, en ik meende mijn wezenlijk element in den roman te hebben gevonden. In het volgende jaar, 1837, kwam reeds *'t Was maar een Speelman* uit, een boek 't welk door mij even diep doordacht was als het in al zijn bijzondere deelen frisch op het papier sprong. Ik wilde toonen, dat talent geen genie was, en dat als de zonneschijn des geluks uitblijft, het talent hier op aarde te gronde gaat; maar niet de edele, betere natuur. Ook dit boek vond zijne lezers; maar de kritiek wilde mij nog maar niet aanmoedigen en erkennen. Men vergat, dat met de jaren de knaap een man wordt en dat men zich ook kennis kan verwerven langs andere dan de gewone wegen. 't Scheen al te moeijelijk, om zijne eens opgevatte meening te verzaken. Toen de *O. T.* ter perse ging, werd het boek blad voor blad doorgezien door een hoogleeraar aan de universiteit, die zich zelven tot dien arbeid had aangeboden; buitendien ging het werk nog door de handen van twee andere uitstekende en bekwame mannen. Desniettegenstaande heette het in de beoordeeling: de gewone grammatikale achteloosheid vindt men, even als altijd bij Andersen, ook in dit boek. De voorname oorzaak, dat mijn werk in de schaduw werd gesteld, was dat in dien tijd de door Heiberg uitgegevene *Alltagsgeschichten*, in een voortreffelijken stijl met smaak en naar waarheid geschreven, in 't licht verschenen; hunne eigene waarde, en ook de aanbeveling van Heiberg, in dien tijd de lichtende ster in de letterkunde, schonken haar den hoogsten rang.

Ik had het intusschen toch zóó ver gebragt, dat men in Denemarken nu niet meer twijfelde aan mijn dichterlijk

talent, hetwelk men mij vóór mijne reis naar Italie volstrekt ontzegd had. Maar geene enkele deensche beoordeeling liet zich over het hoofddenkbeeld, of het eigenaardige dat mijne romans welligt kenmerkte, uit; eerst toen zij in het zweedsch verscheuen, zagen eenige zweedsche bladen de zaak dieper in, en bejegenden mijne werken met welwillendheid en goede trouw. In Duitschland was het evenzoo; hier ondervond ik aanmoediging. Eerst nu, in 't vorige jaar, heeft in Denemarken een man van beteekenis, de dichter Hauch, in zijne bekende verhandeling zijn oordeel over de romans uitgesproken, en in weinige trekken het karakteristieke er van aangewezen.

„De hoofdzaak" zegt hij, „in Andersens beste of meest bewerkte geschriften, dat is te zeggen die werken, waarin de rijkste fantazie, het diepste gevoel en de vurigste dichtgeest doorstraalt, is een talent of ten minste eene edelere natuur, die zich met moeite uit den benarden en drukkenden toestand wil losrukken. Dit is het geval met zijne drie romans, en wanneer hij dit beoogt, dan heeft hij ook inderdaad een belangrijk leven te beschrijven, een innerlijk leven, dat niemand beter kent dan hij, die zelf den bitteren lijdenskelk heeft uitgedronken. De herinnering aan deze smartelijke gevoelens, die volgens de oude beteekenisvolle mythe de moeder der muzen is, komt hem, met deze, hand aan hand te gemoet. Wat hij hier der wereld verhalen kan, verdient voorzeker opmerkzaam aangehoord te worden, want ofschoon het in één opzigt het inwendige leven van slechts eenen enkelen persoon bevat, toch is het tevens het gewone lot van ieder talent en genie, ten minste wanneer deze in bekrompene omstandigheden verkeeren, zooals hij ons dit in zijne romans voor oogen stelt. In zoover hij, namelijk, in den *Improvisator*, in *O. T.* en *'t Was maar*

een Speelman niet slechts zich zelven persoonlijk afschildert, maar ook den belangrijken strijd beschrijft, dien velen doorgeworsteld hebben, en dien hij ook kent, daar zijn leven zich daardoor gevormd en ontwikkeld heeft, levert hij geenszins iets wat in de wereld der idealen t'huis behoort, maar slechts wat het kenmerk der waarheid draagt, en wat, zooals alle getuigenissen van dien aard, eene algemeene en voortdurende waarde heeft. Ja, hij heeft niet slechts de belangen van het talent en het genie, maar, zoo als gezegd is, ook die der gekrenkte en onregtvaardig behandelde menschheid op het oog. En daar hij zelf dezen moeijelijken strijd heeft te strijden gehad, daar hij zelf gedwongen is geweest, uit den bitteren kelk te drinken, dien de onverschillige en overmoedige wereld zoo dikwijls hun reikt, die onder armoede gebukt gaan, is hij in staat, zijne voorstelling van al wat hierop betrekking heeft, eene waarheid, eenen ernst bij te zetten, ja, een echt tragisch karakter te geven, hetwelk zijne werking op het gevoelige hart niet missen zal. Wie kan in zijn *Speelman* de scène lezen, waarin „de voorname hond," zoo als de dichter zich uitdrukt, zich met verachting van het voedsel afwendt, hetwelk de arme knaap voor lief moet nemen, zonder terstond te begrijpen, dat dit geen spel is waarin de ijdelheid eenen triomf zoekt te behalen, maar dat het veelmeer de op het diepst gekrenkte menschennatuur is, die hier hare smart uitboezemt. — Zóó luidt nu de kritiek in Denemarken na verloop van 9 of 10 jaren, uit den mond van een edel en geacht man. Het gaat met de beoordeelingen over mij even als met den wijn; hoe meer jaren er verloopen voor dat zij gedronken wordt, des te voortreffelijker smaakt zij.

In hetzelfde jaar, (1837) waarin *'t Was maar een Speelman* uitkwam, bezocht ik voor de eerste maal het naburig

Zweden. Door het Göta-kanaal ging ik naar Stokholm. Toen kende men nog niet hetgeen men nu scandinavische sympathien noemt, er was nog altijd van vroegere oorlogen tegen de naburen eene soort van wantrouwen overgebleven, van de zweedsche litteratuur wist men luttel, en het viel slechts weinigen Denen in, dat men door geringe oefening de zweedsche spraak gemakkelijk lezen en verstaan kon; men kende Tegnérs *Frithiof* en *Axel* slechts uit vertalingen. Ik had ook eenige andere zweedsche schrijvers gelezen, en de ontslapene ongelukkige Stagnelius roerde mij door zijne gedichten nog meer, dan Tegnér, die de dichtkunst in Zweden vertegenwoordigde. Ik, die alleen reizen naar Duitschland en andere zuidelijker landen gemaakt had, en bij het verlaten van Koppenhagen tevens van mijne moedertaal afscheid moest nemen, gevoelde mij in dit opzigt in Zweden overal te huis; de talen zijn zoo naauw verwant, dat ieder in zijn eigene taal spreken en toch de een den ander verstaan kan. Als Deen kwam het mij voor dat de grenspalen van Denemarken zich uitbreidden; het verwante bij de volken verklaarde zich ook in andere opzigten aan mij en ik gevoelde levendig, hoe naauw Zweden, Denen en Noorwegen met elkander zijn verbonden. Ik ontmoette hartelijke, vriendelijke menschen en aan deze sluit ik mij ligtelijk aan; deze reis reken ik mede tot een der aangenaamste van mijn leven. Daar ik onbekend was met de zweedsche natuur, werd ik ten hoogste verrast door de watervallen van Trollhätta en door Stockholms hoogst schilderachtige ligging. Het klinkt voor den oningewijde schier fabelachtig als men verhaalt dat de stoomboot van de rivieren heendrijft over de bergen, op welke men de uitgestrekte dennen en beukenwouden onder zich aanschouwt. Ontzaggelijke sluizen laten de schepen op en neder, terwijl

de reiziger zijne wandeling maakt door het woud. Niet een der watervallen uit Zwitserland, noch uit Italië, zelfs niet die bij Terni heeft iets zoo indrukwekkends als de waterval van Trolhätta; althans dien indruk heeft hij op mij gemaakt.

Aan deze reis en inzonderheid aan de laatstgenoemde plaats is eene voor mij belangrijke kennismaking verbonden, die niet zonder invloed op mij bleef. Ik leerde namelijk de zweedsche schrijfster Frederika Bremer kennen. Juist had ik met den kapitein der stoomboot en eenige medereizigers gesproken over de zweedsche auteurs die in Stockholm woonden, en uitte ik den wensch om Frederika Bremer te zien en te spreken. Gij zult er haar niet aantreffen, sprak de kapitein; op dit oogenblik bezoekt zij Noorwegen. Zij zal weldra terugkeeren, terwijl ik in Stokholm ben, sprak ik schertsend. Op reis ben ik altijd gelukkig en al wat ik wensch wordt meestal vervuld. — Maar ditmaal bezwaarlijk, sprak de kapitein. — Weinige uren daarna kwam hij lagchend bij mij, met de lijst der nieuw aangekomen passagiers in de hand. Gelukskind! riep hij; ja, gij voert geluk met u mede. Jufvrouw Bremer is hier en vaart met ons mede naar Stokholm. Ik nam het op als scherts. Hij liet mij de lijst zien; maar ik bleef toch nog in het onzekere. Onder de aangekomenen bespeurde ik niemand, die er uitzag als eene schrijfster. Het werd avond en te middernacht waren wij op het groote Wener-meer; bij zonnenopgang wilde ik een blik werpen op dat uitgestrekte meer welks oevers men naauwelijks kan zien. Ik verliet de kajuit, maar te gelijk met mij kwam er ook een andere passagier uit; het was eene dame, niet jong en niet oud, gehuld in mantel en doek. Ik dacht: als Frederika Bremer aan boord is, dan moet zij het wezen, en ik liet mij in een gesprek met haar in. Zij

antwoordde mij beleefd, maar op een afstand, en wilde mij niet regt zeggen of zij de schrijfster was der bekende romans. Zij vroeg naar mijn naam, kende dien, maar betuigde dat zij nooit iets van mijn werken had gelezen. Toen zij daarop vroeg of ik niets bij mij had, leende ik haar een exemplaar van *De Improvisator*. Zij verdween met het boek en kwam geheel den voormiddag niet weder te voorschijn. Doch toen ik haar wederzag, blonk haar gelaat; zij was vol hartelijkheid, drukte mij de hand en zeide dat zij het grootste gedeelte van het eerste deel had gelezen en dat zij mij nu kende. Het schip vloog met ons over de bergen, door stille binnenmeeren en wouden in de Oostzee, waar de eilanden als in den Archipel verstrooid liggen. Frederika Bremer vertelde menige sage, menige geschiedenis welke aan dit of dat eiland of aan deze of gene hut, boven ons, op het land, was verbonden. — In Stokholm werd de kennismaking met haar voortgezet en jaar aan jaar is zij inniger geworden en al sterker door brieven bevestigd. Zij is eene edele vrouw. De groote waarheden in de godsdienst en het dichterlijke in de stille tooneelen des levens hebben haar diep doordrongen.

Eerst na mijn bezoek in Stokholm, kwamen de zweedsche vertalingen mijner romans uit; slechts mijne lyrische gedichten en mijn *Voetreis* waren eenigen schrijvers bekend, deze ontvingen mij op 't vriendelijkst, en ik vond gastvrijheid en aangezigten op hun zondags. Ik kreeg Zweden met zijne bewoners lief. De stad zelve scheen mij toe in hare ligging en geheel haar schilderachtig voorkomen met Napels te wedijveren; natuurlijk heeft de laatstgenoemde de lucht en den zonnenschijn boven de andere voor, maar de aanblik is even ontzagwekkend; van Pera uit gezien, heeft zij iets met Constantinopel gemeen, behalve dat de

minarets ontbreken. Er heerscht eene sterke veelkleurigheid in Zwedens hoofdstad, wit gepleisterde gebouwen, roodgeverwde houten huizen, kazernen met begroeid riet bedekt; pijn- en berkenboomen die van tusschen de huizen te voorschijn komen; kerken van koepels en torens voorzien; straten die in Södermalm met houten trappen uit het Mälermeer oploopen, dat van rookende stoombooten en andere vaartuigen wemelde, die door bontgekleede vrouwen bestuurd werden. Door Oersted was ik bevolen aan den beroemden Berzelius, die mij in het oude Upsala vriendelijk ontving; en van daar keerde ik weder naar Stokholm. Stad, land en volk werden mij lief. Het was mij, gelijk ik heb gezegd, als of de grenzen van mijn vaderland waren weggenomen. Thans eerst gevoelde ik de verwantschap der drie volkeren, en in dat gevoel schreef ik een *Skandinavisch lied:* een lofrede op elk der drie volken, op het eigendommelijke en beste bij elk hunner. Thans wordt dit lied zoowel in Zweden als in Denemarken gezongen. Men ziet dat de Zweden veel van hem gemaakt hebben, dit was 't eerste dat ik daar over mijn lied hoorde. Vele jaren verliepen; de naburen verstonden elkander beter; Oehlenschläger, Frederika Bremer en Tegnér wisten het zóó ver te brengen dat men wederkeerig elkanders auteurs las. Zij kregen elkander lief, en zelfs het overblijfsel nog van de oude vijandschap, die daaruit ontstaan was omdat zij malkander niet kenden, was verdwenen; nu heerscht er eene innige en hartelijke betrekking tusschen Denen en Zweden. In Kopenhagen werd eene scandinavische vereeniging opgerigt. Nu kwam mijn lied in eere. Dit zal al de werken van Andersen overleven, zeide men; hetgeen evenzoo onjuist gezegd was als wanneer men het slechts het produkt der gevleide ijdelheid genoemd had.

Na mijne terugkomst legde ik mij ijverig op de geschiedenis toe, en maakte mij de uitheemsche letterkunde meer en meer eigen. Doch het boek dat mij 't meest bekoorde, was dat der natuur, en gedurende mijn zomerverblijf op de Fühnensche landgoederen, vooral op Lykkesholm dat zeer romantisch midden in een bosch is gelegen, en op het grafelijke landgoed Glorup, alwaar ik door de eigenaars op het vriendelijkst werd ontvangen, leerde ik op mijne eenzame wandelingen voorzeker meer dan mij ooit de school der wijsheid geven kon. In Kopenhagen was mij Collins huis zoowel als later een tweede vaderhuis. Hier vond ik ouders en zusters. Ik werd in de beschaafdste kringen toegelaten, het studentenleven boezemde mij belang in, hier verdiepte ik mij in het belangrijke der jeugd.

Het studentenleven te Kopenhagen is overigens onderscheiden van dat der duitsche steden, en juist te dien tijde was het eigenaardig en levendig. In de studentenvereenigingen waar professoren en studenten elkander ontmoetten, bereikte het voor mij het hoogste toppunt. Hier is geene grensscheiding getrokken tusschen de jongere en oudere geleerden. In deze vereeniging vond men nieuwsbladen en boeken uit verschillende landen. Eenmaal in de week las een schrijver hier zijn laatste werk voor; ook werden er concerten en boertige en eigenaardige voorstellingen gegeven; hier ontstonden, om zoo te zeggen, de eerste deensche volkskomedies, waartoe men van de gebeurtenissen van den dag op eene onschuldige maar altijd geestige en vrolijke wijze gebruik maakte. Dikwijls gaf men voorstellingen voor dames ten voordeele van 't een of ander nuttig doel, zoo als in den laatsten tijd om tot Thorwaldsens Museum bij te dragen, om voor Bissens Akademie marmeren standbeelden te laten vervaardigen, en

dergelijke meer. De professoren en studenten vervulden die rollen; ik trad ook eenige malen op, en overtuigde mij, dat mijne vrees om op 't tooneel te verschijnen veel grooter was, dan het talent dat ik misschien bezat. Buitendien schreef en arrangeerde ik verscheidene stukken, en droeg op deze wijze ook iets bij; eenige beelden uit dien tijd, namenlijk het leven in de vergaderingen der studenten, heb ik in mijnen roman *O. T.* teruggegeven. De vrolijke luim en levenslust die op verscheidene plaatsen in dit boek en in eenige in dien tijd geschrevene dramatische stukken doorstralen, hebben hunnen oorsprong te danken aan den invloed der familie Collin, die tot dat einde gunstig op mij werkte en zorg droeg dat mijne neerslagtigheid niet de overhand op mij verkreeg.

Collins oudste gehuwde dochter oefende door hare opgeruimdheid en geestigheid eenen bijzonder grooten invloed op mij uit. Is de geest zoo week en elastiek als de oppervlakte der zee, dan spiegelt hij terstond zijne omgeving af.

Mijne schriften behoorden in mijn vaderland tot diegene, welke voortdurend werden gekocht en gelezen; ik kreeg derhalve voor elken nieuwen roman ook een hooger honorarium. Wanneer men op den voorgrond stelt dat de deensche lezende wereld zeer beperkt is, zal men wel kunnen begrijpen, dat het honorarium niet zeer groot kon zijn. Maar ik had toch genoeg om te leven. Collin, welke tot die menschen behoort, die meer doen dan zij beloven, was mijn helper, mijn troost, mijn steun.

Te dien tijde was de thans overleden graaf Conrad van Rantzau-Breitenburg, een Holsteiner, geheim staatsminister in Denemarken. Hij was een edel beminnelijk wezen, een fijn beschaafd man van echt ridderlijken zin.

Naauwkeurig volgde hij de bewegingen in de duitsche en deensche letterkunde. In zijn jeugd had hij veel gereisd, en zich lang in Spanje en Italie opgehouden. Hij las mijn *Improvisator* in het oorspronkelijke. Hij voelde zich levendig aangegrepen door dat werk en sprak aan het hof en in zijne kringen op het warmst over den *Improvisator*. Het bleef daarbij niet. Hij werd mij een weldoener en een vriend. Op zekeren voormiddag, toen ik eenzaam op mijn klein kamertje zat, stond de vriendelijke man voor de eerste maal tegenover mij. Hij behoorde tot die menschen, in welke men terstond vertrouwen stelt. Hij verzocht mij hem te bezoeken en vroeg mij onbewimpeld of er niets was waarin hij mij van nut kon wezen? Ik gaf hem te kennen hoe drukkend het was te *moeten* schrijven, om te leven, en altoos te moeten denken aan den dag van morgen, en niet vrij van zorgen zich te kunnen ontwikkelen en werken. Hij drukte mij vriendelijk de hand en beloofde dat hij een werkzaam vriend voor mij zou wezen; Collin en Oersted sloten zich zekerlijk in stilte bij hem aan en werden alzoo mijne voorsprekers.

Reeds verscheidene jaren lang had er onder Koning Frederik den zesden eene inrigting bestaan, die de deensche regering tot groote eer verstrekt. Ofschoon er, namelijk, jaarlijks eene aanzienlijke som wordt besteed aan reisgelden voor jonge geleerden en kunstenaars, zoo wordt desniettegenstaande aan enkelen hunner, die geen post hebben, nog een soort van jaarwedde toegelegd. In deze ondersteuning hebben al onze eerste dichters gedeeld, gelijk Oehlenschläger, Ingemann, Heiberg, Winther en anderen. Hertz had juist zulk eene jaarwedde gekregen, zoodat zijne toekomst nog meer verzekerd was. Het was mijn hoop en mijn wensch dat hetzelfde geluk

mij ten deel mogt vallen en het geschiedde. Frederik de zesde schonk mij voor geheel mijn leven jaarlijks twee honderd species (475 gld.) Ik was vervuld van dankbaaren vreugde. Ik behoefde nu niet meer te schrijven om te leven. Ik had als ik eens ziek werd een zekeren steun, en was minder afhankelijk van de mij omringende menschen; een nieuw tijdperk in mijn leven ving aan.

Van dien dag af was het als of er een bestendige zonneschijn in mijn hart was gedaald. Ik gevoelde meer rust meer zekerheid; het werd mij duidelijk, als ik op mijn vroeger leven terugzag, dat eene zorgende Voorzienigheid over mij waakte; dat alles als door eene hoogere beschikking voor mij werd bestuurd, en hoe vaster zulk eene overtuiging wordt, des te zekerder gevoelt men zich. De kindsheid lag achter mij; mijn leven als jongeling begon eigenlijk eerst thans; tot dusverre was het echter een moeijelijk roeijen tegen den stroom geweest. Mijne levenslente ving aan; maar de lente heeft ook zijne droevige dagen en zijne stormen; eer het heldere zomer wordt. Zij dienen om te ontwikkelen wat rijpen moet.

Wat mij een mijner liefste vrienden schreef op een mijner latere reizen naar het buitenland, kan als inleiding dienen tot hetgeen ik hier zeggen moet van mijn arbeid voor het tooneel. Hij schreef in zijn eigendommelijken stijl: „Uwe uitmuntende inbeeldingskracht is het, die het historietje heeft verzonnen, dat gij in Denemarken veracht zijt. Dat is toch eene groote onwaarheid! Gij en geheel Denemarken staan op een goeden voet met elkander, en gij zoudt nog meer met elkander overeenstemmen, als er geen Tooneel in

Denemarken bestond; *hinc illae lacrymae.* Is dat verduivelde Tooneel derhalve Denemarken en zijt gij dus niets anders dan een tooneeldichter?" — In die woorden lag een kern vol waarheid. Het Tooneel is de hel geweest, waaruit de meest booze stormen over mij zijn losgebroken.

Intusschen is het tooneel de voordeeligste werkkring voor den deenschen dichter wiens publiek zich niet verre over de grenzen uitstrekt. Dit had mij doen overgaan tot het schrijven van de vroeger genoemde opera-teksten, die zoo streng beoordeeld waren geworden. Later dreef een innerlijke aandrang mij om nog andere werken voor het tooneel te leveren. Collin was geen tooneeldirecteur meer; de justitieraad Molbech had hem vervangen; de dwingelandij, die thans begon, liep dikwerf in het belagchelijke. Over al wat ik schreef werd de staf gebroken. Wilde ik mijne stukken op het tooneel brengen, dan moest ik ze schenken aan die tooneelspelers, welke des zomers voor eigen rekening voorstellingen gaven. Bij eene decoratie, die geschilderd was voor een ander stuk, dat gevallen was, schreef ik in den zomer van 1839 eene vaudeville: *De onzigtbare op Sprogö.* De uitgelaten vrolijkheid in het stuk maakte het zoo geliefd bij het publiek, dat de tooneeldirectie het aannam. Nog heden ten dage komt die luchtig geschetste tooneelarbeid op de planken. *De onzigtbare op Sprogö* heeft een aantal voorstellingen beleefd, 't welk ik niet had kunnen vermoeden.

Deze bijval strekte mij echter niet verder tot voordeel; want van al mijne latere dramatische werken oogstte ik niets dan afwijzing en verdriet. Desniettegenstaande schreef ik een nieuw drama: *Horatio de Mulat*, naar eene kleine fransche vertelling: *Les Epaves.* — Het stuk was gereed en werd door kundige mannen, oude vrienden, en eenige

tooneelspelers, die er in moesten optreden, voor uitmuntend verklaard. Maar toen het werd ingezonden, werd het door Molbech verworpen. De mededirecteur echter, de geheime staatsraad Adler, een smaakvol en billijk man, werd de beschermer van mijn werk. Daar er onder het publiek een zeer gunstig oordeel over dit stuk werd geveld, dewijl ik het hier en daar had voorgelezen, zoo werd het bestemd om opgevoerd te worden. Ik had de eer het voor te lezen aan mijn tegenwoordigen Koning en de Koningin, die mij vriendelijk ontvingen, en van welke ik sedert dien tijd vele bewijzen van toegenegenheid en hartelijkheid heb ontvangen. De dag der opvoering verscheen; de biljetten waren aangeplakt; geheel den nacht had ik van onrust en verwachting geen oog gesloten. Het publiek stond reeds in rijen voor den schouwburg om toegangskaartjes te ontvangen — daar jaagden estafetten door de straten; groepen met ernstige aangezigten verzamelden zich en de treurmare klonk, dat Koning Frederik de Zesde dien ochtend was gestorven.

Twee maanden lang bleef de schouwburg gesloten en onder de regering van Christiaan den achtsten werd hij geopend met mijn drama: *De Mulat*, 't welk met den meesten bijval werd opgenomen en toegejuicht. Maar ik kon de vreugde daarover niet zoo spoedig genieten; ik gevoelde mij slechts van eene spanning bevrijd en ik ademde ligter. Het stuk werd in een reeks van voorstellingen met gelijken bijval opgenomen. Velen stelden *De Mulat* boven alle mijne vroegere werken, en zij meenden dat met dit drama mijn eigenlijke dichterlijke loopbaan begon. Spoedig werd het in het Zweedsch vertaald en met bijval gegeven op het koninklijk tooneel in Stockholm; rondreizende tooneelspelers voerden het op in de kleinere steden van Zweden

en een deensch gezelschap gaf het in de oorspronkelijke taal in de zweedsche stad Malmö; een schaar studenten uit de universitseitsstad Lund nam het juichend op. Ik had juist eene week te voren een bezoek afgelegd op eenige zweedsche landgoederen, waar ik zoo hartelijk werd opgenomen, dat de herinnering daaraan nooit uit mijn hart zal worden verdreven. Dáár, in het buitenland ontving ik het eerste openlijke eerbewijs, dat een diepen, onvergetelijken indruk op mij heeft gemaakt. Door eenige studenten in Lund was ik uitgenoodigd om hunne oude stad te bezoeken. Hier werd een feestmaal voor mij aangerigt; en toen ik des avonds in een familiekring was, berigtte men mij dat de studenten mij eene serenade zouden brengen. Deze mededeeling trof mij diep; mijn hart klopte koortsachtig, toen ik dien digten drom met hunne blaauwe mutsen, arm in arm het huis zag naderen. Ik werd een gevoel van demoed gewaar, een regt levendig bewustzijn van het gebrekkige in mij, zoodat ik mij ter aarde voelde gebogen terwijl men mij ophief. Terwijl zij allen het hoofd ontblootten toen ik te voorschijn trad, had ik al mijne kracht noodig om niet in tranen uit te barsten. In het gevoel dat ik die eere onwaardig was, blikten mijne oogen in 't rond of er niet bij den een of ander een lach over de lippen kwam; maar ik bespeurde niets; het zou mij ook in dit oogenblik de diepste wonde geslagen hebben. Na een hurrah! werd er een aanspraak gehouden, waaruit ik mij nog duidelijk de volgende woorden herinner: „Wanneer uw vaderland en al de landen van Europa u hunne hulde toebrengen, dan moogt gij niet vergeten, dat de eerste, die u werd toegebragt van de Lundsche studenten uitging." Als het hart warm is, worden de uitdrukkingen niet angstvallig gewogen: dit ondervond ik en gaf ten antwoord,

dat ik van dit oogenblik af aan gevoelde, dat ik nog een naam *moest* verwerven om mij zulk eene eer waardig te maken. Ik drukte hun die het digtst bij mij stonden de hand en dankte hen zoo diep en zoo innig! — nooit voorzeker is eene dankbetuiging hartelijker geweest. Toen ik in de kamer terugkeerde, zonderde ik mij af om deze spanning, deze overweldiging des gevoels uit te weenen. Denk er niet meer aan; wees vrolijk met ons, spraken eenige mijner wakkere zweedsche vrienden; maar een sombere ernst beheerschte mijne ziel. Dikwerf is de herinnering aan dit uur in mij teruggekeerd. Geen edel mensch, die deze bladen leest zal eenige ijdelheid er in zien, dat ik zoo lang vertoefd heb bij dit oogenblik mijns levens, 't welk de wortelen van den hoogmoed veeleer uitroeide dan voedde.

Mijn tooneelstuk zou te Malmö opgevoerd worden, de studenten wenschten het te zien, maar ik verhaastte mijn vertrek om niet in den schouwburg te zijn. Met dankbaarheid en vreugde denk ik aan de zweedsche akademiestad, die ik nogtans sedert dien tijd niet weer bezocht heb.

Toen ik te Koppenhagen terugkwam gevoelde ik eerst regt hoe hartelijk de Zweden mij hadden ontvangen. Bij enkelen mijner oudste, beproefdste vrienden vond ik de innigste deelneming; ik zag tranen in hunne oogen, vreugdetranen over de eer die mij was bewezen, en vooral, voegden zij er bij, over de wijze waarop ik mij had gedragen. Ik heb ook slechts ééne wijze van vrolijk zijn; vreugde voert mij met dank tot God. Eenigen lachten over de geestdrift der Zweden; andere stemmen verhieven zich zelfs tegen *De Mulat.* Het onderwerp was immers ontleend; de fransche vertelling werd naauwkeurig doorloopen. De al te groote lof, die mij was toegezwaaid,

maakte mij gevoelig voor den laster. Minder dan vroeger kon ik dat kwaadspreken verdragen, en ik bespeurde nu ook duidelijk dat het geen belangstelling was in de zaak; maar dat men het slechts deed om mij te kwellen. Mijn gemoed was anders frisch en buigzaam. Juist te dien tijde vatte ik het denkbeeld op van *Het prentenboek zonder prenten* of *De Vertellingen van de maan.* Ik bragt dat denkbeeld tot werkelijkheid. Dit boekje schijnt, naar de recensiën en het aantal oplagen te oordeelen, in Duitschland een ongewonen opgang te hebben gemaakt. Ook in het zweedsch werd het vertaald en aan mij opgedragen; maar in mijn vaderland werd het weinig geteld, men praatte slechts over *De Mulat* en dat ik het onderwerp voor dit drama had ontleend. — Nu besloot ik om een nieuwen dramatischen arbeid te leveren, waarin het onderwerp en de ontwikkeling, kortom alles mijne eigene vinding zou zijn. Ik had de hoofdgedachte reeds gevonden en schreef nu het treurspel: *Het Moorenmeisje.* Ik hoopte met dit stuk aller liefdeloosheid den mond te stoppen en mijne plaats als dramatisch dichter te handhaven. Tevens wenschte ik door het honorarium van dit stuk en de opbrengst van *De Mulat* de kosten eener nieuwe reis, niet alleen naar Italie, maar ook naar Griekenland en Turkije te kunnen bestrijden. Mijne eerste reis had meer dan iets anders op de ontwikkeling van mijn geest gewerkt. Daarom was ik vol reislust en vervuld van de begeerte om mij meer kennis van de natuur en van het leven der menschen te verwerven.

Maar er was eene partij tegen mij; gekrenkt en verscheurd werd ik door eene opeenstapeling van velerhande verdrietelijkheden. Ik gevoelde mij ter neêr gedrukt in mijn vaderland, ja zelfs half ziek, en daarom liet ik mijn stuk aan zijn lot over en ijlde mismoedig voort. In deze

stemming schreef ik eene voorrede voor *Het Moorenmeisje*, die al te duidelijk mijn gemoedstoestand verried.

Bij mijn vertrek rigtten velen mijner jongere vrienden onder de studenten een feest voor mij aan. Onder de oudere, die er mij ontvingen, bevonden zich Collin, Oehlenschläger en Oersted. Dat was een weinig zonneschijn in mijne somberheid. Ik ondervond hartelijkheid en vriendschap, terwijl ik met een treurig gemoed mijn geboorteland verliet. Dat was in October van het jaar 1840.

Voor de tweede maal ging ik naar Italie en van daar naar Griekenland en Konstantinopel, eene reis, die ik op mijne wijze heb verhaald in *Eens Dichters Bazar*.

Voor het grootste gedeelte ging ik mijn eigen weg, nu eens vol levenslust, maar oneindige malen twijfelende aan mijne krachten. Ik had een eigenaardigen lust om bij de schaduwzijden des levens te verwijlen en het bittere op te zoeken en verstond uitmuntend goed de kunst van mij zelf te plagen.

Toen de winter inviel, ging ik over den Brenner *), bleef eenige dagen te Florence, waar ik voorheen langer vertoefd had, en kwam tegen kerstijd te Rome aan. Ik zag hier de heerlijke kunststukken weder, ontmoette oude vrienden, en nam nogmaals deel aan een karnaval. Maar ik was niet alleen ligchamelijk krank, de natuur om mij heen scheen evenzeer te lijden. Er heerschte niet die rust en frischheid als toen ik voor de eerste maal te Rome was. De

*) De Brenner, een der hoogste bergen van de Tridentinische Alpen in Tyrol.

aarde beefde; de Tiber klom tot in de straten; er woedden koortsen, die velen wegmaaiden; binnen weinige dagen verloor vorst Borghese zijne gemalin en drie zonen. Het regende en waaide; kortom het was er akelig, onaangenaam, en uit het Vaderland kwamen mij ook geene verkwikkende tijdingen toe. Men schreef mij, dat *Het Moorenmeisje* een en andermaal was opgevoerd, maar er was, gelijk ik had voorzien, slechts een klein publiek opgekomen, en de directie legde derhalve het stuk ter zijde. Andere brieven uit Kopenhagen aan landslieden in Rome spraken met opgewondenheid over een nieuw werk van Heiberg, eene satyrieke verdichting: *Eene ziel na den dood.* Het was zoo pas uitgekomen, schreef men; geheel Kopenhagen was er vol van, en Andersen werd daarin aardig beet genomen. Het boek was voortreffelijk en ik was daarin belagchelijk gemaakt; dat was al wat ik hoorde, al wat ik wist. Niemand zeide mij wat er eigenlijk van mij gezegd werd en waarin dat belagchelijke was gelegen. Het is dubbel pijnlijk als men bespot wordt, en er de reden niet van weet. Die berigten werkten op mij als gesmolten lood, dat in eene wonde wordt gedruppeld. Eerst toen ik te huis was gekomen, las ik dat boek, en ik vond, dat al wat daarin over mij was gezegd op zich zelf niets beteekende, en de moeite niet waard was om het mij aan te trekken. Het was een scherts over mijn roem. Hij liet mijn *Mulat* en het *Moorenmeisje* in de hel opvoeren, waar — en dat was het geestigste — de verdoemden beide stukken op één avond moesten zien, en dan mogten zij gaan slapen. Ik vond echter de verdichting zoo voortreffelijk, dat ik bijna aan Heiberg geschreven en hem mijn dank daarover had toegebragt; maar ik besliep mij eens op dit besluit, en toen ik ontwaakte en bedaarder was, vreesde ik dat

zulk een dankbetuiging verkeerd begrepen mogt worden, daarom zag ik er af.

In Rome was ik ziek, eigenlijk voor de eerste maal in mijn leven ligchamelijk ziek, en ik haastte mij om weg te komen. Met een fransche oorlogsstoomboot stevende ik naar Griekenland. Met een helderder en hooger hemel als die van Italie lag Griekenland voor mij. Er was gezondheid in mijn bloed, gezondheid in mijne gedachten teruggekeerd; frisch en moedig hief ik weêr het hoofd omhoog. De natuur maakte op mij een diepen, ernstigen indruk. Ik gevoelde dat ik op de heilige plek stond, waar geheele volkeren met elkander hadden gekampt en te gronde waren gegaan. Geen enkel gedicht kan zulk eene grootheid omvatten; elke uitgebrande bedding, elke hoogte, elke steen heeft grootsche herinneringen te verhalen — hoe nietig schijnen dan niet de oneffenheden van het dagelijksch leven op zulk eene plaats! Een rijkdom van denkbeelden doorstroomde mij, en in zulk een overstelping, dat niet eene daarvan op het papier kwam. Ik gevoelde eene begeerte om de gedachte uit te drukken, dat het goddelijke hier op aarde zijn strijd heeft door te staan, dat het hier wordt verstooten, maar dat het toch zegevierend blijft leven door alle eeuwen heen. Een motief daarvoor vond ik in de legende van den Wandelenden Jood. Reeds sedert een jaar was het ontwerp tot dit dichtstuk in mijne gedachten ontstaan; dikwerf werd ik er geheel en al van vervuld; nu en dan meende ik even als de schatgraver, dat ik mijn schat had gevonden; maar dan weder verzonk hij plotseling en ik twijfelde er aan of ik hem wel ooit aan het licht zou kunnen brengen. Ik gevoelde welk eene schat van kennis ik mij eerst in verschillende vakken zou moeten eigen maken. — Dikwerf als ik te huis verwijtingen moest hooren over hetgeen men

gebrek aan studie noemde, had ik tot diep in den nacht gezeten en geschiedenis of Hegels philosophie der geschiedenis bestudeerd. Ik sprak er maar niet van, want anders had men terstond van andere studiën gesproken, even als zekere *savante* deed, die zeide dat men gelijk had met te zeggen, dat ik niet geleerd genoeg was. Gij kent geen mythologie, zeide zij, in geen uwer gedichten komt een der Goden voor! Gij moet mythologie studeren en Racine en Corneille lezen. — Dat noemde zij studie, en op die wijze had ieder mij iets aan te bevelen. Ik had voor mijn gedicht *Ahasverus* veel gelezen en opgeteekend, maar toch nog niet genoeg. In Griekenland zou, zoo meende ik, het geheel tot rijpheid komen.

Te Athene werd ik door professor Rosz, een geboren Holsteiner, en mijne deensche landgenooten allerhartelijkst ontvangen; ik ondervond gastvrijheid en vriendschap bij den voortreffelijken Prokesch-Osten, zelfs de koning en de koningin behandelden mij hoogst goedgunstig. Mijn geboortedag vierde ik op den Acropolis. Van Athene zeilde ik naar Smirna, en ik was kinderlijk blijde eens een ander werelddeel te betreden; ik had hierbij eene gewaarwording, gelijk aan die, toen ik als kind de oude kerk te Odense bezocht; ik dacht aan Christus, die op dezen grond geleden had, ik dacht aan Homerus, wiens zangen van hier uit, eeuwig over de aarde weerklinken. Het aanschouwen van de kusten van Azie bragt mij in zulk eene ernstige stemming als misschien ooit eene preek in de kerk had kunnen doen.

Te Konstantinopel bragt ik elf belangrijke dagen door. Zoo als altijd op reis volgde mij ook nu weder mijn gelukkig gesternte; juist vierde men, gedurende mijn verblijf aldaar, den geboortedag van Mahomed; ik zag de groote illu-

minatie, welke mij geheel en al in de duizend en één nacht verplaatste. Onze deensche gezant woonde verscheidene mijlen van Konstantinopel, en ik had slechts even de gelegenheid hem te spreken. Ik werd hartelijk ontvangen door den oostenrijkschen Internuntius, Baron von Stürmer; bij hem had ik een, duitsch tehuis en duitsche vrienden. Ik had het plan opgevat om op mijne terugreis de Zwarte Zee over te steken en den Donau op te varen, maar het land was in oproer; men verhaalde, dat vele duizenden christenen vermoord waren. Mijne reisgezellen, die hetzelfde hotel als ik bewoonden, gaven hunne Donaureis, waar ik grooten lust voor gevoelde op, en rieden mij deze af. Maar dan moest ik weder naar Griekenland en over Italie naar huis keeren. Deze strijd was groot. Ik behoor niet tot de moedigsten, ik ben angstig, vooral bij kleine gevaren, bij grootere evenwel en vooral wanneer er een doel bereikt moet worden, dan heb ik een wil, die met de jaren vaster is geworden; ik mag beven, vreezen, toch doe ik datgene, wat ik oordeel het beste te zijn. Ik schaam mij niet mijne zwakheden te bekennen; ik geloof, dat, wanneer men uit eigene beweging zijne aangeborene vrees zoekt te overwinnen, men het zijne heeft gedaan. Ik had lust het binnenland te leeren kennen en den Donau in zijne geheele lengte te bevaren; ik kampte met mijzelven, en mijne verbeelding schilderde mij de vreesselijkste gebeurtenissen af; de nacht was onrustig. Den volgenden morgen ging ik Baron Stürmer om raad vragen, en nu hij meende dat ik de reis wel ondernemen kon, besloot ik er toe. Van het oogenblik af, waarop mijn besluit eenmaal genomen is, heb ik een onwankelbaar vertrouwen in de Voorzienigheid, en schik ik mij rustig in mijn lot. Niets overkwam mij; de reis liep gelukkig ten einde, en na de, voor mij zoo onaange-

name quarantaine op de grenzen van Wallachije kwam ik te Weenen aan. Het zien van hare torens, en het ontmoeten van vele Denen, deden het denkbeeld bij mij opkomen, dat ik spoedig weder in mijn vaderland zou zijn, de verbeelding drukte mijne ziel ter neder, en treurige herinneringen en beleedigingen kwamen mij weder voor den geest.

In Augustus 1841 was ik weder in Kopenhagen: daar schreef ik mijne reis-herinneringen neder onder den titel: *Eens Dichters Bazar.* Op verscheidene plaatsen in het buitenland had ik enkelen gevonden, aan wie ik mij, even als in het vaderland, innig gehecht voelde. Een dichter is gelijk een vogel: hij geeft wat hij heeft; hij geeft een lied. Ik wilde gaarne aan al deze vrienden zulk een lied geven. Het was een vlugtig denkbeeld, geboren, mag ik zeggen, uit een dankbaar gemoed. Graaf Rantzau Breitenburg, die in Italie had gewoond, die dit land lief had en mij door den *Improvisator* tot een weldoener en vriend was geworden, moest van dit werk dat deel hebben, 't welk over dit land handelde. Aan Liszt en Thalberg, die beiden mij met groote vriendelijkheid bejegend hadden, wijdde ik, daar de eene een Hongaar en de ander een Oostenrijker is, dat deel, 't welk de reis langs den Donau behelst. Men zal na deze mededeelingen zeer gemakkelijk kunnen begrijpen, welke gedachte mij bij deze opdragt bezielde. Maar deze opdragten werden in mijn vaderland beschouwd als een nieuw bewijs van ijdelheid. „Ik wilde pronken met namen, en beroemde mannen mijne vrienden noemen." Het boek is in vele talen overgebragt en de opdragten ook. Ik weet niet hoe men deze in het buitenland heeft beoordeeld Ben ik beoordeeld zoo als in Denemarken, dan hoop ik dat deze

verklaring de meening daarover zal veranderen. In Denemarken gaf mijn *Bazar* mij grooter honorarium, dan ik tot dusverre had ontvangen, een bewijs dat mijne werken daar toch eindelijk werden gelezen. Eene kritiek verscheen er eigenlijk niet, uitgenomen in eenige dagbladen en later in eene poëtische proeve van een jong dichter, die een jaar te voren mij schriftelijk zijne genegenheid en zijn verlangen had betuigd om mij te eeren waar hij kon. Maar bij zijn eerste optreden werd ik het onderwerp zijner hekeldichten. Ik hield persoonlijk veel van dezen jongman en ik heb hem nog lief; hij heeft zeker meer gedacht aan het fortuin dat hij zou maken als hij in Heibergs vaarwater ging, dan aan het verdriet dat hij mij daardoor veroorzaakte.

De kritiek der Kopenhaagsche nieuwsbladen was verbazend scherp. Men zou wel een geheel boekdeel kunnen schrijven over al het dwaze en onbeschaamde dat ik, van mijn eerste optreden af tot op dit oogenblik, heb moeten hooren. De *Bazar* werd intusschen veel gelezen en maakte opgang, zooals men dat noemt; in dit boek werd ik door eenigen aangemoedigd en erkend, en wel door de voornaamste letterkundigen in mijn vaderland. De reis had zoowel mijne ziel als mijn ligchaam krachtiger gemaakt; een vaster wil en een zekerder oordeel werden mij meer en meer eigen, en ik was met mij zelven en de menschen op een goeden voet gekomen.

Het staatkundig leven in Denemarken had in dien tijd de hoogste ontwikkeling met al haar goed en kwaad bereikt. Ik mengde mij er volstrekt niet in, daar ik geloofde, dat de politiek van onzen tijd een groot ongeluk voor dichters is; door haar gaan zij te gronde, want het gaat met hunne zangen als met de dagbladen: zij worden gelezen, geprezen en vergeten. In onzen tijd zou een ieder

willen regeren, de subjectiviteit laat hare magt gelden, en men vergeet, dat hetgeen men denkt niet altijd uitgevoerd kan worden en dat alles een geheel ander aanzien heeft wanneer men het van den top eens booms dan wel van den wortel af beschouwt. Voor hem, die door eene edele overtuiging wordt bestuurd, zoowel voor den vorst als voor den arme, voor hem die het goede wil, verootmoedig ik mij. De politiek is mijne zaak niet. God heeft mij eene andere taak opgelegd; dit voelde ik en voel het nog. Onder de zoogenaamde hoogste familien van 't land, trof ik eene menigte vriendelijke en hartelijke menschen aan, die het goede in mij opmerkten, mij in hunne kringen opnamen, en mij in hun gelukkig landelijk leven lieten deelen, zoodat ik ongestoord de natuur, de eenzaamheid en het landleven kon genieten.

Daar dronk ik de natuur met volle teugen in, daar vervaardigde ik mijne meeste sprookjes. Aan de oevers van het stille meir, in de bosschen, op de groene weiden, waar het wild voorbij sprong en de ooijevaar op zijne roode pooten aan kwam stappen, hoorde ik noch van politiek, noch van polemiek, hoorde ik niemand zich in Hegels welsprekendheid oefenen; de natuur om mij en in mij, verkondigde mij mijne taak. Op het oude Gisselfeld, dat vroeger een klooster was, bragt ik gelukkige dagen door. De eigenares, de gravin Danneskjold, moeder der hertogin van Augustenburg, was eene edele voortreffelijke vrouw, die mij niet als een arm kind uit 't volk, maar als eenen welkomen gast behandelde. Nu overschaduwen de beuken haar graf in de vriendelijke natuur, die als 't ware met haar was vereenzelvigd.

Ook op Bregentved, dat veel grooter is dan Gisselfeld en den graaf Moltke, minister van financien, toebehoort, on-

dervond ik eene gulle gastvrijheid, die zoowel als het gelukkig familieleven mijn levenspad met een helderen zonneschijn verlichtte. Het schijnt misschien dat ik deze namen opnoem om daarmede te pronken, of om op deze wijze mijnen weldoeners mijne dankbaarheid te betuigen; maar dat hebben zij niet noodig, en zoo ik dit bedoelde, dan had ik er nog veel meer op te noemen. Maar ik wil slechts van deze twee plaatsen, en het door Thorwaldsen beroemd gewordene Nyso spreken, welks eigenaar baron Stampe is; hier woonde ik met den grooten kunstenaar en hier sloot een mijner dierbaarste jonge vrienden, de toekomstige eigenaar, zich aan mij aan.

Het zijn in deze verschillende kringen heeft grooten invloed op mijn volgend leven uitgeoefend; zoowel bij de behoeftigsten als bij den adel en de vorsten, heb ik edele menschenharten gevonden; in het goede en het betere gelijken wij allen op elkander.

Het winterleven in Denemarken heeft ook zijne aantrekkelijkheden, zijne rijke afwisseling; ook daar bragt ik eenige dagen op het land door, en merkte het eigenaardige in de natuur op. Meestal was ik toch te Kopenhagen, en voelde mij zeer te huis in den lieven kinderkring der getrouwde zonen en dochters van Collin.

Ieder jaar werd mijne vriendschap met den genialen componist Hartmann vaster. Collin was in het praktische leven mijn raadsman, terwijl Oersted mij bij de uitgave van ieder nieuw werk ter zijde stond. Het tooneel werd, als ik het zoo noemen mag, mijne club, die ik elken avond bezocht. Juist in dit jaar had ik eene plaats in het zoogenaamde hofparket gekregen. Een schrijver moet zich natuurlijkerwijze tot die hoogte opwerken. Na den eerst aangenomen tooneelarbeid krijgt hij toegang tot

het parterre; na den tweeden, grooteren tooneelarbeid krijgt hij eene plaats in het vrijparket, waar de plaatsen der tooneelspelers zijn, en na drie grootere werken of een aantal kleinere stukken, avanceert de dichter tot de eerste plaatsen. Hier vond men Thorwaldsen, Oehlenschläger en verscheidene andere dichters; hier kreeg ook ik in 1840 eene plaats, nadat ik zeven stukken had geleverd. Zoo lang als Thorwaldsen leefde zat ik op zijn verlangen dikwerf aan zijne zijde. Oehlenschläger was daar ook mijn buurman, en in vele avondstonden — terwijl niemand het vermoeden kon — vervulden in het midden dier groote genien, eerbied en demoed mijne ziel. De verschillende tijdperken mijns levens zweefden mij voor den geest, zoo wel de tijd waarin ik op de achterste bank der figuranten zat, als toen ik vol kinderlijk bijgeloof in het donker daar ginds op het tooneel knielde en het Onze Vader bad, juist voor de plek waar ik thans onder de eerste en aanzienlijkste mannen zat. Als misschien een landsman in zulke oogenblikken gedacht heeft: daar zit hij nu tusschen twee groote geesten, hoogmoedig en verwaand, dan moge hij thans uit deze bekentenis leeren hoe verkeerd hij mij heeft beoordeeld. Demoed, een gebed tot God om mijn geluk waard te zijn vervulden mijn hart. Moge Hij mij dat gevoel altoos laten behouden! — Ik ondervond vriendschap, zoowel van Thorwaldsen als van Oehlenschläger, de beide grootste sterren aan den horizont van het Noorden; ik mag het hier met vreugde vermelden, dat hun glans mij bescheen.

Thorwaldsen, dien ik, gelijk ik vroeger heb gezegd, te Rome in de jaren 1833 en 1834 voor 't eerst leerde kennen, werd in den herfst van het jaar 1838 in Denemarken verwacht en er werden groote feestelijke toebereid

selen gemaakt om hem te ontvangen. Een vlag zou op een der torens van Kopenhagen worden uitgestoken, zoodra het schip dat hem aan land moest brengen, zigtbaar werd. Het was een nationaal feest. Booten, versierd met bloemen en vlaggen vulden de reede. Schilders, beeldhouwers, allen hadden op hunne vlaggen zinspreuken en zinnebeelden. De studenten voerden eene Minerva; aan de dichters had men een gouden Pegasus gegeven. Het weder was nevelachtig en men zag het schip eerst toen het digt bij de stad was; nu stroomde alles derwaarts. De uitgenoodigde, naar ik meen door Heiberg aangewezene dichters, stonden bij hunne boot; alleen Oehlenschläger en Heiberg waren nog niet gekomen. Daar bulderden de schoten van het schip, dat reeds zijn anker uitwierp, en het was te vreezen dat Thorwaldsen aan land zou gaan, eer wij uitgestegen waren. De wind droeg de toonen des gezangs tot ons over; de feestelijke ontvangst had een aanvang genomen; ik wilde hem zien en riep derhalve de anderen toe: laat ons voortroeijen! Zonder Oehlenschläger en Heiberg? vroeg men. — Maar zij komen niet, en alles zal spoedig gedaan wezen! Een der dichters merkte aan, dat als deze twee er niet bij waren, ik toch wel niet onder deze vlag zou willen varen en hij wees op den Pegasus. Dien werpen wij dan maar in de boot, sprak ik en nam hem van de stang. Nu volgden mij de anderen en wij kwamen juist nog bij tijds toen Thorwaldsen aan land voer. Wij troffen Oehlenschläger en Heiberg in eene andere boot; zij kwamen tot ons over toen het gejubel aan den oever aanving. — Het volk trok Thorwaldsens wagen door de straten naar zijne woning, waar allen, die slechts in 't minst met hem zelven of met een vriend zijns vriends bekend waren,

zich om hem heen drongen. Des avonds bragten de toonkunstenaars hem eene serenade; het fakkellicht glansde in den tuin onder de groote boomen, en er was een gejuich en en eene vreugde, die opregt en welgemeend waren. Jong en oud ijlde de open deur binnen en de vrolijke grijsaard drukte degenen, welke hij kende, aan zijne borst en begroette hen met kus en handdruk. Daar straalde een nimbus rond Thorwaldsen, die mij schroomvallig terughield. Mijn hart klopte van vreugde, nu ik den man zag, die mij in het buitenland vriendelijk en bemoedigend had bejegend, die mij aan zijn hart gedrukt en gezegd had, dat wij altoos vrienden moesten blijven. Maar hier in dit gejubel, waar duizenden al zijne bewegingen volgden, waar ik van die allen opgemerkt en beoordeeld zou geworden zijn, — ja veroordeeld als een ijdel mensch, die slechts wilde toonen, dat ook hij Thorwaldsen kende, en dat de groote kunstenaar vriendelijk en goed jegens hem was — hier trok ik mij in den digten drom terug en zorgde dat hij mij niet herkende. Eerst vele dagen later, op zekeren morgen, zocht ik hem op, en ik vond hem als een vriend, die zich verwonderde, dat hij mij niet eerder had gezien.

Ter eere van Thorwaldsen was er eene akademie voor muzijk en poëzie opgerigt, en al de dichters, die Heiberg daartoe had uitgekozen, schreven en lazen een lofdicht op den teruggekeerde. Ik had over Jason geschreven, die het gulden vlies ging halen, namelijk over Jason-Thorwaldsen, die de gulden kunst zocht te verkrijgen. Een feestmaal en een bal besloten den vreugdedag, waar voor 't eerst in Denemarken zich een volksleven en eene groote belangstelling voor de kunst openbaarden.

Sedert dien avond zag ik Thorwaldsen bijna dagelijks in gezelschappen en in zijn atelier. Ik bragt dikwijls verscheidene weken op den Nyso door, waar hij als vastgenageld scheen, en waar hij ook zijne meeste stukken, die hij in Denemarken heeft gemaakt, vervaardigde.

Hij was gezond en vrolijk van harte, niet zonder *humor*, waardoor hij ook het meest gehecht was aan den dichter Holberg. Hij verdiepte zich volstrekt niet in de ellende en de verdeeldheid der wereld. Op zekeren dag dat hij op den Nyso juist aan zijn eigen beeld werkte, trad ik binnen en zeide hem goeden morgen, doch hij scheen mij niet te willen bemerken, en ik sloop weder weg. Aan het ontbijt was hij zeer zuinig op zijne woorden, en toen men hem verzocht toch iets te willen zeggen, zeide hij op een droogen toon: In dit morgenuur heb ik reeds meer dan in vele dagen gesproken, maar niemand heeft naar mij gehoord; daar sta ik; ik meen dat Andersen achter mij staat, want hij zeide mij goede morgen, en ik vertel hem eene lange geschiedenis die ik met Byron heb gehad; ik dacht, hier kan wel een woordje op terug gezegd worden, keer mij om, en daar heb ik meer dan een uur gestaan en tegen de muren gesproken. Wij verzochten hem allen die geschiedenis nog eens te verhalen, maar hij zeide kortweg: „o dat was in Rome, toen ik Byrons standbeeld zou vervaardigen; toen hij tegenover mij ging zitten, zette hij terstond een geheel ander gezigt dan hij gewoon was. Wilt gij niet stil zitten? zeide ik; maar gij moet niet zulke gezigten trekken. Dat is zoo mijne uitdrukking, zeide Byron. Zoo? zeide ik en maakte het toen naar mijn eigen wil; en alle menschen zeiden, toen het gereed was, dat het zeer goed geleek; maar toen Byron het zag, zeide hij, het gelijkt volstrekt niet, ik zie er veel

ongelukkiger uit. Hij wilde er nu met geweld zoo vreeselijk ongelukkig uitzien, voegde Thorwaldsen er op een spotachtigen toon bij. Het was den grooten kunstenaar een genot na den eten met halfgesloten oogen muzijk te hooren, en het was zijne grootste vreugde, wanneer des avonds het Lottospel begon, hetwelk de geheele omtrek van Nyso moest leeren; er werd slechts om glazen schijfjes gespeeld, en daarom maak ik geene zwarigheid, van den anders zoo grooten man als een eigenaardigen trek mede te deelen, dat hij met de grootste belangstelling speelde, om te winnen. Met warmte en ijver kon hij partij trekken voor dengenen, dien naar zijne meening onregt werd aangedaan; tegen onbillijkheid en geknibbel verzette hij zich, zelfs jegens de vrouw des huizes, die overigens de kinderlijkste genegenheid voor hem koesterde, en die er slechts op uit was om het hem regt aangenaam te maken. Gedurende ons zamenzijn schreef ik eenige mijner sprookjes b. v. *het Zandmannetje*, en hij hoorde ze met genoegen en belangstelling aan. In den schemeravond als het huisgezin in de tuinkamer bij elkander zat, kwam Thorwaldsen dikwijls zachtkens bij mij, klopte mij op den schouder en zeide: zullen wij kleinen heden geen sprookje hooren? Op de hem eigenaardige wijze wijdde hij over de waarheid in mijne verdichtselen uit, en schepte er genoegen in, hetzelfde sprookje verscheidene malen te hooren; dikwijls stond hij gedurende het vervaardigen zijner fraaiste stukken met een lagchend gezigt te luisteren naar de geschiedenis van *de twee Gelieften*, en van het *arme Eendje*. Ik versta een weinig de kunst in mijne moedertaal kleine gedichten en liedjes te improviseren; dit behaagde Thorwaldsen zeer, en toen het beeld van Holberg gereed was, werd mij opgedragen hem een gedicht voor zijn werk te leveren.

Op zekeren morgen toen hij zijn groot bas-relief, den gang naar Golgotha, in klei formeerde, trad ik zijn atelier binnen. Zeg mij, zeide hij, vindt gij dat ik Pilatus eene goede kleeding heb gegeven? Gij moogt hem niets zeggen zeide de baronnes, die altijd bij hem was, de kleeding is juist, voortreffelijk, ga gij uwen gang maar. Thorwaldsen herhaalde zijne vraag. Nu welaan zeide ik, nu gij mij vraagt, moet ik bekennen dat Pilatus meer als Egyptenaar dan als Romein gekleed is. Dit kwam mij ook zoo voor, zeide Thorwaldsen, greep met de hand in de klei en vernietigde het beeld. Het is uwe schuld, dat hij een onsterfelijk werk heeft vernietigd, riep de baronnes driftig uit. Dan kunnen wij een nieuw onsterfelijk werk maken, zeide hij op vrolijken toon, en maakte Pilatus zoo als hij nu in basrelief in de L. Vrouwenkerk te Kopenhagen staat.

Zijne laatste verjaring werd aldaar op het land gevierd, ik had een klein vrolijk lied gemaakt, dat nog nat op 't papier stond, toen wij het in den morgenstond voor zijne deur aanhieven onder het geleide van ketelmuzijk. Thorwaldsen zelf, in slaaprok en pantoffels, opende de deur, danste de kamer in 't rond, zwaaide zijne Raphaels muts en zong het referein mede. Daar was geest en leven in den krachtigen grijsaard.

Op den laatsten dag van zijn leven zat ik naast hem aan den disch; hij was ongemeen opgeruimd, vertelde eenige geestige gezegden, die hij juist in *Corsaren*, een bekend Kopenhaagsch tijdschrift, gelezen had, en sprak van de reis, die hij den volgenden zomer naar Italie zou maken. Daarop scheidden wij; hij ging naar den schouwburg, ik naar huis. Den volgenden morgen zeide de *Kellner* uit het hotel waar ik logeerde: dat was toch opmerkelijk met

Thorwaldsen, dat hij gisteren stierf. Thorwaldsen? riep ik, is niet gestorven, gisteren at ik met hem. Men zegt dat hij gisteren in het theater gestorven is, zeide de Kellner. Ik dacht dat hij ziek geworden was, maar gevoelde mij toch bijzonder beklemd, en spoedde mij terstond naar zijne woning. Daar lag zijn lijk op het bed uitgestrekt; de kamer was vol vreemde menschen, de grond nat van sneeuwwater, de lucht verstikkend, niemand sprak een woord; de barones Stampe zat bij het bed en weende bitter. Ik stond versteld en diep bewogen. Een „slaap zacht" dat ik dichtte en dat Hartman componeerde, werd door eenige deensche studenten op zijn graf gezongen.

In den zomer van 1842 leverde ik aan het deensche zomertooneel een stukje: *De Vogel in den Peerenboom*, waarin eenige tooneelen boven in een peerenboom spelen. Ik had het eene dramatische kleinigheid genoemd, opdat men geene groote handeling of zeer uitgewerkte karakters zou verwachten. Het was eene kleine schets, die in een paar voorstellingen met veel bijval werd opgenomen, zoodat de tooneeldirectie ze aannam; ja mevrouw Heiberg de gade des professors, de lievelinge des publieks, verlangde zelfs eene rol daarin te spelen. Men had zich vermaakt; de keuze der muzijk werd voortreffelijk geheeten; ik wist dat dit stuk zijne proef had doorgestaan — en plotseling werd het uitgefloten. Eenige jonge menschen, die het hoogste woord voerden, floten en moeten gezegd hebben tot anderen, die de reden daarvan vroegen, dat de bagatel te veel bijval vond en dat Andersen dan te veel over 't paard werd getild. Dien avond was ik zelf niet in den schouwburg en ik kon niet gissen wat er was voorgevallen. Den volgenden dag legde ik een bezoek af bij eene familie. Ik had hoofdpijn en zag er zeer ernstig uit. De vrouw des huizes kwam

mij met deelneming te gemoet, greep mijne hand en zeide Is het wel de moeite waard, dat gij er u aan stoort? Het waren maar twee fluiters en al de overigen namen uwe partij op. — Fluiters... mijne partij... ben ik uitgefloten geworden? — riep ik uit. Zeer komiek was het dat een der aanwezigen mij verzekerde, dat dit fluiten een triumf voor mij was geweest; dat allen luide hadden toegejuicht en dat er maar één enkele fluit was geweest. Daarop kwam er een ander, dien ik naar het aantal fluiters vroeg. Twee, zeide hij. De volgende zeide: drie en stellig niet meer. Nu trad er een mijner eerlijkste vrienden binnen; ik vroeg hem op zijn geweten hoeveel hij er gehoord had; hij legde de hand op het hart en zeide: ten hoogste waren er vijf fluiters. — Neen, nu vraag ik niemand meer, hernam ik, het aantal groeit, even als bij Falstaff. Hier staat iemand, die meent dat er maar ééne fluit was. — De eerste spreker schrikte een weinig en wilde het nu weder goed maken: Ja, hernam hij, dat is wel mogelijk; maar als er ééne fluit is geweest, dan was het een krachtige fluit!

Door mijne laatste werken en mijn zuinig overleg had ik eene kleine som verzameld, die ik tot eene nieuwe reis naar Parijs bestemde. Over Dusseldorf en door België kwam ik daar in den winter van 1843.

Marmier had vroeger in de *Revue de Paris* een artikel over mij geschreven: *la vie d'un Poète.* Hij had eenige mijner gedichten in het fransch vertaald, ja, mij vereerd met een gedicht, 't welk ook in dat tijdschrift was opgenomen. Mijn naam was dus in de letterkundige wereld genoemd geworden en ik vond er een verrassend en vriendelijk onthaal. Ik maakte er kennis met Victor Hugo, die mij uitnoodigde om zijne gevallen *Burggraves* te gaan zien; zoo ook met Lamartine, die mij in zijn huiselijk

verkeer en in zijn geheele wijze van zijn, als de vorst onder hen allen voorkwam. Den jovialen Alexander Dumas vond ik gewoonlijk in zijn bed, ook zelfs als het over den middag was. Daar lag hij dan met papier, pen en inkt, en schreef aan zijn nieuwste drama. Op zekeren dag vond ik hem op die manier bezig; hij knikte mij vriendelijk toe en zeide: Ga een oogenblik zitten; ik ontvang daar juist een bezoek van mijne muze: zij gaat aanstonds heen. Hij schreef voort, overluid in zich zelven sprekende, en daarop riep hij: het derde bedrijf is af.

Hem ben ik ook mijne kennismaking met Rachel verschuldigd. Ik had haar nog niet zien spelen, en nu vroeg Alex. Dumas, of ik lust had kennis met haar te maken. Op zekeren avond toen zij als Phedra optrad, bragt hij mij in het fransch theater op het tooneel. De voorstelling was begonnen, en achter de schermen, waar een vertrekje gevormd was, in hetwelk zich eene tafel met ververschingen en eenige tabouretjes bevonden, zat het jonge meisje, die, zooals een zeker schrijver gezegd heeft, uit de marmerblokken van Racine en Corneile, levende standbeelden heeft weten te houwen. Zij was schraal en tenger en zag er zeer jeugdig uit. Dáár en vooral later in haar huis scheen zij mij het beeld der droefheid, een jong meisje, dat haar hart juist door tranen heeft lucht gegeven, en nu hare gedachten rustig bij hare smart bepaalt. Zij sprak ons vriendelijk aan, met eene diepe krachtige stem. In den loop van haar gesprek met Dumas vergat zij mij, ik gevoelde dat ik te veel was; Dumas bemerkte het, sprak gunstig van mij, zoodat ik mij in het gesprek durfde mengen, niettegenstaande het mij hinderde, dat ik tegenover diegenen stond, die misschien het schoonste fransch uit gansch Frankrijk spraken. Ik

zeide dat ik wel is waar veel belangrijks en heerlijks gezien had, maar dat ik nog nimmer een Rachel aanschouwd had, en dat ik vooral om harentwille, de opbrengst mijner laatste werken voor eene reis naar Parijs gebruikt had. Toen ik mij verontschuldigde over mijn slecht fransch, glimlachte zij en zeide: Wanneer gij eene fransche dame zoo iets galants, als hetgeen gij mij zoo juist hebt toegevoegd, weet te zeggen, dan vindt zij altijd dat gij goed spreekt.

Toen ik haar verhaalde, hoezeer haar naam in het noorden weerklonk, zeide zij mij van plan te zijn naar Petersburg en Kopenhagen te gaan. Kom ik in uwe stad, dan moet gij mijn beschermer zijn, daar gij de eenige zijt dien ik daar ken. Doch om elkander te leeren kennen, en daar gij vooral om mijnentwille te Parijs gekomen zijt, moeten wij elkander meermalen zien; gij zult mij welkom zijn, ik zie mijne vrienden iederen donderdag bij mij, maar mijn pligt roept mij, zeide zij, reikte ons de hand, knikte vriendelijk en stond slechts weinige schreden van ons verwijderd op het tooneel, grooter, geheel anders, met de uitdrukking van de tragische muze zelve; de daverende bijval klonk in onze ooren. Als iemand uit het noorden, kan ik niet aan de fransche manier van treurspelen voor te dragen gewennen; Rachel speelt op dezelfde wijze, maar bij haar schijnt zij natuurlijk, het was als of al de anderen haar trachtten na te bootsen, zij is de muze der fransche tragedie zelve, de anderen zijn eenvoudig menschen.

Als Rachel speelt, dan gelooft men dat alle treurspel zoo zijn moet; daar is waarheid, natuur, ofschoon anders voorgesteld dan in het noorden.

In hare woning was alles rijk en prachtig gestoffeerd, misschien wel wat al te opgeschikt, de zijkamer was

blaauwachtig groen, met matte lampen en statuetten van fransche schrijvers; in de eigenlijke zaal speelde het purperrood in tapijten, gordijnen en boekenkasten de hoofdrol. Rachel was in 't zwart gekleed, ongeveer zoo als zij op de bekende engelsche staalgravure staat afgebeeld. De kring bestond uit heeren, meerendeels kunstenaars en geleerden; ook hoorde ik een paar titels noemen; rijk gekleede bedienden riepen de namen der gasten op; er werd thee gedronken en ververschingen toegediend, meer volgens duitsch dan fransch gebruik. — Victor Hugo had mij gezegd, dat zij duitsch verstond; ik vroeg het haar en zij antwoordde mij in 't duitsch: ik kan het lezen, ik ben in Lotharingen geboren; en ik heb duitsche boeken ook, zie eens. En zij toonde mij Grilparzers *Sappho*, maar zette nu haar gesprek in 't fransch voort. Zij uitte de begeerte om de rol van *Sappho* te vervullen; sprak over de *Maria Stuart* van Schiller, welke rol zij in 't fransch had uitgevoerd. Toen zag ik haar spelen, en de laatste acte vooral speelde zij met een kalmte en een tragisch gevoel als of zij eene der beste tooneelspeelsters van Duitschland ware, maar juist in dit bedrijf beviel zij minder aan de Franschen. Mijne landslieden, zeide zij, zijn aan deze manier niet gewoon; en deze rol behoort toch op geen andere wijze gespeeld te worden; men moet niet in razernij vervallen als het hart van kommer dreigt te breken en men van zijne vrienden voor altijd afscheid neemt.

Haar salon was grootendeels met boeken versierd, die prachtig ingebonden en in sierlijke glazenkastjes geplaatst waren. Aan den muur hing eene schilderij, die het Londensch theater van binnen voorstelde, alwaar zij vooraan op het tooneel stond, en bloemen en kransen over het orchest vlogen. Onder dit beeld hing een keurig boeken-

plankje waarop stond te prijken, hetgeen ik den hoogen adel onder de dichters noem, namelijk Goethe, Schiller, Calderon en Shakspeare. Zij deed mij vele vragen over Duitschland en Denemarken, de kunst en het tooneel, en moedigde mij met een vriendelijken lach om haren ernstigen mond aan, wanneer ik mij gedurende mijn gebrekkig fransch spreken, een oogenblik stil hield om mij te bedenken en niet geheel te blijven steken. Spreek maar, zeide zij, 't is waar, gij spreekt geen zuiver fransch, ik heb mijne taal wel beter door vreemden hooren spreken; maar dat heeft mij dikwijls niet zoo zeer geinteresseerd als nu, ik versta zeer goed den zin uwer woorden, en deze boezemt mij juist belangstelling voor u in. Toen wij voor 't laatst van elkander scheidden, schreef zij in mijn album: L'art, c'est le vrai! J'espère que cet aphorisme ne semblera pas paradoxal à un écrivain si distingué comme Mr. Andersen.

Een beminnelijk mensch leerde ik in Alfred de Vigny kennen. Hij is met eene engelsche dame gehuwd, en in zijn huis schijnen zich de beste eigenschappen van beide volken te vereenigen. Op den laatsten avond, dien ik in Parijs doorbragt, ongeveer tegen middernacht kwam hij, de hoog begaafde en rijk bemiddelde, zelf in mijne kamer in de rue Richelieu, klom al de trappen op, en bragt mij zijne geschriften, die hij onder den arm droeg. Er straalde zooveel hartelijkheid uit zijne oogen, hij scheen het zoo goed met mij te meenen, dat het scheiden mij trof.

Ook den beeldhouwer David leerde ik kennen; er ligt iets in zijn voorkomen, dat mij aan Thorwaldsen en Bissen herinnerde. Wij ontmoetten elkander slechts in de laatste dagen van mijn verblijf te Parijs; hij beklaagde er zich over, en zeide dat hij mijne buste wilde maken,

indien ik langer blijven kon. Toen ik zeide, dat hij mij niet als dichter kende, en dus niet wist of ik het wel verdiende, zag hij mij scherp in het aangezigt, klopte mij op den schouder en sprak: ik heb u eerder dan uwe boeken gelezen; gij zijt een dichter. — Bij de gravin **, alwaar ik Balzac ontmoette, zag ik eene oudere dame, wier uitdrukking mijne aandacht tot zich trok; er stond zoo iets opgewekts en hartelijks op haar gelaat te lezen; allen sloten zich ook aan haar aan. De gravin stelde mij aan haar voor, en ik hoorde dat zij mevrouw Reybaud was, schrijfster van *les Epaves*, de kleine vertelling, die ik voor mijn drama *der Mulatte* heb gebruikt.

Ik verhaalde haar alles, en dit interesseerde haar zoo zeer dat zij van dien avond af mij in hare bijzondere bescherming nam. Wij gingen op zekeren avond gezamenlijk uit, en wisselden van gedachten. Zij verbeterde mijn fransch en liet mij herhalen wat ik niet goed uitsprak.

Ook Heine ontmoette ik weder. Hij was gehuwd sedert ik er voor 't laatst geweest was. Ik trof hem eenigzins lijdend aan, maar nog vol energie en zoo hartelijk en natuurlijk jegens mij, dat ik geene vrees gevoelde mij aan hem te vertoonen zooals ik ben. Hij had eens aan zijne vrouw mijn sprookje van *het dappere tinnen soldaatje* verhaald, en terwijl hij zeide, dat ik er de schrijver van was, stelde hij mij aan haar voor. Zij was eene vrolijke, aardige jonge vrouw. Eene kindergroep, die, gelijk Heine zeide, aan den buurman behoorde, speelde in hare kamer, wij speelden beiden mede, terwijl Heine een zijner laatste gedichten voor mij afschreef.

Door den omgang met die allen en met nog velen, die ik daarbij zou kunnen noemen, als Kalkbrenner en anderen, werd mijn verblijf in Parijs mij een rijke

bron van opwekkend genot. Bij de grootsten en besten vond ik eene vriendelijke ontvangst. Het was als eene vooruitbetaling op een geest die in mij woonde, en van welken zij eens hoopten te zien, dat zij zich niet in hem hadden vergist. — Op de terugreis van Parijs ging ik den Rijn langs. Ik wist, dat in een der Rijn-steden de dichter Freiligrath woonde, wien de koning van Pruissen een pensioen had verleend. Het schilderachtige in zijne gedichten had mij levendig getroffen, en ik wenschte hem te spreken. In eenige steden aan den Rijn vroeg ik naar hem. In St. Goar wees men mij het huis waar hij woonde. Hij zat aan zijne werktafel en scheen ontevreden, dat hij gestoord werd door een vreemdeling· Ik noemde mijn naam niet; en zeide alleen, dat ik St. Goar niet kon voorbij reizen, zonder den dichter Freiligrath te groeten. Dat is zeer vriendelijk van u, sprak hij op een zeer koelen toon. Hij vroeg nu wie ik was, en toen ik antwoordde: wij hebben een en denzelfden vriend, Chamisso; toen sprong hij vol vreugde op. Andersen! riep hij — gij zijt het! en hij vloog mij om den hals; zijne eerlijke oogen schitterden. Nu blijft gij eenige dagen hier, zeide hij. Ik antwoordde, dat ik slechts twee uren kon blijven, daar ik in gezelschap was met landslieden, die mij wachtten. — Gij hebt vele vrienden in het kleine St. Goar, sprak hij; ik heb onlangs in een grooten kring uw roman *O. T.* voorgelezen. Een uwer vrienden moet ik toch hier halen, en ook mijne vrouw moet gij zien. Gij weet zeker niet, dat gij eenig aandeel hebt in onze echtverbindtenis? En nu verhaalde hij hoe mijn roman: *'t Was maar een Speelman*, hen in briefwisseling en kennis met elkander had gebragt, en hoe dit ten gevolge had gehad, dat zij een paar werden. Hij riep

haar, noemde haar mijn naam en ik werd beschouwd als een oud vriend. Dergelijke oogenblikken zijn een zegen, een geluk, een genade Gods — en hoe vele zulke zegeningen heb ik niet reeds ontvangen!

Ik verhaal ook al het verblijdende dat mij te beurte viel; het zijn daadzaken uit mijn leven. Ik verhaal het, zoo als ik vroeger mijn kommer en mijn onspoed heb verhaald, en heb ik dit in alle opregtheid gedaan, dan zal men het geen ijdelheid of hoogmoed kunnen noemen; dat toch is zeker niet de regte naam daarvoor. — Maar, dus zal men welligt in het vaderland vragen: is Andersen dan in het buitenland nooit aangevallen? En ik moet antwoorden: neen! Een eigenlijke aanval op mij heeft er nog nooit plaats gevonden. Te huis heeft men mij op iets dergelijks nog niet opmerkzaam gemaakt, en derhalve moet er zeker niets van dien aard zijn voorgevallen — met uitzondering van een werk, dat in Duitschland het licht zag, maar in Denemarken is geschreven, juist toen ik te Parijs was. Een zekere heer Boas maakte te dien tijde eene reis door Scandinavië, en schreef een boek daarover, waarin hij ook een soort van overzigt gaf over de deensche letterkunde. Daarin ben ik als dichter en als mensch zeer hard behandeld. De heer Boas heeft geput uit de beuzelpraat van het dagelijksch verkeer. Zijn boek baarde opzien in Koppenhagen, en niemand wilde daar als zijn zegsman aangemerkt worden. Ja, de dichter Holst, die gelijk men uit dat werk zien kan, met hem door Zweden reisde, en hem in Koppenhagen bij zich heeft ontvangen, gaf, toen het werk uitkwam, in een onzer meest gelezen bladen: *Het Vaderland*, eene verklaring, dat hij in geen betrekking stond met den heer Boas. Deze heeft zich in Koppenhagen aan een paar jongelieden van eene be-

paalde *clique* aangesloten, en toen deze eens in vrolijke scherts over deensche dichters en hunne geschriften hadden gesproken, ging de heer Boas naar huis, schreef op wat hij gehoord had, en gaf het uit. Dat was, op zijn zachtst gesproken, onbedachtzaam. Toen hij mij tegenover geheel Duitschland voor een hoogmoedig mensch verklaarde, sloeg hij mij eene diepere wonde dan hij welligt kon vermoeden; hij draagt de stem eener mij vroeger vijandelijke partij in vreemde ooren over. Zelfs in zijne voorstelling blijft hij onwaar; als daadzaken vermeldt hij dingen, die niet gebeurd zijn. In Denemarken heeft het geschrevene mij geen nadeel kunnen doen; men heeft zich hier over den heer Boas vrolijk gemaakt, en velen hebben hunne vrees te kennen gegeven, in aanraking te komen met iemand, die alles laat drukken wat hij hoort; maar zijn boek wordt ook in het buitenland gelezen, en daar is zijn publiek ook het mijne. Ik geloof, dat ik hier derhalve zeggen moet, hoe geheel verkeerd zijne opvatting is van de deensche literatuur en van de deensche dichters, en hoe zijn boek in mijn vaderland werd opgenomen, en hoe men daar zelfs weet, op welke wijze het is te zamen geraapt. Maar nu dit van mijn hart is, reik ik den heer Boas gaarne de hand; en als geen ander dichter hem bij een volgend bezoek in Denemarken bij zich wil ontvangen, dan zal ik tot zijne dienst wezen. Ik weet dat, als hij mij kent, hij mij niet harder zal beoordeelen dan toen hij mij niet kende. Zijn oordeel zou ook geheel anders zijn geweest, als hij een jaar later naar Denemarken was gekomen; in een jaar kan er veel veranderen. Want in dat jaar ging mijne zon op: ik gaf mijne nieuwe sprookjes uit, die in mijn vaderland te mijnen opzigte eenen tot op dit oogenblik onveranderden en eervollen dunk deden ontstaan. Met de uitgave

mijner verzamelde sprookjes, omstreeks kersmis 1843, begon ik in Denemarken erkend en gunstig ontvangen te worden. Van dien tijd af heb ik geen reden tot klagen. Mij gewordt thans in het land mijner geboorte, wat ik verdien en misschien nog veel meer. Mijne sprookjes worden hooger geschat, dan al wat ik tot dusverre heb geleverd. Bij die algemeene erkenning van mijn talent gevoelde ik angst en vrees, dat ik op den duur zulk eene eer niet zou kunnen ophouden. Verkwikkende zonnestralen stroomden in mijn hart; ik gevoelde moed en vreugde, en ik werd vervuld van eene levendige begeerte om mij nog meer in die rigting te ontwikkelen, in de natuur der sprookjes te dringen en de rijke bron, de natuur, uit welke ik scheppen moet, nog opmerkzamer te beschouwen. Als men mijne sprookjes volgt in de orde, waarin zij zijn geschreven, zal men zekerlijk vorderingen in het genre ontdekken, eene grootere spaarzaamheid in de keuze der middelen, eene meer en meer heldere, bezielende grondgedachte, en, als ik het zeggen mag, meer gezondheid en natuurlijke frischheid.

Aan dit tijdperk is eene belangrijke kennismaking verbonden. Reeds vroeger heb ik gewaagd van personen van erkende verdiensten, die op mij als dichter van invloed zijn geweest; maar niemand was het meer en in een edeler zin dan de vrouw, tot wie ik mij nu wend, zij door wie ik leerde mijn eigen ik meer te vergeten, het heilige in de kunst te gevoelen, en de goddelijke roeping van het genie te begrijpen.

Laat mij tot het jaar 1840 terugkeeren. Op zekeren dag las ik in het hotel, waar ik in Koppenhagen mijn verblijf hield, den naam van Jenny Lind onder de namen der vreemdelingen uit Zweden. Ik wist toen reeds, dat

zij de grootste zangeres uit Stockholm is. Ik was in 't zelfde jaar in 't naburig land geweest, en daar eervol en vriendschappelijk ontvangen; nu rekende ik het niet ongepast de jeugdige kunstenares mijne opwachting te maken. Buiten Zweden was zij te dien tijde geheel onbekend, zoodat ik durf beweren, dat zelfs in Koppenhagen slechts weinigen haren naam kenden. Zij ontving mij zeer beleefd, doch als een vreemdeling, ja zelfs eenigzins koel. Zij maakte, gelijk zij zeide, met haren vader eene reis door het zuiden van Zweden, en was voor eenige dagen in Koppenhagen gekomen om deze stad te zien. Wij scheidden weer als vreemdelingen, en ik had den indruk van een zeer gewoon mensch, zoodat die ook weer spoedig verdween. In den herfst van het jaar 1843 kwam Jenny Lind weer te Koppenhagen; een mijner vrienden, onze geniale balletmeester Bournonville, echtgenoot eener zweedsche dame, die de vriendin van Jenny Lind was, onderrigte mij van hare aankomst, en zeide dat zij zich mijner nog zeer goed herinnerde en mijne werken gelezen had. Hij verzocht mij met hem haar op te zoeken en haar te overreden, eenige gastrollen op het koninklijk tooneel te vervullen; ik zou, meende hij, geheel verrukt zijn over hetgeen ik daar zoude hooren. Nu werd ik niet als vreemdeling ontvangen; zij reikte mij vriendelijk de hand, en sprak over mijne werken en over Frederika Bremer, die ook hare vriendin was. Wij kwamen weldra te spreken over het optreden in Koppenhagen, en Jenny Lind uitte hare groote vrees daarvoor. Buiten Zweden, sprak zij, ben ik nog nooit opgetreden; in mijn geboortestad zijn allen zoo liefderijk en goed jegens mij; wanneer ik nu in Koppenhagen optrad en uitgefloten werd! ik durf het niet wagen. Ik zeide, dat ik wel is waar haar gezang niet beoordeelen kon, daar

ik dat nooit gehoord had, en ook niet wist hoe zij speelde; maar daarvan was ik overtuigd dat, zoo als de stemming tegenwoordig in Koppenhagen is, zij met eene dragelijke stem en eenig spel zou slagen; ik geloofde dat zij het veilig kon wagen. Bournonvilles overreding verschafte den Koppenhagers een der grootste genietingen, die zij ooit hebben gesmaakt. Jenny Lind trad als *Alice* in *Robert le diable* op. Het was eene nieuwe openbaring in het rijk der kunst; de schoone, frissche stem drong in een ieders hart door; hier heerschte waarheid en natuur, alles verkreeg leven en beteekenis. Op een concert zong Jenny Lind hare zweedsche liederen; het was zoo eigenaardig, zoo wegslepend, men dacht aan geen concertzaal; de volksliederen, bezield door den adem van het reinste vrouwelijk gevoel, hetwelk den stempel van het genie droeg, oefenden hunne alvermogende kracht uit.

Geheel Koppenhagen was in verrukking. Jenny Lind was de eerste kunstenares, aan wie de deensche studenten eene serenade bragten; fakkels verlichtten van alle kanten de feestelijke villa, alwaar het lied werd aangeheven; zij toonde haren dank door het zingen van eenige zweedsche liederen, toen zag ik haar naar den donkersten hoek spoeden en daar haar gevoel uitweenen. Ja, ja, zeide zij, ik wil mij aangrijpen; ik wil voorwaarts streven; ik zal bekwamer zijn dan ik nu ben, als ik weer in Koppenhagen kom. Op het tooneel was zij de groote kunstenares, die hare geheele omgeving beheerschte, en te huis in hare kamer een zwak jong meisje met het vroom en eenvoudig gemoed van een kind. Haar optreden in Koppenhagen had een nieuw tijdperk in de geschiedenis van onze opera doen aanbreken, het toonde mij de kunst in hare heiligheid; ik had een harer priesteressen aanschouwd. Zij reisde

weder naar Stockholm, en van daar ontving ik spoedig daarop een brief van Frederika Bremer. Wij zijn het, schreef zij, volkomen eens over Jenny Lind als kunstenares; zij staat zoo hoog als ooit eene kunstenares onzer dagen kan staan; maar gij kent haar nog niet in hare gansche waarde. Spreek met haar over hare kunst, en gij zult haar verstand bewonderen, en haar gelaat van geestdrift zien schitteren; spreek met haar over God en de heiligheid der godsdienst, en gij zult tranen in de onschuldige oogen ontdekken; zij is groot als kunstenares, maar nog grooter in hare reinheid en eenvoudigheid als mensch.

Het volgende jaar was ik in Berlijn; bij Meyerbeer kwam het gesprek op Jenny Lind, hij had haar de zweedsche liederen hooren zingen, en was opgetogen. Maar hoe speelt zij? vroeg hij; ik sprak mijne opgetogenheid daarover uit, terwijl ik hem eenige trekken uit hare voorstelling der *Alice* mededeelde; hij zeide mij dat hij haar waarschijnlijk zoude overhalen naar Berlijn te komen. Het is bekend, dat zij aldaar opgetreden is, alles in bewondering en verrukking gebragt en in Duitschland eenen Europeeschen naam verworven heeft. In den vorigen herfst kwam zij weder te Koppenhagen; de geestdrift was ongeloofelijk; de roep die van het genie uitgaat, is een stem tot allen om het te komen bewonderen. De menschen bivouackeerden letterlijk voor het theater om een billet te bekomen. Jenny Lind toonde zich nog grooter in hare kunst dan voorheen; want men kwam in de gelegenheid haar in vele en hoogst verschillende rollen te zien optreden. Hare *Norma* is plastisch; iedere stand zou den beeldhouwer tot het fraaist model kunnen dienen, en nogtans voelt men dat dit spel de ingeving van het oogenblik en niet voor den spiegel bestudeerd is. *Norma* is geen razende itali-

aansche vrouw, zij is de gekrenkte vrouw, de vrouw die grootmoedig genoeg is, zich voor eene ongelukkige medeminnares op te offeren; de vrouw bij wie in een oogenblik van hevige drift de gedachte kan opkomen, de kinderen van eenen trouweloozen minnaar te vermoorden, doch die terstond ontwapend is, nu zij de onschuldige kinderen in de oogen ziet.

Norma, gij heilige priesteres! zoo zingt het koor, en hoe Jenny Lind deze „heilige priesteres" heeft opgevat, heeft zij ons in de Aria: *casta diva* aangetoond. In Koppenhagen zong zij al hare rollen in het zweedsch, terwijl de overige zangers de hunne in het deensch vervulden; en die beide, naauw verwante talen smolten zeer liefelijk in een; er werd niets hinderlijks gehoord. Zelfs in *La fille du régiment*, waarin vele zamenspraken voorkomen, heeft de zweedsche taal iets bevalligs; en welk een spel! Maar neen, dit woord is in tegenspraak met zich zelf; het was natuur, want nooit zag men op het tooneel iets meer waar. Zij toont ons volmaakt het echte natuurkind, in het leger opgegroeid; de aangeboren adel straalt evenwel in iedere beweging door. *La fille du régiment* en *La sonnambule* zijn Jenny Linds onovertrefbaarste rollen; geen tweede kan hierin met haar vergeleken worden. Men lacht, men weent, het is stichtelijk als een kerkgang; men wordt een beter mensch, men voelt dat God in de kunst is, en waar God in onze onmiddelijke nabijheid is, daar is eene heilige kerk. In eeuwen, zeide Mendelsohn mij van Jenny Lind, staat er geen mensch op die haar zal evenaren; en zijne woorden spraken mijne volle overtuiging uit. Men voelt bij haar verschijnen op het tooneel, dat het een reine beker is, waarin de heilige drank ons toegereikt wordt.

Niets anders kan den indruk van Jenny Linds grootheid op het tooneel uitwisschen dan hare eigene persoonlijkheid in huis. Een goed verstand en een kinderlijke zin oefenen hier hunne verwonderlijke magt uit. Zij is gelukkig, de wereld, om zoo te zeggen, niet meer toe te behooren, een vreedzaam en afgelegen tehuis is het toppunt harer wenschen. En nogtans bemint zij de kunst van ganscher harte, en beseft hare roeping in deze. Een edel, vroom gemoed als het hare wordt door loftuitingen niet bedorven. Eens slechts hoorde ik haar hare vreugde over haar talent en haar gevoel van eigenwaarde uiten, dat was te Koppenhagen, gedurende haar laatst verblijf aldaar. Bijna iederen avond trad zij in opera's of concerten op, elk uur van den dag was zij bepaald. Daar hoorde zij van een genootschap spreken, welks doel is, ongelukkige kinderen, die door hunne ouders mishandeld, of tot bedelen en stelen gedwongen werden, te helpen en in betere omstandigheden te brengen. Jaarlijks geven de deelnemers eene kleine som tot ondersteuning der kinderen; de middelen waren evenwel nog gering. Maar ben ik dan nog niet éénen enkelen avond vrij? zeide zij. Vergun mij eene voorstelling ten voordeele dezer kinderen te geven, maar dan zullen wij dubbele prijzen nemen. Het geschiedde, en de opbrengst was aanzienlijk. Toen zij zulks vernam, en dat daardoor een aantal arme kinderen voor vele jaren geholpen konden worden, toen blonk haar gelaat van vreugde en tranen stonden haar in de oogen, en zij zeide: het is toch heerlijk, dat ik zóó zingen kan.

Ik heb haar lief met het hart eens broeders; ik acht mij gelukkig, dat ik zulk eene ziel heb leeren kennen en verstaan. God schenke haar den vrede en het stille geluk, dat zij verlangt! Door Jenny Lind heb ik het eerst

de heiligheid der kunst leeren kennen; van haar heb ik geleerd dat men zich zelven in de dienst van het hoogere moet vergeten. Geen boeken, geen menschen hebben beter en veredelender op mij als dichter gewerkt dan Jenny Lind, en daarom heb ik hier zoo lang en met zoo veel vuur over haar gesproken.

In den zomer van het jaar 1844 bezocht ik nogmaals Noord-Duitschland; hier zag ik het rijpe Marschland in de volheid van den zomer. Met mijn weldoener Rantzau maakte ik, meer dan eens, belangrijke uitstapjes. Zijn slot Breitenburg ligt midden in het woud aan de rivier Stör; de stoombootvaart geeft levendigheid aan den kleinen stroom; hoogst schilderachtig is de ligging, en het leven in het slot zelf vertrouwelijk en aangenaam. Ik kon hier lezen en dichten naar hartelust, want ik was er vrij gelijk een vogel in de lucht, en er werd voor mij gezorgd, als ware ik een lieve bloedverwant des huizes. Maar helaas, het was de laatste maal dat ik hier kwam. Graaf Rantzau had reeds een voorgevoel van zijn naderenden dood. Op zekeren dag ontmoetten wij elkander in den tuin; hij greep mijne hand, drukte ze hartelijk en zeide hoezeer het hem verheugde, dat ik in het buitenland werd erkend. Ja, mijn jonge vriend, sprak hij eindelijk: God alleen kan het weten; maar ik leef in de vaste overtuiging, dat het dit jaar de laatste maal is dat wij hier te zamen komen; mijn tijd zal spoedig verstreken zijn. Bij deze woorden zag hij mij zoo ernstig aan, dat het mij diep ter harte ging; maar ik wist niets te antwoorden. Wij waren digt nabij de kapel; hij opende een poortje tusschen eenige digte hagen, en wij stonden in een tuintje voor een graf, bedekt met zoden. Hier zult gij mij vinden, als gij den volgenden keer weer naar Breitenburg komt, sprak hij, en zijne

droevige woorden werden bewaarheid; want hij stierf den volgenden winter in Wiesbaden. Ik verloor in hem een vriend, een beschermer, een edel, voortreffelijk hart.

Toen ik voor de eerste maal naar Duitschland reisde, en het Hartzgebergte en de Saksische Schweiz bezocht, leefde Goethe nog; het was mijn hoogste wensch hem te zien. De reis van Weimar naar het Hartzgebergte is niet groot, maar ik had geen aanbevelingsbrief aan hem, en in dien tijd was nog geen regel van mijne werken vertaald. Velen hadden mij Goethe als een zeer trotsch mensch afgeschilderd; de vraag was dus of hij mij zou willen ontvangen? Ik twijfelde er aan en besloot, niet naar Weimar te gaan, alvorens ik een of ander werk geleverd zou hebben, dat mijn naam in Duitschland kon bekend maken; dit gelukte, maar Goethe was helaas reeds dood. Zijne schoondochter, mevrouw von Goethe geboren von Pogwitsch, had ik vroeger op mijne terugreis van Konstantinopel bij Mendelsohn-Bartholdy in Leipzig leeren kennen; de begaafde vrouw had mij allerhartelijkst ontvangen. Zij verhaalde mij, dat haar zoon Walter reeds sedert lang mijn vriend was; dat hij als knaap een geheel komediestuk uit mijnen *Improvisator* gemaakt had, dat men dit stuk in Goethe's huis had gegeven, en eindelijk dat Walter eens naar Koppenhagen had willen reizen, om kennis met mij te maken. Ik had dus vrienden in Weimar. Een buitengewone lust dreef mij aan om de stad te zien, waar Goethe, Schiller, Wieland en Herder hadden geleefd; de stad van waar zoo veel licht over de geheele wereld was uitgegaan. Ik kwam in het kleine land, dat door Luther, door het zangersfeest op den Wartburg, en door vele en belangerijke gebeurtenissen geheiligd is. Op den 24ste Junij, geboortedag van

den erfgroothertog, kwam ik als een vreemde in de vriendelijke stad aan. Alles droeg het kenmerk van het plaatshebbende feest, en in den schouwburg, waar eene nieuwe opera werd opgevoerd, werd de jonge vorst met groote vreugde ontvangen. Toen dacht ik er niet aan, hoe innig mijn hart gehecht zou worden aan het heerlijkste en beste van hetgeen ik hier rondom mij zag, hoe vele latere vrienden hier om mij henen zaten, hoe lief mij deze stad zou worden — in Duitschland, mijn tweede vaderland. Ik was aan den waardigen vriend van Goethe, den voortreffelijken kanselier von Müller, aanbevolen, en werd allerhartelijkst door hem ontvangen; toevallig ontmoette ik hier bij mijn eerste bezoek den kamerheer Beaulieu de Marconnay, dien ik te Oldenburg had leeren kennen, hij was nu in Weimar aangesteld, en noodigde mij, in zijn huis mijn intrek te nemen. Na verloop van eenige uren, was ik zijn logeergast en gevoelde „hier is het goed te zijn." Er zijn menschen, die men in weinige dagen liefkrijgt, in Beaulieu vond ik in deze dagen een vriend, ik geloof voor mijn geheele leven; hij leidde mij zijnen familiekring binnen. De beminnelijke kanselier ontving mij even hartelijk, en ik, die mij bij mijne aankomst geheel verlaten gevoelde, daar mevrouw von Goethe en hare zonen in Weenen waren, was nu in Weimar bekend en werd in alle kringen toegelaten. De regerende groothertog en zijne vrouw ontvingen mij met eene gunst, eene hartelijkheid, die een diepen indruk op mij maakten. Nadat ik voorgesteld was, werd ik aan tafel geroepen, en weldra daarna door den erfgroothertog bij hem en zijne vrouw op hun jagtslot Ettersburg genoodigd, dat hoog en nabij een uitgestrekt bosch is gelegen. De roccoco-meubelen daar binnen, en het ruime uitzigt daarbuiten, van het park tot

in het Hartzgebergte, maakten terstond eenen eigenaardigen indruk op mij. Al de jeugdige boeren en boerinnen hadden zich bij het slot verzameld, om den geboortedag van hunnen geliefden erfgroothertog te vieren, veelkleurige linten en doeken wapperden aan de opgerigte stengen, violenspel liet zich hooren en er werd onder de groote bloeijende lindeboomen gedanst. Zondagsgloed, tevredenheid en geluk lag over alles verspreid. Het jonge, vorstelijke, sedert kort gehuwde paar, scheen door een waar en innig gevoel verbonden te zijn. Wil men zich langen tijd vrij en gelukkig aan het hof gevoelen, dan moet de ster op de borst vergeten kunnen worden door het hart, dat daaronder klopt; en zulk een hart, zeker een der edelsten en besten die er kloppen, bezit Karel Alexander van Saksen Weimar. Verscheidene jaren werd mij het geluk vergund, dit geloof te versterken. Gedurende dit mijn eerste verblijf bezocht ik eenige keeren het gelukkige Ettersburg. De erfgroothertog toonde mij den tuin en den boom, waarin Goethe, Schiller en Wieland hunne namen hadden gesneden. Jupiter heeft er zelfs den zijnen bij willen voegen, de bliksem heeft hem in eene der takken gehouwen. De talentvolle vrouw van Grosz (Amalia Winter), de kanselier Müller, die ons den tijd van Goethe levendig wist voor te stellen, en zijn Faust wist te verklaren; de kinderlijk gezinde en eerlijke Eckerman behoorden tot de bezoekers van Ettersburg; de avonden vlogen als in een wenk voorbij. Ieder las op zijne beurt voor; ook ik waagde het voor den eersten keer in eene voor mij vreemde taal een mijner sprookjes, *het dappere tinnen soldaatje*, te lezen. De kanselier von Müller liet mij de koninklijke graven zien, alwaar Karel August met zijne voortreffelijke gade rust. Niet tusschen Goethe en Schiller,

zoo als ik vroeger meende. Digt bij dit vorstenpaar, 't welk al wat groot was wist te waarderen, rusten deze hunne onsterfelijke vrienden; verwelkte lauwerkransen lagen op de eenvoudige bruine kisten, wier gansche pracht in de onsterfelijke namen van Goethe en Schiller bestaat. Gedurende hun leven, gingen vorst en dichter met elkander om, in den dood sluimeren zij onder 't zelfde gewelf. Zulk eene plaats wordt niet uit het geheugen gewischt; op zulk eene plaats zendt men een stil gebed op, dat God alleen verneemt. Meer dan acht dagen bleef ik in Weimar; het was mij alsof ik reeds eerder in deze stad gewoond had, alsof het een geliefd tehuis was, dat ik nu moest verlaten. Toen ik de poort uit, en over den brug den molen voorbij reed, en voor 't laatst een blik op het kasteel en de stad wierp, maakte zich eene diepe weemoed van mijne ziel meester; het was mij alsof hier een schoon tijdperk in mijn leven eindigde; ik meende dat de reis mij, nu ik Weimar had verlaten, geene vreugde meer kon aanbrengen. Hoe dikwijls is sedert dien tijd de duivenpost en hoeveel meer nog zijn mijne gedachten naar deze plaats overgevlogen! Uit Weimar straalt een verkwikkend licht op mijne dichterlijke loopbaan.

Van Weimar ging ik naar Leipzig; hier wachtte mij een echt dichterlijke avond bij Robert Schumann. De geniale componist, had mij een jaar te voren, de onverwachte eer aangedaan, mij zijne muziek voor vier mijner liederen op te dragen. Deze zong mevrouw Fege, wier bezield gezang zoo vele duizenden heeft verkwikt en weggesleept; Clara Schumann accompagneerde, en de componist en de dichter waren de eenige toehoorders. Een klein feestmaal en eene wederzijdsche gedachtenwisseling verkortten den avond maar al te zeer.

De familie Brockhaus ontving mij met dezelfde hartelijkheid als altijd, waaraan ik reeds door mijne vorige bezoeken gewoon was. Mijn vriendenkring werd steeds grooter in de duitsche steden, maar het eerste vriendenhart blijft ons toch het dierbaarst.

In Dresden vond ik oude vrienden met jeugdige harten; onder anderen mijnen genialen halven landsman, den Noorweger Dahl, die de kunst verstaat, om op het doek den waterval te doen bruisen en de berkenboomen te doen groeijen, zooals men ze in de Noordsche dalen vindt. De eerwaardige baronnes von Decken ontving mij, zooals eene moeder haren zoon ontvangt; met dit gevoel ben ik later altijd in haar huis en in hare beminnenswaardige familie teruggekeerd. Hoe licht en schoon is toch de wereld! Hoe veel goedheid is er niet onder de menschen! Het is een lust te leven; dat is mij hoe langer hoe duidelijker geworden. Met de baronnes Decken bezocht ik voor 't eerst den beroemden, genialen teekenaar Retzsch, die de stoute omtrekken van Goethe, Shakspeare enz., geleverd heeft; hij woont schilderachtig tusschen de nederige wijnbergen, die zich bij Meiszen verheffen. Ieder jaar brengt hij zijne vrouw op haren verjaardag eene nieuwe teekening en altijd eene zijner besten; de verzameling is, in eene reeks van jaren tot een rijk album aangegroeid, dat zij, indien hij vóór haar sterft, uitgeven zal. Van de vele heerlijke denkbeelden daarin uitgedrukt, trof mij er een buitengewoon: de vlugt naar Egypte. Het is nacht; alles slaapt op deze afbeelding; Maria, Joseph, boomen en struiken, zelfs de ezel die ze draagt — slechts het kind Jezus met het open rond gelaat waakt, en verlicht het geheel. Voor een sprookje dat ik hem verhaalde, kreeg ik eene lieve teekening: een

schoon, jong meisje dat zich achter een oud vrouwenmasker verbergt. Zoo zal het altijd jeugdige gemoed in volle schoonheid van achter het oude masker van het sprookje henen gluren. De teekeningen van Netzsch zijn rijk aan denkbeelden, vol schoonheid en genialiteit. Bij den majoor Serre en zijne beminnenswaardige gade genoot ik het duitsche buitenleven op hare rijke bezitting Maxen; niemand kan meer gastvrijheid betoonen dan deze twee hartelijke menschen. Een kring van verstandige interessante personen verzamelde zich hier. Waar men goed ontvangen wordt, daar vertoeft men gaarne; ik gevoelde mij op deze kleine reis in Duitschland onuitsprekelijk gelukkig, en verkreeg de overtuiging, dat ik daar geen vreemdeling was. Het was het gevoel en de eenvoudige waarheid, die men in mijne werken op prijs stelde; en hoe voortreffelijk en prijzenswaard de schoonheid van den vorm ook zij, hoe indrukwekkend de bespiegelende wijsbegeerte in deze wereld ook wezen moge, toch behouden gevoel en natuurlijkheid door alle tijden heen hunne waarde, en worden het best door iedereen verstaan.

De terugreis nam ik over Berlijn, waar ik in vele jaren niet geweest was; maar Chamisso, de liefste mijner vrienden aldaar, was overleden. Ik zag zijne kinderen, die daar nu ouderloos stonden. Aan de jeugd om mij henen, zie ik dat ik ouder word; aan mijzelven bespeur ik 't niet. Chamisso's zonen, die ik de laatste maal als knaapjes met bloote halsjes in den tuin zag spelen, kwamen mij nu met helm en sabel tegemoet; zij waren officieren in pruissische dienst. Ik gevoelde een oogenblik, hoe de jaren henen snellen, hoe alles verandert, en hoe velen er wegvallen.

Allerhartelijkst werd ik nu, zooals altijd daarna, door

den minister Savigny ontvangen, waar ik de geniale, hoogbegaafde Bettina en hare schoone en verstandige dochters leerde kennen. Een uur onderhouds met Bettina, waarin zij het woord voerde, was zoo rijk, zoo interessant, dat ik bij deze welsprekendheid, dezen vuurstroom van denkbeelden, bijna verstomde. De wereld kent hare werken, doch een harer talenten is minder bekend, namelijk hare bekwaamheid in het teekenen. Het zijn weder de denkbeelden die ons verrassen; zoo zag ik eene gebeurtenis die voor weinig dagen voorgevallen was — een jong mensch namelijk door den wijngeest gedood — was door haar in eene schets afgebeeld. Men zag hem halfnaakt in den kelder afstijgen, alwaar de wijnvaten als monsters in het rond lagen. Bacchanten en Bacchantinen kwamen aandansen, grepen hun offer, omklemden en doodden het. Ik weet dat Thorwaldsen, wien zij eens hare teekeningen zien liet, door de groote denkbeelden, die er in lagen, ten hoogste verrast was.

Het doet ons zoo goed, in den vreemde een huis te vinden, waar de oogen als lichtkroonen glinsteren, zoodra men binnenkomt; een huis waar men een oog mag slaan in het geluk des huiselijken levens. Zulk een huis vond ik bij den hoogleeraar Weisz. Maar van hoevele nieuwe kennismakingen, welke aangeknoopt, en van oude, die hernieuwd werden, zou ik niet moeten gewagen? Ook Thiek, dien ik sedert mijne eerste reis naar Duitschland niet gezien had, ontmoette ik weder. Hij was zeer veranderd, maar de schrandere, zachte oogen waren nog de zelfde, de handdruk was even hartelijk; ik voelde dat hij mij liefhad, en mijn geluk hem aan het hart ging. Ik moest hem in Potsdam bezoeken, waar hij gemakkelijk en rijk behuisd was. Van hem vernam ik, hoe goedgunstig

de koning en de koningin van Pruissen jegens mij gezind waren, dat zij mijnen roman *'t Was maar een Speelman* gelezen, en Thiek naar mij gevraagd hadden. Intusschen waren deze vorstelijke personen destijds afwezig; ik was juist den avond vóór hun vertrek te Berlijn gekomen, toen die afschuwelijke aanslag gepleegd werd.

Over Stettin gingen wij onder stormachtig weder naar Koppenhagen; vol levenslust zag ik al mijne vrienden weder, en reisde eenige dagen later naar Fuhnen, om aldaar eenige heerlijke zomerdagen door te brengen. Ik ontving er een brief van den minister Rantzau-Breitenburg, die zich met den koning en de koningin van Denemarken aan de badplaats te Föhr bevond. Hij had het genoegen, dus schreef hij, mij te melden, dat ik op Föhr was uitgenoodigd. Dit eiland ligt, gelijk bekend is, in de nabijheid van de sleeswijksche kust. Ik zou op die wijze, geheel onverwacht, eene voor mij geheel vreemde natuur in het vaderland aanschouwen; ik was zoo gelukkig over de goedheid, die de koning en de koningin mij bewezen, en verheugde mij dat ik nog eenmaal met Rantzau vereenigd zou wezen; het was, helaas! voor de laatste maal.

Thans was het juist vijf-en-twintig jaren geleden sedert ik als een arme knaap, geheel alleen, en zonder eenige hulp naar Koppenhagen reisde. Die vijf-en-twintigste verjaardag zou nu zoo schoon gevierd worden; ik zou bij mijn koning en mijne koningin zijn, die ik getrouw aanhang, en die ik toen van ganscher harte lief kreeg; de geheele omgeving, de menschen en de natuur maakten eenen onvergetelijken indruk op mij. Ik gevoelde mij als het ware tot op eene hoogte gevoerd, van waar ik met een helderder blik op die vijf-en-twintig jaren kon terugzien, met al het geluk en de vreugde, die zij voor

mij hebben opgeleverd. De werkelijkheid overtreft dikwijls de schoonste droomen.

De reis naar Föhr was zeer moeijelijk, zoodat het eiland mij als een waar feeënland voorkwam, toen ik er voet aan wal zette. De grootste stad Wijck, waar eene badinrigting is, is geheel op de hollandsche manier gebouwd. Alle huizen hebben slechts ééne verdieping, met een schuinsch dak en den gevel naar de straat gekeerd; maar de vele vreemdelingen en het Hof gaven aan de hoofdstraat eene eigenaardige levendigheid. Bijna in ieder huis zagen bekende aangezigten naar buiten; de deensche vlag waaide, en muzijk deed zich hooren. Spoedig had ik een kwartier gevonden. Elken dag tot aan het vertrek van Hunne Majesteiten, had ik de eer door hen aan tafel genoodigd te worden, en elken avond las ik den koning en de koningin mijne sprookjes voor, en beiden vereerden mij met hunne genegenheid en gunst. Het doet het harte goed, eene edele natuur daar te ontdekken, waar men anders slechts de koningskroon en den purperen mantel aanschouwt. Weinige menschen kunnen in hun huiselijk leven beminnenswaardiger zijn, dan het regerende deensche koningspaar. God verblijde en zegene hen, gelijk zij mijne borst met vreugde en geluk vervulden!

In hun gevolg maakte ik de reis naar het grootste der Halligen, deze groene weilanden in de zee, die het aanzien van verdronken land hebben. De groote golven hebben het vasteland in eilanden veranderd, deze wederom van een gescheurd en menschen en dorpen bedolven. Jaar op jaar worden nieuwe stukken afgespoeld, en na vijftig jaren zal alles water zijn. Deze — Halligen — zijn nu slechts vlakke eilandjes met donker groene weiden, waar eenige kudden schapen grazen; komt de vloed op, dan worden

zij die zich beneden in huis bevinden, naar het dak gedreven, en de golven slaan over het kleine land, dat mijlen ver van de kust verwijderd ligt. Op Oland, dat wij bezochten, ligt eene kleine stad; de huizen staan vlak naast elkander, als wilden zij zich in den nood aan elkander sluiten. Zij zijn alle op palen gebouwd, en hebben kleine vensters zooals in de scheepskajuiten. Hier in het kleine vertrek zitten de moeder en dochters eenzaam, en gedurende een halfjaar, aan het spinnewiel; men vindt er altijd eene bibliotheek; ik trof er deensche, duitsche, en friesche boeken aan. De menschen lezen en werken, en de zee klimt rondom het huis, dat op een wrak in zee gelijkt; somtijds drijft in den nacht een schip daarheen, dat licht op een ander vaartuig meent te ontdekken, en strandt. De overstrooming van 1825 spoelde huizen en menschen weg; halfnaakt zaten zij verscheidene dagen en nachten op de daken, tot dat ook deze verzonken; noch van Föhr, noch van 't vasteland kon hun eenige hulp aangebragt worden; het kerkhof is half weggespoeld, kisten en lijken zijn door de branding van de modder ontbloot; dit alles levert een schrikwekkend gezigt op. En toch beminnen de Halligbewoners zoozeer hun klein vaderland, dat zij het op het vasteland niet uithouden kunnen, maar door heimwee wederom terug gedreven worden. Wij troffen slechts eenen enkelen man op het eiland aan, en deze had, weinig dagen geleden, het ziekbed verlaten; de andere maakten groote zeereizen, slechts vrouwen en meisjes ontvingen ons. — Vóór de kerk hadden zij eene eerepoort van bloemen, die zij van Föhr gehaald hadden, opgerigt; maar zij was zoo klein en laag, dat wij er om heen moesten gaan; wij waren evenwel overtuigd van hunnen goeden wil. De koningin was diep geroerd, toen zij zag, dat zij hun eenigste

struik, — een rozenstruik — afgesneden hadden, om die op eene moerassige plaats te leggen, waar H. M. voorbij moest komen. De meisjes zijn mooi, op half oostersche wijze gekleed; zij zijn ook van de Grieken afkomstig, bedekken bijna geheel haar gelaat met een sluijer, en dragen onder een linnen band die op het hoofd ligt, een grieksche wrong, waarom het haar in vlechten geslingerd is.

Op den terugtogt was er een maaltijd aan boord van de koninklijke stoomboot, en daarna, terwijl wij bij eenen heerlijken zonsondergang in dezen archipel voeren, werd het dek in een danszaal veranderd. Jong en oud danste, de lakeijen vlogen met ververschingen heen en weder, matrozen stonden op de raderkasten en lieten het dieploot neer, terwijl men hun eentoonig geroep vernam hoe diep het water was. De maan steeg statig op, en de duinen op Amron geleken op een met sneeuw bedekte Alpenketen. Deze woeste, eenzame zandbergen bezocht ik later; de koning jaagde daar konijnen; vóór vele jaren was daar een schip met twee konijntjes gestrand, en van dit paar is Amrom nu met duizenden zijner nakomelingen bevolkt. Gedurende de eb trekt zich de zee tusschen Föhr en Amrom geheel terug; dan kan men van het eene eiland naar het andere rijden; men moet evenwel den tijd goed waarnemen, en de rigting naauwkeurig kennen, want zoo de vloed intusschen opkomt, dan is men reddeloos verloren, en weinige minuten later kunnen daar, waar zoo even droog land was, groote schepen varen. Wij zagen eene geheele reeks van wagens van Föhr naar Amrom rijden; op het witte zand en aan den blaauwen gezigteinder schenen zij eens zoo groot; maar rondom waren even als een net, groote watervlakten uitgespannen, alsof zij den zandgrond vasthielden, die de zee toebehoorde, doch spoe-

dig weer door haar overstroomd zou worden. Op het zien der duinen wordt men gedrongen aan de aschbollen der Vesuvius te denken; ook hier zakt men bij elke schrede in; het stijve helm kan de losse aarde niet aan elkander houden; de zon brandde op het witte zand, zoodat het wel een togt door de zandwoestijnen van Afrika geleek.

In de dalen tusschen de duinen groeide eene bijzondere soort rozen, en de heidebloem bloeide; op andere plaatsen vond men volstrekt geene planten, alleen nat zand waarin de golven hunnen afdruk hadden achtergelaten, en waarin de zee bij het terugtreden bijzondere hieroglyphen had geschreven. Van een der hoogste punten had ik het gezigt op de Noordzee. Het was eb; meer dan een mijl was de zee teruggetreden, de schepen lagen als doode visschen op het strand en wachtten op den vloed. Eenige matrozen hadden hun schip verlaten, en bewogen zich als zwarte punten op het zand; daar waar de zee zelfs de zandvlakte bewoog, werd eene lange bank zigtbaar, die gedurende den vloed verborgen is, en waarop vele schepen stranden. Ik zag de aldaar opgerigte hooge valkentorens, waarin een ton met water, een korf met brood en brandewijn bewaard wordt, opdat de ongelukkigen, die hier stranden, op deze plaats, midden in de opkomende zee, het leven eenige dagen kunnen rekken, totdat men in staat is, hun hulp te verschaffen. Van zulk eene natuur terug te keeren tot eenen koninklijken disch, tot een lief concert aan 't hof, en tot de kleine danspartijen aan het badhuis, zoowel als naar de door zooveel badgasten bezochte promenade, eene boulevard in 't klein, had iets sprookjesachtig, iets bijzonder afwisselends.

Toen ik op den bovengenoemden vijf-en-twintigsten ver-

jaardag, op den vijfden September, aan de koninklijke tafel zat, doorliep ik in gedachten mijnen ganschen levensloop; ik moest al mijne krachten verzamelen om niet in tranen uit te barsten. Er zijn oogenblikken van dankbaarheid, waarin wij een aandrang gevoelen om, als het ware, God aan ons hart te drukken. Hoe diep gevoelde ik mijne eigene nietigheid en besefte dat alles, alles van Hem kwam. Rantzau wist welke beteekenis die dag voor mij had. Bij het dessert wenschten de koning en de koningin mij geluk en dat zoo — genadig is een te armoedig woord — zoo hartelijk, zoo deelnemend! De koning wenschte mij geluk met hetgeen ik had doorgestaan en overwonnen; hij vroeg mij naar mijn eerste optreden in de wereld en ik deelde hem de merkwaardigste trekken mede. In den loop van het gesprek vroeg hij mij of ik geen vast jaarlijksch inkomen had; ik noemde hem de som. Dat is niet veel, sprak de koning. Maar ik behoef ook niet veel, gaf ik ten antwoord, en mijne geschriften brengen mij ook iets op. De koning deed nu nog eenige vragen betreffende mijne positie, en hij eindigde met de woorden: kan ik u in het een of ander van nut zijn, ter bevordering uwer letterkundige werkzaamheden, kom dan maar tot mij. Des avonds op het hof-concert werd het onderhoud voortgezet. Eenigen hunner, die het digtst bij mij waren, verweten mij, dat ik geen gebruik had gemaakt van dit oogenblik. De koning gaf het u toch in den mond, zeiden zij. Maar ik kon ik wilde niet; als de koning oordeelde dat ik iets meer behoefde, dan kon hij het mij uit eigene beweging geven. En ik vergiste mij niet. In het volgende jaar vergrootte Christiaan de achtste mijn jaarlijksch inkomen, zoo dat ik daarmede en met hetgeen mijne geschriften opbrengen, fatsoenlijk en vrij van zorgen, leven

kan. Mijn koning schonk het mij uit zuivere goedwilligheid des harten. De vijfde September was een feestdag voor mij; ook de duitsche gasten in de badzaal vereerden mij met een toast. — Zoo veel kan ligt een mensch bederven en hem ijdel maken; — maar neen, het maakt iemand goed en beter; het loutert de gedachten, en men moet daardoor den lust, den aandrang en den wil verkrijgen, om dat alles te verdienen. — Bij de afscheidsaudientie schonk de koningin mij een kostbaren ring, ter herinnering aan mijn verblijf op het eiland, en de koning betoonde zich weder zeer welwillend, edel en deelnemend. God zegene en behoude het koninklijk paar.

Ik keerde weder huiswaarts. In het voorjaar van 1844 was mijn roman *De Improvisator* door de bekende schrijfster Mary Howitt in het engelsch vertaald, en door hare landslieden met zeer veel bijval opgenomen. De romans *O. T.* en *'t Was maar een Speelman* volgden daarop, en zij vonden, naar 't scheen, een even gunstig onthaal. Daarop kwam er eene hollandsche en eindelijk eene russische vertaling van *De Improvisator.* Thans werd vervuld wat ik nooit had durven droomen. Mijne schriften schijnen onder eene gelukster te staan; zij zweven over de landen heen. Er ligt iets verheffends, maar tevens iets onrustbarends in het besef, dat onze gedachten verre in 't rond en onder de menschen komen. Het is bijna angstverwekkend aan zoo velen toe te behooren. Het edele en goede wordt ten zegen; maar het booze, onze dwalingen schieten ook op, en onwillekeurig dringt zich aan ons de gedachte op: God! dat ik nooit iets ter neder schrijve, waarvan ik voor

u geen rekenschap kan afleggen. — Een gemengd gevoel van vreugde en angst vervult mij telkens, als mijn geluksgenius mijne werken naar een vreemd volk overbrengt.

Het reizen is voor mij een verfrisschend bad, waaruit ik als het ware jonger en krachtiger weder te voorschijn treed. Door zuinig overleg en de opbrengst mijner werken was ik in staat om in de laatste jaren vele reizen te ondernemen. Ik wilde thans ook Italië voor de derde maal bezoeken, hier een gedeelte van den zomer doorbrengen, om het zuiden in zijn warmen tijd te leeren kennen, en misschien van daar over Spanje en Frankrijk terug keeren. In het einde van October 1845 verliet ik Koppenhagen. Vroeger dacht ik als ik reisde: God, wat zult gij mij op deze reis laten overkomen! Ditmaal was mijne gedachte: God, wat zal mijne vrienden hier in 't vaderland gedurende dien langen tijd overkomen! En ik was inderdaad angstig; in één jaar toch kan de lijkwagen zoo menigmaal de poort uitrijden, en welke namen zullen van de kisten blinken? — Het spreekwoord zegt, als men plotseling eene koude huivering gevoelt: de dood gaat over mijn graf; maar nog meer huiveren wij als onze gedachten over de graven onzer beste vrienden gaan.

Ik bleef eenige dagen op den Glorup; het buitenleven boeide er mij; zelfs in den herfst heeft het iets dichterlijk schoons. Wanneer het loof der boomen is afgevallen, en de zon nogtans het groene gras kleurt, en de vogelen sjilpen, dan kan men zich dikwijls verbeelden, dat het een voorjaarsdag is; zoo heeft ook gewis de oude van dagen oogenblikken in zijnen herfst, waarin zijn hart nog van het voorjaar droomt.

In Odense vertoefde ik slechts ééne dag — ik gevoelde mij daar vreemder dan in de groote steden van Duitsch-

land; als kind stond ik verlaten, en heb dus geene vrienden mijner jeugd; de meeste familien, die ik kende, zijn uitgestorven; jongere geslachten gaan door de straten; ook die zijn veranderd; de armoedige graven mijner ouders bevatten later gestorvenen; alles is anders geworden. Ik maakte eene der wandelingen mijner kindsheid naar het Mariengebergte, dat de familie Iversen vroeger toebehoorde; ook deze familie is verstrooid; onbekende gezigten zag ik voor de vensters; hoevele gedachten der jeugd waren hier gewisseld. Een der jonge meisjes, die eertijds stil en met fonkelende oogen naar mijne eerste verzen zat te luisteren, toen ik als schoolknaap gedurende den zomer van Slagelse t'huis kwam, zit nu veel stiller in het woelige Koppenhagen, en heeft van daar uit, hare eerste werken in de wereld gezonden. Hare duitsche uitgevers meenden dat eene inleiding van mij, hun van nut kon zijn, en ik, de bijna al te gunstig ontvangen vreemdeling, heb de werken van het bescheidene meisje in Duitschland ingevoerd. Het is Henriette Hancke, schrijfster van *tante Anna* en *de dochters van een Schrijver.* — Ik bezocht hare geboorteplaats, waar de eerste kleine kring mij gehuldigd en genoegen had aangedaan. Maar alles was er vreemd, ik zelf gevoelde er mij niet tehuis.

De hertogelijke familie van Augustenburg hield zich op het slot Gravenstein op; zij waren van mijne aankomst onderrigt, en ontvingen mij met even veel hartelijkheid als den vorigen keer. Ik bragt er veertien genotvolle dagen door, en vervaardigde in die schilderachtige natuur een nieuw sprookje: *het kleine meisje met de zwavelstokken.* Bij mijn vertrek moest ik beloven Gravenstein dikwijls te zullen bezoeken.

Nu gaat het niet meer den slakkengang door het mulle

zand, over de heide: van Rendsburg voert de spoor de reizigers in weinige uren naar Altona en Hamburg. De geniale Speckter verraste mij met zijne stoute, heerlijke teekeningen voor mijne sprookjes; nu had hij eene geheele verzameling vervaardigd, waarvan zes mij slechts tot nu toe bekend waren. Dezelfde natuurlijkheid, die zich in al zijne werken openbaart, vertoont zich in zijn geheele persoon, hij schijnt eene aartsvaderlijke familie te bezitten, een hartelijk geliefden ouden vader en begaafde zusters, die hem van ganscher harte beminnen. Zekeren avond wilde ik naar den schouwburg gaan; na een kwartier uurs zou de opera beginnen; Speckter vergezelde mij; wij kwamen een elegant huis voorbij. Daar moeten wij eerst binnen gaan, lieve vriend, zeide hij, daar woont een rijke familie, vrienden van mij, vrienden van uwe sprookjes; de kinderen zullen zoo gelukkig zijn u te zien. Maar de opera? zeide ik. Slechts twee minuten, antwoordde hij, en trok mij mede in het huis, noemde mijnen naam, en de kinderkring verzamelde zich om mij henen. En nu moet gij een sprookje vertellen, zeide hij, slechts een enkel. Ik deed het, en ijlde toen van daar naar den schouwburg. Dat was een zonderling bezoek, zeide ik. — Een voortreffelijk een uitstekend bezoek, juichte hij; denk eens, de kinderen zijn vervuld van Andersen en van zijne sprookjes; plotseling staat hij in hun midden, vertelt zelf een sprookje en is weg, verdwenen. Uw vlugtig bezoek is op zich zelf een sprookje voor de kleinen, en zal zich diep in hun geheugen prenten. Ik vermaakte er mij zelven mede.

In Oldenburg vond ik mijne eigene gezellige kamer terug. De hofraad van Eisendecker en zijne verstandige vrouw, die ik onder mijne deelnemendste vrienden in den vreemde mag rekenen, wachtten mij op; ofschoon

ik beloofd had slechts veertien dagen te vertoeven, werd mijn verblijf verlengd, want in een huis, waar de besten en verstandigsten eener stad te zamen komen, is het aangenaam te wezen, en zulk een huis vond ik hier. Er heerscht eene groote gezelligheid in de kleine stad en het theater, waarin wel is waar noch opera's noch balletten gegeven worden, behoort tot de voornaamsten in Duitschland. De tooneeldirecteur Gall is genoeg bekend, en de beroemdheid van den dichter Mosen heeft hiertoe zeker niet weinig bijgedragen. Mosen, die eenigzins op Alex. Dumas gelijkt, met een half afrikaansch gezigt met bruine fonkelende oogen, was, ofschoon ligchamelijk krank, geheel geest en leven, en weldra begrepen wij elkander. Een trek van zijn zoontje roerde mij; deze had zeer aandachtig mij een sprookje hooren voorlezen, en toen ik den laatsten dag afscheid nam, en zijne moeder hem zeide mij de hand te geven, er bijvoegende: misschien zullen er vele jaren verloopen, eer wij hem wederzien, barstte de knaap in tranen los. Toen Mosen des avonds in het theater kwam, zeide hij: mijn kleine Erick heeft twee looden soldaatjes: een daarvan heeft hij mij voor u gegeven om het op uwe reis mede te nemen. Het looden soldaatje heeft mij trouw vergezeld; het is een turk; misschien vertelt hij eens zijne reizen.

Iederen dag knoopte ik nieuwe kennissen aan, want door de familie, bij wie ik was, werden mij alle huizen geopend. De Groothertog was zelfs zoo voorkomend, mij, reeds op den dag mijner aankomst, op een hofconcert te laten noodigen, en bovendien ondervond ik ongedachte gunsten aan dit vreemde hof.

In Oldenburg las ik verscheidene malen mijne sprookjes in het duitsch voor. In het deensch kon ik ze lezen, zooals

zij moeten gelezen worden, en ik kon ze zoo duidelijk maken als eene voorlezing zijn moet. In de deensche taal zelve ligt eene magt, die in de vertaling niet kan terug gegeven worden; de deensche taal is uitnemend geschikt voor dit genre van verdichting, In het duitsch hebben de sprookjes voor mij iets vreemds. Het wordt mij moeijelijk, bij het lezen, mijne deensche ziel er in te leggen; mijne uitspraak van het duitsch is ook te week, en bij enkele woorden moet ik als het ware een aanloopje nemen, om ze uit te spreken; en toch hoort men ze mij overal in Duitschland met belangstelling voordragen.

Het was intusschen reeds winter geworden, en nog was ik te Oldenburg bij mijne gulle vrienden. Kerstijd naderde; nu wilde ik naar Berlijn terugkeeren; bij mijn vertrek werd ik zeer verrast door een bewijs der toegenegenheid van den groothertog, hij schonk mij tot aandenken aan Oldenburg een zeer kostbaren ring; ik zal hem steeds bewaren, en denken aan het land, waar ik zoovele trouwe vrienden gevonden heb en bezit.

HANS CHRISTIAAN ANDERSEN.

II.

Snelpers-druk van Suringar.

HOE

HANS CHRISTIAAN ANDERSEN

ZIJN LEVEN VERTELT.

TWEEDE DEEL.

Bladz. 79.

LEEUWARDEN,
G. T. N. SURINGAR,
1858.

Tijdens mijn laatst verblijf te Berlijn, had ik de gebroeders Grimm opgezocht, maar bragt het met die kennismaking toen niet zeer ver. Ik had geen aanbevelingsbrief aan hen medegenomen, daar men mij zeide, en ik het geloofde dat, als iemand in Berlijn mij kende, het de gebroeders Grimm moesten zijn. Ik zocht te dien einde hunne woning op; het dienstmeisje vroeg mij, wien der beide broeders ik verlangde te spreken. Hem, die het meest geschreven heeft, zeide ik, want ik wist toen niet wie van hen de meeste bouwstoffen voor mijne sprookjes had geleverd. — Jacob is de geleerdste, zeide het meisje. — Nu breng mij dan bij hem. Ik trad de kamer binnen en Jacob Grimm stond met zijn verstandig, karakteristiek gezigt voor mij. Ik kom zonder aanbevelingsbrief tot u, daar ik hoop, dat mijn naam u niet geheel onbekend zal zijn. — Wie zijt gij? vroeg hij. Ik noemde mijnen naam en Jacob Grimm zeide half verlegen: ik herinner mij niet dezen naam ooit gehoord te hebben; wat hebt gij geschreven? Nu werd ik zeer verlegen; noemde nogtans

mijne sprookjes op. Ik ken ze niet, zeide hij; maar noem mij een ander uwer werken, want zeker heb ik eens van u hooren spreken. Ik noemde eenige titels op, doch hij schudde het hoofd, zoodat ik mij diep ongelukkig gevoelde. Maar wat moet gij wel van mij denken, zeide ik, dat ik als een wildvreemd mensch bij u kom en zelf mijne werken opnoem! Gij moet mij kennen! Er is in Denemarken eene verzameling van sprookjes uit alle landen uitgegeven, en aan u opgedragen, en daarin staat ten minste een sprookje van mij. Goedwillig maar toch even verlegen als ik, zeide hij: ja die heb ik niet gelezen, het verheugt mij evenwel u te leeren kennen; mag ik u aan mijn broeder Wilhelm voorstellen? Neen, ik dank u, zeide ik, en wenschte slechts weg te komen; het was mij erg genoeg bij den eenen broeder vergaan; ik drukte zijne hand en ijlde heen. In dezelfde maand kwam Jacob Grimm te Koppenhagen; terstond na zijne aankomst, en nog in zijne reiskleederen snelde de beminnelijke en hartelijke man tot mij; nu kende hij mij en kwam mij op een hartelijke wijze te gemoet. Ik stond op het punt van op reis te gaan in de provincie, pakte mijn koffer, had slechts weinige minuten tijd, zoodat mijne ontvangst daardoor even lakoniek was als de zijne in Berlijn. Nu ontmoetten wij elkander als oude bekenden in Berlijn. Jakob Grimm is een van die menschen, die men liefhebben en aan wie men zich aansluiten moet.

Op zekeren dag las ik een mijner sprookjes voor; in den kleinen kring luisterde er een bijzonder aandachtig toe en liet er zich verstandig en eigenaardig over uit; deze was Jakobs broeder, Wilhelm Grimm. Ik zou u toch wel gekend hebben, wanneer gij bij mij gekomen waart, toen gij ons bezocht hebt, zeide hij. Ik zag deze

begaafde en beminnelijke broeders bijna dagelijks; de kring waarin ik opgenomen werd, scheen ook de hunne te zijn, en het was mijn lust en mijne vreugde, als zij naar mijne sprookjes luisterden, mij met belangstelling gadesloegen, zij, wier namen altijd zullen weerklinken zoolang duitsche volkssprookjes worden gelezen. Dat Grimm mij bij mijn eerste verblijf te Berlijn niet kende, had mij zoo ontstemd, dat ik, als men over mijne goede ontvangst aldaar sprak, het hoofd schudde en zeide: Grimm kende mij toch niet.

Tieck was ongesteld en kon niemand zien, zeide men, ik gaf dus slechts mijn kaartje af. Eenige dagen daarna ontmoette ik in een familiekring waar men Rauchs geboortedag vierde, den beeldhouwer Tieck, die mij verhaalde hoe zijn broeder twee uren met het middagmaal op mij gewacht had; ik zocht hem op, en vernam dat de uitnoodiging aan een verkeerd hotel was bezorgd. Ik werd op nieuw genoodigd en bragt eenige aangename uren met den geschiedkundigen Raumer en de weduwe en de dochter van Steffens door. Er ligt iets muzijkaals in Tiecks manier van spreken, een diep gevoel in zijne schrandere oogen, dat met de jaren niet verminderd is. De *Elfen*, misschien het schoonste sprookje dat in onze dagen is vervaardigd, zoude alleen, al ware het dat Tieck ook niets anders geschreven had, voldoende zijn, om zijnen naam onsterfelijk te maken. Als sprookjesschrijver erken ik volkomen zijne meerderheid. Hij was de eerste duitsche dichter, die mij vóór vele jaren aan zijn hart drukte — als wierd ik daarmeê tot dezelfde loopbaan ingewijd.

De oudere vrienden moesten bezocht worden, maar ook het getal der nieuweren wies met elken dag; de eene uitnoodiging volgde de andere; er behoorde waarlijk een sterk

ligchaam toe om zooveel gulheid te dragen. Ongeveer drie weken bleef ik in Berlijn, en met iederen dag scheen de tijd schielijker voorbij te gaan. Dus overstelpt van al de goedheid, wist ik geen ander middel uit te denken om tot rust te komen, dan op den spoortrein te gaan zitten, en dus den aandrang der gastvrijheid te ontvlugten. En toch, onder al deze feestelijke drukte, deze beminnelijke en ijverige belangstelling voor mij, was ik één avond verlaten, een avond waarop ik plotseling al het drukkende der eenzaamheid gevoelde; de kersavond, juist die avond, waarop ik nog altijd gaarne iets feestelijks zie, gaarne bij den kersboom sta, mij over de vreugde der kinderen verheug, en de ouderen van jaren gaarne weder kind zie worden. Al die familien waarin ik mij in waarheid als een bloedverwant gevoelde, hadden, zoo als ik later hoorde, gemeend dat ik uitgenoodigd was; maar ik zat geheel alleen in mijn kamer in het hotel, en dacht aan het vaderland; ik zette mij aan het open venster neder, en zag opwaarts naar den heerlijken sterrenhemel; dat was de kersboom, die voor mij aangestoken was. Vader in den hemel, bad ik, zooals de kinderen bidden, wat geeft gij mij? Toen de vrienden van mijnen eenzamen kersavond hoorden, werden de daaraanvolgende avonden verscheidene kersboomen aangestoken, en op den laatsten avond van het jaar stond er, voor mij alleen, een kleine boom met lichten en fraaijigheden versierd — en wel bij Jenny Lind; de geheele kring bestond uit haar, haar begeleidster en mij; wij, de drie kinderen van het noorden waren op den Sylvesteravond bijeen, en ik was het kind voor wien de kersboom verlicht was. Als eene zuster verheugde zij zich over mijn geluk in Berlijn, en ik werd bijna trotsch op de deelneming van zulk eene reine en edele vrouw. Overal

verkondigde men haren lof, niet slechts als kunstenares maar ook als vrouw; dit juist wekte die hooge belangstelling en geestdrift voor haar op. Het doet ons goed, te zien hoe zeer het uitstekende begrepen en op prijs gesteld wordt. In een klein voorval, hetwelk eene nieuwe bijdrage tot haren roem leverde, werd ik betrokken. Op zekeren morgen zie ik van uit mijn venster eenen man onder eenen lindeboom zitten, die half verscholen en vrij armoedig gekleed, eene kam uit den zak haalt, zijn haar in orde schikt, zijn halsdoek gladstrijkt, en zijn rok met de hand afborstelt; ik ken die armoede, die zich schaamt en zich door de armoedige kleederen gedrukt voelt. Weinige oogenblikken daarna wordt er aan de deur geklopt, en dezelfde man komt binnen; het was B...., de zanger der natuur, die slechts een arme kleermaker is, maar nogtans een echt dichterlijk gevoel bezit. Rellstab en meer anderen in Berlijn hebben eervolle melding van hem gemaakt; zijne gedichten zijn natuurlijk en eenige van zeer godsdienstigen aard. Hij had gelezen dat ik in Berlijn was, en wilde mij nu bezoeken; wij zaten te zamen op de sopha; zijn gesprek verried zulk eene beminnelijke tevredenheid en zulk een onbedorven en goed hart, dat het mij speet niet rijk genoeg te zijn om iets voor hem te doen; ik schaamde mij over het weinige dat ik had aan te bieden; in alle geval wilde ik het dan op eene kiesche wijze doen. Ik vroeg hem of ik hem uit mogt noodigen Jenny Lind te gaan hooren. Ik heb haar reeds gehoord, zeide hij lagchend; het is waar, ik had geen geld om een toegangskaartje te koopen, maar ik ging naar den directeur, en vroeg of ik niet op zekeren avond figurant in de *Norma* konde zijn; men nam mij aan, ik werd als een romeinsch krijgsman gekleed, kreeg een groot zwaard op

zijde en kwam zoo op het tooneel, waar ik haar beter hoorde dan ieder ander, want ik stond digt bij haar. O! dat was zingen, dat was spelen. Ik kon het niet laten, ik moest weenen; maar hierover werd men boos, en de directeur verbood het en stond mij niet weêr toe op te treden; want op het tooneel mag men niet weenen.

De prinses van Pruissen ontving mij meermalen en altijd even gul en hartelijk. Bij mijn afscheid vereerde zij mij een prachtig ingebonden album, waarin zij onder eene afbeelding van het paleis haren naam geschreven had; ik zal dit boek als een dierbaar kleinood bewaren, want niet het geschenk alleen, vooral de manier waarop het gegeven wordt, is van groote waarde.

Weinige dagen na mijne aankomst te Berlijn, werd ik vereerd met eene uitnoodiging aan de koninklijke tafel; daar ik Humboldt het beste kende en hij bijzonder veel belang in mij stelde, kreeg ik eene plaats naast hem. Hij is mij onvergetelijk en lief geworden, niet slechts om zijne groote beroemdheid en zijn beminnelijk en eenvoudig uiterlijk, maar ook om zijne ongeloofelijke belangstelling in mij gedurende mijn verblijf te Berlijn.

De koning zeide mij, dat hij gedurende zijn verblijf te Koppenhagen naar mij gevraagd, en vernomen had dat ik op reis was; hij sprak met groote belangstelling over mijn roman: *'t Was maar een Speelman*; ook de koningin liet er zich zeer gunstig over uit. Later had ik het geluk eenen avond op het slot te Potsdam door te brengen, een avond voor mij zoo rijk en onvergetelijk. Behalve de dienstdoende dames en heeren waren Humboldt en ik alleen tegenwoordig. Ik kreeg een plaats aan de tafel des konings, juist dezelfde, zeide de koningin, waar ook Oehlenschläger gezeten en zijn treurspel *Dina* voorge-

lezen had. Ik las vier sprookjes: *Het denneboompje*, *Het arme eendje*, *De twee verliefden*, *De zwijnehoeder*. De koning hoorde ze belangstellend aan, en liet er zich allergeestigst over uit. Hij verhaalde hoe fraai hij de deensche bosschen had gevonden, hoe voortreffelijk de uitvoering van een van Holbergs blijspelen geweest was. Het was mij zoo goed in het koninklijk verblijf, vriendelijke oogen ontmoetten de mijne; ik voelde dat men mij genegen was. Toen ik des nachts alleen in mijne kamer was, was ik zoozeer vervuld van den avond en zoo ontroerd dat ik niet in slaap kon geraken; alles kwam mij als een sprookje voor. Gedurende den ganschen nacht hoorde ik het klokkespel van den toren; en deze vrolijke muzijk smolt met mijne gedachten in een.

Nog op den avond vóór mijn vertrek ontving ik een bewijs van de genade en goedheid van den koning van Pruissen jegens mij. Hij schonk mij de Orde van den rooden Adelaar der derde klasse. Zulk eene onderscheiding verheugt gewis ieder die haar ontvangt; ik wil gaarne bekennen, dat ik mij er ten hoogste mede vereerd gevoelde, ik zag daarin een duidelijk bewijs van de goedheid des edelen en verlichten konings jegens mij; mijn hart is vervuld van dankbaarheid. Ik kreeg dit eereteeken juist op de verjaring van mijnen weldoener Collin, den 6 Januarij; deze dag is nu dubbel feestelijk voor mij. God schenke vreugde aan een hart dat mij zooveel vreugde wilde verschaffen.

In een kring van hartelijke menschen, meerendeels jeugdige vrienden en vriendinnen, bragt ik den laatsten avond door; er werd op mijne gezondheid gedronken en een gedicht — *der Märchenkönig* — gedeclameerd; eerst laat in den nacht kwam ik t'huis om in den vroegen morgen

met den spoortrein te vertrekken. Ik heb hier slechts eenige bewijzen opgenoemd van de goedheid en vriendelijkheid die ik in Berlijn ondervond; het is mij te moede als iemand wien eene belangerijke som, ter bereiking van een zeker doel, is toevertrouwd en die er nu rekenschap van aflegt. Ik kon nog veel meer namen opnoemen; de rekening is zeer groot. God geve mij kracht voor het vele dat ik te vergelden heb.

Na vier-en-twintig uren reizens was ik reeds weder in Weimar, bij mijnen edelen erfgroothertog terug. Hoe hartelijk werd ik daar ontvangen! mijn hart is geheel vervuld van dankbaarheid, maar de woorden ontbreken mij om die uit te drukken. Het was voor mij een maand lang zondag. Beaulieu was mij als een broeder; onvergetelijk zijn mij de stille avonden bij hem, als wij ons hart voor elkander uitstortten. Mijne oude vrienden waren ook de zelfden gebleven. Jenny Lind hoorde ik te Weimar op het hofconcert en in den schouwburg zingen, en bezocht met haar de plaats die door Schiller en Goethe heilig is geworden, wij stonden bij hunne graven waarheen de kanselier von Müller ons had gebragt. De oostenrijksche dichter Rollet, die ons hier voor de eerste maal ontmoette, schreef hierover een aardig gedicht, dat mij eene zigtbare herinnering aan dat oogenblik en die plaats zal zijn. In een vriendenkring ontmoette ik Auerbach, die mij door zijne dorpsverhalen groot belang inboezemde, de persoon zelf beviel mij evenzeer als zijne werken, zoodat wij ook weldra vrienden waren. Mijn verblijf in Weimar werd verlengd; het viel mij steeds moeijelijker mij los te rukken. Evenwel vertrok ik na den geboortedag des groothertogs, nadat ik al de feesten waaraan ik genood werd, had bijgewoond, want ik wilde en moest met Paschen te

Rome zijn. Nog eenmaal in den vroegen morgen zag ik den erfgroothertog, en met een bewogen gemoed nam ik van hem afscheid; nooit zal ik zijne hooge standplaats in de wereld vergeten, maar met den armste uit het volk durf ik van den koning zeggen: ik heb hem lief. God geve hem voorspoed en zegene zijne edele pogingen. Een regtschapen hart klopt onder de vorstelijke ridderorde.

In Jena vond ik een gastvrij huis, dat van den boekhandelaar Frommann, wiens talent- en gevoelvolle zuster zich zoo deelnemend jegens mij in Berlijn betoond had. Bij den hoogleeraar Michelsen leerde ik professor Hase kennen, aan wien ik, zoowel als aan professor Wolff, grootendeels te danken heb dat er eene duitsche uitgave van mijne gezamenlijke werken verscheen. Bij mijne aankomst te Leipzig werd deze geregeld; van het leven op reis werden eenige uren aan beroepsbezigheden gewijd; ook de stad des boekhandels bragt mij in een honorarium hare hulde. Maar zij schonk mij nog meer. Ik bragt gelukkige uren door bij den genialen Mendelsohn; ik hoorde hem meermalen spelen; het scheen als of zijn bezield oog in mijn hart las; weinige menschen dragen zoo zeer het kenmerk van inwendig vuur als hij. Een zachtzinnige, vriendelijke huisvrouw en mooije kinderen geven zijn rijk welingerigt huis een gelukkig en behagelijk aanzien.

Toen hij over den *Ooijevaar* en diens veelvuldig optreden in mijne schriften schertste, openbaarde zich veel kinderlijks en beminnelijks in den genialen kunstenaar. Mijnen landsman Gade ontmoette ik ook weder, wiens composities zoo grooten opgang in Duitschland gemaakt hebben.

Onder de oudere vrienden in Duitschland miste ik er één,

den dichter Brunnow; vol levenslust en hartelijkheid ontving hij mij de laatste maal in zijne kamer, waar die lieve bloemen stonden, die nu op zijn graf groeijen. Het wekt een eigenaardig gevoel bij ons op, op den levensweg elkander slechts eens te ontmoeten, elkander terstond te verstaan en lief te hebben, en dan voor altijd te scheiden — tot dat de reis voor beiden is volbragt.

Eenen voor mij zeer interessanten avond bragt ik in de koninklijke familie door, die mij allergunstigst ontving. Ook hier scheen het huiselijk leven te heerschen; eene schaar van lieve kinderen, die allen prins Johann toebehoorden, was tegenwoordig. Het jongste der prinsesjes, een meisje, 't welk wist dat ik de geschiedenis van *den Denneboom* geschreven had, begon vertrouwelijk met mij te praten en zeide: wij hadden den laatsten kersavond ook een denneboom, en hij stond in deze kamer; en toen zij eenigen tijd daarna, vroeger dan de andere kinderen weggebragt werd, en zij haren ouders en den koning en de koningin goeden nacht gezegd had, keerde zij zich nog eenmaal in de half opene deur om, knikte mij vriendelijk en bekend toe en zeide: ik was uwe tooverprinses. Ook in dit koninklijk verblijf gevoelde ik mij vrij en ongedwongen, want vriendelijke oogen zagen mij aan.

De zon scheen fel; de lente deed haren intogt, terwijl ik de lieve stad verliet. Ik dacht aan zoo velen, die mijn verblijf zoo rijk en gelukkig gemaakt hadden. Het was lente om mij en lente in mijn hart.

Bij mijn vertrek van Praag was ik getuige van een belangrijk schouwspel; het garnizoen dat hier eene reeks van jaren gelegen had, vertrok per spoor om naar Polen te gaan, waar onlusten waren uitgebroken. De geheele stad was in beweging; ieder nam afscheid van zijne

vrienden; het kostte moeite door de straat die naar het station voert te dringen, vele duizende soldaten moesten in de wagens, eindelijk werd de trein in beweging gezet. Rondom was de geheele bergkant met menschen bedekt, het scheen een rijk turksch tapijt, uit mannen, vrouwen en kinderen geweven, die hoofd aan hoofd staande met hunne hoeden en doeken zwaaiden; zulk eene massa menschen heb ik vroeger nooit gezien, ten minste niet op eenmaal overzien; een dergelijk schouwspel laat zich niet beschrijven.

Wij spoorden den ganschen nacht door het uitgestrekte Bohemen; bij iedere stad stonden menschen in groepen bijeen, het scheen als of het geheele volk zich verzameld had. De bruine gezigten, de verscheurde kleederen, het fakkellicht, de voor mij onverstaanbare taal, gaven het geheel eene eigenaardige bekoorlijkheid; wij vlogen door tunnels en over viaducten; de vensters ratelden, het signaalfluitje deed zich hooren, de stoompaarden snoven, ik leunde mijn hoofd tegen den wagen en sliep onder de bescherming van god Morpheus in. Bij Olmutz, waar wij van trein verwisselden, hoorde ik mijnen naam noemen; ik zag op, en herkende Walter Goethe; wij hadden den geheelen nacht te zamen gereisd zonder het te weten. In Weenen ontmoetten wij elkander meer; edele krachten, waarachtig genie leven in Goethe's kleinzonen, zoowel in den componist als in den dichter; maar het is als of de roem, de grootheid van hunnen grootvader hen drukt.

Liszt was ook in Weenen; ik hoorde hem weer over *Robert* fantazeren. Ik hoorde hem weer als een stormgeest de snaren bespelen; hij is een tooverkunstenaar, die de verbeelding ten top voert. Ook Ernst was er; toen ik hem bezocht, greep hij de viool, en ontlokte

aan haar toonen van weemoed die het geheim des harten verrieden. Ik zag den beminnelijken Grillparzer weder, en was dikwijls met den gevoeligen Castelli, die juist in deze dagen door den koning van Denemarken tot ridder van de Danebrogs-orde benoemd was, hij was er zeer verheugd over en verzocht mij mijne landgenooten te zeggen, dat ieder Deen hem van harte welkom zoude zijn; hij noodigde mij uit, den volgenden zomer eenigen tijd op zijn groot landgoed door te brengen. Castelli is zoo open en opregt en tevens zoo goedhartig vrolijk, dat men hem liefhebben moet; mij dunkt hij is een type van een echten Weener. Onder zijn portret, dat hij mij gaf, plaatste hij een klein geimproviseerd vers, op de hem eigene manier.

Castelli bragt mij in gezelschap van Seidl en Bauernfeld, terwijl ik bij den deenschen afgezant, den baron van Löwenstern, Zedlitz ontmoette.

Meest alle lichtende sterren in de oostenrijksche letterkunde zag ik mij voorbijglijden, gelijk de voorwerpen, die men uit den spoorwagen vlugtig waarneemt; men kan toch zeggen dat men ze gezien heeft en, om bij de vergelijking met de sterren te blijven, kan ik zeggen, dat ik in het gezelschap Concordia den geheelen melkweg aanschouwde; hier was eene schaar van aankomende jeugdige krachten en mannen van beteekenis tegenwoordig. Bij den graaf Szechenyi, die mij gastvrij ten zijnent had genoodigd, ontmoette ik zijnen broeder uit Pesth, die door zijn nuttig en werkzaam leven in geheel Hongarije bekend is; deze korte ontmoeting reken ik tot de belangrijksten gedurende mijn verblijf in Weenen; de man legde zijn geheele karakter open, zijn oog, waarin zijne ziel te lezen stond, zeide dat men vertrouwen in hem moest stellen.

Bij mijn vertrek uit Dresden had H. M. de koningin van Saksen mij gevraagd of ik aan iemand van het Weener hof aanbevolen was, en daar ik dit met neen beantwoordde, was de koningin zoo goedgunstig eenen brief aan hare zuster, de hertogin Sophia van Oostenrijk, te schrijven. Hare keizerlijke hoogheid liet mij op zekeren avond bij zich roepen en ontving mij zeer hartelijk; ook de keizerin-moeder, de weduwe van keizer Frans I, was tegenwoordig, en behandelde mij met onderscheiding en vriendelijkheid; daarenboven trof ik er prins Wasa en de erfgroothertogin van Hessen-Darmstad aan. De herinnering aan dezen avond zal mij altijd dierbaar en belangrijk blijven. Ik las eenige mijner sprookjes voor — toen ik ze schreef had ik nooit gedacht dat ik ze eens in het keizerlijke slot zoude voordragen. — Vóór mijn vertrek had ik nog een bezoek af te leggen, namelijk bij de begaafde schrijfster, mevrouw von Weiszenthurn; zij had eenige dagen geleden het ziekbed verlaten, en was nog lijdend, nogtans wilde zij mij zien. Als of zij reeds op den drempel des doodenrijks stond, drukte zij mij de hand, en zeide dat het de laatste maal zoude zijn dat wij elkander zagen. Met moederlijke liefde zag zij mij aan, en bij het scheiden volgde mij haar doordringend oog tot aan de deur.

Met den spoortrein en daarna met de diligence ging ik naar Triest; met stoom vliegt de lange trein van wagens over den smallen rotsachtigen weg, en maakt al de krommingen van den stroom. Men verwondert zich dat men door de sterke krommingen niet tegen de rotsen geslingerd of in den bruisenden stroom geworpen wordt, en is blijde, als de togt gelukkig is afgeloopen; maar in de langzame diligence wenscht men, dat deze weder mogt beginnen, en prijst den vooruitgang onzer eeuw. Eindelijk

lag Triest en de Adriatische zee vóór ons; de italiaansche taal klonk ons in de ooren, maar voor mij was het nog niet Italie, het land van mijn verlangen. Nogtans gevoelde ik mij hier slechts weinige uren vreemd, onze deensche consul zoowel als de pruissische en de oldenburgsche, aan wie ik aanbevolen was, ontving mij zeer welwilend. Ik maakte met vele interessante menschen kennis, onder anderen met O'Donnel en Waldstein, welke laatste mij als Deen groote belangstelling inboezemde, namelijk als nakomeling van den ongelukkigen Corfitz Ulfeld en van Eleonora, de dochter van Christiaan IV, de edelste van alle deensche vrouwen. Hunne portretten hingen in zijne kamer, deensche gedenkstukken uit dien tijd werden mij aangetoond; het was de eerste maal dat ik Eleonora Ulfelds portret zag; het weemoedige lachje om haren mond scheen mij te zeggen: Dichter! zing de ketenen weg, die een gestrenge eeuw hem aanklonk, voor wien te leven en te lijden mijn geluk uitmaakte. Reeds voordat Oehlenschläger zijne *Dina* schreef, waarin eene gebeurtenis uit Ulfelds leven wordt behandeld, had ik deze stof bewerkt. Aan de Adriatische zee verplaatste ik mij in gedachten in den tijd van Ulfeld en op de deensche eilanden; door het ontmoeten van den graaf von Waldstein en het zien van het portret zijns stamvaders keerde ik in de dichterlijke wereld terug, en ik vergat bijna dat ik den volgenden dag midden in Italie kon zijn. Met schoon en zacht weder ging ik per stoomboot naar Ancona. De nacht was stil en de hemel met sterren bezaaid; de natuur was te schoon om den tijd te verslapen. In den vroegen morgen lagen de kusten van Italie voor ons; de heerlijke blaauwe bergen met de schitterende sneeuw. De zon scheen warm, het gras en de boomen waren prachtig

groen. Gisteren avond nog in Triest, nu reeds in Ancona, in eene der steden van den kerkelijken staat, dit was bijna aan tooverij gelijk. Wederom lag Italie in hare schilderachtige pracht voor mij; de lente had alle vruchtboomen gekust, zoodat de bloesems er uitsprongen; de zon verkwikte iedere halm op het veld; de olmboomen stonden als karyatiden met opgebonden wijngaardranken, waaraan de groene bladen uitbotten, en boven dat vele groen verhieven zich de golfvormige blaauwe bergen, met hunne sneeuwvelden. In gezelschap van den graaf Paar van Weenen, van het voortreffelijke reisgezelschap en van eenen jongen edelman uit Hongarije reisden wij in eene vetturina vijf dagen verder; in eenzame meer schilderachtige dan gemakkelijke herbergen in de Appenijnen vonden wij ons nachtverblijf, en eindelijk lag Campagne in hare ontzettende woestheid voor ons. Het was de 31 Maart 1846, toen ik Rome weder aanschouwen zoude, en voor de derde maal deze wereldstad binnentreden. Ik voelde mij zoo gelukkig, zoo doordrongen van dankbaarheid en vreugde. Hoe zeer bevoorregte God mij niet boven zoo vele duizenden en duizenden; reeds daarin dat men dit gevoelt, is een groote zegen gelegen. Zoowel in de hoogste vreugde als in de diepste droefheid, is het God alleen aan wien men zich houden kan. De eerste indruk was — ik weet er geen ander woord voor — stichtend. Op den dag toen het geliefde Rome zich voor mijn oog ontvouwde, voelde ik hetgeen ik niet beknopter en beter kan zeggen, dan ik aan een mijner vrienden schreef: Ik groei hier tusschen de bouwvallen vast, leef met de marmeren goden, en altijd bloeijen de rozen en altijd luiden de kerkklokken, en toch is Rome niet dat, wat het voor dertien jaar was, toen ik het voor 't eerst bezocht. Het schijnt

als of alles gemoderniseerd is, zelfs de ruinen, het gras en de kreupelboschjes zijn er niet meer; alles is zoo mooi gemaakt. Het volksleven schijnt er bijna niet meer te bestaan, ik hoor geene tambourins meer in de straten, en zie geene jonge meisjes de saltarella dansen; zelfs tot de Campagne is het verstand doorgedrongen, de boer gelooft niet meer zooals vroeger. Op het paaschfeest zag ik groote scharen van menschen uit de Campagne voor de Pieterskerk staan, terwijl de paus zijn zegen uitdeelde als waren het protestantsche vreemdelingen geweest. Dit stuitte mij tegen de borst, ik gevoelde mij gedrongen mij voor de onzigtbare heiligen te buigen. Toen ik vóór dertien jaren hier was knielden allen; nu heeft het verstand over het geloof gezegevierd. Na tien jaren, als de spoorwegen de steden nader aan elkander gebragt zullen hebben, zal Rome nog meer veranderd zijn, maar wat er gebeure, het beste zal steeds uitblinken; men moet en zal Rome altijd liefhebben; het is gelijk aan een boek met sprookjes, men ontdekt altijd nieuwe wonderen en leeft in een wereld van verbeelding en werkelijkheid.

Toen ik voor de eerste maal eene reis in Italie maakte had ik nog geen oogen voor de beeldhouwkunst, en in Parijs werd ik door de rijke schilderijen van de marmeren beelden afgetrokken; eerst toen ik te Florence kwam en voor de Venus de Medecis stond, ging het mij zoo als Thorwaldsen zich uitdrukte: de schellen vielen van mijne oogen. Eene nieuwe kunstwereld ging voor mij open, en nu, bij mijn derde verblijf te Rome, door mijne herhaalde bezoeken op het vaticaan, schatte ik de beelden veel hooger dan de schilderijen. Maar waar elders dan in Rome en ten deele in Napels dringt deze kunst zoo zeer in 't leven door? Men wordt medegesleept; men

leert in de kunstgewrochten de natuur bewonderen; de schoone vormen worden bezield.

Onder al het kunstige en schoone dat ik op de tentoonstelling in de werkplaatsen der jeugdige kunstenaars aanschouwde, waren een paar beeldhouwwerken, die een diepen indruk op mij maakten; het was bij mijnen landgenoot Jerichau. Ik zag zijne in de „Allgemeine Zeitung" en in andere duitsche bladen zoo hoog geroemde groep: Herkules en Hebe, die mij door hare antieke rustigheid en ongemeene schoonheid trof; ik was er geheel van vervuld, en toch moet ik Jerichau's latere groep, den strijdenden jager, nog hooger plaatsen. Er ligt zooveel waarheid, grootheid en schoonheid in, dat zij zijnen naam door alle landen zal doen weerklinken. Ik verblijd mij ook voor 't vaderland in zijn genie en zijnen roem. Reeds toen hij nog een knaap was kende ik hem; wij waren beide op hetzelfde eiland geboren; hij is afkomstig uit het stadje Assens; wij ontmoetten elkander in Koppenhagen. Niemand en hij zelf wist ook niet wat er in hem lag, en half in scherts, half in ernst, zeide hij, dat hij het niet met zich zelven eens was, om òf naar Amerika te gaan om een wilde te worden òf naar Rome om zich tot kunstenaar te vormen, schilder of beeldhouwer dat wist hij nog niet. Intusschen rustte het penseel, en nu begon hij in klei te boetseren; mijn portret is het eerste dat hij gemaakt heeft. Hij trok geen reisgeld van de akademie, voor zoover ik weet was het eene edele en oude, doch onbemiddelde kunstenares, die hem, uit belangstelling in de gave welke zij in hem ontdekt had, zooveel schonk dat hij per scheepsgelegenheid naar Italie kon reizen. In den beginne werkte hij in Thorwaldsens atelier. Op eene reis van vele jaren heeft hij voorzeker den strijd van het genie en het

pijnlijke van de armoede ondervonden; maar nu schijnt voor hem het gelukkig gesternte. Toen ik in Rome kwam was hij ziek en zwaarmoedig; hij kon den warmen zomer van Italie niet verdragen, en velen verklaarden dat hij het niet zoude uithouden, als hij niet naar het noorden ging om die lucht in te ademen en aldaar de zeebaden te gebruiken. Zijn lof werd in alle nieuwsbladen verkondigd, heerlijke stukken stonden in zijn atelier — maar men kan niet van hemelsch brood alleen leven. Op zekeren dag kwam een, naar ik meen, russisch vorst bij hem en bestelde zijne groep: den strijdenden jager; dien zelfden dag kwamen er nog twee bestellingen. Vol vreugde kwam Jerichau bij mij en deelde het mij mede; weinige dagen daarna vertrok hij met zijne vrouw, eene geniale schilderes, naar Denemarken, en keerde, gesterkt naar ligchaam en geest, tegen den winter naar Rome, van waar zijne beitelslagen, zoo ik hoop, door de geheele wereld zullen weerklinken; mijn hart zal dan van vreugde daarbij kloppen.

Nu kwam ik weder bij den goedhartigen Küchler, en zag de beelden frisch als de natuur op het doek te voorschijn komen. Met het romeinsche volk zat ik in het vrolijke poppentheater, en hoorde het gejuich der kinderen. Zoowel bij de duitsche kunstenaars als bij mijne landgenooten en de zweden werd ik hartelijk ontvangen. Mijn verjaardag werd vrolijk gevierd. Goethe's gemalin, die in Rome was, en toevallig in hetzelfde huis woonde, waar ik mijn *Improvisator* het levenslicht aanschouwen en zijne eerste kinderjaren doorbrengen liet, zond mij eenen grooten echt romeinschen ruiker, eene welriekende mozaik. De hanoversche minister Kästner, aan wien ik vele aangename uren verschuldigd ben, is een zoon van de edele dame, die Goethe in zijn *Lottchen* heeft afgeschilderd.

Hij paart aan een hoogst beminnelijk karakter geen gering talent voor poezy, muzijk en schilderkunst; en door hem heb ik de kunst van het bloemenschilderen eerst regt leeren waarderen.

Terwijl ik altijd in beweging was, en mij beijverde om ieder oogenblik te benuttigen en alles te zien, greep mij de aanhoudende sirocco hevig aan; de lucht te Rome deed mij geen goed, en daarom spoedde ik mij, nadat ik de koepelverlichting en de Girandola gezien had, terstond na Paschen, van daar over Terracina naar Napels. De graaf Paar maakte deze reis met mij; wij namen onzen intrek op Santa-Lucia; de zee lag voor ons, de Vesuvius brandde; dat waren heerlijke avonden, heldere nachten. Het was als of de hemel hooger was opgetrokken, en de sterren teruggeweken waren. Welk eene verscheidenheid van lichten! In het noorden werpt de maan een zilvergloed op het water, hier was het goud; het licht van den vuurtoren flikkerde nu met hellen glans en scheen straks als uitgedoofd; de fakkels der visscherspinken wierpen hunnen obeliskvormigen glans over de watervlakte, of de boot bedekte dien als een zwarte schaduw, waaronder de watervlakte verlicht werd; men meende tot op den bodem te kunnen zien, waar zich visschen en planten bewogen. Op de straat zelve brandden duizenden van lichten voor de winkels der visch- en fruitverkoopers; nu ging er eene groep kinderen met lichten in de hand in optogt naar de Santa-Luciakerk; eenige vielen met hun licht — maar over dit alles stond, als held in dit groote lichtdrama, de Vesuvius met zijne bloedroode vlammen en verlichte rookwolken.

Ik bezocht weder de eilanden Capri en Ischia, en daar de hitte der zon en de sterke sirocco mij een langer verblijf in Napels moeijelijk maakten, ging ik naar Sorrento,

de geboortestad van Tasso, waar de wingerd schaduw verspreidt, en waar de lucht mij minder drukkend scheen. Hier schreef ik aan deze bladen; in Rome, aan den golf van Napels, en in het midden der Pyreneeën, heb ik mijn levenssprookje op het papier gebragt.

Het bekende feest ter eere van de Madonna dell arco riep mij weder naar Napels; hier nam ik mijn intrek in een hôtel midden in de stad, niet ver van de Toledostraat, alwaar ik een voortreffelijken waard en waardin vond. Ik had hier reeds vroeger gelogeerd, maar in den winter; nu zag ik Napels onder de grootste hitte en het drukste gewoel; nooit had ik het mij in zulk eenen hoogen graad voorgesteld. De zon wierp hare brandende stralen in de enge straten neder en door de deur van het balkon in huis; alles moest gesloten zijn; geen windje deed zich voelen; iedere plek op straat waar men eenige schaduw bemerkte, was opgehoopt van bezige werklieden, die luid en vrolijk schertsten; de wagens rolden voorbij, de omroepers schreeuwden, het getier van het volk in de overige straten ruischte als de zee, de kerkklokken luidden iedere minuut, en mijn overbuur, de hemel weet wie het was, speelde de toonladders van den morgen tot aan den avond; het was om het verstand te verliezen! De sirocco blies zijnen kokendheeten adem uit; ik was geheel vernield; op Santa-Lucia was geen kamer meer te krijgen; de zeebaden schenen mij veeleer te verzwakken dan te versterken, zoodat ik besloot weder aan land te gaan; maar de zon brandde met dezelfde hitte; hoewel de lucht daar veerkrachtiger was, was zij toch voor mij gelijk aan den vergiftigden mantel van Herkules, die mijne krachten en merg uitzoog. Ik, die geloofde, dat ik juist een kind der zon was, zoozeer hing mijn hart altijd aan het zuiden, kwam tot de over-

tuiging, dat ik de sneeuw van het noorden in mij had, dat die sneeuw smolt, en dat ik hoe langer hoe ellendiger werd. Zoo ging het met de meeste vreemdelingen in dezen, volgens het zeggen der Napolitaners zelven, ongewoon heeten zomer; het grootste deel vertrok. Ik wilde het ook doen, maar moest vele dagen op een kredietbrief wachten, die wel op den bepaalden tijd aangekomen, maar bij mijnen bankier was blijven liggen. Er was in Napels nog veel voor mij te zien; vele huizen stonden voor mij open; ik beproefde of de wil ook meer vermogt dan de zonnehitte te Napels, maar geraakte daardoor in zulk eenen zenuwachtigen toestand, dat ik bijna tot aan mijn vertrek in de heete kamer moest liggen, waarin de nacht niet eens eenige verkoeling aanbragt. Van de ochtendschemering tot middernacht, dreunde het gelui der klokken, het geschreeuw des volks, het stampen der paarden op de straatsteenen, en de muzijkale oefeningen van mijn overbuur — het was eene pijnbank. In dezen toestand gaf ik mijne reis naar Spanje op, vooral, daar men mij tot mijnen troost verzekerde, dat het daar ten minste even zoo warm zou zijn. De geneesheer zeide, dat ik in dit jaargetij de reis niet uithouden kon.

Op de stoomboot Castor nam ik plaats tot Marseille; de boot was vol reizigers; het geheele dek, zelfs de eerste plaats, met reiskoetsen bezet; onder een van deze liet ik mijn bed in orde brengen. Velen volgden mijn voorbeeld, en weldra was het verdek met matrassen en dekens bedekt. Het woei sterk, de wind nam toe en in den tweeden en derden nacht woei er een ware storm; de boot dobberde als een ton in de volle zee; de golven kwamen tot ons op het schip en verhieven hare breede koppen tot boven het dek, als of de wagens waaronder wij lagen ons verpletteren, of door de zee weggespoeld zouden worden; nu ontstond

er een algemeen gejammer; ik lag evenwel stil, zag naar de drijvende wolken en dacht aan God en aan mijne geliefden. Toen wij eindelijk Genua bereikten, gingen de meeste passagiers aan land; ik zou gaarne hun voorbeeld gevolgd hebben, om dan over Milaan naar Zwitserland te gaan, maar mijn kredietbrief luidde op Marseille en eenige spaansche havens — ik moest weder aan boord. De zee werd rustig, de lucht frisch, en de vaart ging langs de bekoorlijke kust van Sardinie; versterkt en opgewekt kwam ik te Marseille, en daar ik hier ligter ademde, kwam de begeerte om Spanje te zien weder bij mij op. Ik had het plan gemaakt, dit land als het bouquet mijner reize, 't laatst te bezoeken; toen ik ziek was, moest ik dit opgeven; maar nu was ik hersteld; ik beschouwde het dus als een wenk van den Hemel, die mij genoodzaakt had naar Marseille te varen, en besloot de reis te wagen. De boot naar Barcelona was intusschen kort te voren vertrokken, en eer nu weder een andere ging, moesten er nog verscheidene dagen verloopen; ik besloot dus in kleine dagreizen door Zuid-Frankrijk over de Pyreneën te gaan.

Voordat ik Marseille verliet, had ik toevallig eene korte ontmoeting met een mijner vrienden uit het Noorden, Ole Bull; hij kwam uit Amerika, en was in Frankrijk met gejuich en serenaden ontvangen; hier was ik er zelf getuige van. Aan de table d'hôte in 't hôtel des Empereurs, waar wij beiden logeerden, snelden wij elkander tegemoet; hij verhaalde mij — en dit had ik in 't minst niet gedacht — dat mijne werken ook in Amerika vele vrienden hadden, dat men hem zeer belangstellend naar mij gevraagd had, en dat de engelsche vertalingen mijner romans in Amerika nagedrukt, en in goedkoope uitgaven door het geheele land verspreid werden. Mijn naam over die groote

wereldzee gevlogen! Ik voelde mij zeer klein maar opgeruimd en gelukkig; waarom viel mij boven zoovele duizenden zoo veel geluk ten deel? Ik had en heb een gevoel daarbij, als of ik een arme boerenknaap ben, wien men een koningsmantel omslaat. Maar gelukkig was en ben ik hierover! Is dat ijdelheid, of straalt die er in door als ik mijne vreugde uitspreek?

Ole Bull ging naar Algiers, ik naar de Pyreneeën. Door Provence, dat er zoo deensch uitzag, kwam ik aan de stad Nimes, alwaar de grootschheid van het prachtige romeinsche theater mij op eenmaal in Italie verplaatste. Nog nooit heb ik de antieke gedenkteekenen in Zuid-Frankrijk den lof hooren toezwaaijen dien zij wegens hunne grootte en hoeveelheid verdienen; het zoogenaamde vierkante gebouw staat nog in zijne volle pracht, zooals de Theseus-tempel te Athene; Rome heeft niets dat zoo wel is bewaard gebleven. Te Nimes woont de bakker Reboul, die zulke allerliefste versjes schrijft; wie hem niet uit deze kent, kent hem zeker uit Lamartine's *reizen naar het Oosten.* Ik vond het huis, trad de bakkerij binnen, en wendde mij tot een man in hemdsmouwen, die juist brood in den oven schoof; het was Reboul zelf; een edel gelaat, dat een mannelijk karakter verried, begroette mij. Toen ik hem mijnen naam noemde, had hij de beleefdheid mij te zeggen, dat hij dien uit de *Revue de Paris* kende, en verzocht mij, hem om twaalf uur op te zoeken, daar hij mij dan beter zou kunnen ontvangen. Toen ik terug kwam, vond ik hem in een vrij elegante kleine kamer, die met schilderijen, beelden en boeken versierd was; deze laatsten bevatteden niet alleen de fransche literatuur, maar ook vertalingen der grieksche klassieken. Een beeld aan den muur stelde zijn beroemd gedicht: *het stervende*

kind voor; uit Marmiers *Chansons du Nord* wist hij dat ik hetzelfde onderwerp behandeld had, en ik vertelde hem, dat het nog uit mijn schooltijd was. Had ik hem des morgens als den bedrijvigen bakker gezien, nu was hij geheel dichter; hij sprak met vuur over de letterkunde van zijn vaderland, en uitte den wensch het noorden te bezoeken, waar de natuur en de omgang met de geleerden hem schenen te interesseren. Met groote achting verliet ik een man, aan wien de Muzen eene niet geringe gave geschonken hebben, en die daarbij gezond verstand genoeg bezit, om niettegenstaande de hulde, die hem gebragt wordt, bij zijn eervol handwerk te blijven, en liever de beroemde bakker in Nimes te zijn, in plaats van zich na een vlugtigen roem in Parijs onder honderden van dichters te verliezen.

Per spoortrein ging het over Montpellier naar Cette met die snelheid, die de spoortrein in Frankrijk heeft; men vliegt als of het een wedstrijd van een woest heirleger ware. Ik dacht er onwillekeurig aan, dat op den hoek van een straat in Bazel, waar vroeger de doodendans stond afgebeeld, nu met groote letters staat: *Doodendans*, terwijl men op den hoek daar tegenover leest: *Weg naar den spoortrein*; deze vereeniging juist op de grenzen van Frankrijk geeft speling aan de fantazie; bij de suizende vaart kwam zij in mij op; het was mij als of het signaalfluitje het teeken tot den dans was. Op de duitsche spoortreinen heeft men zulke wilde fantazien niet.

De eilandbewoner bemint de zee, zooals de bergbewoner zijne bergen. Iedere zeeplaats, hoe klein ook, verkrijgt door de zee eene eigenaardige aantrekkelijkheid voor mij. Was het de zee misschien, in vereeniging met de deensche taal, die mij uit twee huizen in Cette tegenklonk, waardoor ik mij in deze stad zoo te huis gevoelde? Ik weet het

niet, maar ik had meer een gevoel als of ik in Denemarken dan wel in Zuid-Frankrijk was. Als men ver van zijn vaderland in een huis komt, waar allen, van den meester tot de dienstboden toe, onze landtaal spreken, zooals dat hier het geval was, dan hebben die huiselijke toonen eene ware tooverkracht; even als de mantel van Faust, dragen zij ons met huis en alles, in een oogenblik, in het vaderland over. Doch hier was het niet de zomer uit het noorden, maar Napels heete zon; deze vermogt de Faustkap te verbranden; de zonnestralen verlamden alle krachten. In vele jaren had men ook hier niet zulk eenen zomer beleefd, en van het omliggende land kwamen berigten van menschen, die door de warmte doodgevallen waren; de nachten zelfs waren heet. Men zeide mij vooruit dat ik de reis in Spanje niet uit zou kunnen houden; ik voelde het zelf, maar Spanje zoude de bouquet mijner reis zijn; ik zag reeds de Pyreneën; de blaauwe bergen lokten mij uit — en op zekeren morgen bevond ik mij bij tijds op de stoomboot.

De zon steeg al hooger en hooger; zij brandde van boven, zij brandde van de watervlakte; duizenden van zeekwallen en zeestarren zwommen rondom ons in het water; het was als of de zonnestralen de geheele zee in eene woelige dierenwereld hadden veranderd; nog nooit had ik zoo iets gezien. Bij het kanaal Languedoc moesten wij allen in een groot vaartuig oversteken, dat meer voor goederen dan voor menschen ingerigt scheen; het dek werd met koffers en kisten beladen, deze weder met menschen bezet, die schaduw zochten onder uitgespannene parapluis; men kon zich onmogelijk bewegen; er was geene leuning om dezen stapel van koffers en menschen, dien drie of vier paarden aan lange touwen voortsleepten. Beneden

in de kajuiten zag het er even gedrongen uit, men zat naast elkander als mieren in een suikerpot. Eene vrouw die in onmagt gevallen was door de hitte en de tabaksdamp, werd binnengedragen, en op het eenigst overgebleven plekje op den grond nedergelegd; zij moest versche lucht hebben, maar die was er niet, niettegenstaande de vele waaijers die in beweging waren; geene verfrisschingen waren er te krijgen, niet eens een teug waters, behalve het geele laauwe water, dat het kanaal aanbood. Over de luiken van het dek hingen gelaarsde beenen naar beneden, die de kajuiten het licht zoowel als de lucht benamen. In deze ruimte ingesloten, had men nog het verdriet een man te moeten aanhooren die steeds wat geestigs wilde zeggen; de stroom van woorden plaste om zijnen mond even als het kanaalwater om het vaartuig. Ik baande mij eenen weg door de koffers, menschen en parapluis, en stond in een kokend heete lucht; naar beide kanten was het uitzigt altijd hetzelfde; groen gras, een groenen boom, een sluis — groen gras, een groenen boom, een sluis — en dan weder hetzelfde; het was om waanzinnig te worden.

Een half uur voor Beziers werden wij aan land gezet; ik was bijna flaauw, en geen wagen was er, want de omnibus had ons niet zoo vroeg verwacht; de zon brandde helsch. Men zegt, dat Zuid-Frankrijk een gedeelte van het paradijs is, maar onder deze omstandigheden kwam het mij als een deel der hel voor, zelfs in hare volle hitte. In Beziers wachtte de diligence, maar al de beste plaatsen waren reeds bezet; hier kwam ik voor de eerste en zoo ik hoop ook voor de laatste maal in het achterste gedeelte van zulk een wagen. Een onbevallig vrouwspersoon in pantoffelen en met een elhoog hoofdtooisel, dat opgehangen

werd, nam naast mij plaats; toen kwam een zingende matroos, die zeker te veel gezondheden gedronken had; hierop nog een paar morsige kerels, wier eerste manoeuvre was, om de laarzen en jassen uit te trekken, waarna zij nu zoo warm en zoo morsig gingen zitten, terwijl de dikke stofwolken naar binnen vlogen, en de zon brandend en verblindend scheen. Het was onmogelijk het verder dan tot Narbonne uit te houden; ziek en afgemat hijgde ik naar rust. Maar nu kwamen er gensd'arme en vroegen naar de passen; ook moest er juist tegen den nacht in het naburig dorp brand ontstaan; de brandklok luidde, de brandspuiten rolden; het was als of al de kwelgeesten losgelaten waren. Van hier tot aan de Pyreneën werden tot vermoeijens toe, onophoudelijk de passen geviseerd; dit is in Italie geheel onbekend; men voerde tot grond hiervan aan, de nabijheid der spaansche grenzen, de vele vlugtelingen van daar, en eenige in het land zelf plaatsgegrepene moorden; alles diende slechts, om mij de reis in mijnen toenmaligen toestand tot eene ware plaag te maken.

Ik bereikte Perpignan. De zon had hier bijna alle menschen uit de straten verdreven, zij kwamen eerst des nachts te voorschijn, met het geweld van een bruisenden stroom; het was als of een oproer de stad verwoesten wilde. Het wemelde van menschen onder mijn venster; een luid geschreeuw deed zich hooren; mijn ziek ligchaam leed daar onder zeer. Wat was dat? wat beteekende dat? Goeden avond, mijnheer Arago, hoorde ik eene krachtige stem roepen. Duizenden herhaalden het, en muzijk deed zich hooren. Het was de beroemde Arago, die in een kamer naast de mijne logeerde; het volk bragt hem eene serenade. Dit was alzoo de derde serenade, waarvan ik op deze reis

getuige was. Arago hield eene toespraak aan het geopende balkonraam; het gejuich vervulde de straat. Weinige avonden in mijn leven heb ik mij zoo pijnlijk gevoeld als op dezen; het rumoer deed al mijne zenuwen aan, het heerlijk zingen dat daarop volgde, kon mij niet verkwikken. Zoo ziek als als ik toen was, gaf ik ieder denkbeeld om naar Spanje te reizen op; ik voelde dat het mij onmogelijk zoude zijn.

Had ik maar zooveel in kracht mogen toenemen om Zwitserland te bereiken! Ik schrikte tegen de terugreis aan. Men ried mij, zoo spoedig mogelijk naar de Pyreneën te ijlen en daar de versterkende berglucht in te ademen; het bad Vernet werd mij als koel en heilzaam aanbevolen, en men gaf mij een aanbevelingsbrief aan de kommandanten van het gesticht. Na eenen nacht en eenige morgenuren reizens vol vermoeijenis ben ik hier aangekomen, van waar ik deze bladen zenden zal. De lucht is zoo frisch, zoo versterkend als ik ze in geen maanden heb ingeademd. Een verblijf van eenige dagen heeft mij geheel hersteld, de pen vliegt weder over het papier en mijne gedachten naar het wondervolle Spanje over. Ik sta als Mozes, en zie het land der belofte voor mij, maar mag het niet binnentreden. Doch, indien God het wil, vlieg ik later eens gedurende den winter, van het noorden hier heen, in dit schoone, rijke land, waaruit mij de zon met haar vlammend zwaard nu terug houdt.

Vernet behoort nog niet tot de bekende badplaatsen, ofschoon zij de eigenschap bezit, het geheele jaar door, bezocht te kunnen worden. De beroemdste gast gedurende den laatsten winter was Ibrahim Pacha; zijn naam is nog, als het lichtpunt van de inrigting, op de lippen van de waardin en den bediende; men laat zijne kamers allereerst als eene merkwaardigheid zien. Onder de anecdoten over hem, behoort het verhaal der twee fransche

woorden, die hij, ofschoon met een geheel verkeerde uitspraak, zeggen kon: *merci* en *très bien.* Vernet is in ieder opzigt onder de baden nog in een soort van onschuldstoestand; slechts met betrekking tot de hooge rekeningen moet de kommandant gelijk staan met de voornaamsten in Europa. Overigens leeft men hier in eene eenzaamheid, in eene afzondering van de wereld, die men aan geen ander bad aantreft; hier is niets tot tijdverdrijf der gasten; dit moet bestaan in wandelingen over de bergen òf te voet òf per ezel; maar hier is ook zoo iets eigenaardigs, zoo afwisselends, dat men het gemis van al wat kunstmatig is aangebragt minder gevoelt. Het is hier als of de verschillendste naturen door elkander zijn geworpen: het noorden en het zuiden, en de plantengroei zoowel der bergen als der dalen. Van het eene punt uit ziet men over wijngaarden tegen eenen berg aan, die wel een staalkaart van koornvelden en groene weiden, waar het hooi op hoopen staat, schijnt te zijn; van een ander aanschouwt men slechts de naakte metaalachtige rotsen met zeldzaam vooruitstekende steenblokken, smal en lang, als of het gebrokene beelden en zuilen waren; weldra gaat men onder populieren op kleine weilanden, waar de kruisemunt groeit, eene zoo echt deensche natuur, als of zij zelve uit Zeeland gesneden ware; spoedig staat men onder de beschutting der rotsen, waar cypressen en vijgeboomen tusschen de wijnranken groeijen, en men ziet weder een groot deel van Italie. Doch de ziel van alles, de pols, die voor tallooze millioenen hoorbaar tusschen de bergen slaat, zijn hier de bronnen. Daar is leven en geruisch in het eeuwig voortbruisende water; van alle kanten dringt het door, ritselt door het mos, bruist over de groote steenen; daar is een leven en beweging in, die door geene woorden is af te

schilderen. Men hoort hier een eeuwig bruisend akkoord van millioenen snaren; boven en onder en rondom ons snappen de waternymphen.

Hoog aan den muur van de rots, aan den stijlen afgrond, liggen de overblijfselen van een slot der mooren; de wolken hangen waar eens het balkon hing; het voetpad, waar langs nu de ezel gaat, voert door de ridderzaal. Van hier geniet men het uitzigt over het geheele dal, dat lang en smal, een rivier van boomen schijnt te zijn, die zich door de roode uitgebrande rotsen heenslingert; en midden in dit groene dal verheft zich in den vorm van een terras op een berg, de kleine stad Vernet, waaraan slechts de minarets ontbreken, om op eene Bulgaarsche stad te gelijken. Eene armoedige kerk, met twee lange gaten voor vensters, en digt daarbij, een ingevallen toren staan op het hoogste gedeelte; dan komen de donkerbruine daken, de morsige graauwe huizen met opene luiken, in plaats van vensters — maar schilderachtig is het. Komt men intusschen in de stad zelve — alwaar de apotheker tegelijkertijd boekverkooper is — dan is de totaal-indruk armzaligheid. Bijna alle huizen zijn van onbehouwen steenklompen opgetrokken, die op elkander gestapeld zijn; en eenige gaten vormen de deuren en vensters, waardoor de zwaluwen uit en in vliegen; daar waar ik binnenkwam, zag ik van de eerste verdieping door de versletene doorzigtige vloer in een chaos van duisternis neder. Aan den muur hangt gewoonlijk een stuk vet vleesch met het ruige vel er om; men verklaarde mij, dat het gebruikt werd om de schoenen in te smeren. De slaapkamer is op het grilligst met heiligen, engelen, kransen en kroonen al fresco beschilderd, als of het uit den tijd was, toen de schilderkunst op het onvolkomenst was. De menschen zijn ongemeen leelijk;

de kinderen inderdaad ware gnomen; zelfs de kinderlijke uitdrukking verzacht de plompe, grove trekken niet. — Maar slechts weinig uren van daar, aan dien kant van het gebergte, die aan Spanje grenst, bloeit de schoonheid, daar schitteren schrandere bruine oogen. De eenige poetische voorstelling, die ik van Vernet heb, is deze: op de markt had een rondreizend kramer onder eenen prachtigen grooten boom al zijne koopwaren, doeken, boeken en beelden uitgestald; de grond was zijne tafel, de geheele leelijke jeugd der stad, door de zon doorstoofd, stond rondom deze heerlijkheden geschaard; eenige oude moedertjes kwamen van uit hunne opene winkels kijken; te paard en op den ezel trok eene lange schaar van badgasten, heeren en dames voorbij, terwijl twee kleine kinderen, half verscholen achter een stapel planken, haantje speelden en gedurig: kikkeriki, riepen.

Veel steedscher en meer bewoonbaar ingerigt is de eenige uren van hier verwijderde vesting Ville-franche, met het slot uit den tijd van Lodewijk XIV. De weg voert hierdoor over Oletta in Spanje, dat geeft dus eenig vertier; verscheidene huizen vallen in het oog om hunne fraaije moorsche in marmer uitgesneden vensters. De kerk is in half moorschen trant gebouwd, de altaren even als in de spaansche kerken; Maria, de moeder Gods, staat daar met het kind, geheel gekleed in goud en zilver. Ik bezocht Ville-franche op een der eerste dagen van mijn verblijf alhier; alle badgasten maakten den togt mede, waartoe paarden en ezels van alle kanten zamengebragt moesten worden; de deftige koets van den kommandant werd ingespannen, en in- en uitwendig volgestopt, als of zij een fransche transportwagen ware. Een hoogst beminnelijk holsteiner, de beste ruiter van allen, de bekende

schilder Dauzats, voerde den togt aan. Het fort, de casematten en de rotsholten, alles bezagen wij; ook de kleine stad Cornelia werd niet vergeten. Overal vond men sporen van de magt en de kunst der mooren. In deze landen heeft alles meer van Spanje dan van Frankrijk; de taal zelve zweeft tusschen die beiden in.

En hier, te Vernet, in deze frissche bergachtige natuur, aan de grenzen van een land, welks schoonheid en gebrek ik thans niet mag leeren kennen, hier sluit ik deze bladen. Eer ik de Pyreneeën verlaat, vliegt dit schrift naar Duitschland; het behelst een groot tijdperk uit mijn leven; ik zelf zal volgen en daarmede zal een nieuw, een geheel onbekend tijdperk beginnen. Wat mag zich daarin wel openbaren? Ik weet het niet; maar dankbaar en getroost blik ik de toekomst tegen. Geheel mijn leven, de heldere zoowel als de donkere dag, heeft tot goede uitkomsten geleid. Het is als eene zeereis naar een bepaald punt; ik sta aan het roer; ik heb mijn weg gekozen; maar God heerscht over den storm. Hij kan het anders beschikken; en geschiedt dit, dan zal dit wel voor mij het beste zijn. Dit geloof is vastgeworteld in mijne borst, en maakt mij gelukkig.

Mijn levenssprookje tot op dit uur ligt voor mij ontrold zoo rijk en schoon, dat ik het zoo niet zou kunnen verdichten. Ik gevoel dat ik een gelukskind ben; bijna allen komen mij gul en liefderijk te gemoet; slechts zelden heeft mijn vertrouwen op de menschen mij bedrogen. Het is een lust te leven en aan God en menschen te gelooven. — Openhartig en vol vertrouwen, als zat ik onder lieve vrienden, heb ik hier mijn eigen levenssprookje verhaald, en mijn zorgen zoo wel als mijn geluk aan allen medegedeeld. Ik heb mijne vreugde over elke hulde te kennen gegeven, zoo als ik het zeker voor God zou doen.

Zou dat ijdelheid zijn? Ik geloof het niet; mijn gemoed was daarbij bewogen en nederig; mijn gedachte was dank jegens God. Dat ik mijne levensgeschiedenis mededeelde, was niet enkel omdat ik er eene moest leveren bij de verzamelde uitgave mijner geschriften, maar omdat, gelijk ik reeds vroeger heb gezegd, mijne levensschets de beste commentaar is op al mijne werken.

Binnen weinige dagen zeg ik de Pyreneeën vaarwel en dan ga ik over Zwitserland naar het lieve, vriendelijke Duitschland, waar ik zoo veel vreugde heb ondervonden, waar ik zoo vele deelnemende vrienden bezit, waar men mijne werken vriendelijk en aanmoedigend heeft opgenomen, en waar men ook deze bladen met toegevendheid zal beoordeelen.

Als de kersboom wordt aangestoken, als, gelijk men zegt, de witte bijen zweven, dan ben ik, indien God het wil, weder in Denemarken, bij mijne geliefden, met het hart vol van de poezy van het reizen, gesterkt naar ligchaam en ziel. Dan springen weder nieuwe werken op het papier. God legge er zijnen zegen in! Hij zal het doen. Eene geluksster glinstert boven mijn hoofd. Duizenden verdienden die wel beter dan ik; dikwerf begrijp ik zelf niet, waarom mij boven zoo ontelbaar velen zoo veel vreugde ten deel valt. Maar de ster glinstere! Gaat zij echter onder, misschien terwijl ik deze regelen eindig, dan heeft zij toch geschitterd en ik heb mijn rijk deel ontvangen. De ster moge dan ondergaan! Ook hieruit zal het beste voortvloeijen. Gode en de menschen wijd ik mijnen dank en mijne liefde!

Sedert ik al het voorgaande schreef, zijn er negen jaren verloopen; jaren, belangrijk in de geschiedenis der wereld, en die zich voor Denemarken kenmerkten door ernstige en groote gebeurtenissen. Voor mij bragten zij vreugde mede en droefheid; zij hebben mij in mijn vaderland de volkomene erkenning van mijn talent laten beleven; zij hebben mij ouder gemaakt en mij toch jong gelaten; zij hebben aan mijn gemoed kalmte geschonken en mijn hoofd verhelderd; en ik vat thans (1855) den draad van het verhaal van mijn leven weder op, waar ik dien had afgebroken.

Versterkt door de berglucht, en daar ik meende krachten genoeg te hebben teruggekregen, om de t'huisreis te kunnen aannemen, wilde ik van Vernet naar Zwitserland gaan. Ik rigtte het zoo in, dat ik alleen des nachts in de diligence behoefde te zitten. Gedurende het warmste van den dag bleef ik te Perpignan en Narbonne. Niettemin gevoelde ik mij als uit de levenvoedende lucht in een element, waar het mij aan levensstof ontbrak, verplaatst. Een drukkende, gloeijend heete lucht omgaf mij. 't Was een waar lijden, en spoedig was ik als geheel ontzenuwd. Zelfs de nacht bragt geene verkoeling aan, behalve voor de vliegen, die als met vernieuwde kracht rondgonsden. Na eene rust van een paar dagen, of, beter gezegd, van

een paar nachten te Cette, waar ik mijne matras buiten op het balkon liet brengen en zoo onder den blooten sterrenhemel sliep, had ik weder zooveel lucht verzameld, om 't verder uit te houden. Van Montpensier weet ik alleen, dat het in de gloeijende zonnestralen lag, die mij als doordrongen. Te Nimes eindigde de spoorweg en moest ik in eene diligence naar Avignon.

De amandelboomen prijkten met rijpe vruchten, en amandels en vijgen waren ook bijna het eenige, dat ik met eenigen smaak nuttigde. Ik bevond mij thans zoo digt bij Vaucluse, doch ik moest met het weinige, wat mij aan krachten nog overbleef, spaarzaam zijn, teneinde Zwitserland te bereiken, waar de bergen weder verkoeling zouden schenken. Ik kon dus Vaucluse, het bezongene, niet zien. De rivier, die het beeld van Laura heeft gedragen, gelijk het leeft en voor altijd wordt rondgevoerd in de verzen van Petrarcha, de Rhône, schiet zoo snel voort, dat de stoomboot stroomafwaarts in één dag van Lyon naar Marseille gaat, en omgekeerd voor de terugreis vier geheele dagen noodig heeft. Ook zou ik boven de morsige stoomboot de voorkeur hebben gegeven aan de vrolijk daarheen rollende diligence, waarvoor hier paarden snuiven, die als vanzelf aan de rossen in de *Leonore* herinneren. Hoog boven de andere gebouwen uit den lateren tijd, verhief zich te Orange de antieke romeinsche schouwburg. De triomfboog voor Septimius Severus en al de overige heerlijke romeinsche gedenkteekenen, waarmede de boorden der Rhône bezaaid zijn, voerden mijne gedachten naar Italië. Ik had niet geweten, dat het zuidelijke Frankrijk hier zoo rijk was aan trotsche herinneringen aan het oude Rome. Gaandeweg leverde de streek meer afwisseling op; ik zag steden met sierlijke

gothische kerken, en op de bergen oude kasteelen, die zoo uit de laagte gezien zich voordeden als reusachtige vleermuizen. Over den pijlsnellen stroom, waartegen ons onoogelijk vaartuig zich met moeite opwerkte, zweefden fraaije hangbruggen.

Eindelijk was ik te Lyon, waar de Rhône de Saône opneemt; en van eene der hoogstgelegen straten tuurde ik vele, vele mijlen ver naar het noordoosten. Daar, achter die effene, groene vlakte, verhief zich als eene witte, schitterende wolk de Montblanc. Daar lag Zwitserland, waar ik weer lucht hoopte te drinken en ligchaam en geest weer vrijer dacht te bewegen; — maar de zwitsersche consul weigerde mijn pas te viseren, alvorens de politie te Lyon haar visa er op gezet zou hebben, en de politie verklaarde, dat mijn pas niet in orde was. Ik, die op reis bijkans te veel aan pas en visa denk, en die steeds eene aan 't kluchtige grenzende bezorgdheid heb, om toch alles in orde te hebben, ik moet van duizende reizigers juist ook altijd die zijn, die gestadig in allerlei pas-moeijelijkheden geraakt. Nu eens kan men den pas niet lezen, dan eens zet weer een ondergeschikt beambte er een verkeerd nummer op, op een anderen tijd struikelt een italiaansche grenswachter over den naam Christiaan, en vermoedt er eene zich bij uitzondering aldus noemende godsdienstige sekte onder. Thans, in Lyon, was het niets minder of meer, dan dat men vertelde, dat de pas van de grenzen naar Parijs had moeten worden gezonden, om daar geviseerd te worden door den minister van binnenlandsche zaken. De zaak werd ditmaal echter gelukkig geschikt, zoodat ik vrijheid verkreeg om reeds den volgenden dag te vertrekken.

In Zwitserland deed de frissche lucht mij weer geheel

opleven, en zoo bereikte ik Bern, waar Baggesen zoolang gewoond heeft, waar hij eene dochter des lands huwde en gelukkig was. Gelijk hij het gezien had, zoo ook blonken voor mij thans de Alpen in denzelfden vuurgloed der ondergaande zon. Ik bragt eenige dagen te Interlaken door en deed verscheidene uitstapjes. Bruine zwitsersche woningen, op fluweelachtige groene vlakten langs de helling der bergen, de vriendelijkste en rijkste natuur, naast de meest stoute en wilde partijen, ziedaar het eigenaardige van Zwitserland. Hoe plegtig, hoe stil, hoe liefelijk verhieven zich vaak, daar in den helderen avondglans, de Wetterhorn, de Zilverhorn, de Jongvrouw. 't Is waar, dat men ook bijna geen stap kon doen, zonder gevolgd te worden door bedelaars, die hunne bede om eene kleinigheid geregeld deden voorafgaan door hun eindeloos gejodel. Nogtans had het verblijf tusschen deze dierbare bergen mij verkwikt en versterkt. Ik vertrok naar Bazel, en vandaar langs den spoorweg door Frankrijk naar Straatsburg. Ik zakte met de stoomboot den Rijn af. De vaart duurde den ganschen dag, en de boot was opgepropt vol, vooral met vrijwilligers, die zongen en jubelden, en zeer verbitterd waren tegen Denemarken en al wat deensch heette. Koning Christiaan de Achtste had zijn open brief uitgevaardigd. Ik gevoelde mij op nieuw ziek en lijdende.

Ik kwam te Frankfort en vervolgens in het mij zoo dierbare Weimar, waar ik bij Beaulieu gekoesterd werd en uitrustte. Schoone dagen bragt ik op het slot Ettersburg door, bij den erfgroothertog, die mij eene uitnoodiging had gezonden. Te Jena werkte ik te zamen met professor Wolff aan eene hoogduitsche vertaling van het meerendeel mijner lyrische gedichten. Maar mijne gezond-

heid had sterk geleden. Langzaam reisde ik verder. Te Hamburg ontving ik van koning Christiaan de Dannebrogs-orde, die ik, naar er bij werd gezegd, reeds had moeten hebben voor ik afreisde, en die mij daarom thans werd toegezonden, voor ik weder den vaderlandschen grond betrad. Twee dagen later was ik te Kiel, waar ik prins Christiaan, den tegenwoordigen kroonprins, vond, in wiens gezelschap ik te Koppenhagen kwam.

Mijn ligchaam was krachteloos en zenuwachtig, en slechts de frissche winterkoude hield mij gaande en staande; daarentegen was mijne ziel in hoogen graad werkzaam. Ik voltooide mijn gedicht *Ahasverus.* Oersted, aan wien ik in de laatste jaren alles voorlas, wat ik schreef, oefende door zijne levendige belangstelling, door zijne geestige gesprekken, gedurig meer invloed op mij uit. Terwijl zijn hart krachtig sloeg voor alles, wat schoon was en goed, zocht evenwel zijn doordringende gedachte in alles het ware. Helder en juist sprak hij dat uit, en de waarheid was de ziel van al zijn dichten. Steeds borrelde in hem eene bron van kennis, ondervinding en vernuft, en bovendien bezat hij eene beminnelijke naïviteit, iets onschuldigs, de argeloosheid van een kind. Hij was een buitengewoon mensch, waarop de godheid zigtbaar haar stempel had gedrukt; en hij was zoo vroom bovendien. Door het glas der wetenschap zag hij de grootheid Gods, en, o, het is zoo schoon te gelooven, zelfs met gesloten oogen! Vaak spraken wij over de diepe en gezegende waarheden der godsdienst; zamen lazen wij het eerste boek van Mozes, en ik luisterde naar den kinderlijk geloovigen en toch tot man ontwikkelden denker, terwijl hij mij onderhield over zijne opvatting van het oude Scheppingsverhaal. En helderder was mijn hoofd en rijker mijn gemoed, wanneer

ik hem, den beminnelijken en uitstekenden Oersted, verliet, en in de bangste uren van miskenning en moedeloosheid, die ik verduren moest, was ook hij het weder, die mij opbeurde en mij een betere toekomst voorspelde. Eens, terwijl ik door geleden onregt en hardheid diep was ter nedergeslagen, en hem in een toestand van bitter zielelijden verlaten had, had hij, die zooveel ouder was dan ik, geen rust, voor dat hij mij nog laat in den avond in mijn eigen woning had opgezocht, om mij nogmaals zijn liefdevollen troost te brengen. Dit trof mij zoo, dat ik al mijn verdriet, al mijne smart vergat, en hem onder een stroom van tranen dankte en zegende voor zijn grenzenlooze goedheid. Ik gevoelde weder lust en kracht om te werken.

Inmiddels was ik meer en meer bekend geworden in Duitschland, zoo door mijne *Gezamenlijke Werken*, als doordien sommige van mijne afzonderlijke voortbrengselen herdrukt waren. Het meest werden de *Sprookjes* en het *Prentenboek zonder Prenten* gelezen, terwijl mijne sprookjes bovendien navolgers vonden. Over 't geheel werden mijne werken in Duitschland gunstig ontvangen, en menig boek en gedicht werd mij toegezonden, als een vriendelijke groet. Aangenaam luidde daaronder vooral een: *Herzlicher Grusz deutscher Kinder dem lieben Kinderfreunde in Dänemark H. C. Andersen.* En bescheen mij zoo een koesterend licht uit den vreemde, ook t'huis werd het meer en meer helder. Frisch waren mijne gedachten, en jong bleef mijn hart, — met zijne herinneringen en aandoeningen. In den grooten levenscirkel, dien wij doorloopen, hebben vreugde en smart hare stralen; en de smart heeft er soms vele en van verschillenden aard, die aan de wereld onbekend blijven. Er zijn in het menschelijke hart schuilhoe-

ken, waarin niemand den blik mag slaan, zelfs zij niet, die ons het dierbaarste zijn. Bij den dichter echter klinken uit die verborgen plaatsen soms diepe toonen, en men weet niet, of het een werk der verbeelding is, een gedicht, dan of het in werkelijkheid zoo bestaat.

In den loop van het jaar waren verscheiden van mijne werken, zooals de *Bazar*, de *Sprookjes* en het *Prentenboek zonder Prenten*, in Engeland uitgekomen, en er door het publiek en de kritiek even gunstig ontvangen, als vroeger de *Improvisator*. Van menigen mij onbekenden en daar verworven vriend of vriendin ontving ik brieven. Koning Christiaan, die van den bekenden Londenschen boekhandelaar R. Bentley een sierlijk ingebonden exemplaar van de engelsche uitgave mijner werken had ontvangen, legde er, naar mij van goederhand verzekerd is, zijne blijdschap over aan den dag, dat ik ook daar, in Engeland, zooveel bijval vond, doch betuigde zich tevens er over verwonderd, dat ik in Denemarken zoo vaak aangevallen en neergezet werd. De welwillendheid, die de koning jegens mij koesterde, nam nog toe, toen hij *das Märchen meines Lebens* had gelezen. Thans, zoo riep hij mij hartelijk toe, juist toen ik in de audientie-zaal trad, om hem mijn nieuwste boek te brengen; thans ken ik u eerst regt! En vervolgens noodigde hij mij voor dien middag bij zich aan tafel. Ik had in der tijd van de prinses van Pruissen een prachtig album ontvangen, waarin menig interressant handschrift stond. De koning zag dit album en schreef er de volgende veelbeteekenende woorden in: „Zichzelven door het goed besteden van zijn talent eene eervolle plaats te verwerven, is beter dan gunsten en gaven. Deze regels mogen u herinneren aan uw toegenegen Christiaan R." 't Droeg de dagteekening van den 1 April; de

koning wist, dat het mijn geboortedag was. Ook de koningin vereerde mij met eenige hooggeschatte woorden.

In een gesprek, dat ik eenigen tijd daarna met den koning hield, vroeg hij mij, of ik nu ook niet eens naar Engeland moest; en ik gaf hem te kennen, dat ik juist dien zomer daarheen dacht te gaan. De koning, die lagchende beweerde, dat ik in Engeland de deensche literatuur ging vertegenwoordigen, bood mij geld aan, dat ik echter weigerde, er bijvoegende, dat ik zoo vrij zou zijn er om te schrijven, als ik er behoefte aan mogt krijgen.

In 't midden van Mei 1847 verliet ik Koppenhagen, om mij over land naar Hamburg te begeven. Heerlijk prijkte de lente en ik zag den ooijevaar met uitgespreide vlerken zijn nest verlaten. Het Pinksterfeest vierde ik in het oude Glorup, en zag in Odense het schuttersfeest, dat in mijn kindertijd mijn schoonste dag was. Ook nu weder waren het, even als voorheen, de knapen, die de doorboorde schijf droegen; en allen zwaaiden groene twijgen, gelijk het woud van Birnam, in den *Machbeth*. Het was hetzelfde gejubel, hetzelfde gedrang van vroeger, maar — hoe geheel anders zag *ik* het thans. Een diepen indruk maakte een arme halfwijze jongen op mij, dien ik daar voor mijn venster zag. Hij had edele trekken en schitterende oogen, maar er was iets verwards in zijn geheele voorkomen, en de andere jongens plaagden en kwelden hem. Ik dacht daarbij aan mijzelf, aan mijne kindsheid, aan mijn onwijzen grootvader, en wat er van mij zou geworden zijn, indien ik in Odense ware gebleven, en een handwerk had geleerd, en of niet tijd en omstandigheden de krachten zouden gesloopt hebben der phantasie, die toen zoo levendig in mij werkzaam was! Ik weet het niet; maar het gezigt van dien armen, gekwelden halfwijzen knaap deed

mijn hart hoorbaar slaan, en mijne gedachten verhieven zich in dankzegging tot God, voor zijne aan mij betoonde goedheid en liefde.

In Hamburg leerde ik Glassbrenner en diens geniale huisvrouw, de voortreffelijke actrice Peroni-Glassbrenner, kennen; en na nog eenige lieve vrienden in Oldenburg bezocht te hebben, ging de reis naar Nederland. Langs den zindelijken straatweg rolde de diligence als over een leemen vloer. Huizen en dorpen vertoonden een beeld van welvaart en zindelijkheid. Te Deventer was het juist kermis, en eene netgekleede menigte drong er vrolijk door elkander. Op de markt stonden wafelkramen, gelijk ik die jaren lang ook te Koppenhagen heb gekend. Van den kerktoren klonk het klokkenspel, en daarboven wapperde de nederlandsche vlag. Ik kwam te Utrecht en van daar per spoortrein in een uur te Amsterdam:

„Waar men, als amphibiën,
Half in 't water woont."

Maar zoo erg is het toch eigenlijk niet, en Amsterdam herinnert hoegenaamd niet aan Venetië, de beverstad met de doode paleizen.

De eerste de beste, dien ik op straat aansprak en naar den weg vroeg, antwoordde zoo verstaanbaar, dat ik bij mijzelf dacht: wel, die hollandsche taal is al heel gemakkelijk te verstaan. Maar 't was, om de waarheid te zeggen, Deensch, en de man, dien ik voor mij had, een fransche paruikmakersbediende, die langen tijd te Koppenhagen was geweest, een weinig Deensch had geleerd en mij thans terstond herkende. De grachten te Amsterdam worden overschaduwd door breedgekruinde boomen, en zware, bont geschilderde schuiten, waarin man en vrouw, of ook wel het geheele huisgezin, gleden langzaam voorbij. De vrouw

stond aan het roer, en daar naast zat de man en vader met zijn lange pijp. Onder de menigte, die zich op straat verdrong, viel mijne aandacht in 't bijzonder op een paar heel kleine jongens, die rokken droegen, de eene helft rood, de andere zwart, met broeken, waarvan almede de eene pijp zwart, de andere rood was. Ook zag ik een paar kleine meisjes, die evenzoo tweekleurig waren, net zooals dat bij ons in gebruik is bij de slaven. Ik vroeg, wat dit hier beteekende, en ik vernam, dat dit weeskinderen waren. In de schouwburgen werd thans alleen in het fransch gespeeld, en tot mijn leedwezen was de hollandsche schouwburg juist gesloten, zoodat ik nu niet in de gelegenheid was om eens eene echt hollandsche vertooning te zien. Gedurende de geheele voorstelling wordt er namelijk gerookt, en Jan, de algemeene naam voor al de koffijhuisbedienden in Holland, gaat gestadig rond, om vuur te brengen, of thee, die uit groote koppen wordt gedronken. Inmiddels gaat het spel zijn geregelden gang; er wordt gezongen en gerookt, zoodat de rook zich zoowel over het tooneel als over het publiek verspreidt. Dit werd mij door vele Hollanders zoo verteld, en ik geloof niet, dat zij zich schuldig maakten aan overdrijving. (*)

Het eerste huis, dat ik te Amsterdam binnentrad, was een boekwinkel, waar ik een boek met nederduitsche en flaamsche gedichten wilde koopen. De man, dien ik in den winkel vond, zag mij verwonderd aan, maakte vervolgens haastig eenige verontschuldiging en liep weg, en eer ik nog begrijpen kon, wat hiervan de reden mogt wezen, traden uit eene kamer daarnaast twee heeren, die

(*) Die goede, naïve Andersen! Men had hem echter van ons nationaal tooneel nog wel iets ergers kunnen vertellen, en dan werkelijk zonder te overdrijven, — helaas!

mij mede stijf aanzagen, totdat de een mij vroeg, of ik niet de deensche dichter Andersen was. Zij bragten mij naar evenbedoelde kamer, en daar hing mijn portret. Ook hadden de hollandsche bladen reeds sedert eenigen tijd melding gemaakt van mijn ophanden zijnde komst in Nederland. Een Deen, de heer Nyegaard, die sedert jaren in Nederland woonde en er Nieuwenhuis genoemd werd, had al vroeger al mijne romans in het nederduitsch vertaald, en kort voor mijne komst te Amsterdam waren daar ook eene vertaling van *das Märchen meines Lebens* en verscheiden van mijne kleinere vertellingen, deze onder den titel van *Sprookjes*, uitgekomen. In *de Tijd* had van der Vliet met groote ingenomenheid en belangstelling over mijnen letterkundigen arbeid gesproken, terwijl bovendien in genoemd tijdschrift mijn portret was geplaatst. (*)

Al spoedig vernam ik dan ook, dat ik in Nederland vele vrienden had. Professor Oersted had mij een brief meêgegeven aan professor Vrolik, te Amsterdam, en laatstgenoemde bragt mij thans in kennis met den dichter van Lennep, den schrijver van *de Roos van Dekama* en *Haarlems Verlossing*, die onder de beste romans van de nederlandsche literatuur worden gerekend. Van Lennep, een man van een gunstig uiterlijk, en vriendelijk en voorkomend, bewoonde een aanzienlijk huis, waar ik ontvangen werd, niet als een vreemde, maar als een zeer gewenschte gast. Lieve, vriendelijke kinderen drongen zich rondom mij, en vertelden mij, dat zij mijne sprookjes hadden gelezen.

(*) *De Tijd* voor 1847 werd door van der Vliet (Boudewijn), geopend met *de Roode Schoentjes*. In dienzelfden jaargang gaf hij later (met zeer vele bekortingen) de evengemelde vertaling van *das Märchen m. L.*, onder den titel: *Levensschets van Andersen*, die ook bij deze uitgave benuttigd is.

Onder anderen hadden *de Roode Schoentjes* zulk een indruk op een der knapen gemaakt, en hij was er zoo geheel vol van, dat hij mij geruimen tijd onafgewend bleef aanzien. Ook bragt hij mij iets later het boek, waarin dat sprookje stond, met een prentje er bij, waarop de schoentjes degelijk rood waren. De oudste dochter, Sara, een volwassen meisje, hoogstbeminnenswaardig en levendig, vroeg mij vervolgens, of de koppenhaagsche dames schoon waren. Zij gelijken op die van Nederland, was mijn antwoord. Ook moest ik Deensch voor haar spreken en in die taal een paar woorden voor haar opschrijven. Aan tafel vroeg van Lennep mij, of ik dacht, dat ik nederduitsch zou kunnen lezen. Hij overreikte mij vervolgens een beschreven blad, waarop een gedicht stond van hem aan mij. Hij las het daarna hardop voor en de aanhef luidde als volgt:

DEN DICHTER H. C. ANDERSEN.

Onbekend, gesmaad, verstooten,
Dwaalde een hulploos kieken rond,
Over Funens vruchtb'ren grond,
Rijk van stroom en beek doorvloten.

Ik meen, dat het gedicht later is afgedrukt in *de Tijd*. (*)

Van Amsterdam begaf ik mij langs den spoorweg naar Haarlem. Onderweg zag ik het stoute werk, de droogmaking van het Haarlemmer-meer. Ook was de waterspiegel reeds aanzienlijk gedaald. Te Haarlem bezigtigde ik het krachtige orgel, het grootste, dat bekend is. Toen ik de kerk, dat groote omgekeerde scheepshol, binnentrad, dreunden juist de toonen der achtduizend metalen pijpen langs het sierlijke gewelf. — De taal, die ik rondom mij

(*) Het hier bedoelde lied is te vinden in *de Tijd* van 1847, bladz. 37. Het lied zinspeelt op *het arme kleine Eendje*.

hoorde, klonk mij vreemd in de ooren; half deensch en half duitsch; en zoo was 't al mede gesteld met de opschriften op vele huizen. Van den kerktoren klonk gedurig het klokkenspel, en het geheele land scheen mij een groot engelsch park. En deze eerste opvatting van Nederland drukte ik uit in een vierregelig versje, dat ik te Leiden in het album van de vrouw van professor Schlegel schreef.

Geheel het land staat als in zondagstooi,
En zondag-feestlijk klonk voor mij uw stem;
Een tuin is Holland, luchtig slaat er 't hart,
En fluks gevoelt men zich er blijde en t'huis.

Mevrouw Schlegel verstond Deensch en kende Denemarken; zij was te Koppenhagen geweest; ik had haar eens ontmoet bij Oehlenschläger, en zij kon zich dat thans terstond zoo regt goed herinneren. Met haar, haar echtgenoot en professor Geel, ging ik de bijzonderheden van Leiden zien, waartoe ook de schans behoort, die werd opgeworpen door de Anglo-Saksen, toen zij onder Hengist en Horsa naar Engeland trokken.

In de wachtkamer aan 't station, waar ik eene plaats nam, om mij naar den Haag te begeven, hingen aankondigings-billetten; o. a. een van *de Tijd* van van der Vliet, en dit was niet alleen het grootste, maar toevallig zag men daarop ook mijn naam en mijn portret. Dit trok even toevallig de aandacht van de aanwezigen, die reeds vergelijkingen begonnen te maken tusschen het portret en mij, zoodat ik geheel verlegen werd en mij haastte om in een wagen te komen. Ik had plaats genomen naar den Haag, doch op mijn plaatsbriefje las ik 's Gravenhage. Die naam, ofschoon de regte in Nederland, was mij niet bekend, en toen de trein zich in beweging zette, dacht ik, dat ik naar een geheel andere stad ging, dan mijn

voornemen was. Toen ik te 's Gravenhage voor mijn venster stond, was de eerste, dien ik op straat ontdekte, een bekende uit Rome, namelijk, de Nederlandsche componist Verhulst, en op wien ik, naar men zeî, veel geleek, echter niet zoozeer wat het gelaat betrof, als wel in mijn gang. Ik knikte hem toe, doch hij herkende mij niet, en kon er waarlijk ook weinig erg in hebben, dat ik mij in den Haag bevond. Een uur later ging ik uit, en ook nu was Verhulst weder de eerste, dien ik ontmoette. Wat al blijdschap, en wat hadden wij niet al te praten over Rome en over Koppenhagen! Ook moest ik Verhulst van Hartman en Gade vertellen, die hij kende uit hunne compositiën, en hij noemde Denemarken gelukkig, omdat het eene deensche opera bezat. Zoover mij bekend is, heeft men in Nederland slechts fransche en italiaansche muzijk. Ik ging met Verhulst naar zijne woning, ergens aan eene der buitenkanten van de stad. Uit de vensters had men het gezigt op een tapijt van lagchend groen. 't Zag er zoo regt hollandsch uit; van de nabijzijnde kerk klonk het klokkenspel, en vriendelijk groetende vlogen voorbij onze vensters eenige ooijevaars, die hier eigenaardig t'huis behooren, daar in het wapen van den Haag een ooijevaar staat.

Van der Vliet kende ik niet persoonlijk, doch hij had mij vroeger herhaalde malen geschreven, en mij ook vertalingen en aankondigingen van mijne werken gezonden. Toen ik thans in zijne kamer trad, vond ik in hem een jong mensch van een goedhartig voorkomen, met geheel het kenmerk van een waar natuurkind, en die met een warm hart alles in zich had opgenomen, wat ik geschreven had. Hij was geheel verrast en bijkans bedremmeld, nu ik daar zoo eensklaps voor hem stond. Hij had er op

gerekend, dat ik vooraf zou geschreven hebben, wanneer ik komen zou, omdat hij zich er dan naar had kunnen inrigten, dat ik bij hem mijn intrek had kunnen nemen. Hij riep zijn jonge vrouw, die even verblijd en hartelijk was, en daar zij alleen hare moedertaal sprak, knikten wij elkaar vriendelijk toe en drukten elkaâr de handen. Die lieve menschen wisten letterlijk niet, wat zij aan mij doen zouden. Hun eenigst kind, een knaapje, dat nog maar heel klein was, hadden zij, naar zijn vader mij vertelde, naar mij en dien armen *Speelman* Christiaan genoemd. De geheel buitengewone vreugde, die mijne tegenwoordigheid bij deze menschen te weeg bragt, trof mij. 't Was een kleine woning, vol liefde; doch daar ik slechts weinige dagen in den Haag kon doorbrengen, en het huis van van der Vliet wat afgelegen lag, zoo gaf ik er de voorkeur aan om in mijn logement te blijven, dat midden in de stad was. Om echter zoo lang mogelijk bij elkaâr te kunnen blijven, vergezelden van der Vliet en zijne vrouw mij tot aan de deur van mijn logies. Het doet het hart goed, zoo in een vreemd land eene zoo innige toegenegenheid te vinden. 't Was, of ik voor hen de bode van eene zeer buitengewoon aangename tijding was geweest, en zoo wandelden wij dan thans ook in de vrolijkste stemming, lagchende en pratende, door de straten. Toen ik afscheid van hen genomen had, ontmoette ik op den trap van het hôtel, waar ik mijn intrek had, een man in rouwgewaad. Hij noemde mijn naam, en ik herkende hem; maar welk een onderscheid tusschen deze ontmoeting en het vrolijke afscheid van daar zooeven. Het was Hensel, de zwager van Mendelssohn-Bartholdy. Hij kwam zoo pas uit Berlijn; de geneesheeren hadden er op aangedrongen, dat hij op reis moest gaan, om zich

te verstrooijen en om verligting te zoeken voor de smart, waaronder hij dreigde neêr te zinken. Zijne uitstekende, geniale wederhelft, de zuster van Mendelssohn, en dezen in menig opzigt gelijk, zoo wat het muzikale genie, als het eigenaardige uiterlijke voorkomen betrof, — deze voortreffelijke vrouw was plotseling gestorven. Ik had haar ontmoet te Berlijn. Hensel nam mij meê naar zijne kamer; daar stond haar levensgroot en sprekend gelijkend portret, dat hij overal met zich medevoerde. Het roerde mij diep, den krachtigen man te zien schreijen als een kind.

Toen ik vier dagen in den Haag was geweest, werd door mijne vrienden mij ter eere eene prachtige partij gegeven in het *Hôtel de l'Europe.* 't Schijnt wel, dat hier van avond bal zal zijn, zei ik, toen wij den trap opgingen. Wat is hier alles feestelijk versierd. En mijn geleider antwoordde lagchende: 't Is een feest voor u. En toen wij de zaal binnentraden, was ik niet weinig verrast, er een zoo talrijk gezelschap te vinden. 't Was echter met deze zaak zoo gelegen, dat men, terwijl ik in den Haag was, brieven had rondgezonden door het gansche land, aan de vrienden mijner Muze en overeenkomstig eene reeds voor mijne komst gemaakte afspraak tusschen van der Vliet en verscheiden nederlandsche letterkundigen. Ik leerde hier een aantal kunstbeoefenaren kennen, en niet alleen van het letterkundige vak, maar ook schilders en tooneelspelers. De zaal was versierd met bloemen en aan tafel werden toasten ingesteld, waarbij vooral die van van der Vliet: „aan vader Collin te Koppenhagen, den edelen man, die voor Andersen heeft gezorgd als voor een zoon," op mij een diepen indruk maakte. Hij sprak daarbij onder anderen de volgende woorden tot mij: Twee koningen, Christiaan de achtste en Fre-

derik Wilhelm, hebben u met eene ridderorde beschonken, en wanneer eenmaal die orden op uwe lijkkist worden gelegd, dan moge de Koning der koningen u voor uwe godsdienstige en vrome sprookjes de schoonste orde schenken; de eerekroon des onsterfelijken levens. (*) Een ander sprak van de betrekking tusschen Nederland en Denemarken, ten aanzien van taal en geschiedenis. Een schilder, die fraaije teekeningen bij mijne sprookjes had gemaakt, bragt een toast uit op mij als schilder. Ook Kneppelhout, de schrijver van *Opuscules de jeunesse* en een rijk man, sprak eenige belangrijke woorden. Er werd vervolgens gezongen, er werden luimige gedichten voorgedragen, en daar ik nog niets van het nederlandsche tooneel had gezien, gaf de beroemde haagsche treurspelspeler en directeur Peters mij ter liefde een fragment, namelijk, de gevangenis-scène, *Tasso's klacht*, uit 's Gravenweerts *Tasso* ten beste. (†) Ofschoon ik er geen enkel woord van verstond, gevoelde ik toch de waarheid van die voordragt, en nimmer zag ik een zoo voortreffelijke mimiek. De kunstenaar scheen heerschappij te voeren zelfs over het bloed in zijne wangen. Er volgde een daverende toejuiching. Onder de liederen, die er gezongen werden, trof mij vooral het volkslied: *Wien Neêrlandsch bloed*, zoo door de melodie, als door de geestdrift, waarmede het werd aangeheven. 't Was een van de schoonste avonden mijns levens. Nergens toch was mij, naar 't mij voor-

(*) Deze woorden zijn in der tijd medegedeeld in het Algemeen Handelsblad, terwijl men aldaar tevens de namen vindt van eenige der voornaamste aanwezigen, als Verhulst, Peters, Waldorp, Bles, Rochussen, Cornet, van Dam van Isselt, Calisch, Bosboom, van den Berg, enz.

(†) 't Kostte aanvankelijk eenige moeite, den vaderlandschen chrijver onder Andersens *Schrawenwerth* te herkennen.

kwam, meer hulde bewezen dan in Zweden en in Nederland. God, die mijn hart kent, weet, hoe zeer ik in die oogenblikken gevoelde, hoe weinig ik zoo groote eerbetooning verdiende. En 't is zoo zoet, dankbare vreugdetranen te kunnen storten. (*) Den volgenden dag bragt Kneppelhout mij in een rijtuig naar 't Haagsche Bosch, waar muzijk werd gemaakt en waar zich een groot aantal wandelaars bewoog. Voorbij fraaije, groene weilanden en langs schilderachtige streken en rijke lusthuizen, reden wij voorts zoover, dat wij Leiden in 't gezigt hadden, en vervolgens naar het dorp Scheveningen, dat aan zee ligt en door hooge zandduinen en dijken beschermd wordt tegen de golven. Aan de *table d'hôte* in 't badhuis aldaar werd onder een kleinen vriendenkring op nieuw het glas geheven op kunst en poëzy, op Denemarken en Nederland. Langs de kust lagen de haringbuizen; de muzijk ruischte, de zee bruiste; ik was als t'huis, en de avond was zoo schoon.

Eer ik den volgenden morgen den Haag verliet, bragt men mij op mijne kamer verscheiden dagbladen, waarin gesproken werd van het mij ter eere gegeven feest. Een paar van de vrienden, die ik hier lief had gekregen, deden mij uitgeleide naar het station, en er volgde een weemoedig afscheid, want wij wisten niet, of wij elkaar ooit zouden wederzien.

Rotterdam was voor mij de eerste regt levendige hollandsche stad, veel meer dan Amsterdam mij dat was. In

(*) Boudewijn schreef over dit feest in *de Tijd* o. a. het volgende: Wie hem (Andersen) daar hebben gezien en gesproken, zullen kunnen getuigen, hoe zeer zijne persoonlijkheid, evenzeer als zijne werken, eene zonderlinge symphatie inboezemen. Andersen zelf droeg bij deze gelegenheid in de hoogd taal een zijner sprookjes, *Ball und Kreisel*, voor.

de breede grachten lag een aanzienlijk aantal groote schepen. Ook hier zag ik echter weder de bont geschilderde schuitjes, waar de vrouw aan 't roer stond en naast haar de man rustig zijne pijp rookte. Er heerschte hier te Rotterdam een regt levendig verkeer. Met de volgeladen stoomboot *Batavia* ging ik een dag later naar Londen. Op de boot stonden groote manden met kersen, en er waren bovendien eene menigte landverhuizers aan boord, die meest bovenop waren en naar Amerika gingen. Een aantal kinderen speelde op het dek. Een duitscher, met een buik als Falstaff, wandelde er op en neder met zijne dikke, reeds meer dan half zeezieke wederhelft, die gruwde bij de gedachte, dat het, als wij zoo meteen uit de Maas waren, zoo in de volle Noordzee zou gaan. Maar door de eb duurde het nog volle acht uren, eer wij de zee bereikten; het vlakke Holland scheen dieper en dieper weg te zinken in de geelgraauwe golven, en toen de zon onderging, ging ook ik naar kooi. Toen ik den volgenden morgen weer op het dek kwam, zag ik de engelsche kust.

Op de Theems lagen duizende schepen, en deze rivier toont in waarheid, dat Engeland heerschappij voert over de zee. Hier vliegen zijne boden uit, het eene stoomschip na het andere, en allen onder de zware zwarte rookvlag, en de roode vlag daarboven. Fier als zwanen gleed het eene groote zeilschip na het andere ons voorbij; pleizier-jagten, waarin jonge en rijke gentlemen, bewogen zich daartusschen, en hoe verder wij kwamen, hoe grooter de drukte en beweging, hoe grooter het aantal vaartuigen werd, zoodat ik, die aanvankelijk begonnen was met te tellen, hoeveel er wel zijn mogten, dit al spoedig moest opgeven. En zoo bereikte ik eindelijk Londen, de reuzenstad, met zijn onbegrijpelijk gewoel. Ik nam mijn intrek

in het *Hôtel de Sablonière*, Leicester-square, en kreeg er eene kamer, waar de zon regt in mijn bed scheen, als om mij te bewijzen, dat er wel werkelijk ook te Londen zonneschijn was, al was dat schijnsel dan ook gekleurd, als of het door het glas van eene bierflesch viel. Toen echter de zon was ondergegaan, werd de lucht volkomen helder en schenen de sterren in de met gas verlichte straten op de zich verdringende menschenmenigte. Zonder nog eenig bekend gezigt te hebben gezien, sliep ik van vermoeidheid in. Toen ik des morgens gereed was om uit te gaan, begaf ik mij naar den deenschen gezant, graaf Reventlow. Hij ontving mij zeer vriendelijk en bezorgde mij nog voor dien zelfden avond eene uitnoodiging bij lord Palmerston. Ik begaf mij daarheen met graaf Reventlow en werd er zeer vriendelijk ontvangen; vond er de bloem van den engelschen adel, en bemerkte al spoedig, dat allen bekend waren met den deenschen dichter. Onder de aanwezigen bevond zich ook de jonge hertog van Weimar, die mij zeer minzaam bejegende en mij aan de hertogin van Suffolk voorstelde. Ik hoorde hier menig vriendelijk woord. Vooral ook door den pruissischen gezant Bunsen, die vroeger te Rome was geweest, werd ik zeer hartelijk ontvangen. Velen gaven mij hun adreskaartje, en de meesten noodigden mij uit om hen te komen bezoeken. Graaf Reventlow meende, dat ik in dezen éénen avond het in dien aanzienlijken kring verder had gebragt, dan anderen in jaren. Hij raadde mij echter aan, niet al te bescheiden te zijn. Wie hier gezien wil wezen, voegde hij er bij, moet laten zien, dat hij er is. — De gladde vloer, het vermoeijende, om in verschillende talen te spreken, die men niet behoorlijk kent, de drukkende hitte, dit alles had mij

eindelijk zoodanig uitgeput, dat ik moeite had, om mij langer staande te houden. En zoo ging het drie volle weken achter elkander. De eene uitnoodiging volgde de andere; en daar de middagen en avonden niet voldoende waren, om behoorlijk te kunnen rondkomen, moest ik ook nog uitnoodigingen aannemen om te komen ontbijten. Bijna overal zag ik, bij eene afwisseling van goud, atlas, blonde en bloemen, dezelfde hoofdfiguren. Tot het versieren van de gezelschapzalen werden met veel smaak vooral rozen gebruikt, waarmede vensters, tafels, trappen en nissen als bedekt waren. Zij stonden alle in water, 't zij in glazen, schalen of vazen, doch dit merkte men eerst bij nader onderzoek, want zoo op het eerste gezigt scheen het een frisch en geurig bloemtapijt. Daar alles te Londen beheerscht wordt door fatsoen, zoo mogt ik, zei graaf Reventlow, niet laten blijken, dat ik mijn intrek in het *Hôtel de Sablonière* in Leicester-square had. Ik moest maar zeggen, dat ik ten zijnent logeerde. En toch woonde ik digt bij Piccadilly, aan een ruim plein, waar regt voor mijn venster en tusschen groene boomen het marmeren standbeeld van den graaf van Leicester stond. Ook was het naauwelijks zeven af acht jaren geleden *wel* fatsoenlijk, daar te wonen, en dat het dit thans niet meer was, belette toch ook den ridder Bunsen, graaf Reventlow en andere gezanten niet, mij er eens te komen opzoeken. — In Engeland wordt alles geregeld naar de etiquette. Zelfs de koningin is er aan onderworpen in haar eigen huis. In 't land der vrijheid zou de etiquette iemand bijna kunnen dooden; doch dat beteekent eigenlijk weinig, wanneer men het vergelijkt bij al de heerlijke dingen, die hier gevonden worden. Men bevindt zich hier onder een volk, dat in onzen tijd misschien het

eenige is, dat regt godsdienstig mag heeten. Men koestert hier achting voor de zeden en er bestaat hier eene moraliteit, die in niets verminderd wordt door sommige afwijkingen, onvermijdelijk in eene groote stad. Londen is de stad der wellevendheid, en daarin wordt het voorbeeld gegeven door de politie, zoodat men zich op straat slechts tot een van hare dienaren behoeft te wenden, om, waar men verlegen mogt staan, te worden teregt gewezen. Ook in de londensche winkels kan men steeds rekenen op het meest vriendelijk bescheid. En wat nu al verder de altijd graauwe lucht en de eeuwige steenkolendamp betreft, zoo heeft men dat erg overdreven. 't Is waar, dat te Londen zoo iets wordt aangetroffen in enkele oude, digtbevolkte wijken; doch voor verreweg het grootste deel is de stad even open als Parijs. Ik heb te Londen verscheiden schoone zonnige dagen en een aantal heldere nachten gezien. Overigens is het hoogstmoeijelijk een ware en getrouwe schets te geven van eene stad in een vreemd land en waar men slechts korten tijd heeft vertoefd. Men wordt dat het best gewaar, wanneer men leest, wat door anderen over ons eigen vaderland is geschreven. De toerist schrijft neer, wat sommige personen hem naar hunne eigene manier van opvatten hebben medegedeeld; zelf beziet hij de dingen slechts met een vlugtigen blik; landschappen en figuren teekent hij uit het spoorwagen-perspectief, en dan vaak, wat de afzonderlijke voorwerpen betreft, zelfs nog minder naauwkeurig, dan hij ze werkelijk heeft gezien. Voor mij is Londen, — Rome niet te na gesproken, — de stad der steden. Rome is een wereld-basrelief van den *nacht*, en in dien nacht is zelfs de karnevalsvreugde slechts een woelige, jolige droom, en in dien droom P i u s de negende slechts een groote gedachte; — Londen is een wereld-bas-

relief van den *dag*, van de rustelooze werkzaamheid, van de bliksemsnel heen en weder vliegende schietspoel des levens. Er was thans echter te Londen slechts één onderwerp aan de orde: Jenny Lind, en nogmaals Jenny Lind. Om zoo weinig mogelijk bezoek en zooveel mogelijk frissche lucht te hebben, had zij een huis in Old Bromton gehuurd. Voor dat huis stond bijna altijd een groote hoop menschen, die de „Zweedsche Nachtegaal" wenschten te zien te krijgen. Ik bragt haar daar een bezoek, en werd met groote blijdschap ontvangen. Haar woning hier was zeer rijk en behagelijk ingerigt, en 't was er, bij een keurig uitzigt op gras en boomen, zoo regt genoegelijk. In 't vertrek, waar ik door haar gebragt was, bevond zich ook een klein bruin hondje, dat op den schoot van zijne meesteres sprong en door haar gestreeld werd en gekust. Op eene tafel lagen verscheiden sierlijk ingebonden boeken, en daaronder wees Jenny Lind mij mijn *True Story of my life*, gelijk het door Mary Howitt vertaald en aan haar, de geniale zangeres, opgedragen was. Ook lag daar op de tafel een groote teekening, eene karikatuurplaat, waarop Jenny Lind stond afgebeeld als een groote nachtegaal met een meisjesgezigt, en nevens haar Lumley,(*) die bezig was haar den staart met goudstukken te bestrooijen, om haar aan 't zingen te krijgen. Zij zong hier in de italiaansche opera. Door het groot aantal bezoeken, dat ik had af te leggen, kon ik mijne landgenoote slechts tweemaal gaan hooren. Den eersten keer was het in de *Sonnambule*, stellig haar beste rol. Haar spel was zoo maagdelijk, zoo rein, dat de geheele voorstelling iets heiligends had; en toen zij in hare slaapwandeling, in het laatst bedrijf, de roos van haar

(*) De directeur van de italiaansche opera.

boezem nam, ze in de hoogte hield, om ze dan, zonder het te bemerken, te laten vallen, toen was er in haar eene aanminnigheid, eene schoonheid, iets, dat mij zoo wonderlijk aangreep, dat mij de tranen in de oogen kwamen. Ook scheen er geen einde te zullen komen aan de toejuichingen van het publiek, zoodat ik het zelfs in Napels niet onstuimiger had gehoord; en daarbij regende het bloemen. De koningin was er met prins Albert, alsmede de erfgroothertog van Weimar met zijne gemalin. Het Italiaansch klonk mij vreemd uit den mond van Jenny Lind, maar de geest, die haren zang bezielde, was dedezelfde, als wanneer zij in hare moedertaal zong. Verdi had voor dit saizoen voor haar eene nieuwe opera, *I Masnadieri*, gecomponeerd, waarvan de tekst aan *de Roovers* van Schiller was ontleend. Ook daarin zag ik Jenny Lind optreden, doch zelfs zij, de bezielde actrice en zangeres, was niet in staat aan eene zoo matte compositie eenigen gloed bij te zetten. Dien zelfden avond zag ik ook voor de eerstemaal Taglioni, de beroemde danseres. Voordat zij optrad, gevoelde ik dat mijn hart klopte, iets, dat altijd bij mij plaats heeft, wanneer mijne verwachting buitengewoon gespannen is, in de verwachting van iets heerlijks en groots. Taglioni verscheen, — en ik zag eene reeds niet meer jonge, vrij sterk gebouwde, regt schoone vrouw, die mij zeer goed zou bevallen hebben in eene gezelschapszaal, doch die in den *pas des déesses* op alles geleek, behalve juist op eene jeugdige godin. Ik bleef koud en onverschillig; maar ik had immers ook Cerrito gezien!

Onder de personen, die ik te Londen bezocht, behoorde almede de bekende en reeds bejaarde lady Morgan, die, naar ik van graaf Reventlow vernam, nooit iets van

mij gelezen had, doch thans in alle haast kennis had gemaakt met den *Improvisator*, de *Sprookjes* enz. Alles om en aan haar had een franschen bijsmaak; niettemin was zij jegens mij de beleefdheid zelve. Ook aan lady Blessington bragt ik een bezoek, en ontmoette bij haar een aantal meer of minder beroemde personen. Zij was eene blozende, ietwat gezette vrouw, uiterst elegant gekleed en de vingers beladen met schitterende ringen. Zij ontving mij regt hartelijk en sprak met veel lof over den *Bazar*, waarin, zeide zij, meer poëzy stak, dan in vele andere boeken te zamen. In bijna al de vertrekken van haar paleis Garehouse zag ik de buste of het portret van Napoleon. Wij spraken over poëzy en kunst, en zij liet zich daarbij met evenveel kennis als genegenheid over mijne eigene werken uit. Ik zou bij haar ook Dickens en Bulwer leeren kennen, doch laatstgenoemde kwam niet, en lady Blessington zei mij, dat hij het te druk had met 't ophalen van stemmen. Zij scheen over 't geheel met Bulwer als mensch niet bijzonder te zijn ingenomen, klaagde over zijne ondragelijke ijdelheid, en voegde er bij, dat hij vrij doof was bovendien en 't dus moeijelijk was zich met hem te onderhouden. Of haar oordeel in dezen billijk was, moet ik in 't midden laten. Geheel anders sprak zij over Dickens; doch over hem was ook slechts ééne stem. Ik was juist bezig om mijn naam en een paar woorden in *True Story of my live* te schrijven, toen Dickens in de kamer trad. Ik zag een man van een jeugdig, aangenaam, schrander en vriendelijk voorkomen, met zware en sierlijke lokken, die aan beide zijden van het hoofd afhingen. Wij drukten elkaar de hand, keken elkaar diep in de oogen, kwamen met elkaar in gesprek en hadden elkaar begrepen. Wij stonden

zamen op het balkon, en ik gevoelde bij het zien en hooren van diengene van de levende engelsche dichters, dien ik het meest liefhad, eene zoo aangename ontroering, dat ik de oogen vol tranen kreeg. Dickens begreep mijne genegenheid en bewondering. Hij had den *Improvisator* gelezen, den *Bazar*, en een en ander meer. Behalve Dickens, vond ik bij lady Blessington verscheiden aanzienlijke personen, benevens schrijvers en dichters van naam, en toch werd mij door graaf Reventlow, en ook door anderen, op het hart gedrukt, dat ik in de groote salons, of liever, in de salons der groote wereld, niet moest laten blijken, dat ik haar had bezocht. Dat was niet fatsoenlijk; lady Blessington stond bij de groote wereld zeer in miskrediet, omdat, zei men, doch ik weet niet in hoever het waar is, haar schoonzoon, graaf d'Orsay, zich liever in 't gezelschap van zijne schoonmoeder, dan in dat van zijne jonge vrouw bevond, zoodat dan ook deze laatste, waarover lady Blessington bovendien stiefmoeder was, haar man had verlaten en thans inwoonde bij eene vriendin. Op mij had nogtans lady Blessington een zoo aangenamen indruk gemaakt, dat ik den mij gegeven raad niet altijd opvolgde en in de aanzienlijke kringen meermalen haar noemde, dat dan evenwel ook geregeld gevolgd werd door eene pauze. Een paar jaar later las ik, dat zij te Parijs was overleden, en dat graaf d'Orsay bij haar doodsbed had gestaan.

Een paar deensche mijlen van Londen woonde de familie Howitt. Mistress Mary Howitt, eene kwakerin, had, gelijk reeds gezegd is, *das Märchen meines Lebens* vertaald en het opgedragen aan Jenny Lind. Ik bezocht haar in hare woning te Clapton. Slechts weinige huizen van daar woonde Freiligrath, dien ik eens bij St.

Goar, aan den Rijn, had bezocht. Hij had van den koning van Pruissen een jaargeld gekregen, waarvoor hij echter bedankte, toen Herwegh hem spottend den gepensioneerden dichter noemde. Freiligrath schreef vervolgens vrijheidsliederen, begaf zich eerst naar Zwitzerland en van daar naar Engeland. Hij was hier thans werkzaam op een handelskantoor, en van 't geen hem dat opbragt onderhield hij zijn huisgezin. Ik had hem op zekeren dag ontmoet in Londen, te midden van het gedrang. Hij herkende mij, doch ik hem niet, want de digte, zwarte baard, dien hij vroeger droeg, was afgeschoren. — Wilt ge mij niet meer kennen? vroeg hij lagchende. Ik ben Freiligrath. — En toen ik hem ter zijde had getrokken uit het gedrang, voegde hij er schertsende bij: Gij zoudt daar onder al die menschen niet met mij hebben willen spreken, niet waar? Gij, de vriend der koningen! Thans bezocht ik hem weer hier in zijn kleine woning, en 't was er zoo genoegelijk, daar, in die kleine kamer, waar aan den wand mijn portret hing, dat geschilderd was door Hartman, die thans ook juist daar in de kamer trad. Wij keuvelden over den Rijn, over poëzy; — maar het leven in Londen, en nu weder dat uitstapje naar buiten, hadden mij op nieuw mijne beste krachten geroofd. Wel hoopte ik, dat ik tegen den avond, als het koeler zou worden, weer wat zou opleven, doch toen ik in den omnibus zat, en Clapton nog ter naauwernood achter den rug had, zonk ik letterlijk ineen, zoo zelfs, dat ik vreesde, in het volgepakte en benaauwde voertuig in onmagt te zullen vallen. Ik kwam echter met den schrik vrij, schoon ik moet bekennen, dat ik nooit in mijn leven zulke pijnlijke oogenblikken heb doorgebragt.

Wat ik mij van Londen vooral herinner, is, dat ik er

grootheid heb gezien en — armoede. Deze laatste, de armoede, zag ik gepersonifieerd in een jong meisje, dat, bleek en uitgehongerd, en in een vaal en versleten kleed wegschool in een van de hoeken van den ommibus. Zij zag er treurig uit, en toch kwam er geen enkele klaagtoon over hare lippen. Zij durfde niet klagen; dat was verboden. Ik herinner mij bedelaars te hebben gezien, zoowel mannen als vrouwen, met een groot stuk papier op de borst, en daarop de woorden: „Ik sterf van honger. Erbarming!" Hardop bedelen mag niet, en daarom schuiven deze lieden u als schaduwen voorbij. Ook staan zij u vaak onafgewend aan te staren, met een langen, smeekenden blik; een blik, gelijk men dien alleen bij den kommer kent; terwijl men op het papier op de borst de woorden leest: „Ik heb van daag nog geen eten gehad." Ik heb er velen zoo gezien, en toch zei men mij, dat hun aantal in de wijk, die ik bewoonde, niet groot was. En in het door de rijken bewoonde gedeelte der stad worden zij in 't geheel niet gevonden, eenvoudig omdat zij er ten strengste geweerd worden, die arme paria's. Intusschen is te Londen ook de bedelarij, even als elke andere zaak, eene industrie, en die het best de aandacht weet te trekken, doet ook in dit opzigt de beste zaken. Het leven der aanzienlijken te Londen, *high life*, heb ik gezien in prachtige salons en in 't gewoel op straat, in den schouwburg en in de kerk. Doch kerken moet men zien in Italië. Nogtans is de Pauluskerk te Londen allezins bezienswaardig, zoo van binnen als van buiten. Zij is klein in vergelijking van de St. Pieterskerk te Rome, en zij is niet zoo statig als de Maria Maggiore en Del Angeli. Op mij maakte zij den indruk van een heerlijk pantheon, met rijke marmeren gedenkteekenen. Doch de steenkolen-

damp was ook tot zelfs in de kerk doorgedrongen, en had de standbeelden, die haar versieren, als in een fijnen zijden sluijer gewikkeld. Op het graf van Nelson staat eene figuur gebeiteld, die de handen uitsteekt naar een van de vier opschriften, welke zijne overwinningen vermelden. Als Deen kwam het mij voor, als wilde het dat opschrift uitwisschen.(*) Een veel magtiger indruk maakte de Westminster op mij. Dat is in ieder opzigt eene kerk! Jammer maar, dat niet ten gerieve der Engelschen binnen in die groote kerk een kleinere is gebouwd, om er godsdienst te houden. Het eerste, dat ik in de Westminster zag, was het graf van Shakespeare. Ofschoon ik wist, dat zijn stof hier niet rustte, maakte zich niettemin een zoo vrome ernst van mij meester, dat ik mijn voorhoofd tegen het koude marmer liet rusten. Naast het graf, of liever monument, van Shakespeare vindt men dat van Thompson; links daarvan dat van Southey; en daar, onder die breede steenen, sluimeren Garrick, Sheridan en Samuel Johnson. Ook Byron had hier eene plaats moeten hebben, doch de geestelijken waren er tegen! Ik miste het daar. Een van de vele monumenten van koningen en aanzienlijken, die in de Westminster worden aangetroffen, trok mij telkens weder tot zich. In een van de marmeren figuren toch herkende ik mijn eigen beeld, en beter, dan ik het nog ergens had gezien. Dit viel zoo sterk in het oog, dat eens verscheiden vreemdelingen, die met mij bij dat monument stonden, terstond dezelfde opmerking maakten en voor een oogenblik in den waan geraakten, dat de hoogaanzienlijke overledene weer in levenden lijve voor hen stond.

(*) Andersen doelt hier natuurlijk op het bombardement van Koppenhagen door de Engelschen, in 1807.

Gelijk reeds gezegd werd, waren tijdens mijn verblijf te Londen juist de verkiezingen in vollen gang, en was dit de reden, dat ik Bulwer niet te zien kreeg. Die verkiezingen leveren in Engeland, voor wie ze er voor den eersten keer ziet, een geheel eigenaardig en bont tooneel op. In de straten zijn op verschillende plaatsen tribunes voor de sprekers opgerigt. In het gedrang ziet men mannen, die kieslijsten ronddragen, die zij voor 't gemak der lezers op borst en rug hebben hangen. Er waaijen vlaggen, er worden optogten gehouden. Men ziet wagens, volgepropt met kiezers, die met hunne zakdoeken wuiven en overschaduwd worden door een groote vlag, waarop verschillende opschriften staan. In andere, en zeer elegante wagens ziet men bespottelijk opgetakelde personen, niet zelden vergezeld van uiterst keurig gekleede bedienden, zoodat de heeren hier wel de geringsten onder de dienstknechten schenen, en men als onwillekeurig aan de heidensche feestdagen, waarop de meesters hunne slaven moesten bedienen, werd herinnerd. Het gedrang en gesnater rondom de tribunes is inderdaad groot, en hier ziet men ook, dat de redenaar soms onverwacht met een chinaasappel, ja, zelfs met het een of ander kreng wordt begroet. Soms ontstaan er zelfs geregelde vechtpartijen: vooral wanneer twee kandidaten elkaar de tribune betwisten. In den omtrek van Londen, waarheen ik gedurende deze dagen een uitstapje deed, was al deze beweging zoo mogelijk nog grooter.

De tegenwoordige baron Hambro had aan 't strand bij Edinburg een landgoed gehuurd, waar hij den zomer wilde doorbrengen, omdat zijne vrouw, die ziekelijk was, zeebaden moest gebruiken. Zijn vader te Londen ontving een brief van hem, met het verzoek, mij uit te noodigen om naar Schotland te komen, waar ik, naar hij zei, zeer

vele vrienden had, die verheugd zouden zijn mij te zien. Ik zag tegen de verre reis op, te meer daar ik het engelsch niet vlug genoeg sprak, om mij alleen zoo ver in het land te wagen; doch toen de uitnoodiging herhaald werd, en ditmaal de oude Hambro zich bereid verklaarde, om zelf de reis meê te maken, besloot ik er toe over te gaan. Wij gingen per spoorweg naar Edinburg, en wel den eersten dag met een buitengewonen trein tot York, in vliegende vaart, en zonder een oogenblik oponthoud, zoodat men ook tot York geen gelegenheid had, om ook maar eens even uit den wagen te komen. Men heeft vroeger gezongen: „Langs bergen en langs dalen," doch hier mogt het wel: „langs dalen en door bergen" wezen. Wij vlogen voort als de Wilde Bende; het omliggende landschap bevond zich nu eens rondom ons en dan weder beneden ons, en nu eens bevonden wijzelf ons op de aarde en een oogwenk later weder er onder, in een langen, mijlenlangen tunnel, waarin men, om er voor 't minst te kunnen ademhalen, op verschillende plaatsen openingen had gemaakt. Ook ontmoetten wij verscheiden treinen, die ons als raketten voorbijsnoven. Dan weder waren wij eensklaps midden in de bergen, en zagen een aantal steenbakkerijen, met gloeijende schoorsteenen. Wij overnachtten te York in de Zwarte Zwaan. Ik ging de stad en hare prachtige kerk eens bezien. Nergens heb ik zulke schilderachtige huizen en zulk sierlijk snijwerk aan de gevels gevonden. In de straten zag ik een menigte zwaluwen, en boven mijn hoofd mijn lievelingsvogel, den ooijevaar. Den volgenden dag kwamen wij te Newcastle, dat daar beneden ons in rook en damp lag gehuld. Daar het aantal passagiers juist buitengewoon groot was, ontstond hier een vreeselijk gedrang. In Engeland krijgt

men, namelijk, geen bewijs, of merk, van zijne bagage. Men moet er maar op toezien, en zoo vaak er nu sprake is van ompakken, geeft dit natuurlijk aanleiding tot oponthoud en niet weinig moeite en verwarring. Van Newcastle ging het langs een nog niet geheel voltooiden weg verder, tot wij den stroom bereikten, die hier de grensscheiding tusschen Engeland en Schotland vormt, en daar vóór ons lag het rijk van Walter Scott en Burns. Het land begon meer bergachtig te worden, wij zagen de zee, en eindelijk Edinburg.

Het nieuwe Edinburg, — want de stad is in twee deelen, oud en nieuw, verdeeld, — heeft regte straten, met moderne, angstvallig op eene lijn geplaatste huizen, en waarvan de verschillende lijnen elkaar onder meer of minder scherpe hoeken snijden. Dit gedeelte der stad doet in niets aan Schotland denken, behalve, dat het de indeeling in regelmatige vierkanten gemeen heeft met de schotsche plaid. Daarentegen is oud Edinburg regt schilderachtig, zoo ouderwetsch, zoo donker, zoo eigenaardig. In de hoofdstraten hebben de huizen twee of drie verdiepingen, aan de eene of straatzijde, terwijl zij er aan de andere, waarmede zij op de diepte uitzien, die de stad in tweeën deelt, zelfs tot elf verdiepingen hebben. Wanneer deze laatste des avonds daar zoo de eene boven de andere door het schitterende gaslicht zijn verlicht, dan leveren zij, uit de laagte gezien, een feestelijk gezigt op, dat vooral een zonderlingen indruk moet maken op hem, die het uit den daaronder voorbij vliegenden spoortrein ziet. Ik werd door de familie Hambro, op hun lustslot Mount Trinity, nabij Edinburg, met de meeste vriendelijkheid ontvangen. Ook vond ik er een aantal brieven, van verschillende personen, die mij welkom heetten in Schotland. De eerste avond, dien ik hier

doorbragt, was een van de gelukkigste van mijn leven. Het huis lag midden in een tuin, die weder omringd was door een lagen muur. Wij hadden het uitzigt op den spoorweg en op het zeestrand, waar de visscherswoningen een aanzienlijk dorp vormden. De schotsche vrouwen daar dragen een meer schilderachtig kostuum dan de deensche. Onder den breedgestreepten en opgeschorten rok ziet men steeds den bonten onderrok. Reeds den dag, nadat ik was aangekomen, was ik hier geheel als t'huis; wat men zoo gemakkelijk en spoedig is, waar men weet, dat men van ganscher harte welkom is. Bij den jongen Hambro vond ik levendige, beminnenswaardige kinderen, de vreugde van den ouden grootvader, mijn reisgenoot. Nogmaals was ik daar gevestigd te midden van een gelukkig huiselijk verkeer, onder beminnelijke, degelijke menschen. De levenswijze daar in huis was in alles geheel engelsch; en des avonds werden al de huisgenooten, en daaronder ook de dienstboden, bijeenverzameld, om een gebed en een gedeelte van de Heilige Schrift te hooren. Later zag ik dit evenzoo bij al de familiën, waar ik kwam, en het maakte een regt aangenamen indruk op mij. De dagen bragten hier voor mij allerlei afwisseling meê, en het eene bezoek volgde het andere. Wel gevoelde mijn ligchaam behoefte aan rust, doch hoe daaraan toe te geven in een land, waar zooveel was, waarmede ik kennis moest maken.

Wanneer men van de nieuwe stad te Edinburg de oude beziet, dan geniet men een waarlijk indrukwekkend en prachtig schouwspel, hetwelk Edinburg, wat de schilderachtige ligging betreft, met Konstantinopel en Stockholm op eene lijn stelt. 't Is een heerlijk panorama, dat de oude stad aanbiedt. Hier ziet men, behalve het kasteel der oude stad en andere groote gebouwen, *Arthur's*

Seat,(*) bekend uit een van Walter Scotts romans. Geheel de oude stad is als een groote commentaar op Scotts gevierde werken, en teregt prijkt er daarom ook zijn keurig monument, in den vorm van een zwaren gothischen toren, met 's dichters standbeeld, in eene zittende houding, met zijn hond Maida aan zijne voeten, terwijl men daarboven, in de bovenste bogen, de over de gansche wereld bekend geworden hoofd-figuren uit zijne romans ziet afgebeeld. Wanneer men de oude stad binnentreedt, dan vindt men in de talrijke smalle, op de hoofdstraat uitkomende zijstraten, veel, dat aan de morsigheid der italiaansche steden herinnert. De huizen hebben er tot zes verdiepingen, en de oudste zijn van zware steenen gebouwd. Uit de open luiken, die veelal de plaats van vensters vervingen, gluurden armoede en ellende; lappen en vodden hingen de ramen uit, om te droogen. Ook liet men hier ergens een donker en somber gebouw zien, dat veel van een paardenstal had, en dat eens het eenigste en voornaamste hôtel van Edinburg was geweest, waar koningen hun intrek namen en waar ook Samuel Johnson een tijdlang zijn verblijf hield gevestigd. Ook zag ik het huis, waar Burke had gewoond. In de hoofdstraat zag men een klein en bouwvallig huis; het was dat van Knox, en op een der hoeken was hijzelf afgebeeld, in een preekstoel en predikende. De oude gevangenis van Edinburg trekt alleen de aandacht door de algemeene bekendheid, die zij door Scotts roman heeft verworven. Aan de westzijde der oude stad ligt Holyrood House. Men vindt er een ruime ridderzaal, met slechte portretten, en eenige onaanzienlijke vertrekken, die onder anderen bewoond zijn door Karel den tiende. Eerst toen ik mij in de slaapkamer van Maria

(*) Een rotsketen.

Stuart bevond, was het voor mij Holyrood House. Op de wanden van die kamer zag men den val van Phaëton, die Maria dus steeds voor oogen heeft moeten hebben, als eene voorspelling, als het ware, van het lot, dat haarzelf wachtte. In het kleine vertrek daarnevens werd de ongelukkige Rizzio gedood. Men zag er nog de bloedvlekken op den vloer. Aan weerszijden van de slaapkamer was een donkere torenkamer, en daarbuiten stond eens de kerk, thans eene fraaije ruïne, geheel bedekt als met een rijk tapijt, met weelderigen klimop, die zijne altijd groene ranken hier om vensters en pilaren slingert, terwijl gras en bloemen de grafsteenen bedekken. Alleen in Engeland en Schotland groeit de klimop even weelderig als in Italië. Men beschouwe deze herinneringen aan Edinburg niet als een gedeelte van eene reisbeschrijving; zij maken een werkelijk deel uit van de geschiedenis van mijn eigen leven, zoo sterk hebben zij zich afgespiegeld in hoofd en hart, waarin zij als geheel t'huis zijn. Zij zijn te beschouwen als het resultaat van de dagen, die ik te Edinburg heb doorgebragt. En onder die herinneringen is er vooral een, die mij bijzonder levendig voor den geest staat. In gezelschap met verscheiden andere personen bezocht ik het George Heriots hospitaal, een in een grootschen stijl opgetrokken gebouw, een waar kasteel, en welks stichter, den horologiemaker, wij allen kennen uit Walter Scotts roman *Lord Nigel*. Om het gebouw te mogen bezien, moet men een schriftelijk bewijs meêbrengen, en daarna verzoekt u de portier, om uw naam in een boek te schrijven. Ik schreef mijn naam voluit, Hans Christiaan Andersen, gelijk ik altijd in Engeland en Schotland wordt genoemd. Toen de oude portier dien naam had gelezen, volgde hij gestadig den ouden heer Ham-

bro, die een goedig en joviaal voorkomen en sneeuwwitte haren had, en vroeg eindelijk, of deze niet de deensche dichter was; terwijl hij er bijvoegde: zoo, met zulk een minzaam gelaat en zulk een eerwaardig hoofd, heb ik mij hem juist altijd voorgesteld. — Neen, was het antwoord, en terwijl men op mij wees. Die daar is de dichter. — Nog zoo jong! riep toen de oude man uit. Wel, ik heb zijne boeken gelezen, en de kinderen lezen ze hier! En 't is eene zeldzaamheid, zulk een mensch te zien, want in den regel zijn zij, als men van hen komt te hooren, oud of dood. Toen mij dit was verteld door de anderen, ging ik naar den ouden man toe en reikte hem de hand. Hij was, even als een paar kleine jongens, die er op toekwamen en ondervraagd werden, zeer goed bekend met het *arme eendje* en de *roode schoentjes.* Ik was er door verrast en getroffen tevens, dat ik hier heel bekend was en vrienden had, onder de aanzienlijken niet alleen, maar ook onder de geringen en hunne kinderen. Ik moest ter zijde gaan, om mijne tranen te verbergen, en God weet, wat er op dat oogenblik omging in mijn hart.

Van Jerdan, den redacteur der *Literary Gazette*, had ik een brief medegekregen voor lord Jeffrey, den bekenden medearbeider van de *Edinburgh Review*, aan wien Dickens zijn *krekeltje in den schoorsteen* heeft opgedragen. Lord Jeffrey bewoonde een landgoed buiten Edinburg; een oud, romantisch kasteel, in den waren zin des woords, en waarvan de muren geheel bedekt waren met klimop. Ik vond er de geheele familie verzameld in de groote zaal, waar aan den haard een verbazend groot vuur brandde, en waar ik door ouden en jongen met de meeste vriendelijkheid werd ontvangen. Er waren kinderen en kindskinderen; en ik moest in al de boeken, die zij

van mij bezaten, mijn naam schrijven. — Lord Jeffrey is sedert overleden.

Bovendien leerde ik te Edinburg een aantal beroemde personen kennen; miss Righby, den uitstekenden geneesheer Simpson, den joligen kritikus Wilson, mistress Crowne en anderen. Men had mij den onverdienden eerenaam van „deensche Walter Scott" geschonken. Bij den heer Simpson werden verscheiden proeven met aether gedaan, wat echter op mij een onaangenamen indruk maakte, vooral wanneer de proef genomen werd op vrouwen. Het kwam mij voor, dat men eene ontdekking, van zooveel gewigt bij smartelijke operatiën, niet moest verlagen tot een ijdel spel, en de vragen, die men tot de voorwerpen rigtte, waren in mijn oog als een verzoeken van God.

Na een verblijf van acht dagen bij de familie Hambro, gevoelde ik lust om iets van de Hooglanden te zien. Hambro, die met de zijnen eene badplaats op de westkust van Schotland zou bezoeken, noodigde mij uit, om ook gedurende de reis daarheen, die door een gedeelte der Hooglanden liep, hun gast te zijn. Ook zou ik dan de plaatsen zien, ons door Scott in *Lady of the Lake* en *Rob Roy* geschilderd. Te Dumbarton zouden wij scheiden.

Aan de overzijde van de golf van Forth ligt het stadje Kirkaldi, waar op eene met bosch bedekte rots een uitgebreide oude ruïne ligt. Daar omheen zweefde de zeemeeuw, die schreeuwende zijne vlerken in het water sloeg. Men zeide mij aanvankelijk, dat dit de overblijfselen waren van het kasteel Ravenswood, doch een oud heer uit het stadje, dien wij daar ontmoeten, zei, dat deze naam maar een verzinsel was, evenzeer als het kasteel van dien naam in *de Bruid van Lammermoor*, terwijl de plaats, waar de geschiedenis, door Scott in genoemden roman geschetst, voorviel,

veel hooger in Schotland lag. Volgens hem was de naam Ashton evenzeer verdicht, daar de in den roman onder dien naam opgevoerde familie nog leefde en Star heette. De ruïne zelve, die donkere onderaardsche gevangenkamers had en bedekt was met een digt tapijt van klimop, hing op de vooruitstekende rots, die haar droeg, als 't ware boven de zee, en had een zeer schilderachtig en eigenaardig aanzien. Ook had men van daar een onvergelijkelijk prachtig gezigt op Edinburg. — Wij bevonden ons aan boord van eene stoomboot, op de Forth, en een moderne minstreel zong Schotsche balladen en speelde er bij op eene viool. Het was een droefgeestige muzijk, en inmiddels naderden wij het Hoogland, waar de klippen zich verhieven als voorposten, en beurtelings in mist waren gewikkeld en er weder uit te voorschijn traden, terwijl dit alles het voorkomen had van eene in der haast gearrangeerde voorstelling, om ons het land van Ossian in het regte licht te vertoonen. Hoog op eene rots zagen wij het kasteel van Stirling. De rots scheen een reusachtig gevaarte van steen, en als opgeschoten uit den omliggenden vlakken grond. Het kasteel beheerscht de geheele stad, waar de oudste straten morsig zijn en slecht geplaveid, zoodat het geheel het aanzien heeft van iets uit den ouden tijd. Men zegt, dat de Schotten gaarne mogen vertellen uit de geschiedenis van hun land. Werkelijk kwam er hier in een der straten, en wel in die, waarin Darnley-House ligt, een schoenmaker, zijn schootsvel voor, naar ons toe, en gaf ons inlichtingen en ophelderingen, die betrekking tot Darnley en Maria Stuart hadden, en tot de oude dagen en daden der Schotten. Van het kasteel heeft men een allerprachtigst uitzigt over de vlakte, waar eens de slag plaats vond onder Eduard den

tweede en Robert Bruce.(*) Ook reden wij naar de hoogte, waar koning Eduard zijn standaard plantte; maar het latere geslacht heeft van de steenen, waartusschen hier eens die standaard stond, zooveel stukken afgeslagen, dat men het overschot, ten einde het te bewaren, heeft omringd met een ijzeren hek. In eene armoedige smederij, daar nabij, en die wij binnentraden, vlugtte eens Jakob de vierde, en zond om een priester, bij wien hij biechtte, doch die hem, toen hij hoorde, dat het de koning was, een mes in het hart stak. De vrouw van den smid zei ons, hoe in een hoek van hare kleine kamer, juist daar, waar thans haar bed stond, de moord was geschied. — De geheele streek hier had overigens veel overeenkomst met een deensch landschap, behalve dat naar den tijd van het jaar alles hier meer achterlijk was. De lindeboom, die hier thans in bloei stond, had nu t'huis reeds vrucht gezet.

'tIs in Engeland en Schotland duur reizen, maar daarvoor bekomt men er ook iets voor zijn geld. Alles is voortreffelijk ingerigt; men draagt zorg voor u, men bezorgt u alle mogelijke gemak, zelfs in de geringste dorpsherberg. Zoo is Calander weinig meer dan een vlek, maar men logeert er als een prins. Trappen en gangen waren belegd met loopers, aan den haard vlamde een helder vuur, en dat ook niet zonder reden; want schoon daar buiten de zon scheen en de Schotten met de knieën bloot liepen, (wat zij echter, om de waarheid te zeggen, ook in den winter doen), was het hier nog alles, behalve warm. Uit mijn venster had ik een heerlijk uitzigt op het bergachtige land in de verte. Vroeg den volgenden morgen stegen wij in het rijtuig, om tijdig genoeg Loch Katrim te bereiken,

(*) De vermaarde slag van Bannockburn, in 1314.

teneinde er op de stoomboot te komen. De streek, waardoor onze weg liep, werd meer en meer wild, en de heide begon zich te vertoonen, die thans bloeide. Hier en daar lag eene eenzame, uit steen gebouwde woning. Loch Katrim is langwerpig en smal, heeft diep en donker water en strekt zich uit tusschen bergen van eene naar het bruin trekkende groene kleur. Het is omzoomd met heide en kreupelhout. Onwillekeurig maakte ik de opmerking, dat de heide in Jutland kon vergeleken worden met eene zee bij windstilte, en deze hier, waar de hooge bergen het voorkomen hebben van gestolde golven, met eene zee bij storm. Aan onze linkerhand lag een klein, digtbegroeid eiland. Dat was het eiland van Ellen, vanwaar *the Lady of the Lake* hare boot stuurde; het eiland, dat wij kennen door Walter Scott, en waarvoor hij ons belangstelling heeft ingeboezemd. Aan het tegenovergestelde uiteinde van het meer, waar wij de stoomboot verlieten, lag eene armoedige herberg, zoo iets als een geïmproviseerd nachtverblijf. Het huis was groot genoeg, en telde zeker wel vijftig slaapsteden, doch het was tevens buitengewoon laag. Op den vloer lagen matten van riet, en het huis had heel kleine vensters, die het een vreemd voorkomen gaven. Hier kunnen de reizigers, die over Loch Lomond uit het land van Red Robin komen, om vervolgens over Loch Katrim te gaan, den nacht doorbrengen. Wij vertoefden hier slechts kort. Wij moesten over de heide naar Loch Lomond. De overige passagiers gingen meest te voet, enkelen te paard; doch daar de vrouw van Hambro en ik beide te zwak waren, om op die wijze den togt meê te maken, zoo werden wij met ons tweeën in een kleinen wagen geplaatst. Een eigenlijke weg was hier nergens te vinden; slechts een voetpad

dat door steenen werd aangeduid. De wagen liep, zooals hij 't best kon, over hoogten en laagten. De voerman liep naast zijn paard. Nu eens ging het in duizelende vaart naar beneden, en dan weder sleepte men ons langzaam tegen eene hoogte op. 't Was een geheel eigenaardige manier van reizen. Nergens zagen wij huizen, en geen levend wezen ontmoette ons. Rondom ons lagen, in digten nevel gehuld, zwijgend en donker de bergen. En zoo ging het mijlen ver. Eindelijk zagen wij toch nog een menschelijk wezen; een schaapherder, die zich, om zich tegen de koû te beschermen, digt in zijn graauwen plaid had gewikkeld. Over het geheele landschap rustte eene ongestoorde stilte. Ten langenleste trad de Ben Lomond, het hoogste punt hier, uit den nevel te voorschijn, en weldra zagen wij ook Loch Lomond aan onze voeten. De weg liep thans zoo steil naar omlaag, dat er de hals meê zou gemoeid zijn geweest, indien men daar afdaalde in een wagen. Wij moesten dus uitstijgen en den verderen weg te voet afleggen, en zoo bereikten wij dan ook gelukkig het welingerigte logement, waar reeds een aantal menschen verzameld waren, die even als wij gebruik wilden maken van de stoomboot. Toen wij ons iets later onder aanhoudenden regen en wind op Loch Lomond bevonden, passeerden wij het hol van Red Robin. Eene boot bragt hier eenige passagiers aan boord. Daaronder bevond zich ook eene jonge dame, die mij een tijdlang onafgewend aanzag. Weldra trad nu een der aan boord gekomen heeren naar mij toe, en zeide mij, dat daar een jonge dame was, die liet vragen, of ik niet de deensche dichter A n d e r s e n was. Op mijn toestemmend antwoord kwam ook de jonge dame, die vroeger ergens mijn portret had gezien, driftig naar mij toe, en reikte mij

vriendelijk, en als waren wij oude bekenden, de hand. Zij was, zei zij, zoo blijde mij te ontmoeten. Ik vroeg haar om een van de wilde bloemen, die zij van de rots van Red Robin had meêgebragt, en aanstonds zocht zij er de schoonste voor mij uit. Haar vader en de geheele familie sloten een kring om mij, en ik ontving de uitnoodiging om hen naar hunne woonplaats te vergezellen en daar hun gast te wezen, doch ik kon noch wilde mijn tegenwoordig gezelschap verlaten. Hambro zag men het aan, dat hij zich verheugde over de bewijzen van hulde, die mij nu weldra door al de aanwezigen werden bewezen; en mijzelf verraste het, dat ik een zoo uitgebreiden kring van vrienden had. Het is eene buitengewoon aangename gewaarwording, wanneer men zoo ver van huis met zooveel onderscheiding bejegend wordt en zooveel belangstelling ontmoet bij een zoo groot aantal vriendelijk gestemde menschen. Wij stegen te Balloch aan land, reden voorbij het gedenkteeken van Smollet, in zijne onaanzienlijke geboortestad, en bereikten des avonds Dumbarton, eene echt schotsche stad, niet ver van de Clyde. Dien nacht hadden wij een geweldigen storm, doch des morgens was het weêr doodstil en — zondag. En dit laatste beteekent iets in Schotland, waar dan alles rust, zelfs de spoorwagen. Al de huizen zijn gesloten, en daarbinnen zitten de vrome Schotten en lezen in den Bijbel, of drinken zich zat. Althans, men heeft mij dit zoo verhaald. Daar het evenwel lijnregt met mijne inborst streed, om een geheelen dag in huis te zitten en niets van de stad te zien te krijgen, zoo sloeg ik eene wandeling voor. Ik ontving echter het antwoord, dat dit ten eenemale onmogelijk was, dewijl het al te veel ergernis zou veroorzaken. Eerst tegen den avond waagden wij het, ons logement te verlaten, doch

ook toen verwekte ons stoutmoedig bestaan zooveel opzien, dat wij het raadzaam oordeelden, maar weer terug te keeren. Eene zondagsviering, als deze, kan bezwaarlijk welgemeend zijn. Is zij het, dan heb ik er achting voor, doch waar zij bloot eene overgeëerfde gewoonte is, daar ontaardt zij in een masker en geeft slechts aanleiding tot huichelarij. In een boekwinkel, waar ik boeken en eene landkaart wilde koopen, werd ik weder herkend, natuurlijk ook nu weder tengevolge van mijn portret, dat mij zoo sprekend geleek, dat de boekverkooper, toen Hambro hem vroeg, wie van ons beiden de deensche dichter Andersen was, op hem wees, in plaats van op mij. Hambro verklapte mij echter, en nu was de goede man niet te houden, en verzocht als eene gunst, om zijn vrouw en kinderen te mogen roepen. Zij kwamen, en allen schenen gelukkig mij te zien, en ik moest hen allen de hand drukken. Mijn naam was dus in Schotland wel bekend. Dat zullen ze t'huis niet droomen, zei ik tot Hambro; doch dat moge zijn, hoe het wil. 't Is ook in elk geval meer dan ik verdien. Ik gevoelde mij bewogen, en de tranen kwamen weer boven, gelijk mij dat steeds gebeurt, wanneer ik plotseling door iets wordt verrast, vooral als men van mij als dichter meer maakt dan ik ben. 't Is ook zoo geheel boven alle verwachting met mij uitgevallen, zoover boven mijne stoutste jongelingsdroomen! Soms schijnt het mijzelf slechts een droom, een ijdele droom, waarover ik, ontwaakt zijnde, niet eens durf spreken met mijne vrienden.

Te Dumbarton nam ik afscheid van Hambro. Zijne vrouw en kinderen gingen een zeebad bezoeken, terwijl ikzelf plaats nam op de stoomboot naar Glasgow. Dit afscheid van deze lieve menschen, met wie ik al den tijd,

dien ik in Schotland was, had doorgebragt, vervulde mij met weemoed. Hambro had mij behandeld met de hartelijkheid van een zorgvollen broeder. Hij had alles gedaan, wat hij slechts denken kon dat mij aangenaam zou wezen; zijne geestvolle en gevoelvolle vrouw had mij de meest mogelijke deelneming betoond, en de kinderen waren jegens mij zoo vertrouwelijk, en zoo dartel. Sedert heb ik niemand van hen allen wedergezien, en de moeder zal ik eerst weerzien bij God, waarheen zij haren dierbaren is voorgegaan, en waarheen mijn hart zich met erkentelijkheid tot haar verheft. Het is eene troostrijke en aangename gedachte, vrienden en beminde wezens te hebben op aarde en — in den Hemel.

Daar ik in Schotland niet zooveel rust had genoten, als ik aanvankelijk had gehoopt en verwacht, zoo zag ik van het voortzetten van mijne reis door Schotland af, te meer daar mijne middelen niet toereikend waren, om de kosten van een zoo kostbaren togt goed te maken. Daardoor moest ik dus ook eene reeds te Londen ontvangen uitnoodiging, om koningin Victoria op het eiland Wight te komen bezoeken, onbeantwoord laten, alsmede eene dergelijke uitnoodiging van Lockhart, den schoonzoon van Walter Scott, om Abbotsford te komen zien. Na een verblijf van drie weken in Schotland, keerde ik over Newcastle en York terug naar Londen. Hier bleef ik nog een paar dagen. Ik had van de groote stad nog niets leeren kennen dan *high life*, benevens eenige van de meest uitstekende mannen en vrouwen. Daarentegen waren de galerijen, de museums, en alle dergelijke dingen, mij ten eenenmale vreemd gebleven. Ja, wat meer is, ik had zelfs den tunnel niet bezocht. De aanzienlijken hadden Londen thans verlaten, de opera was gesloten, en

de meesten van hen, die ik hier tijdens mijn eerste bezoek had leeren kennen, bevonden zich thans in verschillende engelsche badplaatsen, of op het vasteland. Ik verlangde naar Denemarken en naar mijne dierbaren daar. Vooraf echter bragt ik nog eenige dagen op het land bij mijn engelschen uitgever Richard Bentley, te Seven-Oaks, door, waar ik mij in eene fraaije, aan Denemarken herinnerende natuur en bij deze echt oud-engelsche, uitmuntende familie regt op mijne plaats gevoelde.

Ofschoon ik na al de inspanning, gedurende mijn verblijf in Engeland en Schotland, ernstig naar rust en verpoozing verlangde, zoo behooren de dagen, daar doorgebragt, toch, wat eer en huldebetoon betreft, tot de schoonste van mijn leven; en hoe vermoeid en uitgeput ik dan ook wezen mogt, zoo was het niettemin natuurlijk, dat ik met weemoed afscheid nam van zoovelen, die mij zoo vriendelijk hadden ontvangen en mij zooveel goedheid hadden bewezen. Alvorens echter Engeland te verlaten, wenschte ik nog eenmaal Dickens te zien, die mij tijdens mijn eerste bezoek al zijne werken had gebragt, terwijl hij mij de eer had betoond van vooraan in ieder deel daarvan te schrijven: *Hans Christiaan Andersen from his friend and admirer Charles Dickens.* (*) Daar Dickens zich echter thans niet te Londen bevond, maar zich met vrouw en kinderen naar eene badplaats, Broadstaer, niet ver van Ramsgate, aan 't Kanaal, had begeven, zoo besloot ik, hem daar op te zoeken. Dickens bewoonde daar met zijne familie een klein, maar regt net en aardig huis. Ik werd er met de meeste hartelijkheid ontvangen, en alles was zoo prachtig ingerigt, dat ik langen tijd onopgemerkt

(*) Aan H. C. Andersen, van zijn vriend en bewonderaar C. Dickens.

liet, hoe schoon het uitzigt was over het Kanaal, waar de open zee hare golven bijkans tot onder de vensters dreef van het vertrek, waar wij het middagmaal gebruiken zouden. Juist, terwijl wij nog aan tafel zaten, viel de eb in, en met verbazende snelheid week het water terug van het strand, en liet een groote zandbank bloot, waar het gebeente van menigen zeeman rust. Thans werd ook het kustvuur ontstoken; en wij keuvelden over Denemarken en deensche literatuur; over Duitschland en de duitsche taal, die Dickens nog wilde leeren; en terwijl wij nog zoo zaten, kwam toevallig daar buiten een italiaansche draaiorgelspeler ons op muzijk vergasten. Dickens sprak hem in 't Italiaansch aan, en het gezigt van dien man blonk van vreugde bij het hooren van zijne moedertaal. Na het eten kwamen de kinderen binnen. Daar hebben we overvloed van! zei Dickens. Er waren vijf bij elkander, en een zesde was niet t'huis. Al de kinderen kusten mij, en het kleinste kuste zichzelf in de vlakke hand en reikte mij dien kus zoo over. Later kwam er nog een jonge dame; een van mijne bewonderaars, zooals Dickens zei, en die men had moeten beloven haar te zullen waarschouwen als ik kwam. De avond vloog om. Mistress Dickens scheen ten naastenbij van denzelfden leeftijd met haar echtgenoot. Zij was vrij gezet, en had een zoo door en door goed en eerlijk gezigt, dat men zich terstond door haar gevoelde aangetrokken, 't Was reeds laat in den avond, toen wij scheidden, en Dickens beloofde, mij in Denemarken te zullen schrijven.

Eer ik Engeland verliet, zou ik hem nog eenmaal wederzien. Toen ik den volgenden morgen te Ramsgate op de stoomboot zou gaan, stond Dickens daar reeds op mij te wachten. Hij ging meê op de boot. Ik moest u nog

eenmaal vaarwel zeggen, zei hij, en hij bleef bij mij tot de bel het sein gaf tot het vertrek. Wij drukten elkaar de hand, en hij blikte met zijne schrandere, gevoelvolle oogen zoo vriendelijk in de mijne. En toen de boot zich van het land verwijderde, stond Dickens daar bij den vuurtoren; zoo flink, zoo jeugdig, zoo schoon! Hij zwaaide met zijn hoed, en — was de laatste, die mij een groet toezond van Engelands dierbaar strand.

Van Ostende begaf ik mij over Keulen naar Hamburg, waar ik landslieden aantrof. Van hen vernam ik, dat men zich in Koppenhagen over mijn verblijf in Engeland vrolijk had gemaakt. Zoo had *de Corsaar* mij voorgesteld met een lauwerkrans, en een geldzak in de hand. Ik kwam te Koppenhageu. Bij nijd en hatelijkheden, die ik er vond, waren er toch ook velen, die zich hartelijk verheugden over de eer, mij, en in mij der deensche natie, in Nederland en Engeland bewezen. Het eerste, wat ik na mijne t'huiskomst schreef, een deeltje *Sprookjes*, zond ik naar Engeland, waar ze met Kersmis het licht zagen, onder den titel: *Een kersgeschenk voor mijne engelsche vrienden*, (*) en met eene opdragt aan C. Dickens. Dit kleine boek werd buitengewoon gunstig ontvangen, doch vooral drong het mij met ware zonnewarmte door hart en ziel, toen Dickens mij daarover een brief zond, om mij zijn dank te betuigen en mij zijn groet te brengen. In dien brief blonk geheel zijn liefdevolle ziel door, en hij ademde eene goedheid voor mij, die mij inderdaad gelukkig maakte. Te gelijkertijd met Kersmis kwam ook mijn gedicht *Ahasverus* uit, en wel in 't Deensch en Hoogduitsch. Ik was dat gedicht te Athene begonnen, (†) en

(*) A christmas greeting to my english friends.

(†) Men zie bladz. 97 van 't eerste deel.

toen ik er jaren te voren met Oehlenschläger over sprak, had hij er geen hoog denkbeeld van; en ook thans, toen het nu uitkwam en hij het gelezen had, schreef hij mij een brief, waarin hij mij openhartig bekende, dat dit kleine gedicht hem niet bijzonder aantrok. Er was in dien brief veel waarheid, doch mijne opvatting van het gedicht was anders, dan die van den grooten dichter. Ik heb *Ahasverus* nimmer een dramatisch gedicht genoemd, en het behoort ook niet tot die dichtsoort gerekend te worden; daartoe mist het beide de ontknooping en de karakterteekening van het drama. *Ahasverus* is een gedicht, dat in afwisselende vormen het denkbeeld moet voordragen en verklaren: het menschelijk geslacht verstoot het goddelijke, maar streeft niettemin voort op de baan van kennis en volmaking. Dat heb ik kort, duidelijk en rijk willen uiteenzetten, en ik achtte den afwisselenden vorm daarvoor het meest verkieselijk. De bergspitsen der geschiedenis waren het tooneel, waarop ik mij bewoog. Men moet mijn gedicht ook niet vergelijken bij een drama van Scribe, of bij een epos van Milton; maar men moet het bezien in het licht van mijn eigen individualiteit als dichter, en dan vragen, of het denkbeeld duidelijk is geworden in den gekozen vorm. De aphoristische bijzondere deelen zijn als de deelen van een mosaïk, die, alzoo bijeengevoegd, het geheele beeld vormen. Zoo kan men ook van ieder huis zeggen: wat ik daar zie, is enkel steen op steen; doch zoo mag men de dingen niet beoordeelen, maar men moet letten op het geheel, dat door de bijeenvoeging der deelen wordt te voorschijn geroepen. In latere jaren heb ik over dat gedicht ook gunstiger stemmen vernomen, en meer in overeenstemming met de verwachting, die ik nog altijd koester van een werk, dat in elk geval een in 't oogvallend over-

gangspunt in mijn dichterleven uitmaakt. De eerste, en ik mag wel haast zeggen, de eenige, die terstond in hooge mate met mijn gedicht was ingenomen, was de historicus Lodewijk Müller, die *Ahasverus* en de *Sprookjes* beschouwde als de beide boeken, waardoor ik mijne plaats innam in de deensche literatuur. In het buitenland nam de *Bildersaal der Weltliteratur* een paar tooneelen uit den *Ahasverus* op. Hier in Koppenhagen is juist thans, terwijl ik dit schrijf, en dus acht jaren, nadat het het licht zag, in het *Deensche Maandblad*, in eene welwillende en doorwrochte aankondiging van mijne *Verzamelde Werken*, ook eene grootere opmerkzaamheid aan het genoemde gedicht geschonken. Het wordt daar erkend voor datgene, waarvoor ikzelf het houd: een blijk van wat ik in de toekomst kon worden als dichter.

Het jaar 1848 brak aan; een merkwaardig jaar, een vulkaan-jaar, waarin de groote golven van den tijdstroom ook bloedig over het deensche vaderland spoelden. Reeds in de eerste dagen van Januarij werd koning Christiaan ziek. Niettemin las ik hem een paar hoofdstukken van mijn roman *De twee Baronnessen* voor, die toen nog niet voltooid was. Toen ik heenging, groette hij vriendelijk, en zei, wij zien elkaar spoedig weder. Doch dat gebeurde niet. De ziekte nam in hevigheid toe. Den twintigsten Januarij was ik verscheiden keeren uitgegaan, en 's avonds stond ik in de sneeuw op het plein, en zag op naar de vensters van het vertrek, waar de koning lag te sterven. 's Avonds te tien en een vierde uur was hij een lijk. Ik ging naar huis en schreide bitter over hem, van wien ik

zoo onuitsprekelijk veel had gehouden en dien ik thans moest missen in deze wereld! In mijne droefheid schreef ik zoo regt uit het hart eenige regels ter neder, en een daarvan: „Het degelijke werd door U op prijs gesteld en begrepen," werd mij ten kwade geduid, dewijl men daarin eene zinspeling op mijzelf verkoos te zien.

Intusschen was geheel Koppenhagen in beweging. Er kwam eene nieuwe orde van zaken, en den acht-en-twintigsten Januarij werd de constitutie afgekondigd. Den vijf-en-twintigsten werd het stoffelijk overschot van Christiaan den achtste naar Roeskilde gebragt. Ik zat t'huis en luisterde naar het luiden der klokken. Ook door Europa ging eene groote beweging. De omwenteling brak uit in Parijs; Louis verliet Frankrijk; als een geweldige vloed rolde het oproer door de steden van Duitschland; — hier in Denemarken alleen was alles nog in vrede, kon men vrij ademhalen, en aan kunst, tooneel, en al wat schoon heet, denken. Doch de zware branding naderde ook ons. De opstand brak uit in Holstein. Het berigt daarvan trof als een bliksemstraal en bragt alles in rep en roer. Het ministerie werd ontslagen. De Sleeswijk-Holsteinsche afgevaardigden kwamen te Koppenhagen. Er bestond groote verbittering tegen hen, doch in eene proclamatie van den koning was hunne veiligheid toevertrouwd aan de eer van het deensche volk. Inmiddels werden er oorlogstoebereidselen gemaakt te land en te water. Elk hielp mede naar gelang van zijne krachten, en ik, daartoe uitgenoodigd, schreef een artikel over den waren stand der zaken voor de londensche *Literary Gazette.* Ik zond dat artikel in den vorm van een brief aan den heer Jerdan, redacteur van genoemd blad, die er ook onmiddelijk eene plaats aan inruimde. Die brief droeg de dagteeke-

ning van den dertienden April, en hij werd door verscheiden buitenlandsche dagbladen overgenomen. (*)

Meer dan de meesten leed ik naar de ziel onder dezen oorlog, waarin wij zoo ongelukkig gewikkeld waren, want nimmer te voren had ik in zoo hooge mate gevoeld, hoe ik als vastgegroeid was aan mijn geboortegrond, hoe deensch mijn hart was. Ik had mij gaarne in de rijen der strijders willen plaatsen, en zou met vreugde mijn leven hebben gegeven, om mede te werken tot de overwinning en den vrede, ware het niet, dat ik mij te gelijkertijd zoo levendig al het goede had herinnerd, dat ik in Duitschland had genoten, den grooten bijval, er aan mijn talent geschonken, en zoo menig bijzonder persoon, dien ik liefhebben en erkentelijk wezen moest. Het was een waar lijden, en vaak viel het mij uiterst zwaar, menig in de algemeene opgewondenheid gesproken hard en bitter woord te moeten hooren. Ik zal hier geen voorbeelden aanhalen. Mogt veeleer ieder bitter woord van dien tijd vergeten en de breuk tusschen de verwante stammen geheeld worden! (†) Ook thans was Oersted het weder, die mijn gemoed sterkte, door mij te wijzen op een beteren tijd, die komen zou en waarin alle miskenning zou ophouden. — In deze dagen schreef ik het lied:

Ik kan niet blijven, ik heb geen rust.

Ter gelegenheid van de komst der Zweden, schreef ik later eene schets, *de Zweden op Funen* 1848, en welke

(*) In den aanvang van dien brief zegt Andersen zelf, dat de politiek nooit zijne zaak is geweest. Wij meenen dan ook over dit gedeelte van zijn werk luchtig te mogen heenloopen, te meer, daar de gebeurtenissen van die dagen nog vrij versch in het geheugen liggen.

(†) Er zijn sedert weder bijkans tien jaren vervlogen, en nog is die wensch onvervuld.

schets met de volgende woorden eindigde: De volken van het Noorden begrijpen, achten en beminnen elkander. Mogt dezelfde eensgezindheid, die geest der liefde, over alle rijken zweven! — Het grootste gedeelte van het jaar bragt ik op Glorup, op Funen, door, en eerst laat in den herfst keerde ik terug naar Koppenhagen. Terwijl de naderende winter de krijgsoperatiën deed staken, namen de dingen weder meer hun gewonen loop. Op Glorup had ik dien zomer mijn roman *De twee Baronnessen* voltooid, die door mijn verblijf op het eiland gewis, wat zijne eiland-natuur betreft, aan frischheid en waarheid heeft gewonnen. De engelsche uitgave van dat werk droeg ik op aan mijn engelschen uitgever, den bekenden en hooggeschatten Richard Bentley.

Het boek werd, toen het nu ook te Koppenhagen uitkwam, den tijd en de omstandigheden in aanmerking genomen, gunstig ontvangen. Nogtans werden in een van onze dagbladen de roman en de gebeurtenissen van den dag zoodanig ondereengemengd, dat de schrijver zich er aan ergerde, dat de oude baronnes in hare blijdschap over de tevredenheid van haren lieveling, den kamerjonker, met Londen, een toast instelde op Engeland. Men vond dit voorbarig, aangezien Engeland nog niets voor de Denen had gedaan.

Heiberg schreef mij, na *De twee Baronnessen* gelezen te hebben, daarover een paar vriendelijke woorden. Op eene partij, die hij aan een aantal vrienden en bekenden gaf, en waar ook ik werd genoodigd, stelde hij een toast op mij in, en zei van genoemden roman, dat men er door verkwikt werd, als door eene lentewandeling in het woud. 't Was de eerstemaal, in vele jaren, dat ik door dien dichter regt hartelijk werd bejegend, en het deed mij goed.

Het deensche tooneel zou den achtsten December het feest van zijn honderdjarig bestaan vieren. Op verzoek van Heiberg en Collin schreef ik hiervoor een gelegenheids-stuk: *Kunstens Dannevirke*, (*) en waarbij ik te rade ging met de tijdsomstandigheden. Bij de eerste opvoering werd het gunstig ontvangen. Minder gunstig was de kritiek der dagbladen. Ik geloof echter ook heden nog, dat het door mij gekozen onderwerp, alsmede de vorm, waarin ik het behandelde, de eenige waren, die geschikt waren voor die dagen en bij de toen heerschende volksstemming. In Januarij werd *De bruiloft aan het meer Como* opgevoerd. Den componist Gläser, dien men langen tijd met onverschilligheid, ja, met onregtvaardigheid had behandeld, liet men bij deze gelegenheid regt wedervaren. Zijne muzijk en Bournonville's arrangement werden levendig geprezen. Ik werd niet eens genoemd. Alleen Gläser betuigde mij zijn warmen en innigen dank, voor het aandeel, dat ik had in de eer, die hem was ten deel gevallen.

Omstreeks kersmis was Frederika Bremer voor de eerstemaal te Koppenhagen gekomen. Ik was er de eenige, dien zij persoonlijk kende. Alleen met den bisschop Martensen had zij briefwisseling gevoerd. Alzoo viel aan mij het genoegen te beurt haar te ontvangen, haar ten dienste te staan en haar rond te leiden door Koppenhagen, wat eene ligte en aangename taak mogt heeten met een vrouw als zij. Zij bragt den geheelen winter, en een groot gedeelte van den zomer in ons midden door, in welken tijd zij echter verschillende uitstapjes maakte en o. a. een bezoek aan Ingemann op Sorö bragt. Haar *Leven in het Noorden*, een klein boekje, uitgekomen

(*) *Het Bolwerk der Kunst.* Tot opheldering zij hier bijgevoegd, dat *Dannevirke* een bolwerk is tusschen Denemarken en Holstein.

in het Zweedsch, Hoogduitsch, Engelsch en Deensch, en kennelijk de vrucht van haar verblijf in Denemarken, bewees tevens, hoe gunstig haar hart gestemd was voor de deensche zaak. Het werd echter niet zoo gunstig beoordeeld, als het had verdiend. Wij kritiseren altoos, vooral waar wij bemerken, dat het hart mede in het spel is. En toch blinken op de bladen van dat kleine boek de deelneming, de tranen, die ik zoo vaak in de oogen van de schrijfster heb gezien, terwijl haar hart warm klopte voor het geluk van het deensche volk. Hare ziel is even gevoelig, als edel en groot.

Mijn gemoed was krank; ik was lijdende, naar ligchaam en ziel. Frederika Bremer verhaalde mij van haar schoon vaderland. Zij zei, dat ik ook daar vrienden had, en ik besloot om gedurende den zomer eene reis te doen naar Dalarne, en misschien tot Haparanda, aan de Torneo. Mejufvrouw Bremer schreef met onvermoeiden ijver brieven voor mij aan al hare vrienden door geheel Zweden, want in dat land heeft men behoefte aan aanbeveling, aangezien men er niet overal logementen vindt en vaak een intrek bij een geestelijke of op een landgoed moet zoeken.

Op Hemelvaartsdag begaf ik mij op reis, eerst naar Helsingborg. De lente was schoon, en heerlijk geurden de berkenboomen. De zon scheen zoo warm, en de geheele reis was als een gedicht, en zoo staat ook de herinnering daaraan opgeteekend in *In Zweden.*(*) Gothenburg, eene half engelsche, half hollandsche stad, met schitterende gasvlammen, scheen geheel anders, grootscher en levendiger, en meer op de hoogte van den tijd, dan de overige zweedsche

(*) *Zweden. Schilderingen, Legenden en Fantasien.* Bij W N. C. Roldanus te Delft.

steden. In den vooruitgang, dien men er waarnam, had echter het tooneel niet gedeeld, en een oorspronkelijk stuk, dat ik er zag opvoeren, was regt afschuwelijk, om niet te zeggen barbaarsch. Wat mij nog het meest ergerde, was, dat het geheele stuk draaide om iemand, die nog in leven en aldaar algemeen bekend was; een geleerde, in de wandeling om zijne ervarenheid in de oostersche talen de Arabier genoemd, en die zich thans, naar men mij verzekerde, in een armhuis te Stockholm bevond. Deze persoon werd in het stuk in een belagchelijk daglicht gesteld, wat daverenden bijval verwierf. Ik verwijderde mij reeds na het tweede bedrijf. Belagchelijk maken, enkelom te doen lagchen, stuit mij tegen de borst. — In het huis van den commercie-raad Wieck, waar ik met de meest beminnelijke gastvrijheid was opgenomen, leerde ik o. a. eene geestvolle romanschrijfster, mejufvrouw Rolander, kennen.

Ik zag den stouten waterval Trollhaettan weder, gelijk ik later getracht heb dien met woorden te schilderen. De indruk van dat natuurtafereel blijft altoos nieuw en grootsch, maar niet minder levendig staat voor mijn geest eene ontmoeting, die ik te Wenersborg had, waar de stoomboot aanlegde, om passagiers op te nemen. Aan de aanlegplaats stond een kleine pijper, dien ik in het vorige jaar bij de zweedsche troepen op Funen had gezien, en die mij thans vrolijk groette en geheel verbaasd stond, mij in Zweden te zien.

Te Stockholm was mijn eerste gang een gang naar den deenschen gezant, van wien ik een en ander hoopte te vernemen over den oorlog, waarvan ik nog geheel vol was. Op den weg naar zijne woning trof mij het ongeluk Dr. Leo te ontmoeten, een Duitscher, die Deensch sprak en dien ik te Koppenhagen had gekend, waar ik

hem met de meeste vriendelijkheid had bejegend en hem o. a. aan Frederika Bremer had voorgesteld, over wie hij zich later in zijne *Charactere aus meiner skandinavischen Mappe* alles behalve vriendelijk uitliet, terwijl hij daarin tevens naar aanleiding van deze ontmoeting in de straten van Stockholm van mijzelf eene soort van karikatuur heeft geleverd. Volgens zijne beschrijving, had ik mij onmiddelijk na mijne aankomst in de zweedsche hoofdstad in feestgewaad, met witte glacé-handschoenen, op straat vertoond, *om gezien te worden*, en opdat men dadelijk den volgenden dag over mij kon spreken in de dagbladen. Hij heeft mij verongelijkt, doch daar diezelfde man eenige van mijne werken sierlijk heeft vertaald, en bovendien op eene andere plaats gunstig over mij heeft gesproken, zoo reik ik hem nogmaals de hand, en thans zonder glacé-handschoenen.

Een van de eersten, die ik te Stockholm ontmoette, was Lindblad, wiens schoone melodiën door Jenny Lind over de wereld zijn verspreid. Hij gelijkt op haar, als een broeder op zijne zuster. Dezelfde zwaarmoedige trek, behalve dat zijn gelaat meer krachtig is. Hij verzocht mij, een opera-tekst voor hem te schrijven, en ik zou er waarlijk veel lust toe kunnen gevoelen, om zoo dien tekst zich door de magt van Lindblads genie te zien verheffen op de vleugelen van het volksgezang.

Door den boekhandelaar Bagge werd ik ingeleid in het Letterkundig Genootschap, terwijl er later een feest ter mijner eere werd gegeven. De kamerheer en dichter Beskow stelde mij aan koning Oscar voor. Ik werd door den vorst zoo hartelijk ontvangen, dat het mij was, als hadden wij elkaar reeds meermalen gesproken, en toch was dit de eerste keer. Ik bedankte den koning voor de

Orde van de Noordstar, die hij mij vroeger goedgunstig had vereerd. Bij ons verder gesprek gaf koning Oscar o. a. zijne tevredenheid te kennen over wat ik over het verblijf der Zweden op Funen had geschreven, en ten slotte noodigde hij mij uit, om, zoodra ik van Upsala, waar ik thans heenging, zou zijn terug gekomen, bij hem het middagmaal te komen gebruiken. Ook de koningin, mijne echtgenoot, voegde hij er bij, kent uwe werken en zou u gaarne persoonlijk leeren kennen. Na mijne terugkomst van Upsala at ik werkelijk bij den koning, en werd door hem en de koningin regt hartelijk bejegend. Vooral prins Gustaaf hield een levendig gesprek met mij. Na tafel las ik eenige Sprookjes voor; o. a. *Eene moeder*, waarbij aan het edele koninklijke echtpaar de tranen in de oogen kwamen. Bij het heengaan reikte de koningin mij de hand, die ik aan mijne lippen drukte. Vooral tot den jeugdigen prins Gustaaf gevoelde ik mij door een symphatetisch gevoel, als ik het zoo noemen mag, aangetrokken. In zijn groote blaauwe, bezielde oogen lag eene uitdrukking van hartelijkheid, die een bijzonderen invloed uitoefende; zijn buitengewoon talent voor muzijk boezemde mij belangstelling in; er was in geheel zijne wijze van doen en laten iets gemakkelijks, iets dat vertrouwen schonk, en bovendien stemden wij overeen in onze genegenheid jegens den hertog van Weimar. Ons gesprek liep dan ook over hem, over den oorlog, over muzijk en poëzy. Ik legde, daartoe uitgenoodigd, nog een tweede bezoek bij de koninklijke familie af, en werd ook ditmaal weder op de meest hartelijke wijze ontvangen.

Op een feest, dat mij ter eere te Stockholm werd gegeven, leerde ik mevrouw Carlén,(*) de voortreffelijke

(*) Emilie Flygare Carlén.

romanschrijfster, alsmede haar echtgenoot, kennen. Op dit feest werd mij door een groote schare kinderen een enorme bloemruiker aangeboden. Ik wist, dat men te Koppenhagen weder met dit een en ander den draak zou steken, en dit bragt mij in eene onaangename stemming. Nogtans hield ik mij goed, kuste een van de kleinen en snapte wat met een ander. Aan tafel stelde professor Mellin een toast op mij in, nadat hij vooraf had gesproken over mijne werkzaamheid als dichter. Daarna werden er eenige toepasselijke verzen opgezegd, geschreven door Wilhelmina, de pseudoniem van mevr. Carlén, en dit werd gevolgd door een fraai gedicht van den heer Carlén. Ik antwoordde op al deze dingen, dat ik de hulde, die men mij bewees, wenschte te beschouwen als een voorschot, dat ik, als God mij er de krachten toe verleende, hoopte terug te betalen door een werk, waarin ik mijne liefde voor Zweden zou uitspreken. En ik heb getracht die belofte na te komen.

Weldra bevond ik mij op weg naar Dalarne. In Upsala bragt een van de brieven van Frederika Bremer mij in kennis met den dichter Fahlcrantz, den broeder van den beroemden landschapschilder van dien naam, en zelf met eere bekend door zijne gedichten *Ansgar* en *de Arke Noachs*. Ook ontmoette ik den dichter Böttger, die gehuwd is met eene dochter van Tegnér; een gelukkig menschenpaar, wier woning vol was van zonneschijn en poëzy. Nog leerde ik den componist en dichter Wennerberg, een lang, bleek, geniaal jongmensch, kennen, die mij, reeds eer ik wist, wie hij was, buitengewoon aantrok; en een verdienstelijk zanger bovendien. In een gezelschap, waar alles, wat Upsala uitstekends bezat, zoo aan vrouwen als mannen, vereenigd was, en waar ik met

de meeste hartelijkheid werd bejegend, kwam ik onder anderen ook in aanraking met Atterbom, den dichter van *De bloemen* en van *Het eiland der gelukzaligheid.* Marmier heeft gezegd, dat er tusschen de dichters eene soort van vrijmetselarij bestaat: zij kennen en begrijpen elkander. En de waarheid daarvan erkende ik thans hier bij dien beminnenswaardigen, reeds bejaarden zanger Atterbom.

Op een schoonen avond bereikte ik Leksand, aan het meer Siljan, dat daar breed en glanzig voor mij lag. Over den snelvlietenden Dal-Elf, waar de wilde zwanen plasten, bogen zich reusachtige wilgen. Ginds, naar de zijde van Mora, (Hedemora), stonden de bergen zoo blaauw, en alles, de schilderachtige kleeding, het warme weder, was zoo geheel anders, dan ik het mij daar, in het hooge, koude noorden had gedacht! En wat al drukte op het feest van St. Jan, dat nu juist gevierd werd. Over het meer kwam in een aantal booten een talrijke schare feestelijk gekleede kerkgangers, zoo ouden als jongen, en zelfs kinderen, die nog aan de borst der moeder lagen. 't Was een regt levendig, schilderachtig en zoo geheel eigenaardig tooneel, dat mijne woorden daarvan slechts een zeer onvolkomen denkbeeld kunnen geven. Professor Marstrand heeft het later op doek gebragt. — Te Leksand vond men overigens ook nog eene herberg voor reizigers, iets, dat ik nu op mijn verderen togt hoogerop niet meer zou aantreffen. Te Rostock moest ik dan ook reeds het gebruik volgen, en een nachtkwartier in de pastorij vragen. Nog eer ik mijn naam genoemd had, was ik den bewoner van ganscherharte welkom, doch toen ik hem gezegd had, wie ik was, was het een waar feest; en toen ik den volgenden dag met hem eene wandeling ging doen, stond op de brug een heele hoop kinderen, die met de mutsen

zwaaiden, ten teeken, dat zij bekend waren met den schrijver van de *Sprookjes*. Terwijl ik hier zoo in dezen vrolijken kinderkring stond, kwamen mij als vanzelf mijne arme kleine vrienden uit het hospitaal te Edinburg en al die overige kleinen uit Schotland in de gedachten; en ootmoed en schaamte vervulden mijn hart, doch ook rees mijn dank tot God, en ik bad Hem om vergiffenis voor de zuchten, de klagten, die ik in bange uren, als ik mij gekrenkt gevoelde en verbitterd, tot Hem mogt hebben opgezonden.

De oude herinneringen, — de zonnegloed, dien overlevering en geschiedenis over eenige landstreek werpen, — hebben eene magt en beteekenis, waarbij de schilderachtige schoonheid vaak op den achtergrond treedt. Hier, in het noorden van Zweden, in Dalarne, (Dalekarliën) waren het vooral de vlugt en de daden van Gustaaf Wasa, die de gedachte boeiden. Ook was het tooneel van dat romaneske gedeelte van zijn leven zoo goed als onveranderd gebleven, en nog altijd even stout en eenzaam. In *In Zweden* heb ik getracht er den indruk van terug te geven. De uitgestrekte, schier eindelooze woudstreek, met zijne afgelegen smeltovens, zijn diepe en heldere meren, waar de Linnaea op de rotsen bloeit en waar de wilde zwaan zijn nest heeft, was voor mij iets nieuws, iets vreemds, en 't was mij, als ware ik eeuwen in den tijd terug verplaatst. Ik bezocht Falun met zijne kopergroeven en geheel zijn heerlijke natuur; en aan dat bezoek knoopt zich de herinnering vast aan een voorval, dat men eene toevalligheid kan noemen, doch dat velen ook anders zullen beschouwen. Onder mijne schetsen uit Zweden komt er eene voor, *Wat de strootjes vertelden*, dat niet verzonnen is, maar werkelijk zoo door mij is beleefd. In

den tuin van den gouverneur te Falun zaten verscheiden jonge meisjes, die onder allerlei scherts beproefden om van vier strootjes de einden aan elkander te knoopen. Als dit iemand gelukte, zoo, nl., dat de vier strootjes een zamenhangend geheel uitmaakten, dan zou de wensch, dien hij had, op het oogenblik, dat hij het moeijelijke werk verrigtte, vervuld worden. Geen van al de meisjes kon er meê klaar komen, en toen verzochten zij mij, dat ik er eens de proef van zou nemen. Wel, zei ik, ik hecht er geen geloof aan, maar nam niettemin de strootjes ter hand, en beloofde, om, als ik soms gelukkiger mogt zijn, eerlijk te zullen zeggen, waaraan ik had gedacht. En ziet, het gelukte mij; en eensklaps steeg mij het bloed in de wangen, en ik werd bijgeloovig, en geloofde er aan, — omdat ik het gaarne wilde. En uw wensch, uw wensch! riep men uit. En ik antwoordde: Dat Denemarken eene groote overwinning moge behalen en spoedig een eervollen vrede moge verwerven! — God geve het, zoo luidde aller antwoord. En de voorspelling der strootjes werd toevallig dienzelfden dag bewaarheid; weldra kenden wij in Zweden den uitslag van den slag bij Fredericia! — Ik begaf mij over Gefle terug naar Upsala en Dannemora, doch liet het inwendige der groeven onbezocht. Ik was vroeger in den Rammelsberg, in de Baumanshöle, in de zoutgroeven van Hallein en in de Katakomben van Rome en in die op Malta doorgedrongen, en had er, in plaats van genoegen, steeds een onaangenaam, drukkend gevoel, eene soort van nachtmerrie gehad. Te Oud-Upsala steeg ik uit den wagen, om er de doorgravingen te zien. De oude vrouw, die mij den toegang opende, en wier thans overleden tante ik hier nu dertien jaren geleden had gekend, was zeer verblijd, toen zij mijn naam hoorde, en zeide,

dat zij ook voor mij wilde illumineren, gelijk zij gewoon was het voor de groote heeren te doen, die uit Stockholm kwamen. En terwijl zij hiermede bezig was, klom ik alleen naar boven; en aan bede en dankzegging tot God, voor al het goede, dat Hij, sedert ik den vorigen keer hier was, aan mij had gedaan, paarden zich de woorden: Uw wil geschiede met mij! En zoo doe ik wel meer zoo onverwachts, en zonder er eigenlijk aan te denken, mijn kerkgang, nu eens in het woud, dan weder op de graven van het verledene, of ook wel in mijn klein, eenzaam vertrek.

Na afscheid van mijne vrienden te Upsala te hebben genomen, begaf ik mij naar Stockholm, waar ik door de oude mevrouw Bremer, Frederika's moeder, als kind van huis werd ontvangen. Ook leefde toen nog de schrandere, maar zeer ziekelijke zuster Agathe, aan wie Frederika Bremer al hare brieven uit en over Amerika(*) heeft gerigt en die sedert, na de terugkomst van laatstgenoemde, is overleden. Daar in het huis van die oude moeder was alles zoo regt aangenaam, rijk en goed ingerigt, en de familie, die ik hier meermalen in grooten getale bijeenzag, behoort tot de beste in Zweden. 't Was daarom niet onaardig, zich bij deze werkelijkheid al de geruchten te herinneren, die aanvankelijk in 't buitenland over Frederika Bremer en hare bloedverwanten werden verspreid; b. v., dat zij, gelijk men aanvankelijk verzekerde, gouvernante bij eene adelijke familie zou geweest zijn, of wel het nog was, toen zij haar eerste werken in 't licht zond.

Niet slechts wat daar degelijks en uitstekends is onder de levenden in eene vreemde stad, dringt mij om het te naderen, maar ik mag ook gaarne dierbaren afgestorvenen

(*) *De Nieuwe Wereld.* Bij A. C. Kruseman te Haarlem.

een bezoek brengen en hun eene bloem schenken, of zelf er eene meênemen van hun graf. Te Upsala had ik het graf van Geijer bezocht. Zijn monument stond er toen nog niet. Te Stockholm bragt ik een bezoek aan de graven waarin Nicander en Stagnelius lagen weggeborgen. Ook reed ik naar Solna, in de nabijheid van Stockholm, waar op het kleine kerkhof Berzelius, Choraeus, Ingemann en Crusell begraven liggen, terwijl Wallin zijn graf heeft op het groote. Overigens had ik mijn eigenlijk verblijf bij den dichter baron Beskow, die door Karel Johan in den adelstand was verheven; — een van die beminnelijke menschen, die, om zoo te zeggen, een vriendelijk schijnsel over het leven en de wereld verspreiden; een man van een warm gemoed en van een veelzijdig talent, gelijk blijkt uit zijne teekeningen en zijne muzijk, terwijl zijne treurspelen door de vertaling van Oehlenschläger ook in Duitschland bekend zijn. — De laatste dag, dien ik te Stockholm doorbragt, was de geboortedag van Koning Oscar, en men vereerde mij met eene uitnoodiging voor het feest van dien dag. Hoe vriendelijk waren de koning, de koningin en al de prinsen, toen ik afscheid nam! Ik was diep geroerd, gelijk men het is, wanneer men afscheid neemt van die ons dierbaar zijn. — Bij koning Oscar was ik door Beskow voorgesteld aan den ouden graaf Saltzka, volgens eene plaats in Oehlenschlägers zelf-biographie: blijspeldichter, theoloog, vrijmetselaar, de intime vriend van Karel Johan en ridder van de Seraphijnen-orde, en die mij met echt zweedsche gastvrijheid uitnoodigde hem te komen bezoeken op een van zijne goederen. Ik beschouwde dit als een van die gewone beleefdheden, die men hoort, zonder dat men er aan denkt, om er gebruik van te maken. Toen ik echter

den volgenden morgen op de terugreis was, en terwijl wij Roxen verlieten, en juist toen wij door de sluis bij de kloosterkerk Wreta, welks koningsgraf ik in het *Prentenboek zonder Prenten* (*) heb beschreven, zouden gaan, kwam eensklaps de componist Josephson, dien ik vroeger te Sorent en Capri had gekend, en nu laatstelijk weder te Upsala had ontmoet, bij ons aan boord en deelde mij mede, dat hij door graaf Saltza, wiens gast hij op dat oogenblik was, met een rijtuig was gezonden, om mij af te halen. Haastig pakte ik mijn bagage bijeen, en bevond mij weldra bij den ouden graaf en diens geestige en beminnelijke dochter, de weduwe van den vrijheer Fock, op 's graven in den italiaanschen stijl gebouwd slot Saeby. Ondanks dat hij een zonderling was, kreeg ik den ouden graaf om zijn geest en zijn beminnenswaardig karakter spoedig lief. Ook verzekerde hij mij, dat hij reeds dadelijk bij onze eerste ontmoeting ontwaard had, dat er tusschen ons geestelijke verwantschap bestond. Hij had in kennis gestaan met koningen en prinsen, en met Goethe en Jung Stilling had hij briefwisseling gevoerd. Zijne voorouders waren noordsche boeren en visschers geweest; zij waren naar Venetië gekomen, hadden gevangen Christenen bevrijd en waren door Karel den groote tot graven van Saltza verheven. Zijns vaders grootvader was eigenaar geweest van het visschersdorp, dat lag, waar thans Petersburg ligt. Er zijn er die beweren, dat Katharina de eerste eene Zwedin was, en graaf Saltza deelde mij uit zijne aanteekeningen bijzonderheden mede, die dit bevestigden, en waarin zijne voorouders eene belangrijke rol speelden (†).

(*) De „29 avond" van het *Bilderbuch ohne Bilder*.

(†) Het is thans zoo goed als zeker, dat keizerin Katharina afkomstig was uit Riga, en eene dochter was van zekeren Peter

De tegenwoordige graaf, mijn gastheer, had den naam van in de toekomst te kunnen zien. Karel Johan, aan wien madame Lenormand voorspeld had, dat hij koning zou worden, bewees aan den graaf vriendschap en stelde vertrouwen in hem, en de graaf voorspelde, naar men zegt, den koning, zonderling genoeg, den dag, waarop deze sterven zou. Ook beweerde de graaf, en met den meesten ernst, dat hij, toen hij nog maar vijftien jaar oud was, den geest van een zijner voorouders gezien en met hem gesproken had. Zelfs verzekerde hij toen in den hemel te zijn geweest, en dat hij aan dat bezoek de gave ontleende van de toekomstige dingen te kunnen voorspellen. Te Saeby ontving ik het berigt van de overwinning bij Fredericia, en de graaf stelde ter eere van de Denen een toast in met champagne. Die toast deed een duitsche gouvernante, ik meen wel uit Brunswijk, losbarsten in tranen, en het eerste, wat ik deed, toen ik den graaf mijn dank had betuigd, was, dat ik het duitsche meisje de hand reikte en haar toevoegde: er zullen weder goede dagen komen, waarin Duitschers en Denen elkaar de hand zullen reiken, gelijk thans wij doen, en een dronk zullen wijden aan den gezegenden vrede. Met weerzin verliet ik dat aangename verblijf, waar het zoo liefelijk en goed was, bij een heerlijke natuur, bosschen, klippen en meren, en bij mijn eigenaardigen ouden gastheer. Bij het afscheid schreef ik eenige regels in zijn album.

Te Linköping, waar ik mijn intrek nam bij professor Omann, werd ik door een aantal jongelieden feestelijk ontvangen. Hier, gelijk in het gansche land, was alles vervuld met geestdrift voor Denemarken en de Denen.

Badendik aldaar. Wel schijnt zij, voor dat de Saar haar leerde kennen, verloofd te zijn geweest met een Zweedsch militair, Kruse genaamd.

Te Motala vertoefde ik een paar dagen, om er de schoone, half zweedsche, half deensche, doch tot één prachtig geheel ineengesmolten natuur te bewonderen. De nu kortelings overleden dichter C. D. Nygren, een vriend van Frederika Bremer, en bewonderaar van mijne gedichten, ruimde mij zijn vriendelijke kamer in. De Motala, stroomde daar tusschen het geboomte zoo snel, zoo glasgroen en doorzigtig voorbij mijne vensters, dat ik elken visch, elken steen op den bodem kon zien; en daar aan de overzijde was het graf van Platen, dat door al de voorbijvarende stoombooten met een salvo uit het kanon werd begroet. Hier ontving ik een hartelijken, levendigen, mij buitengewoon aangenamen brief van Dickens, die *de twee Baronnessen* ontvangen en gelezen had. 't Was een ware feestdag voor mij; ook prijkten de schoonste rozen, mij ten geschenke gebragt, op mijne tafel.

Na een uitstapje naar Vadstene, en nadat mij den laatsten avond van mijn verblijf te Motala door de fabrijkarbeiders eene serenade was gebragt, die echter minder mij, den dichter, dan wel den *Deen* gold, begaf ik mij over Mariestad naar Kinnekulle, bleef hier verscheiden dagen bij de grafelijke familie Hamilton, en kwam vervolgens weder te Wenersborg, waar ik de heerlijke omstreken bezag, om vervolgens nog eenige dagen bij den Trollhätta te vertoeven. Overal werd mij eene vriendschappelijke hulde bewezen en overal ook ontwaarde ik dezelfde geestdrift voor Denemarken en de Denen. Van Gothenburg maakte ik weder een uitstapje naar Marstrand, waar Frederika Bremer zich bij hare zuster Agathe bevond, die er de baden gebruikte. Eerstgenoemde wilde naar Amerika, en vergezelde mij thans naar Gothenburg. Een paar dagen later was ik weder in Denemarken.

In *In Zweden*, stellig mijn meest doorwrocht werk, heb ik het geestelijke resultaat van deze reis neergelegd, en in dat werk openbaart zich, naar ik meen te mogen gelooven, wat er in mij meest eigenaardigs is: Natuurschildering, het avontuurlijke, humor en lyriek, zoover namelijk de laatste kan geleverd worden in proza. Niet alleen in Zweden, maar ook in Denemarken, waar in de laatste jaren de kritiek aan mijne geschriften meer opmerkzaamheid had bewezen, en ze tevens meer naar billijkheid behandelde, werd van dat boek eene gunstige beoordeeling gegeven, en dit zelfde was het geval in Engeland, waar het boek in 't Engelsch op denzelfden tijd in het licht kwam, als in Denemarken. (*) Ook *de twee Baronnessen* werd in Engeland zeer gunstig ontvangen en in vereeniging met *The story of my live* als shillings-editie in duizende exemplaren verspreid. De vertaling van eerstgenoemd werk, en die van *In Zweden*, door Kenneth Mackenzie, is uitmuntend.

Het jaar 1850 begon voor mij op een droevige wijze, en ook voor Denemarken. Den 20 Januarij, juist denzelfden dag, waarop Koning Christiaan de achtste was overleden, en bijkans op hetzelfde uur, stierf Oehlenschläger. Zijn dood was zonder smart. Zijne kinderen waren om zijn doodsbed verzameld, en hij verzocht, dat men hardop eene scêne uit zijn treurspel *Sokrates* mogt lezen, en wel dat gedeelte, waar de wijsgeer over de eeuwigheid en de zekerheid van een volgend leven spreekt.

(*) Mary Howitt, die den *Improvisator*, *das Märchen meines Lebens* enz. vertaalde en door wie Andersen tijdens zijn bezoek in Engeland zoo vriendelijk werd ontvangen, liet zich over *In Zweden* niet zoo heel gunstig uit; welligt omdat het niet door haar was vertaald, — gelijk dit ook door Andersen, die er in 't breede over uitweidt, en zijne gevoeligheid niet verbergt, niet onduidelijk wordt te kennen gegeven.

Hij was zoo kalm; hij bad, dat zijn doodstrijd niet zwaar mogt zijn, legde het hoofd neder en ontsliep. Oehlenschläger was in de laatste jaren jegens mij tot mijne blijdschap zoo vriendelijk en goed geweest, en had mij meermalen met warmte geprezen. Op zekeren dag, dat men zich in een van onze bladen over mij vrolijk had gemaakt, gaf hij mij een klein ordeteeken van de Noordstar, welke orde ik juist op den dag der begrafenis van koning Christiaan van den koning van Zweden had ontvangen. Neem dit, zeide hij, dat ik zelf gedragen heb en dat ik u thans tot een aandenken schenk. Gij zijt waarlijk dichter; dat zeg ik u, en laat nu die anderen maar praten.

Te Koppenhagen was sedert de beide laatste jaren een volkstooneel tot stand gekomen, zonder dat men het eigenlijk zelf wist en zonder dat men er ook maar in 't geringste erg in had, dat er ooit iets goeds van zou groeijen. Georg Carstensen, een jong mensch, zonder middelen, doch met een waarachtig talent, een waar genie, en die later bekend is geworden, doordien hij in vereeniging met Ch. Gildemeister het glazen paleis te Nieuw-York stichtte, schonk aan de Koppenhagenaars in het Casino een uitmuntend gebouw voor publieke vermakelijkheden. Daarbij was echter het tooneel aanvankelijk slechts bijzaak, en eerst onder den ijverigen tooneeldirecteur Lange begon het meer en meer in de gunst van het pnbliek te geraken. Intusschen was het repertoire zeer beperkt, daar geen deensch schrijver van eenigen naam tot dusverre lust of genegenheid had betoond, om er voor te schrijven, of er iets van zijne hand voor ten beste te geven. Lange noodigde mij uit, om mij de zaak aan te trekken, en eene poging, die ik waagde, gelukte boven alle verwachting. Ik had in de *Duizend en een Nacht*

de „geschiedenis van prins Zeyn Alasnam en van den koning der Geesten” gelezen. Deze vertelling was zeer geschikt voor een opera-tekst, doch hoezeer de stof mij aantrok, zag ik er nogtans van af om ze voor de opera te bewerken, daar mij gebleken was, dat de toover-opera hier te lande zeer weinig begrepen en gewaardeerd werd, zelfs al was de muzijk ook nog zoo voortreffelijk. Ik wist dit door *de Raaf.* Bij Gozzi vond ik dezelfde stof als dramatisch sprookje behandeld, doch wat mij nog beter beviel, en mij voorkwam hier meer voor de opvoering geschikt te zijn, was de behandeling van hetzelfde onderwerp bij Raimond, in zijn *der Diamant des Geisterkönigs.* Reeds vroeger had ik mijne krachten in dit genre beproefd en voor den koninklijken schouwburg de *Geluksbloem* geschreven. 't Is waar, het stuk werd na de zevende voorstelling terzijde gesteld, doch het had niettemin bijval gevonden, en aan mijzelf had het de overtuiging geschonken, dat het talent, dat de wereld in mij als sprookjes-dichter erkende, ook in het evenbedoelde genre tot eenigen bloei zou kunnen geraken. Ik leverde dus eene navolging van het genoemde stuk van Raimond in *meer dan Paarlen en Goud*, en ik meen te mogen zeggen, dat dat stuk het Casino-tooneel in krediet heeft gebragt. Rijk en arm, alles kwam om het te zien, en gedurende eene reeks van voorstellingen werden telkens de biljetten uitverkocht. Ik beleefde er dus groote eere en blijdschap aan. Mijn honorarium bedroeg honderd rijksdaalders, en dit beteekende nog al iets, als men in aanmerking neemt, dat tot op dien tijd de koninklijke schouwburg de eenige was, die hen, die er voor werkten, betaalde. Bovendien ontving ik later nog eene gelijke som bij wijze van cadeau, toen het stuk voortdurend een zoo

groot publiek trok. Sedert hebben andere jonge auteurs mijn voorbeeld gevolgd. Hostrup, Overskou, Erik Bögh, Recke en Chievitz leverden met talent geschreven stukken. Het personeel van dezen schouwburg ging met ieder jaar vooruit, en ofschoon tevens de eischen van het publiek grooter werden, werd daaraan echter steeds meer dan voldaan. Natuurlijk waren er ook enkelen, die al de ten dezen bestede moeite en inspanning niet op den regten prijs stelden, die er de schouders over ophaalden en zich over het Casino-tooneel in beleedigende uitdrukkingen hebben uitgelaten, doch deze hebben te kort gedaan aan de billijkheid.

Ik had voor dat tooneel een nieuw stuk, en wel nogmaals een dramatisch sprookje, geschreven, *Ole Luköie.* (*) Ik wilde den noordschen god der droomen, dien ik reeds vroeger in een van mijne sprookjes getracht had persoonlijk voor te stellen, thans in levenden lijve en voor allen zigtbaar op de planken brengen, om hem zelf de waarheid te laten uitspreken, dat gezondheid, een goed humeur en een gerust gemoed toch eigenlijk meer zijn dan geld. De heer Lange stelde alle mogelijke moeite in het werk, om het nieuwe stuk, dat eigenlijk een groot tooneel vereischte, op het kleine, smalle en lage tooneel in het Casino zoo goed mogelijk op te voeren. Het personeel was tot mijne vreugde ingenomen met het stuk, en betoonde tevens achting voor den schrijver, en was dus geheel ongelijk aan die verheven geesten, die zich de steunpilaren van iederen tooneelarbeid wanen, en waarmede ik had te doen gehad bij den „eigenlijken" schouwburg. *Ole Luköie* werd opgevoerd in het Casino, en de zaal was stampvol. In weinige uren beleefde ik dien avond alles, waartoe anders

(*) Letterlijk: *Olof, de oogensluiter.*

het publiek gewoonlijk weken noodig heeft, namelijk: storm en een kalme zee. Mijn stuk werd niet begrepen. Bij het eerste bedrijf was het gelach en geraas, bij het einde van het tweede veroordeelde men reeds het geheel, en bij den aanvang van het derde verlieten velen de zaal. En in de club heette het toen al dadelijk: „'t Is een brabbelkoekje! Op dit oogenblik is men in China! De hemel mag weten waarheen zijne verbeelding hem verder nog zal voeren!" Met het derde bedrijf kwam er echter in de zaal meer stilte. Daar even had het publiek meêgepraat; nu luisterde het. Het werd stiller en stiller; eensklaps vielen de schellen van de oogen; men had begrepen, wat ik bedoelde, en het gebouw weergalmde van daverende toejuichingen. En toen het gordijn viel, waren allen geroerd, klapten in de handen en prezen het nieuwe stuk. Gedurende de beide eerste bedrijven, toen mijn werk slechts gelach en spotlust verwekte, bespeurde ik daarover bij mijzelf geenerlei smart. Ik was mijzelf voor de eerstemaal in mijn leven levendig bewust, dat mij onregt geschiedde. Ik achtte mij tegenover die spottende menigte beleedigd; en toen er nu eene zoo uitbundige betuiging van goedkeuring op volgde, liet deze mij koud en onverschillig. Bij het heengaan kwamen velen mij hun dank betuigen, doch ik kon dien niet aannemen. Men had mij bespot en gehoond; dat moest ik eerst zien te vergeten! Het stuk behield gedurende verscheiden avonden grooten toeloop en den meesten bijval. Zelfs van lieden uit het volk, van de „geringeren," gelijk men hen noemt, ontving ik blijken van ingenomenheid met mijn werk, en deze gaven mij meer genoegen, dan eenige dagblad-kritiek, of de lof der hoogere kringen mij hadden kunnen geven. Een armen handwerksman stonden op zekeren avond, toen het stuk uit

was, de tranen in de oogen; hij drukte mij, terwijl wij zamen de deur uitgingen, de hand, en zeî: Ik dank u, heer dichter Andersen, voor deze heerlijke komedie! Die woorden waren mij meer waard, dan de meest schitterende aankondiging. Ook het volgende moet ik hier nog mededeelen. In het huis van zekeren ambtenaar, bij wien ik vaak plagt te komen, vertelde de vrouw mij, dat zij dien morgen uiterst verwonderd had gestaan over het buitengewoon opgeruimde gelaat van den stalknecht. Wat is er toch met hem gebeurd, vroeg zij aan een van de dienstmeisjes, dat hij er zoo bijzonder vergenoegd uitziet? En nu vernam zij, dat Hans, anders een echte boerenslungel, een druiler, den vorigen avond naar de komedie was geweest en als geheel veranderd weer was thuis gekomen. Hij had *Ole Luköie* gezien. Ik heb altijd gemeend, — had hij, toen hij thuis kwam, gezegd, — dat zij, die geleerd zijn en aanzien hebben in de wereld, daardoor ook gelukkig waren, maar nu heb ik begrepen, dat wijlieden het hier eigenlijk even goed hebben. Dat heb ik daar in de komedie geleerd. 't Was net zoo goed of ik een preek hoorde, en dan had men 't zien nog op den koop toe, en dat vind ik zoo mooi. Daar leeft niemand, wiens oordeel mij meer verblijd en gevleid zou hebben, dan dat van dezen armen, onbeschaafden knaap. Inmiddels was er, naar men vertelde, door iemand, dien ik om zijn talent als schrijver de meeste achting toedroeg, een stuk geschreven, waarin *Ole Luköie* werd geparodiëerd. Het smartte mij, dat die man voor wat er in mijn stuk dichterlijks was, zoo geheel en al blind was, en het kwam mij toen voor, als had hij geen ander doel gehad, dan om mij persoonlijk ten toon te stellen. Ook verwachtte ik er het ergste van. Ik wist, wat ik van dien aard hier te Koppenhagen reeds had

moeten verduren; en ik gevoelde mij op nieuw jammerlijk ter neer gedrukt. In zoodanige gedrukte stemming, en nog eer ik de bedoelde parodie gelezen had, ontving ik te Glorup, waarheen ik mij had begeven, een hartelijken, opbeurenden brief van H. C. Oersted, waarin hij zich met de meeste welwillendheid uitliet over mijne werken in 't algemeen, en over *Ole Lukóie* in 't bijzonder, waarvan hij, ofschoon niet onvoorwaardelijk ingenomen met het stuk, niettemin o. a. getuigde, dat het was een geestvol en kunstig verdichtsel; terwijl hij mij den raad gaf, mij niet te verdedigen, nu, noch in het vervolg, tegen hen, die mij mogten aanvallen, maar liever, althans het kwam hem voor dat dit misschien zoo kwaad niet zou wezen, ter eeniger tijd nog eens eene verhandeling over de aesthetiek van de fabel te schrijven.

Dien zomer legde ik op Glorup de laatste hand aan *In Zweden*. Dat boek, het laatste, dat ik aan Oersted voorlas, boezemde hem bijzondere belangstelling in. De hoofdstukken *Geloof en Wetenschap* en *het Californië der poëzij* ontstonden onder den invloed van zijn geestig onderhoud, gelijk zijn werk *de geest in de Natuur* het onderwerp was van menig gesprek tusschen hem en mij. Men heeft u meermalen gebrek aan studie verweten, zeide hij eens, op den hem eigen vriendelijk schertsenden toon; maar misschien waart ge nog wel juist de dichter, die het meest zal hebben gedaan voor de wetenschap. Later werd aan de engelsche uitgave van *In Zweden* in Routledge's *popular library* een postcriptum toegevoegd, waarin met andere woorden hetzelfde werd gezegd. Men wane niet, dat ik van meening zou zijn, te werken voor de wetenschap in den eigenlijken zin. Ik bedoel het ontleenen van bouwstoffen aan nog weinig bezochte mijnen; zooals bijv. het sprookje

de Droppel Water, dat Oersted ook in zijn *de geest in de Natuur* noemt, waar hij van de ontdekkingen spreekt, die reeds hun weg hebben gevonden in de dichterwereld. Oersted begreep de warme ingenomenheid, waarmede ik de ontdekkingen van den nieuweren tijd, die sterke materiële hefboomen van den geest, in mij opnam, en hij verheugde zich er over.

Inmiddels kwam het berigt van den slag bij Idsted en dan dat van den vrede, en mijn hart jubelde bij deze vrolijke tijding. De terugkomst van de soldaten waren feestdagen, mede van de schoonste dagen van mijn leven en waaraan ik steeds met blijdschap zal terugdenken. Ik schreef een lied voor de zweedsche en noorweegsche vrijwilligers, die er de Denen mede begroetten bij hun feestelijken intogt in Koppenhagen. Toen de eerste soldaten binnenkwamen, rolden mij de tranen langs de wangen. Doch terwijl de feestbedrijven over de thuiskomst der soldaten nog in vollen gang waren, en de stad van gezang en vreugdeschoten weergalmde, kwamen er eensklaps dagen, waaraan ik steeds met diepe droefheid zal denken. Emma Hartmann en H. C. Oersted stierven in diezelfde week. Eerstgenoemde was eene buitengewoon begaafde vrouw; en zij had eene natuurlijke fijnheid en vrolijkheid, een humor, die door niets werd verstoord. Alles in haar stond in de schoonste harmonie; in de harmonie van het schoone: die alleen kan worden teweeggebragt door genialiteit. Zij was een van die menschen, die door hun geest, opgeruimdheid en gemoedelijkheid mij tot zich hebben aangetrokken, en die op mij den invloed hebben uitgeoefend, dien het zonnelicht uitoefent op de plant! 't Is niet mogelijk, een denkbeeld te geven van de onbegrijpelijke opgeruimdheid en fijne scherts, van de innigheid, die van haar

uitgingen. 't Was zoo geheel waar, wat door den dichter Boye bij haar graf werd gesproken: „Haar hart was een tempel Gods. Zij vulde dien tempel geheel met liefde, en nam daaruit weder met volle handen en deelde daarvan overvloediglijk uit, niet alleen aan hen, die haar het naaste waren, maar aan velen, aan armen, aan zieken en bedroefden, zooveel zij het maar immer vermogt." En al de goede dingen, die zij zoo gaarne mededeelde aan allen, gingen altijd vergezeld van een vriendelijk woord, of van eene vrolijke scherts. Ja, het getuigenis, aan haar graf van haar afgelegd, behelsde waarheid: „in hare borst woonden vrolijke denkbeelden en jolige gewaarwordingen, en gaarne liet zij die alle uitvliegen, en ze waren als blijde zangvogels, en voor zoovelen, als haar omringden, werd het daar in huis als op een schoonen lentedag." Ja, zij zongen, vrij en lustig, en het verwekte vrolijkheid bij allen, die het hoorden. 't Was of de woorden in haar mond veredeld werden. Als het kind, kon zij alles zeggen, zonder ooit aanstoot te geven. Men gevoelde, dat het kwam uit een rein vat. Menige scherts, menig kluchtige inval kwam van hare lippen, doch volgens haar eigen zeggen vond zij het onuitstaanbaar om dergelijke zaken op het papier, of zelfs wel op het tooneel te brengen. Toch ging zij *meer dan Paarlen en Goud* en zelfs *Ole Lukõie* zien, doch ook alleen door geheel toevallige omstandigheden. Op zekeren dag, namelijk, dat hare kinderen in een hevigen sneeuwjagt uit school moesten komen, was het jongste, nog een heel kleine jongen, van de anderen afgedwaald. Juist, toen zij over het kind in den grootsten angst verkeerde, kwam ik bij haar, en bood terstond aan, den knaap te gaan zoeken. Zij wist, dat ik niet al te wel was, en er dus niet zoo bijzonder op gesteld kon zijn, om heel naar Christiaans-

haven te loopen, en geroerd door mijn aanbod, riep zij, toen ik reeds op weg was, en zij in de grootste onrust in de kamer op en neder ging, herhaaldelijk uit: Dat is prachtig van hem! 'k Wil nu ook zijn *meer dan Paarlen en Goud* gaan zien. Ja, als hij mijn jongen terugbrengt, ga ik zelfs *Ole Lukӧie* zien! En toen ik met den knaap terugkwam, herhaalde zij hare belofte. Ik zal mijn woord houden, riep zij uit. Ik zal het gaan zien, ofschoon het afschuwelijk moet wezen! En zij kwam, en zag beide stukken, en lachte, en was nog vermakelijker, dan die stukken zelve. Zij was bovendien zeer muzikaal, en verscheiden compositiën, die zonder haar naam zijn uitgegeven, hebben opgang gemaakt. Haar man had zij beoordeeld en begrepen met al de scherpzinnigheid van haar geniale ziel, en wanneer zij van den bijval sprak, dien hij ook in den vreemde zou verwerven, van den invloed, dien hij ook daar zou uitoefenen, dan werd zij zeer ernstig, zij, die de meesten anders slechts zagen met een lagchend gelaat en met scherts op de lippen. Een van de laatste gesprekken, die ik met haar had, liep over Oersteds *de geest in de Natuur*, en meer bijzonder over de onsterfelijkheid der ziel. 't Is zoo duizelingwekkend verheven, 't is bijkans te veel voor ons, menschen! riep zij uit; maar ik wil het gelooven, ik moet het gelooven! — en hare oogen schitterden. En bijkans in hetzelfde oogenblik ontviel haar weder een luimig gezegde, eene humoristische uitdrukking over de arme menschen, die zich inbeeldden, op ééne hoogte te staan met Onzen lieven Heer.

En pas was de moeder gestorven, of ook haar jongste kind, een klein meisje, Maria, werd ziek. In een van mijne sprookjes, *het oude huis*, heb ik van dat kind een bijzonderen trek bewaard. Zij was het kleine meisje, dat

zoo dikwijls het muzijk of zang hoorde, er bij begon te dansen, en wier muzikaal gevoel haar zoodanig beheerschte, dat zij eens op een zondag, toen haar oudere zuster een psalm zong, ook nu weder terstond begon te dansen, doch tevens daarbij nu eens op het eene en dan weder op het andere been stond, en zoo onwillekeurig in de maat danste van den psalm. Toen de moeder stierf, liet deze jonge bloem het hoofdje hangen. 't Was alsof de moeder tot den Heer had gebeden: Geef mij een van mijne kinderen mede; het kleinste, dat mijne zorg niet kan missen! en alsof God die bede had verhoord. Denzelfden avond, toen de kist der moeder naar de kerk werd gedragen, stierf de kleine Maria; en toen zij een paar dagen later in het graf werd gelegd, digt bij hare moeder, scheen een van de kransen op de kist van deze laatste, die nog frisch en groen was gebleven, haar, die hier verwacht werd, welkom te heeten. Het gelaat van de kleine had, nadat zij gestorven was, geheel de uitdrukking aangenomen van een volwassen meisje, en nooit heb ik iets gezien, dat meer het voorkomen had van een engel. Ook was zij zoo engelrein, en dit herinnert mij er steeds aan, hoe zij eens, op zekeren avond, in het bad zou, en toen ik haar vroeg, of ik meê mogt gaan, mij het voor deze wereld bijna te kinderlijke antwoord gaf: Neen, ik ben nog zoo klein; maar als ik groot ben, dan moogt ge meêgaan. De dood, verre van den stempel der schoonheid van het menschelijke gelaat weg te wisschen, verhoogt dien vaak, en alleen de ontbinding verwekt afkeer. Nooit zag ik iemand in den dood zoo schoon, als Maria's edele moeder. Daar lag over hare trekken een waas van verhoogde rust uitgespreid, een heilige ernst, als stond zij voor haren God. Zij was de schoonste doode, die ik

gezien heb. — Niet verre van de huizen der straat, op het kerkhof van het garnizoen, en digt bij het ijzeren hek, ziet men een graf, altoos meer versierd en beter verzorgd en onderhouden, dan de overige graven; — in dat graf rust het stoffelijk overschot van Emma Hartmann en van de kleine Maria.

Vier dagen later moest ik Oersted missen. Dat was bijkans te veel voor mij, om te dragen. Ik verloor in die twee zoo onbegrijpelijk veel! Was ik bedroefd en ter neer gedrukt, dan kon ik bij den humor en de levendigheid, bij de scherts en de vrolijkheid van Emma Hartmann opbeuring vinden, als wandelen in den zonneschijn; en Oersted, dien ik nagenoeg al de jaren, die ik te Koppenhagen was, gekend en dien ik lief gekregen had, was een van diegenen, die het meest deel hadden genomen in mijns levens wel en wee. In den laatsten tijd had ik juist van die beide familiën buitengewoon veel werk gemaakt; zij waren voor mij vrienden, die mij in mijn geestelijken strijd en in mijns geestes beproevingen den meesten bijstand hadden verleend, en weinig vermoedde ik, dat het uur der scheiding zoo nabij zou wezen. Oersted was nog zoo jong van gemoed en sprak gedurig van het genoegen, dat wij dien zomer hebben zouden op een buitengoed bij Koppenhagen, waar Oehlenschläger zijne laatste dagen had gesleten, en dat de stad in den vorigen herfst, toen Oersted zijn jubilaeum vierde, aan dezen en zijne familie ten geschenke had gegeven! Als de boomen beginnen uit te loopen, en de zon zoo een weinig kracht begint te krijgen, trekken wij naar buiten, zeide hij; doch reeds in de eerste dagen van maart lag hij ziek. Zelf hield hij goeden moed. Den zevenden maart stierf mevrouw Hartmann, en toen ik

bij Oersted kwam, om hem het treurige berigt mede te deelen, vernam ik van zijn huisgenooten, dat zijn toestand gevaarlijk was. Hij leed aan ontsteking van de long. Maar terwijl mij de smartelijke gedachte vervulde, dat zal zijn dood zijn, waande hijzelf nog aan de betere hand te wezen. Zondag wil ik opstaan, voegde hij mij toe; en juist dien zondag stond hij voor God. Toen ik bij hem kwam, worstelde hij met den dood. Zijne vrouw en kinderen stonden om zijn bed; ik zette mij in eene andere kamer neder en schreide; — ik was geheel ter neder geslagen. — Daar in huis heerschte berusting, de berusting des christens.

Den 18 maart werd Oersted ter aarde besteld. Ik gevoelde mij ziek, en het kostte mij moeite en inspanning om den korten weg van de universiteit naar de kerk mede af te leggen. Ook duurde die togt twee volle uren. Toen ik bij het graf stond, wilde ik schreijen, maar ik kon niet. 't Was of mijn hart bersten zou.

Er heerschte vrede binnen onze landpalen, de lentezon blonk, en ik gevoelde verlangen om te reizen, een drang, om weer een nieuw leven in mij te wekken, en zoo verliet ik dan de stad, en vlugtte naar buiten, naar het lichtgroene woud, naar dierbare vrienden, bij de baai van Praestö; naar Christinelund. Het jonge volkje daar wilde gaarne, dat de ooijevaar zijn nest op hun dak zou maken. Ook was er een rad op de vorst gelegd, om tot fundament van het nest te dienen, maar er kwam geen ooijevaar. Wacht, tot ik kom, schreef ik, dan komt de ooijevaar ook. En het gebeurde juist zooals ik het voorspeld had.

Heel vroeg in den morgen van den dag, waarop ik verwacht werd, kwamen er twee ooijevaars, een mannetje en een wijfje, en zij waren reeds druk in de weer om het nest gereed te maken, toen ik het plein kwam oprijden. Ik zag dat jaar voor 't eerst den ooijevaar, terwijl hij vloog, en dat beteekent, volgens het oude volksgeloof, dat men zelf ook zal uitvliegen. Mijn togt was dat jaar echter slechts kort, en het meest zuidelijke, wat ik te zien kreeg, waren de torens van Praag. Het reisverhaal van dat jaar kan daarom ook slechts kort zijn, doch op de eerste bladzijde prijkt, gelijk men ziet, bij wijze van vignet, de ooijevaar, die zijn nest bouwt op het dak, beschut door het pas ontloken beukenbosch. Maar voor 't overige had de lente *haar* vignet voor Christinelund geplaatst; namelijk een bloeijenden appelboom. Dat was het voorjaar zelf, in zijne liefelijkste openbaring! En bij het gezigt daarvan ontstond het kleine verhaal: *er bestaat onderscheid.* De meeste van mijne verdichte verhalen hebben op die wijze hun ontstaan te danken aan de dingen buiten mij. Ieder, die het leven en de natuur beschouwt met een dichterlijk oog, zal zoodanige schoonheidsopenbaringen ontdekken, die men de poezij van het toeval zou kunnen noemen. Ik wil dit door een paar voorbeelden ophelderen. Den dag, toen Christiaan de achtste stierf, vloog een wilde zwaan tegen de kerkspits van den dom te Roeskilde aan en verbrijzelde zich de borst. Dit zonderlinge voorval is door Oehlenschläger opgenomen in zijn herinneringsgedicht op den koning. En terwijl men eens op Oehlenschlägers graf frissche bloemen wilde plaatsen, en daartoe de oude, die verdord waren, wilde wegnemen, ontdekte men, dat in deze laatste een kleine zangvogel zich een nest had gemaakt. Eens, dat ik mij met kersmis op Bregentved

bevond, lag er op zekeren morgen een dikke laag sneeuw op de breede steenen bij den obelisk in den tuin. Werktuigelijk schreef ik met mijn rotting in de sneeuw:

Onsterfelijkheid is gelijk de sneeuw,
Reeds morgen ziet men ze niet meer!

Ik ging heen, er kwam dooiweer en na eenige dagen weer vorst. Ik kwam weder op dezelfde plek. Al de sneeuw was gesmolten, op een klein gedeelte na, en daarin stond: *onsterfelijkheid.* Ik werd door dit toeval diep geroerd, en levendig dacht ik: Ik heb nooit getwijfeld, o, mijn God!

Mijn eigenlijk verblijf had ik dien zomer op het mij dierbare Glorup, bij mijn vriend, den ouden, edelen graaf Gebhardt Moltke-Hvitfeld. 't Was de laatstemaal, dat wij daar bij elkander mogten zijn. In het volgende voorjaar riep God hem tot zich; maar deze zomer zette, als het ware, de kroon op al de aangename dagen, die ik daar had doorgebragt. Ook gaf graaf Moltke een feest aan de soldaten, die op zijne goederen thuis behoorden en die meê in den jongsten oorlog waren geweest. Dat feest was inderdaad schitterend, en ik nam daaraan een zoo levendig deel, dat die dagen een van de schoonste bladen in de geschiedenis van mijn leven beslaan.

Tusschen mijn laatste bezoek in Duitschland en dezen zomer lagen de krijgsverrigtingen in Sleeswijk-Holstein. Thans was het echter weder vrede, en zoo konden wij dan thans ook weder in vriendschap zamenzijn. Vooraf bezocht ik het tooneel van den oorlog, en stond onder anderen bij het graf van Frederik Laesöe, waar hij rust tusschen Schleppegrell en Trepka. Ik plukte eene bloem voor zijne moeder, en eene voor mij, en dacht aan zijn kort, maar werkzaam leven, en aan de vriendschap, die hij mij had bewezen.

Te Leipzig en Dresden bezocht ik mijne oude vrienden en bekenden, en ik vond hen weder, gelijk ik hen verlaten had; hartelijk en goed, zoo dat mijne ontmoeting met hen regt aangenaam was. Het deed mijn hart goed, dat de bange dagen, die er verloopen waren, sedert wij elkaar het laatst gezien hadden, nu achter den rug waren. Men bragt hulde aan de krachtige houding en de eendragt, door de Denen betoond, en enkelen gingen zelfs zoover van te zeggen, dat het regt aan de zijde der Denen was. 't Is waar, dat er ook waren, die er anders over dachten, doch deze hielden hunne meening voor zichzelf. In elk geval had ik geen reden, om te klagen over de wijze, waarop ik thans in Duitschland weder werd bejegend. Zelfs leverde de poëzij van het toeval, indien ik nogmaals die uitdrukking gebruiken mag, een lied ter eere van de Denen. Doch ik moet dat meer in bijzonderheden verhalen. In het liefelijke Maxen, niet ver van Dresden, bevond ik mij, toen zeven jaar geleden, bij de familie von Serre, wier gastvrij onthaal ik reeds vroeger heb geroemd. Juist den avond voor dat ik hen verlaten zou, deed ik eene wandeling met de vrouw des huizes, en vond op ons pad een klein boompje, zoo heel klein nog, dat ik het wel in den zak had kunnen steken. Ik nam het op; het was geknakt. Dat arme boompje, zei ik; het mag niet sterven; en nu zag ik rond naar eene spleet tusschen de rotsen, waar aarde genoeg was, om er het boompje te kunnen planten. Men zegt, dat ik een gelukkige hand heb, zei ik. Wie weet, of het niet in 't leven blijft. Op den uitersten rand der rots vond ik, wat ik zocht, plaatste er mijn boompje, ging heen en vergat de geheele zaak. Eenige jaren later kwam in Koppenhagen de schilder Dahl mij opzoeken. Hij kwam van Dresden, en vertelde

mij, dat mijn boom regt voorspoedig opgroeide. En toen ik nu weder te Maxen was, vernam ik het verhaal van de geschiedenis „van den boom van den deenschen dichter," gelijk men hem noemde en gelijk ook zijn opschrift luidde. De boom had zijne wortels in den rotsgrond gewrongen, en groeide en werd groot, onder de vriendelijke zorg van mevrouw von Serre, die o. a. aarde om den stam had laten leggen; terwijl er zelfs in den laatsten tijd een voetpad was gemaakt, dat naar den boom voerde; naar „den boom van den deenschen dichter," gelijk er op een bord voor den boom stond te lezen. Gedurende al den tijd, dat de oorlog met Denemarken had geduurd, had de boom geenerlei overlast geleden. Men zei, dat hij vanzelf wel sterven zou, dat die boom het nooit heel lang zou kunnen maken, want in zijne nabijheid stond een reusachtige berkenboom, die zijn breede takken over mijn boompje uitbreidde en 't reeds daardoor alleen in zijn groei belemmeren en een vroegtijdigen dood berokkenen zou. Maar op zekeren dag, en te midden van den oorlog, ontstond er een hevig onweder; de felle bliksem trof den berk en slingerde hem in den afgrond, maar vrij en ongedeerd stond *de boom van den deenschen dichter*. Thans zag ik zelf te Maxen mijn boom zoo vrolijk den kruin verheffen, en daarnevens den tronk van den berkenboom! Ook was het bord met het opschrift pas vernieuwd. 't Was juist de geboortedag van den majoor von Serre, en al wat Dresden uitstekends bezat, was hier vereenigd. De arbeiders uit de naburige steengroeven en der kalkbranderijen onthaalden ons op gezang en op bloemen.

Altoos, wanneer ik op reis ben, heb ik een geheel bijzonder geluk, om iets buitengewoons, iets interessants te ontmoeten, en dit was thans ook weder het geval op

den spoortrein tusschen Leipzig en Dresden. Naast mij in den wagen zat eene oude dame, die een grooten spijskorf op den schoot hield. Naast haar zat een dreumes van zoo omstreeks twaalfjarigen ouderdom, haar zoon, Henri, die, vermoeid van de reis, vol verlangen uitkeek, of hij de torens van Dresden nog niet haast zou kunnen zien. Tegenover mij zat een levendige jonge dame, die met veel vrijmoedigheid over kunst, literatuur en muzijk sprak, en in die dingen behoorlijk thuis was. Zij had verscheiden jaren in Engeland doorgebragt, en kwam thans van Breda. Toen de trein voor een oogenblik stilhield, en ik met een paar reizigers uit den wagen was gestapt, deelden wij elkaar onze gissingen mede, wie of die jonge dame toch wel zou kunnen wezen, en terwijl ik van meening was, dat het eene actrice moest zijn, oordeelde een ander, dat zij wel gouvernante kon zijn bij eene hoogaanzienlijke engelsche familie. Nadat wij weder in den wagen hadden plaats genomen, stootte de oude dame, mijne buurvrouw, mij aan, en zei: dat is eene belangrijke vrouw. Maar, wie is zij dan, vroeg ik. Demoiselle..., maar de jonge dame, die uit het portier had gekeken, wendde zich juist weder tot ons, en mijne nieuwsgierigheid, om te weten wie zij was, was grooter dan ooit. — Antoinette, riep eensklaps de kleine dreumes; zie, daar is Dresden! — Toen wij den wagen verlieten, trad ik mijn oudje op zij, en fluisterde: Wie is die jonge dame? En evenzeer fluisterend en zoo geheim mogelijk luidde het antwoord: Demoiselle Bourbon! Ik vroeg in Dresden, wie die Antoinette Bourbon kon wezen, en men verhaalde mij, dat zij de dochter was van een uurwerkmaker uit Genève, die zich uitgaf voor den zoon van den ongelukkigen Lodewijk den zestiende en van Maria

Antoinette. De beide kinderen waren een tijdlang in Engeland geweest, woonden thans te Breda, en kwamen van tijd tot tijd incognito naar Dresden. Een bedaagde fransche dame, die vast geloofde, dat de vader dezer kinderen werkelijk de dauphin was, leefde met en tevens geheel en alleen voor die kinderen. Zoo luidde het verhaal, en ik moet bekennen, dat Antoinette een gelaat had, waarop eene vorstelijke vrijmoedigheid stond te lezen, en dat zij zeer wel kon doorgaan voor de dochter van den dauphin, of althans van iemand, die de trekken der Bourbons had. (*)

Daar ik wist, dat Weimar op dat oogenblik zoo goed als ledig stond, dewijl al mijne vrienden links en regts verspreid waren, zoo besloot ik het bezoek, dat ik daar had willen brengen, uit te stellen tot het volgende jaar. Ik keerde naar huis terug, en ontving op den 7 october (1851) den titel van professor. Naauwelijks was de nieuwe lente gekomen, en zoodra als de boomen weder groen stonden, begaf ik mij naar mijn geliefd Weimar op weg. Ik werd er met de grootst mogelijke vriendschap en hartelijkheid ontvangen, zoowel door de groothertogelijke familie,

(*) De vader van deze kinderen was dezelfde, die in 1845 te Delft overleden is. Grua de la Barre zegt, in zijn *Leven en Lotgevallen van Lodewijk XVII*, dat de oudste dochter sprekend op de hertogin van Angoulème, hare tante, geleek. Men weet welligt, dat ook Silvio Pellico in de gevangenis in aanraking kwam met iemand, die zich uitgaf voor Lodewijk XVII. Er zijn er nog meer geweest. — Vertaler heeft hier in Nederland iemand gekend, en zelfs zeer van nabij gekend, die in allen ernst beweerde Hendrik V te zijn.

(Juist even voor het afdrukken van dit vel, en terwijl deze noot reeds geschreven was, verneem ik, dat zoo pas te Brussel een werkje is uitgekomen van den graaf de la Barre, getiteld: *Neen! Lodewijk XVII is niet gestorven in de gevangenis van den Tempel!* Het doel van den schrijver is ook nu weder, de nagedachtenis te rehabiliteren van C. G. Naundorff, den te Delft overleden pretendent.)

als door mijne talrijke vrienden en bekenden. Beaulieu de Marconneau was in den tijd, dat wij elkaar niet gezien hadden, hofmaarschalk en intendant van den schouwburg geworden. Hij was bovendien gehuwd, en gelukkig gehuwd, en in zijn huis werd ik, even als vroeger, als vriend, ik mag wel zeggen, als broeder ontvangen. In de woonkamer speelden reeds een paar lieve kinderen, die de kleine handen naar mij uitstaken. En de moeder zelve stond daar te midden van haar huisgezin als een beschermengel. Geluk en blijdschap hadden hier hun zetel gevestigd. Een nieuw bouquet in de rij mijner herinneringen was vooral ook gedurende dit bezoek te Weimar mijn omgang met Liszt, die, gelijk men weet, hier was aangesteld als kapelmeester en die hier een weldadigen invloed op het muzijkale gedeelte van den schouwburg uitoefende. Hij had zich vooral ten doel gesteld, om zoodanige uitstekende dramatische compositiën op te voeren, welke anders bezwaarlijk op een duitsch tooneel konden gegeven worden. Zoo had men te Weimar de *Benvenuto Cellini*, van Berlioz, vertoond, waarvan de hoofdpersoon door Goethe's *Benvenuto* vooral de aandacht van de ingezetenen van Weimar trok. Intusschen is het bovenal de muzijk van Wagner, die Liszt aantrekt, en zoo laat hij dan ook niets onbeproefd, om die muzijk te verspreiden en haar in hare waarde te doen kennen, zoo door ze op het tooneel te brengen, als door er over te schrijven. Zoo heeft hij in de fransche taal een geheel boekdeel over *de Tannhäuser* en de *Lohengrin* uitgegeven. Eerstgenoemde opera heeft ook weder eene bijzondere beteekenis voor Weimar, naardien het onderwerp aan eene der Thuringer overleveringen is ontleend en het stuk op en bij den Wartburg speelt. Volgens Liszt is Wagner de eerste componist

van onzen tijd, iets, dat ik echter niet kan toegeven, immers, voor zoover ik hem beoordeel naar mijn eenvoudig natuurlijk gevoel. Het komt mij voor, dat al zijne muzijk gecomponeerd is door het verstand. Ik bewonder het onvergelijkelijke, goed gedeclameerde recitatief, waar *Tannhäuser* na zijn terugkomst uit Rome het verhaal doet van zijne pelgrimstogt. Dat sleept u mede! Ik erken het grootsche, het schilderende, in het geheele toonwerk. Doch ik, voor mij, mis er in de bloem van alle muzijk: *melodie.* Wagner heeft zelf den tekst voor zijne opera's geschreven, en als dichter staat hij in dat genre op een hoog standpunt. Er is afwisseling in en leven; en ook de muzijk was, toen ik haar voor de eerstemaal hoorde, een wijde zee van toonen, die over mij heengolfde, en mij naar ligchaam en ziel aangreep. Maar toen na afloop van de voorstelling van de *Lohengrin* Liszt bij mij in de loge kwam, en, nog geheel vuur en vlam, de vraag tot mij rigtte: Welnu, wat zegt gij er van? Toen antwoordde ik: ik ben halfdood! De *Lohengrin* maakt op mij den indruk van een zonderling en geheimzinnig ruischenden boom, doch die bloesem, noch vrucht heeft. Men versta mij echter niet verkeerd. Ook beteekent mijn oordeel over muzijk niet veel; maar ik verlang ook in die kunst, evenzeer als in de poëzij, deze drie elementen: verstand, verbeelding en gevoel. In Wagner zie ik een' in den geest van onzen tijd denkenden componist, groot door verstand en wil, een krachtig afbreker van wat oud en verwerpelijk is; maar ik mis in hem het goddelijke, dat het deel was van een Mozart en een Beethoven. Een talrijke en veelvermogende partij spreekt even als Liszt, en op sommige plaatsen sluit de menigte zich bij die meening aan, gelijk, naar ik geloof, te Leipzig, of-

schoon daar vroeger over Wagner eenigzins anders werd gedacht. Reeds verscheiden jaren geleden woonde ik op zekeren avond in het *Gewandthaus* een concert bij, en na verscheiden nummers van andere componisten, die telkens levendig werden toegejuicht, volgde er de ouverture van de *Tannhäuser*. Ik hoorde haar voor de eerstemaal, en mede voor de eerstemaal den naam van Wagner. Mij trof levendig het schilderende in genoemd stuk, en toen het uit was, klapte ik met geestdrift in de handen, maar deed het zoo goed als alleen; en die in mijne nabijheid waren zagen mij aan, en lachten, doch ik kon den indruk, dien die muzijk op mij gemaakt had, niet verloochenen, en daarom klapte ik nog eenmaal in de handen en riep bravo! Doch bij mijzelf gevoelde ik mij toch verlegen, en het bloed steeg mij in de wangen. Thans was te Weimar de zaak juist omgekeerd, en kwamen, als de *Tannhäuser* werd gegeven, alle handen in beweging. Ik verhaalde aan Liszt mijne ontmoeting van vroeger; en hij, en geheel de muzijkale kring, die hem omringde, beloonden mij met een bravo, omdat ik gehoor had gegeven aan het ware gevoel.

Van Weimar ging ik over Neurenberg naar Munchen. Ik had deze stad sedert 1840 niet weder bezocht, en toen was zij mij, gelijk ik in den *Bazar* heb gezegd, gelijk eene rozenstruik, waaraan ieder jaar nieuwe loten komen; maar ieder loot is eene straat, en elk blad een paleis, eene kerk of een monument. Thans was de struik opgegroeid tot een weelderigen boom, en stond in vollen bloei. En een van die bloesems heette Basilica, en een andere Bavaria, en nogmaals moest ik over dit een en ander mijn oordeel zeggen, toen koning Lodewijk mij vroeg, wat ik van Munchen dacht. Denemarken, zoo sprak de

koning, heeft een groot kunstenaar verloren, en ik een vriend, — en ons gesprek liep over Thorwaldsen. Munchen is voor mij de meest interessante stad in Duitschland, en bovenal heeft koning Lodewijk, door zijn kunstzin en rustelooze bedrijvigheid, haar dat voor mij doen worden. Ook het tooneel bloeit er, onder de leiding van een van Duitschlands degelijkste directeuren, den dichter Dingelstedt. Telken jare bezoekt hij de voornaamste Duitsche schouwburgen, om rond te zien naar ontluikende talenten; en tevens bezoekt hij Parijs, kent de repertoires, de schouwburgen en de behoeften van het publiek. Ook wordt te Munchen, meer dan ergens elders, zorg gedragen voor een schitterend decoratief, en het repertoire is er ongemeen rijk. Ik bezocht Dingelstedt, die terstond eene loge voor mij in de opera beschikbaar stelde; en toen hij aan koning Max mijne komst te Munchen had bekend gemaakt, werd ik voor den volgenden dag bij den koning op het jagtslot Stärnberg aan tafel genoodigd. Koning Max is een jong en hoogst beminnenswaardig mensch. Ik werd zeer vriendelijk door hem ontvangen, en hij deelde mij mede, dat de *Improvisator*, de *Bazar* en sommige sprookjes een diepen indruk op hem gemaakt hadden. Hij sprak ook over andere Deensche dichters, was bekend met de werken van Oehlenschläger en van H. C. Oersted, en hij betuigde zijne achting voor het geestig frissche in kunst en wetenschap, gelijk zich dat in mijn vaderland openbaarde. Aan tafel bewees de koning mij de eer, een toast op mijne muze in te stellen, en toen wij van tafel opstonden, noodigde hij mij uit tot eene zeilpartij. In de boot las ik den koning een van mijne sprookjes voor, en onder een levendig gesprek over poëzij en kunst bereikten wij een eiland,

waar de koning juist eene fraaije villa liet bouwen. Terwijl het gevolg eenigzins terugbleef, bood de koning mij aan, naast hem plaatst te nemen op eene bank, digt bij het meer; hij sprak over mijne werken, over alles, wat God aan mij had gedaan; hij maakte de opmerking, hoe zonderling 's menschen lot was in de wereld, en hij wees op den troost, die er gelegen was in een vast vertrouwen op den Heer. Daar in onze nabijheid stond een bloeijende vlierboom. Deze bragt ons gesprek op de Deensche drijade, in een van mijne sprookjes. Ik verhaalde den koning, dat ik kortelings hetzelfde onderwerp in dramatischen vorm had behandeld; en toen wij den boom voorbijgingen, en ik om verlof vroeg, om als herinnering aan deze oogenblikken een van de bloesems te mogen plukken, toen brak de koning zelf er een af, en gaf dien aan mij, en dien bewaar ik thans bij andere mij dierbare voorwerpen, en nu verhaalt hij mij van dien avond. Scheen de zon toch nu maar! riep de koning uit, dan zoudt ge eens zien, welk een prachtig gezigt men hier op de bergen heeft! Zij zal schijnen, antwoordde ik. Ik ben altoos gelukkig! En werkelijk kwam in datzelfde oogenblik de zon door, en daar voor ons stonden de Alpen, omstraald door een liefelijk rozenrood. En toen wij terugzeilden, las ik den koning nog *eene moeder*, *de hennep* en *de stopnaald* voor. 't Was een schoone avond; het meer was spiegelglad, de bergen schenen zoo blaauw, de met sneeuw bedekten spitsen gloeiden. 't Geheel was als een sprookje. Te middernacht kwamen wij weder te Munchen. In de *Allgemeine Zeitung* las men over dit bezoek een voor mij aangenaam artikel: Koning Max en de Deensche dichter.

Van Munchen ging ik naar Zwitserland, Lago di Como

en Milaan, welke stad zich juist in staat van beleg bevond. Toen ik haar weder zou verlaten, kon men aan het bureau van politie nergens mijn pas vinden. Ik werd zelf op het bureau ontboden, en zoo iets was voldoende, om mij al de genoegens van de reis te bederven. Gelukkig bezat ik een certificaat van den oostenrijkschen gezant te Koppenhagen, waarin ik werd aanbevolen aan alle burgerlijke en militaire autoriteiten. Dit bewees mij thans goede diensten, en men was zoo voorkomend mogelijk, doch mijn pas was en bleef zoek. Toen alle nasporingen vruchteloos schenen, bragt men al de passen, die men had, en al spoedig gelukte het mij nu, daaronder goed en wel ook de mijne te ontdekken, behoorlijk op het nummer, doch eenvoudig niet overeenkomende met het nummer van mijn reçu. Nu was dan alles weder in orde, behalve dat het als naar gewoonte juist mij, die, gelijk men weet, met bijkans kluchtigen angst voor mijn pas zorg, weder moest treffen, om er voor eenige oogenblikken meê in ongelegenheid te geraken. Den terugweg nam ik over den St. Gothard en het Vierwaldstäter-meer, en vertoefde eenige dagen daar in die heerlijke streken. Te Schaffhausen nam ik afscheid van Zwitserland, en rigtte mijn togt door het tooneel van Auerbach's *Dorfgeschichten*, het romantische Zwarte Woud. Uit de zwarte kolenmijnen steeg een blaauwachtige rook op; de menschen, die ik ontmoette, zagen er knap uit, en de bergweg *de Hel* herinnerde geheel aan de Alpen. Aan een spoorweg-station tusschen Freiburg en Heidelberg was ik getuige van een roerend tooneel. Een talrijke schaar landverhuizers, ouden en jongen, nam plaats op den trein. Zij namen afscheid van hunne bloedverwanten en vrienden; een wanhopig afscheid, vergezeld van tranen en jammerkreten. Een oude

vrouw klemde zich vast aan een der wagens. Men moest haar met geweld er van losmaken; en toen de trein zich in beweging zette, wierp zij zich op den grond. Voort ging het, onder gejammer en gejuich. Voor hen, die vertrekken, volgt de eene afwisseling op de andere, maar voor hen die thuis bleven het gemis en de zorg, terwijl ieder voorwerp herinnert aan hen, die henengingen. Op een schoonen, aangenamen zomerdag bereikte ik de ruïne van het slot Heidelberg. In de vertrekken en zalen groeiden thans kersenboomen en de vlierstruik, en vrolijk kweelden er de vogels. Eensklaps riep men mij bij mijn naam. Het was Kestner, de gezant van Hannover te Rome, de zoon van Werther's Charlotte. Hij bragt een bezoek aan Duitschland, en 't was de laatste keer, dat ik hem zag. Hij stierf in het jaar daarna. Tegen het einde van Julij bevond ik mij weer te Koppenhagen, waar ik eene vereerende uitnoodiging van de koningin-weduwe Caroline Amalia ontving, om eenige dagen bij haar op Zorgvrij door te brengen. Vaak herinnerde ik mij in deze gelukkige en betere dagen de dagen mijner jeugd, en dankbaar boog zich mijne ziel voor den liefderijken God. De omstreken van Zorgvrij, die ik vroeger slechts vlugtig had kunnen bezien, leerde ik thans meer van nabij kennen; en tevens wierp ik een nog dieperen blik in het vrome en waarlijk liefdevolle gemoed van de zwaar beproefde, edele vorstin.

Na den winter in Koppenhagen te hebben doorgebragt, begaf ik mij met Pinksteren van 1853 weder naar de familie Ingemann; naar het frissche woud en naar dat

huis, waar reeds sedert mijne schooljaren te Slagelse mijn hart mij elken zomer heentrok. Ik vond er alles gelijk vroeger, ook de harten. Zoo keert ook de wilde zwaan, en ik heb hare natuur, telkens weder terug naar het oude bekende nest bij het meer in het woud. Meer, dan iemand anders, is Ingemann onze volksschrijver, en zijne romans, waaraan de kritiek te vergeefs geknaagd heeft, worden hier in het noorden gelezen door hoog en laag. Zij worden gelezen door den Deenschen boer, die er door wordt opgewekt tot liefde voor zijn vaderland. Door al zijne werken trilt een diep, dichterlijk akkoord. Ingemann is daarenboven humorist en hij bezit het altoos jeugdige hart van den dichter! 't Is een geluk, zulk een mensch te kennen, en een nog grooter geluk, in hem een beproefd en getrouw vriend te bezitten. Hier, in de met platen versierde kamer, waarlangs de lindeboomen hunne schaduwen wierpen, het meer zoo helder blonk en zoo klaar, en waar alles ten naastenbij nog net zoo was, als in de dagen, toen ik van Slagelse hier een schoonen zomerschen dag kwam slijten, hier vertoonde zich thans voor het oog mijner ziel een bonte krans, een gedicht, de herinnering aan alles, wat ik in den langen tijd, die sedert vervlogen was, zag, beleefde en verwierf; het grootste deel van het sprookje van mijn leven. De lente ving dat jaar zoo heerlijk aan, en begroette mij met groene boomen en met het gezang der nachtegalen. Maar weldra stond al die heerlijkheid eenzaam en verlaten. Er naderden bange, angstvolle dagen. De cholera kwam te Koppenhagen; en ofschoon ikzelf niet meer in Seeland was, vernam ik niettemin al het vreeselijke van die ziekte, en de eene treurige tijding volgde de andere; maar de smartelijkste van allen, en het eerste, dat mij meer van nabij trof, was

het doodsberigt van den dichter pastor Boye. Hij had mij in de laatste jaren met zooveel innigheid en goedheid bejegend, dat ik hem regt lief had gekregen. En juist in die pijnlijke dagen werd op Glorup, waar ik mij bevond, een vrolijk feest gevierd, de zilveren bruiloft van graaf Moltke Hvitfeldt. Doch te midden der feestvreugde kwam het berigt uit Koppenhagen, hoe er de doodsengel van huis tot huis ging, en ook reeds in de onmiddelijke nabijheid van het mij zoo dierbare huis van Collin zijne offers raapte. Telkens kwamen er nog weder nieuwe doodsberigten; en toen nu daarbuiten de muzijk klonk, en de raketten hoog in de lucht stegen, lag ik op mijne kamer en schreide. Weldra was de cholera ook te Svendborg uitgebroken. Mijn geneesheer, mijne vrienden, allen raadden mij aan, op het land te blijven. In Jutland stond meer dan eene gastvrije woning voor mij open. Een groot deel van den zomer bragt ik bij Michael Drewsen, op Silkeborg, door; in eene streek, die aan het boschrijke Zwarte Woud, en tevens aan de indrukwekkende eenzaamheid der Schotsche heide herinnert, en waarvan ik elders een denkbeeld heb trachten te geven. Nogtans ging ik te midden van die schoone natuur, en in dat gastvrije huis, met gebogen hoofd; ik geraakte in een zenuwachtigen, lijdenden toestand; ik leed aan de marteling eener voortdurende onzekerheid, wat de naaste post weder brengen zou. Zoodra ik den posthoren vernam, liep ik heen om brieven en dagbladen, en telkens was het mij in die oogenblikken, alsof ik op den grond zou zinken. Ik was zoo gejaagd en gedrukt, en mijne ziel leed zoozeer, dat ik, zoodra de ziekte te Koppenhagen aan 't afnemen was, en toen men meende, dat ik wel zou kunnen terugkeeren, mij haastte, om weder bij hen

te komen, die mij zoo na aan 't hart lagen, en die ik gevreesd had nimmer te zullen wederzien. In het voorjaar, en kort voor het verschijnen der cholera, was mijn brave uitgever, de kanselarij-raad Reitzel, overleden. Met eene hartelijkheid, die in vriendschap overging, hadden wij ons gedurende al den tijd van mijne werkzaamheid als auteur bij elkander aangesloten. Nog in den laatsten tijd van zijn leven besloot hij om eene goedkoope uitgave van mijne *Verzamelde Werken* te bezorgen. In Duitschland was reeds zeven jaren vroeger eene *Gesammt-Ausgabe* verschenen, die gevolgd werd door *das Märchen meines Lebens*, dat, hoewel niets meer dan eene schets, niettemin in het buitenland met belangstelling en bijval werd ontvangen, en dat vooral in het *Magazin für die Literatur des Auslandes* met hoogen lof werd aangekondigd, waar mijn werk met wat Goethe, Rousseau en Jung Stilling in het zelfde genre hadden geleverd op ééne lijn werd gesteld. In Engeland en Amerika werd het boek even gunstig opgenomen. Door eene Deensche uitgave van mijne gezamenlijke werken zou ik nu ook de gelegenheid hebben om hier en daar het snoeimes te gebruiken, terwijl mijne zelfbiographie het geheel in het regte licht zou moeten stellen. Boven de vroegere schetsen, gaf ik thans echter de voorkeur aan eene nieuwe en volledige herinnering aan alles, wat ik gevoeld en ondervonden had. Eene soort van voorstelling aan het publiek van de vele gewigtige personen, waarmede ik in aanraking kwam, en eene mededeeling van den indruk, dien mijn tijd en de omstandigheden, waarin ik beurtelings verkeerde, op mij gemaakt hadden, zou, meende ik, voor een toekomend geslacht eene zekere historische waarde hebben; terwijl bovendien een eenvoudig verhaal van wat God mij deed ondervinden en overwinnen menig opkomend ta-

lent zou kunnen sterken in den strijd. Aan dat werk werd dan begonnen in den herfst van 1853; in october van dat jaar was het juist vijf en twintig jaar geleden, dat ik student was geworden. Gelijk anderen, vierde ook ik, als ik het zoo noemen mag, mijn zilveren-kunstfeest. Bij dat geheele feest was niets zoo interessant als de eerste bijeenkomst in de zaal, waar men zoovelen, die men in vele jaren niet onder de oogen had gehad, thans weder zag. Sommigen waren dik geworden en niet te herkennen; anderen waren oud geworden en grijs; doch in aller oog glinsterde op dat oogenblik een jeugdig gevoel, en die eerste ontmoeting was voor mij het eigenlijke feest-bouquet. Aan tafel werden toespraken gehouden en liederen gezongen. Professor Clausen stelde een toast in op Paludan Müller en mij, als de beide dichters, die van de studenten van dat jaar (1828) zich eene eervolle plaats in de litteratuur hadden verworven. Eenige dagen later werd door eenige oud-studenten van hetzelfde jaar het plan openbaar gemaakt, op mijn feest ontworpen, tot het oprigten van eene kas, onder den naam van *Andersen-Paludan Müller-legaat*, om daaruit, zoodra het aanwezige kapitaal daartoe toereikende zou wezen, ondersteuning te verleenen aan een deensch dichter, die geen ambt bekleedde. Wat daarvan met der tijd worden zal, moet de toekomst leeren, doch het denkbeeld zelf van zoodanige kas verheugt mij, want het is een bewijs van goedkeuring en hulde van deensche studenten aan hunne mede-studenten van hetzelfde jaar.

Reizen werkt op mij als een bad; het versterkt mij naar ligchaam en ziel. In de lente van het volgende jaar besteedde ik een paar weken tot een uitvlugt naar Weenen, Triëst en Venetië. Te Maxen, waarover ik mijn weg nam,

bloeiden de kersenboomen en rookten de kalkovens. Vriendelijk wenkten mij de Königstein, de Leliënstein en de andere bergen. 't Was als lag er tusschen mijn laatste verblijf hier en dit nieuwe bezoek slechts een lange winternacht, maar die dan voor eenige oogenblikken was verontrust door een benaauwenden cholera-droom. 't Was, of de bloesems, de wolken, de schaduwen, nog dezelfde waren, die ik hier den vorigen keer had gezien; en ik vond hetzelfde gastvrije dak en dezelfde lieve vrienden. Op de vleugelen van den stoom ging het pijlsnel door de bergen, door de dalen, tot ik den Stefanus-toren in 't oog kreeg, en de keizerstad binnenkwam, waar ik na vele jaren voor 't eerst Jenny Lind-Goldschmidt weder zou ontmoeten. Haar man, dien ik thans voor de eerstemaal zag, reikte mij hartelijk de hand, een fiksche jongen staarde mij met een paar groote oogen aan. Ik hoorde Jenny weder zingen; het was dezelfde bezielde, krachtige zang! Het liedje van Taubert: *Ich muss nun einmal singen, ich weiss nicht warum*, is voor haar gemaakt. Zij kweelde als een vogel; en toch, zoo kan geen nachtegaal fluiten, geen lijster neuren; daartoe behoort eene kinderziel, eene denkende ziel; het moet gezongen worden door Jenny Goldschmidt. Het zijn de dramatische voordragt, de dramatische waarheid, die hare magt, hare grootheid uitmaken; — en zij laat ons die alleen nog maar hooren in de concert-zaal, in de aria's en liederen, die zij daar voordraagt; want het tooneel heeft zij verlaten, en dat is — zondigen tegen den geest, een opgeven van de zending — door God ons toevertrouwd!

Bedroefd, en toch vrolijk, en in eene wonderlijk opgewekte stemming, snelde ik naar Illyrië, het land, waar Shakespeare zoo menig onsterfelijk tooneel heeft ge-

plaatst, het land, waar Viola het geluk vondt. — Wanneer men op het hooge rotsstrand staat, dan is het een verwonderlijk verrassend gezigt, om, gelijk ik het zag, bij zonsondergang daar diep onder zich de roodgloeijende Adriatische Zee te zien. Bij die schitterende verlichting lag Triëst als in het duister, en alleen de straten, waarin juist de gaslampen waren opgestoken, vertoonden zich als vurige lijnen. Het gezigt daarop, zoo uit den voortrollenden wagen, had veel overeenkomst met dat, wat men heeft uit een langzaam neerdalende ballon; en dat geheele schouwspel, de glanzende zee en de stralende straten, blijft, schoon slechts voor eenige minuten gezien, jaren lang in het geheugen. Van Triëst komt men met de stoomboot in zes uur te Venetië. Venetië maakte, toen ik het voor 't eerst in 1833 zag, op mij den indruk van een op het water ronddrijvend wrak; en toen ik het nu, zeeziek van de vaart over de Adriatische Zee, weder zag, was het mij, alsof ik geenszins aan land steeg, maar van een kleiner vaartuig overging op een grooter; en het eenigste, wat een meer aangenamen indruk op mij maakte, was de spoorweg, waardoor de zwijgende stad thans in gemeenschap was getreden met het levende vasteland. Venetië levert bij maneschijn gezien een prachtig gezigt op. Het gelijkt alles op een wonderlijken droom, wel waard, om gekend te worden. Tusschen de hooge paleizen, die zich in het water spiegelen, glijden stil, en als Charons-booten, de gondels heen. Daarentegen heeft de stad bij dag een ongunstig voorkomen; in de kanalen morsig water, waarin koolstronken, salade-bladen en allerlei ander ontuig ronddrijft; uit de spleten der huizen kruipen waterratten, en daar tusschen de muren schijnt de zon brandend heet. Langs den eindeloozen dijk, omgeven van onoogelijk groene

waterstrepen en zandvlakten, ontvlood ik met blijdschap dit vochtige graf. Op het vasteland prijkte de wijngaard in feestelijke guirlandes, en de donkere cypres hief den kruin naar den blaauwen hemel. Dien dag ging het per spoortrein naar Verona. Op de banken van het amphitheater zaten eenige honderden menschen, als in de ruimte verloren, en zagen naar een tooneel-voorstelling, die werd opgevoerd op een daarbinnen opgerigt tooneel, met geschilderde coulissen en verlicht door Italiaanschen zonneschijn. Het orkest speelde dansmuzijk, en het geheel had veel van eene parodie, en was zoo jammerlijk nieuwerwetsch, hier, op de puinhoopen van het oude Rome. Bij mijn eerste bezoek te Venetië had een schorpioen mij er in de hand gestoken; en in de nabuurstad, want dat is Verona thans door den spoorweg, trof mij thans hetzelfde lot. Ik kreeg namelijk een steek aan den hals en aan de wang, en het gloeide en zwol op, en bragt mij in een lijdenden toestand, en zoo bereikte ik het meer Garda, en het romantische Riva, met zijn vrolijk dal, waarin de wijngaard prijkt. Doch pijn en koorts dreven mij verder.

Bij nacht, en bij den heldersten maneschijn, reden wij langs een romantischen weg, en zoo schoon, als ik nog nimmer iets had gezien; eene schilderij, maar gewrocht door de hand der natuur, en zooals geen Salvator Rosa het op het doek zou kunnen brengen. Ik heb daarvan eene herinnering, als van een liefelijken droom, te midden van een smartvollen nacht. Te Triënt, dat wij iets na den middag bereikten, vond ik weder al de onaangenamelijkheden, die Italië oplevert voor reizigers. Eerst moesten wij aan de poort wachten, tot een gensdarm geheel op zijn gemak kwam aankuijeren, om onze passen te vragen, die men bovendien zoo in den stikdonkeren nacht maar

moet overgeven in vreemde handen, wel onder belofte van ze den volgenden dag weder te zullen terug ontvangen, doch zonder zelfs een spoor van een bewijs er voor in de plaats te krijgen, en geheel in strijd met de gestrengheid, die men anders op oostenrijksch grondgebied toepast op al wat pas heet. Vervolgens werden wij door breede, stikdonkere straten naar een hôtel gesleept, dat wel een paleis, doch te gelijkertijd ook wel uitgestorven scheen, en waar na lang kloppen en schreeuwen eindelijk een slaperige en maar half gekleede cameriere verscheen, die ons langs kille, breede trappen, door lange gangen en donkere corridoren in een ruime en hooge zaal bragt, waar twee bedden gereed stonden, beide groot genoeg, om voor een geheel huisgezin, man, vrouw en kinderen, te kunnen dienen. Op een bestoven marmeren tafel glom een armoedig licht; de deuren van dit slaapsalet konden niet gesloten worden, en men had dus een vrij uitzigt in andere zalen, waar almede groote familie-bedden stonden. In de tapijten waren scheuren en winkelhaken, en bovendien zag men op de vloer wijnvlekken, die geheel het voorkomen van bloedvlekken hadden. Zoo was het verblijf, waar ik den laatsten nacht in Italië doorbragt. Mijne wonden brandden, mijn bloed kookte, aan slaap, ja, zelfs aan rust viel niet te denken. Eindelijk kwam de morgen; de paarden van den veturino schudden hunne bellen, en zoo verlieten wij Triënt en zijne naakte moerbeziënboomen, waarvan de bladen afgeplukt en ter markt waren gebragt. Over Brenner en Inspruck bereikten wij Munchen. Hier vond ik vrienden, medelijden en hulp. De geneesheer des konings, de beminnenswaardige geheimraad Gietl, behandelde mij met de meest mogelijke oplettendheid; en na nog veertien pijnlijke dagen was ik in staat om eene

uitnoodiging van den koning aan te nemen, om naar het kasteel Hohenschwangau te komen, waar koning Max met zijne gemalin den zomer doorbragt. Men zou een sprookje kunnen schrijven over de geest van de alpenroos, die uit zijn bloemkelk naar de geschilderde zalen van Hohenschwangau vloog, om er iets te zien, schooner dan die bloem zelf. Tusschen de Alpen en de rivier de Lech, in een open en vriendelijk dal, en tusschen twee heldere donkergroene meeren, waarvan het eene een weinig hooger ligt dan het andere, verheft zich op eene steenrots het kasteel Hohenschwangau. Eertijds stond hier de burgt Schwanstein. Het behoorde achtereenvolgens aan Welfen, Hohenstaufen en Schuren, en hunne daden worden nog bewaard op de beschilderde wanden. Koning Max liet, toen hij nog kroonprins was, het slot herstellen, en maakte het tot het prachtige verblijf, dat het thans is. Niet een van de kasteelen van den Rijn is zoo liefelijk als Hohenschwangau, en niet een ook heeft zulke omstreken: het uitgestrekte dal en de met sneeuw bedekte Alpen. Prachtig verheft zich de hooggewelfde poort, waarbij twee ridderbeelden staan, die de wapenschilden van Beijeren en Schwangau dragen. Op het slotplein, waar het water uit den met het al fresco geschilderde beeld der madonna versierden muur springt, staan drie zware, breedgetakte en schaduwrijke lindeboomen, en in den tuin, waar volop bloemen staan, waar de schoonste rozen tusschen het heerlijkste groen geuren, waant men de leeuwenfontein van het Alhambra te zien. Het ijskoude water springt er veertig voet hoog. Boven den ingang van het kasteel spreekt het levende woord der poëzy:

Willkommen Wandrer, holde Frauen,
Die Sorge giebt dahin,

Laszt eine Seele sich vertrau'n
Des Dichtungs heiteren Sinn.

Hohenschwangau is de schoonste alpenroos, die ik op deze bergen heb gezien. Mogt het ook steeds hier de bloem zijn van het geluk: deze woorden schreef ik in het Hoogduitsch in een album, en zij staan mede geschreven in mijn hart. — Ik bragt hier een paar aangename, gelukkige dagen door. Ik werd door den koning met de meest mogelijke hartelijkheid ontvangen, en hijzelf stelde mij voor aan de koningin, eene geboren prinses van Beijeren, en van eene zeldzame schoonheid en beminnenswaardigheid. Den eersten dag na tafel reed ik met den koning in een kleinen open wagen heel tot in oostenrijksch Tyrol. Wij spraken over veel en velerlei, en ik zeide, dat mijn leven mij soms werkelijk voorkwam als een sprookje, zoo wonderlijk en zoo vol afwisseling was het. Ik had armoede en verlatenheid gekend, en weldra weder mijn voet in prachtige zalen gezet. Ik werd beurtelings gehoond en geëerd. En deze oogenblikken zelfs, nu ik daar aan de zijde van een koning langs de door de zon beschenen Alpen reed, was een hoofdstuk uit het sprookje van mijn leven.

Toen ik mij weldra weder te Koppenhagen bevond, werkte ik ijverig, niet alleen aan de uitgave van mijne verzamelde werken, maar ook voor het tooneel, door het bewerken van *Sonnwendhoff*, van Mosenthall. Van mijne sprookjes was eene groote geïllustreerde uitgave verschenen, en de nieuwe, die er nog bijkwamen of er nog zouden kunnen bijkomen, bragt ik bijeen onder den titel van *Historier*, dat ik in onze taal voor de meest juiste uitdrukking voor mijne sprookjes houdt. Zoo noemt het volk beide de eenvoudige vertelling en de stoutste schildering

der verbeelding. Baker-verhalen, fabelen en vertellingen zijn bij het kind, bij den boer, bij het volk, kortaf *Historier*. Een paar deeltjes verschenen in 't Deensch en Hoogduitsch, en werden zeer gunstig ontvangen; even als in Engeland de engelsche uitgave, onder den titel van *A Poet's day dreams*.

Juist in deze dagen, en terwijl ik mijn vijftigste jaar had bereikt, en mijne *Verzamelde Werken* in 't licht waren verschenen, behelsde het *Deensche Maandblad* daarover een zeer gunstig verslag, van den heer Grimur Thomsen. Dat verslag was met warmte en kennis van zaken geschreven; en het werd mij te moede, als had God gewild, dat ik *dit* hoofdstuk van mijn leven zou eindigen onder de vervulling van de door H. C. Oersted in de dagen der bangste miskenning gesproken vertroostende woorden! Ook thuis vond ik thans goedkeuring, het rijke bouquet der aanmoediging. De heer Grimur Thomsen sloeg vooral met betrekking tot de sprookjes den juisten toon aan, om die voortbrengselen mijner muze op den regten prijs te stellen; en 't is ongetwijfeld meer dan toeval, dat de aangehaalde voorbeelden werden genomen juist uit de *Historier*, dus uit die, die het laatst geschreven werden. „Het sprookje houdt een vrolijk gerigt over schijn en werkelijkheid, over de bast en den kern. Er gaat daarin een dubbele stroom; een ironische bovenstroom, die lacht en schertst met het groote zoowel als met het kleine en die aan hoog en laag den bal toeslaat; en een diepe, ernstige onderstroom, die naar regt en geweten zegt, waar het op staat. Dat is de ware, christelijke humor!"

Wat ik getracht heb te bereiken, is in die woorden duidelijk uitgesproken.

En zoo ligt dan nu (April 1855) het sprookje van mijn leven tot op dit oogenblik voor mij opgeslagen, zoo rijk, zoo schoon, zoo vertroostend. Zelfs kwam uit het kwade goed voort; uit vreugde smart. Een diep gedicht, gelijk ikzelf het niet zou kunnen maken. Ik gevoel dat ik een gelukskind ben. Hoevelen van de edelsten en besten van mijn tijd hebben mij met liefde en vertrouwen bejegend, en hoe zelden is mijn eigen vertrouwen op de menschen beschaamd! Ook de bittere, bange dagen dragen in zich den kiem, die tot zegen gedijt. Elk onregt, dat ik leed, elke hand, die met hardheid ingreep in mijne ontwikkeling, heeft medegewerkt ten goede.

Bij ons nader komen tot God beginnen smart en bitterheid meer en meer te verdwijnen, en alleen het schoone blijft, en wij zien het, als den regenboog in een donkere lucht. De menschen beoordeelen mij met die toegefelijkheid, waarmede mijn hart ook anderen beoordeelt, en gelijk anderen verlangen beoordeeld te worden. Eene levens-biecht heeft voor al, wat goed en edel is, iets van de heiligheid der schrift. Met volkomen gerustheid onderwerp ik mij aan het oordeel. Open en vertrouwelijk, en als zat ik onder dierbare vrienden, vertelde ik het sprookje van mijn leven.

Bij den uitgever dezes ziet, sedert den aanvang dezes jaars, het licht:

GOEDKOOPE BIBLIOTHEEK

VOOR HET

HUISGEZIN.

GEZELLIG EN NUTTIG ONDERHOUD AAN DEN HUISELIJKEN HAARD.

Maandelijks verschijnt eene aflevering van twee-en-dertig bladzijden of vier-en-zestig kolommen imperiaal-octavo formaat, compressen, maar netten en duidelijken druk.

Prijs per deel van twaalf afleveringen slechts **f 2-50.**

De zes eerste afleveringen zijn, voorzien van een Inhoud, in één omslag verkrijgbaar gesteld en in meest alle boekwinkels ter inzage voorhanden. De inhoud der volgende tot dusver verschenen afleveringen is als volgt:

Zevende aflevering.

De dood van Frieslands Admiraal Tjerck Hiddes en van diens gade. Eene aandoenlijke episode uit onze geschiedenis, door Dr. H. J. BROERS. — Goudkorrels uit de nalatenschap van een christen-wijsgeer. (Humphry Davy.) — Het portret. Een tafereel uit het huwelijksleven, naar WESTLAND MARSTON. — Mijn vriend. — De man. — De Kaboutermann, naar FRIEDRICH GERSTÄCKER. — Beroemde werkmeesters en andere merkwaardige mannen uit den bedrijvigen stand. Benjamin Franklin. Raad aan een jong handwerksman. — Snorkt gij altijd — Een esmeralder. — Het bromkamertje. — Een jong meisje. — De ouderwetsche en nieuwerwetsche vrees voor kometen, naar J. H. MÄDLER, door Dr. W. F. R. SURINGAR. — Een pijnlijke toast. — Hulde aan H. Tollens Cz., door Prof. F. J. DOMELA NIEUWENHUIS. — Poëzy. — Verwacht. — De bloemen in onze huiskamer, door Dr. W. F. R. SURINGAR. 12. Lucht en water als voedsel voor de plant. 13. De wortels. 14. Een stukje vlierpit en een aardappel. 15. Een linden- en een druiventakje. — Het verlaten schip, door een scheepskapitein.

Achtste aflevering.

Het verlaten schip. — Concurrentie. — Kleine ongeregtigheden. — Een merkwaardig plekje gronds, door M. COHEN STUART. — De poëzij van het penseel, door J. C. ALTORFFER. — De Kabouterman en de Schippersdochter, naar FRIEDRICH GERSTÄCKER. I. Aan het strand. II. De storm op zee. — Het gezin, van ABM. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, JR. — Beroemde werkmeesters en andere merkwaardige mannen uit den bedrijvigen stand. Koenraad von Heresbach. — Tegenwoordigheid van geest. — Zachte zeep. — O! — Zou er ook iets achter steken? — De vergeldende Voorzienigheid, (*letterlijk waarheid*) door J. J. SWIERS. — Leef zoo lang gij wilt. — Aanstaande week! Zoo gaat het met onze goede voornemens. — Goudkorrels uit de nalatenschap van een christen-wijsgeer (Humphry Davy). — Huwelijksheil, door Mr. A. TELTING. — Eene goede gave voor Christelijke huisgezinnen, door C. DES AMORIE VAN DER HOEVEN..

Negende aflevering.

Klein Napje, naar FANNY FERN. — Aan eene Zilveren Bruid, door G. T. N. SURINGAR. — Over den smaak voor het schoone, door Mr. A. TELTING. — Bloemen in onze Huiskamer, door Dr. W. F. R. SURINGAR. 16. Een bloemruiker. 17. De weg van het water. 18. Vochtwisseling. 19. Vochtigheid van den grond. Voorzorgen bij het verplanten. — Dilemma. — Waarin. — Erger u niet. — De Maan. Een Avondje, door Prof. F. J. DOMELA NIEUWENHUIS. — Aphorismen. — Asperula Odorata, met goud bekroonde novelle naar D. V. PASKOWSCHKY. — De Kabouterman en de Schippersdochter, naar FRIEDRICH GERSTÄCKER. III. Kennismaking en onderhandeling. IV. Zware proef. V. Uitkomst. — Lord Chesterfield. — Zeno, de Wijsgeer. — Een Negerslaaf. — Zeg eens, Fanny!

De twaalf afleveringen vormen een lijvig boekdeel, aan 't welk men, door zijn rijken en aangenamen inhoud, een blijvende plaats in de Huiskamer wenscht te verzekeren.

LIBRARY OF CONGRESS
0 020 517 568 4